

U. B. B. / ruz

**ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

Μετέχοντες Σπουδαστές
Χαλβατζής Μιχάλης

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός
Γαϊτάνη Ρεγγίνα
Καθηγήτρια Εφαρμογών

Πτυχιακή για την λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα 29 Σεπτεμβρίου 1994

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	927
----------------------	-----

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας

Υπογραφή

Γαϊτάνη Ρεγγίνα

Καθηγήτρια Εφαρμογών του
Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας

Υπογραφή

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ ΟΥΡΑΝΙΑ

Υπογραφή

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ Α.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά την υπεύθυνη καθηγήτρια εφαρμογών κ. Ρεγγίνα Γαϊτάνη, για την πολύτιμη βοήθεια που μου πρόσφερε στη συλλογή στοιχείων και την συγγραφή της πτυχιακής εργασίας.

Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Ζωγράφου Ανδρέα και την κ. Γραβάνη Μπέτυ, καθηγητές του τμήματος κοινωνικής εργασίας, για την βοήθεια τους στην διαμόρφωση του ερωτηματολογίου.

Θεωρώ απαραίτητο να ευχαριστήσω τις Αργυριάδου Ελένη και Τσαμήτρου Εύη, απόφοιτες του παιδαγωγικού τμήματος του πανεπιστημίου Πάτρας, για την παροχή βιβλιογραφικού υλικού.

Επίσης, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τους διευθυντές και τους δασκάλους των δύο δημοτικών σχολείων της Πάτρας, οι οποίοι με προθυμία δέχτηκαν να γίνει η έρευνα στο χώρο των σχολείων τους, καθώς και τους μαθητές που δέχτηκαν να συμμετέχουν στην έρευνα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός της μελέτης είναι να γίνει γνωστό το σχολείο σαν θεσμός της Ελληνικής κοινωνίας, η σχολική ζωή του παιδιού μέσα στο αυταρχικό και αντιαυταρχικό σχολείο. Επίσης να γίνει γνωστό ποιο εκπαιδευτικό σύστημα θεωρητικά οδηγεί το παιδί στον "σωστό" δρόμο, ποιες είναι οι απόψεις κορυφαίων παιδαγωγών και ψυχολόγων σχετικά με την εκπαίδευση και την αγωγή του παιδιού κατά την σχολική ηλικία, καθώς και οι παιδαγωγικές σχέσεις που αναπτύσσονται κατά την διάρκεια του μαθήματος σε αυταρχικά και αντιαυταρχικά σχολεία.

Στην προσπάθεια επίτευξης του σκοπού αυτού, έγινε αναφορά στα παρακάτω θέματα:

- Στο πρώτο κεφάλαιο προσεγγίζεται το θέμα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης και αναλύεται ο σκοπός μελέτης, ενώ ορίζονται οι όροι που περιλαμβάνονται στο θέμα.

- Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά της σχολικής ηλικίας. Εξετάζεται το Ελληνικό δημοτικό σχολείο, καθώς επίσης η ιστορία του εκπαιδευτικού μας συστήματος, η φιλοσοφία του, η υλοτεχνική κατάσταση των σχολείων και η τυπολογία τους. Επιπλέον αναλύεται η εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων στα παιδαγωγικά πανεπιστήμια και γίνεται μια αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης στα Ελληνικά σχολεία. Στην συνέχεια περιγράφεται το αυταρχικό και αντιαυταρχικό σχολείο και αναφέρονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που παρουσιάζουν αυτά τα δύο εκπαιδευτικά συστήματα. Ακόμη στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην αποσχολειοποιημένη εκπαίδευση και αναφέρονται οι απόψεις Ελλήνων και ξένων εμπειρογνομώνων για την αυταρχική και αντιαυταρχική εκπαίδευση. Τέλος γίνεται αναφορά στη συμβολή της κοινωνικής εργασίας και των κοινωνικών λειτουργών στην εκπαίδευση.

- Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία για την πραγματοποίηση της έρευνας με θέμα την καταγραφή της εικόνας του Ελληνικού δημοτικού σχολείου, όπως την παρουσιάζουν οι μαθητές των δημοτικών σχολείων.

- Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρονται τα αποτελέσματα της έρευνας και ταυτόχρονα γίνεται μια μικρή ανάλυση.

- Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από την μελέτη αυτή, καθώς και οι εισηγήσεις και προτάσεις του μελετητή.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

	Σελ.
ΠΙΝΑΚΑΣ 1 :Κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο.....	179
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 :Κατανομή του δείγματος ως προς την τάξη του δημοτικού σχολείου που παρακολουθεί.....	180
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 :Κατανομή του δείγματος ως προς το μορφωτικό επίπεδο των γονέων.....	181
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 :Κατανομή του δείγματος ως προς το επάγγελμα των γονιών.....	182
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 :Βασικός σκοπός και στόχος του δημοτικού σχολείου.....	183
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 :Με ποιο τρόπο βοηθούν οι δάσκαλοι περισσότερο τους μαθητές.....	184
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 :Σε ποιες περιπτώσεις οι δάσκαλοι έχουν καλές σχέσεις με τους μαθητές.....	185
ΠΙΝΑΚΑΣ 8 :Πως αντιμετωπίζουν οι δάσκαλοι του μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα τους.....	186
ΠΙΝΑΚΑΣ 9 :Η συνεργασία σχολείου-οικογένειας έχει θετικά αποτελέσματα στην μάθηση.....	187
ΠΙΝΑΚΑΣ10:Το σχολικό περιβάλλον (κτιριακή υποδομή) επηρεάζει την μάθηση.....	188
ΠΙΝΑΚΑΣ11:Μορφές διδασκαλίας που βοηθάνε περισσότερο τους μαθητές.....	189
ΠΙΝΑΚΑΣ12:Πρέπει να βαθμολογούνται-αξιολογούνται οι μαθητές από τους δασκάλους.....	190
ΠΙΝΑΚΑΣ13:Η αξιολόγηση-βαθμολόγηση των μαθητών πρέπει να επηρεάζεται από άλλους παράγοντες (διαγωγή, προσπάθεια), εκτός από την επίδοση στα μαθήματα.....	191
ΠΙΝΑΚΑΣ14:Πως πρέπει να είναι ο καλός δάσκαλος.....	192

ΠΙΝΑΚΑΣ15: Οι δάσκαλοι συνήθως μέσα στην τάξη.....	193
ΠΙΝΑΚΑΣ16: Οι δάσκαλοι επιβάλλουν συχνά κυρώσεις-τιμωρίες στους μαθητές.....	194
ΠΙΝΑΚΑΣ17: Με ποιο τρόπο επιβάλλουν οι δάσκαλοι κυρώσεις- τιμωρίες στους μαθητές.....	195
ΠΙΝΑΚΑΣ18: Ποιος θα ήθελαν οι μαθητές να αποφασίζει για την ποινή που επιβάλλεται στο σχολείο.....	196
ΠΙΝΑΚΑΣ19: Αντίδραση των μαθητών στις τιμωρίες, που επιβάλλονται στο σχολείο.....	197
ΠΙΝΑΚΑΣ20: Ο χώρος των σχολείων είναι επαρκής για τις ανάγκες των μαθητών.....	198
ΠΙΝΑΚΑΣ21: Τι λείπει από το χώρο των δημοτικών σχολείων.....	199
ΠΙΝΑΚΑΣ22: Ποια μέθοδο διδασκαλίας εφαρμόζουν οι δάσκαλοι μέσα στην τάξη.....	200
ΠΙΝΑΚΑΣ23: Χρησιμοποιούν οι δάσκαλοι εποπτικό υλικό (χάρτες, όργανα για πειράματα,σλαί'ι'ις),στις διδασκαλίες τους...201	201
ΠΙΝΑΚΑΣ24: Συμπεριφέρονται οι δάσκαλοι με τον ίδιο τρόπο σε όλους τους μαθητές.....	202
ΠΙΝΑΚΑΣ25: Το σχολείο ενισχύει τις κοινωνικές διακρίσεις (φύλο, οικονομικές διακρίσεις, τσιγγάνοι, πρόσφυγες, εξωτερική εμφάνιση).....	203
ΠΙΝΑΚΑΣ26: Πως φαίνονται οι κοινωνικές διακρίσεις μέσα στην τάξη.	204
ΠΙΝΑΚΑΣ27: Πως επιλέγουν τους φίλους τους οι μαθητές στο χώρο του σχολείου.....	205
ΠΙΝΑΚΑΣ28: Κατά την διάρκεια της φοίτησης του μαθητή στο σχολείο κάποιοι από τους δασκάλους του ζήτησε πληροφορίες, για τους γονείς του, το σπίτι του, την κατάσταση της	

υγείας του, την οικονομική του κατάσταση, τα αδέρφια του, ώστε να τον γνωρίσει καλύτερα.....	206
ΠΙΝΑΚΑΣ29: Θα επιθυμούσαν οι μαθητές, να έρθουν σε επαφή οι γονείς τους με το δάσκαλο και να συζητήσουν για την όλη κατάσταση του παιδιού.....	207
ΠΙΝΑΚΑΣ30: Πως θέλουν οι μαθητές να οργανώνονται οι σχολικές εκδηλώσεις (γιορτές, εκδρομές, εκθέσεις κ.τ.λ.).....	208
ΠΙΝΑΚΑΣ31: Οι μαθητές πρέπει να συμμετέχουν στις αποφάσεις του σχολείου (εκδρομές, γιορτές, σχολικοί περπατοί).....	209
ΠΙΝΑΚΑΣ32: Το σχολείο θα πρέπει να επιτρέπει στους μαθητές την ελεύθερη ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων και συνεταιρισμών.....	210
ΠΙΝΑΚΑΣ33: Με ποιο τρόπο να επιτρέπεται στο μαθητή η ελεύθερη ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων και συνεταιρισμών.....	211

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	II
ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ.....	IV
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	
Εισαγωγή.....	1
Το πρόβλημα.....	4
Σκοπός της μελέτης.....	8
Ορισμοί όρων.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	
A. Τα χαρακτηριστικά του παιδιού της σχολικής ηλικίας.....	13
1) Η λειτουργία της μάθησης.....	14
2) Η ψυχοκινητική ανάπτυξη κατά την σχολική ηλικία.....	15
3) Η μνήμη και η σκέψη του παιδιού.....	17
4) Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά την σχολική ηλικία.....	19
5) Γλωσσική ανάπτυξη κατά την σχολική ηλικία.....	20
6) Σχολική φοβία και το άγχος του σχολείου.....	21
7) Οι ανάγκες του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον.....	23
8) Ο ρόλος του εκπαιδευτικού και οι ανάγκες του μαθητή.....	26
B. Το Ελληνικό δημοτικό σχολείο.....	29
1) Η ιστορία του εκπαιδευτικού συστήματος των δημοτικών σχολείων...29	
2) Η φιλοσοφία του εκπαιδευτικού συστήματος των δημοτικών σχολείων.....	34
3) Η εφαρμοσμένη εκπαιδευτική φιλοσοφία στα δημοτικά σχολεία. Μια προσέγγιση στην υπάρχουσα εκπαιδευτική κατάσταση	

στην Ελλάδα.....	36
4) Μια εικόνα των Ελληνικών δημοτικών σχολείων.....	41
5) Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων.....	45
6) Η κρίση του Ελληνικού δημοτικού σχολείου.....	47
7) Η παιδεία μας "χωλαίνει".....	49
8) Ο δάσκαλος σαν εκφραστής της δημοτικής εκπαίδευσης.....	53
9) Αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης.....	59
Γ. Το αυταρχικό Ελληνικό δημοτικό σχολείο.....	63
1) Σχέση δασκάλου-μαθητή στο αυταρχικό σχολείο.....	65
2) Οι συνέπειες της αυταρχικότητας στον μαθητή.....	68
3) Μορφές κυρώσεων στο αυταρχικό σχολείο.....	69
4) Ο ρόλος του μαθητή στο αυταρχικό σχολείο.....	70
5) Η αντίδραση των μαθητών στην εξουσία του δασκάλου στο αυταρχικό σχολείο.....	73
Δ. Το αντιαυταρχικό σχολείο και η αντιαυταρχική εκπαίδευση.....	76
1) Σχέση δασκάλου-μαθητή στο αντιαυταρχικό σχολείο.....	78
2) Η εκπαίδευση των μαθητών στο αντιαυταρχικό σχολείο.....	80
3) Ο μαθητής μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο.....	83
4) Πόσο εφικτή είναι η λειτουργία του αντιαυταρχικού σχολείου στην Ελλάδα του 1994.....	85
5) Βιωματική μάθηση: Ανοίγει ο δρόμος για την αντιαυταρχική εκπαίδευση.....	90
Ε. Επαναστατικά αντιαυταρχικά σχολεία.....	93
1) Η αντιαυταρχική εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	93
2) Η αντιαυταρχική εκπαίδευση στην Ευρώπη.....	96
3) Το αντιαυταρχικό σχολείο του Σάμμερχιλ.....	98
Στ. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που παρουσιάζει η αντιαυταρχική εκπαίδευση.....	106

1) Μειονεκτήματα.....	106
2) Πλεονεκτήματα.....	108
Ζ. Πέρα από την αντιαυταρχική εκπαίδευση υπάρχει μόνο η	
κοινωνία χωρίς σχολεία.....	112
1) Η αποσχολαιοποίηση της εκπαίδευσης.....	112
2) Το αποσχολαιοποιημένο σύστημα του Ίλλιτς και οι στόχοι του.....	115
Η. Απόψεις εμπειρογνομώνων, Ελλήνων και ξένων, που	
σχετίζονται με την αντιαυταρχική εκπαίδευση.....	119
1) Αρνητικές απόψεις.....	119
2) Θετικές απόψεις.....	121
Θ. Η συμβολή της κοινωνικής εργασίας στο σχολείο.....	131
1) Σχέση κοινωνικής εργασίας και παιδαγωγικής.....	132
2) Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο.....	135
3) Στόχοι του σχολικού κοινωνικού λειτουργού.....	137
4) Σχέση του κοινωνικού λειτουργού με το εκπαιδευτικό	
προσωπικό.....	140
5) Πρότυπα συνεργασίας της κοινωνικής εργασίας με το σχολείο.....	143
6) Απαραίτητες γνώσεις του σχολικού κοινωνικού λειτουργού.....	145

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Μεθοδολογία της έρευνας.....	148
1) Σκοπός.....	148
2) Ερωτήματα.....	148
3) Υποθέσεις.....	149
4) Μέθοδος.....	150
5) Το δείγμα.....	151
6) Το ερωτηματολόγιο.....	151
7) Πλαίσιο για την μελέτη.....	153

8) Τρόπος ανάλυσης πληροφοριών.....	153
-------------------------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Αποτελέσματα της έρευνας.....	154
1) Δημογραφικά στοιχεία.....	154
2) Στόχοι σχολείου.....	156
3) Σχέση δασκάλου-μαθητή.....	156
4) Σχέση σχολείου-οικογένειας.....	158
5) Μορφές και μέθοδοι διδασκαλίας.....	158
6) Αξιολόγηση, σχολική επίδοση.....	159
7) Κυρώσεις, πειθαρχία και στρατηγική αντιμετώπισης των τιμωριών....	160
8) Αντιμετώπιση των μαθητών από τους δασκάλους και ίσες ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά.....	161
9) Σχολικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την αυτοδιοικούμενη ζωή των μαθητών.....	162
10) Σχολικά κτίρια, εποπτικό υλικό.....	163
11) Απόψεις για δασκάλους και "σχολικοί" φίλοι.....	164

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Περίληψη - Συμπεράσματα - Εισηγήσεις.....	165
1) Περίληψη - Σκοπός μελέτης.....	165
2) Συμπεράσματα.....	166
3) Εισηγήσεις.....	172
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.....	179
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.....	212
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ.....	232
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	239

Τα παιδιά σου δεν είναι παιδιά σου. Είναι οι γιοί και οι κόρες της λαχτάρας της ζωής για τη ζωή.

Για τη ζωή τους είσαι το μέσο κι όχι η αρχή, κι αν μένουν κοντά σου, δεν ανήκουν σε σένα.

Μπορείς να τους δώσεις την αγάπη σου, όχι όμως και τις ιδέες σου, γιατί ιδέες έχουν δικές τους.

Μπορείς να δώσεις μια στέγη στο σώμα τους, όχι όμως και στην ψυχή τους, γιατί η ψυχή τους κατοικεί στο σπίτι του αύριο που εσύ δεν μπορείς να επισκεφτείς ούτε και στα όνειρά σου.

Μπορείς να προσπαθήσεις να τους μοιάσεις, μην προσπαθείς όμως να τα κάνεις όμοια σου. Γιατί η ζωή δεν πάει προς τα πίσω και δε σταματά στο χτες.

Είσαι το τόξο απ' το οποίο εκτοξεύονται τα παιδιά σου σαν ολοζώντανα βέλη.

Κάνε, τοξότη, η σαΐτα που στα χέρια κρατάς να σημαίνει χαρά.

Kahlil Gibran

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

* Το σχολείο εξυπηρετεί τη ζωή*

(Αϊνστάϊν)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μελέτη αυτή έχει σκοπό να περιγράψει την σχολική ζωή στο αυταρχικό και αντιαυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η αυταρχική εκπαίδευση, αυτή την εποχή, αλλά και τα προηγούμενα χρόνια, δημιούργησε αρκετά προβλήματα, τόσο στους μαθητές* όσο και στους ανθρώπους εκείνους που ασχολούνται με την εκπαίδευση. Έτσι η πλέον παραδεκτή κρίση της αυταρχικής εκπαίδευσης, οδήγησε πολλούς παιδαγωγούς να ακολουθήσουν την αντιαυταρχική εκπαίδευση και να υιοθετήσουν όλες τις αντιαυταρχικές παιδαγωγικές θέσεις.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης είναι η ελευθερία, η δημοκρατία, η δικαιοσύνη και η ισότητα. Αυτές οι αρχές και οι αξίες κυριαρχούν μέσα στο χώρο του σχολείου. Το παιδί ελεύθερο πλέον, μπορεί να αποφασίσει μόνο του τον δρόμο που θα ακολουθήσει. Η ελεύθερη επιλογή των δραστηριοτήτων του, οδηγεί τον μαθητή στην βαθμιαία ευθύνη των πράξεων του, στον αυτοέλεγχο, στην αυτοπειθαρχία, στη σωστή αυτοκριτική, στην ανεξαρτησία της σκέψης του, στην υπεύθυνη επιλογή των προσανατολισμών του, στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών στην αυθόρμητη συμπεριφορά, στην αυτοτέλεια. Η αντιαυταρχική εκπαίδευση καλλιεργεί στον μαθητή το πνεύμα της ελευθερίας, με όλα τα θετικά της στοιχεία.

*Οι λέξεις μαθητής και μαθήτρια δεν αναφέρονται ξεχωριστά, αλλά σαν μια λέξη-Μαθητής.

Η αντιαυταρχική εκπαίδευση είναι ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας , πίεσης, καταναγκασμού, εξάρτησης, κατεύθυνσης.Καταδικάζει κάθε αυταρχική πράξη του δασκάλου*, τον μονόλογο του και όλες τις ενέργειες του που κατευθύνουν την συμπεριφορά του μαθητή. Ο κ. Δημ.Τσουρέκης (1987) αναφερόμενος στην αντιαυταρχική εκπαίδευση τονίζει ότι <<η αντιαυταρχική αγωγή απορρίπτει κάθε μορφή αυθεντίας, θέτει στο περιθώριο το δάσκαλο και τα πολιτιστικά αγαθά και στο κέντρο βάζει το παιδί>>. (1987,σελ.167)

Οι θεωρητικοί της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης υποστηρίζουν ότι το παιδί είναι από την φύση του καλό. Θεωρούν ότι δεν υπάρχουν "προβληματικά"παιδιά, αλλά υπάρχουν "προβληματικοί γονείς" . Οι δάσκαλοι και οι γονείς είναι αυτοί που οδηγούν το παιδί σε μια προβληματική συμπεριφορά (Νηλ,1972,σελ.22).Προσπαθώντας οι θεωρητικοί της αντιαυταρχικότητας να αποτρέψουν το παιδί από την προβληματική συμπεριφορά, δημιούργησαν ένα σχολείο που ο μαθητής μέσα σ' αυτό θα είναι ο κυρίαρχος του εαυτού του.

Οι διαπροσωπικές σχέσεις σ' ένα σχολείο που προωθεί την αντιαυταρχικότητα, είναι οριζόντιες.Επικρατεί η ισότητα και όλοι έχουν δικαίωμα να μιλήσουν και να πουν την γνώμη τους.Ο ελεύθερος και δημοκρατικός διάλογος, που αποτελεί έκφρασή του πνεύματος της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης, βοηθάει τον μαθητή να γνωρίσει όλες τις πλευρές του θέματος, να διατηρεί την προσοχή του, να δέχεται τα επιχειρήματα και την κριτική των άλλων.Επίσης το αντιαυταρχικό σύστημα εκπαίδευσης δέχεται το κριτικό πνεύμα, το υποστηρίζει και το θεωρεί καλοπροαίρετο.

*Οι λέξεις δάσκαλος και δασκάλα δεν αναφέρονται ξεχωριστά αλλά σαν μια λέξη-Δάσκαλος.

Οι σχέσεις δασκάλων και μαθητών στο αντιαυταρχικό σχολείο στηρίζονται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, στον αλληλοσεβασμό, στην αγάπη και στην αλήθεια. Κάθε μορφή εξουσίας λείπει από την σχέση παιδαγωγού και παιδαγωγούμενου.

Η αντιαυταρχική εκπαίδευση, με την ελευθερία που προσφέρει, ενισχύει τους μαθητές να πάρουν θέση στην οργάνωση της σχολικής ζωής. Ο μαθητής μέσα στο σχολικό χώρο δεν είναι ένας παθητικός δέκτης, αλλά ένα άτομο γεμάτο ενέργεια, που ερευνά αυτά που ακούει, ερευνά την αλήθεια, την ισχύ και την χρήση των πραγμάτων. Το αντιαυταρχικό σχολείο σέβεται την προσωπικότητα και συγχρόνως πιστεύει στις δυνάμεις του κάθε αναπτυσσόμενου παιδιού.

Οι υποστηρικτές της αντιαυταρχικότητας είναι αντίθετοι στο πνεύμα της ομοιομορφίας. Δεν θέλουν τους μαθητές τους συγκεντρωμένους σε μια αίθουσα, δίνοντας τους όλους τις ίδιες γνώσεις και απαιτώντας να τα μάθουν όλοι το ίδιο. Πιστεύουν πως το κάθε παιδί μαθαίνει με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικές στιγμές. Ο κ. Κακριδής σε άρθρο του στο περιοδικό "Σύγχρονη εκπαίδευση", παρομοιάζει το αντιαυταρχικό σχολείο με το αρχαίο Ελληνικό θέατρο, γιατί μόνο εκείνο ήταν τόσο αντιαυταρχικό απέναντι στους θεατές του και δεν ήταν ανάγκη να χρησιμοποιεί την βία, την εξουσία, την αυταρχικότητα για να περάσει μηνύματα, που αυτό ήθελε στους θεατές του, για να τους κάνει να μάθουν και να γνωρίσουν κάτι το σωστό, κάτι το ενδιαφέρον (Κακριδής σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 171).

Το πνεύμα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης ξεκινάει μ' ένα επαναστατικό τρόπο στην Γερμανία και συγκεκριμένα στο Αμβούργο το 1918. Ιδρύονται στο Αμβούργο οι πρώτες σχολικές κοινότητες με κύριο χαρακτηριστικό τους γνώρισμα την απόλυτη ελευθερία των μαθητών. Σε

αυτά τα σχολεία καταργείται κάθε εξουσιαστική δύναμη του δασκάλου και οι μαθητές αναλαμβάνουν να οργανώσουν την σχολική τους ζωή και να δημιουργήσουν μια τάξη χωρίς ανισότητες. Οι υποστηρικτές αυτών των σχολείων έχουν απεριόριστη εμπιστοσύνη στις δυνάμεις και στις ικανότητες των μαθητών τους. Επίσης στο Αμβούργο ιδρύθηκε ένας σύνδεσμος προοδευτικών-αντιαυταρχικών δασκάλων με σκοπό να διαδώσουν την αρχή της ελευθερίας των μαθητών (Τσουρέκης, 1987, σελ. 163).

Το αντιαυταρχικό σχολείο είναι ένας θεσμός που μπορεί να δώσει χαρά, ευτυχία και ευημερία στα παιδιά που δεν αγαπούν τον σημερινό τρόπο διδασκαλίας και εκπαίδευσης των μαθημάτων, στα παιδιά που μισούν το σχολείο. Σ' εμάς τους επαγγελματίες ψυχολόγους, εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς λειτουργούς και όλους τους κοινωνικούς εργάτες που πασχίζουν για την ανάπτυξη αυτού του τόπου, απομένει να συμβάλουμε για την ανάπτυξη του νέου θεσμού και για την καλή και αποτελεσματική λειτουργία του.

Το πρόβλημα

Πριν από 2500 χιλιάδες χρόνια οι αρχαίοι πρόγονοί μας εμφάνισαν τα στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύτος. Η δημοκρατία, περνώντας αρκετές κακουχίες, μπόρεσε να διατηρηθεί και συγχρόνως να αναπτυχθεί. Σήμερα, που βρισκόμαστε ελάχιστα πριν το 2000, η δημοκρατία έχει βασιλεύσει σχεδόν σε όλο τον κόσμο. Και ενώ η δημοκρατία είναι ο κυρίαρχος του κόσμου, δεν εμφανίζεται αρκετά συχνά στα σχολεία.

Το σχολείο σήμερα θεωρείται η "βιομηχανία" της παιδείας. Παιδεία με την πλατιά έννοια, είναι η ηθικοπνευματική επένδυση του ατόμου που αποσκοπεί στην ολοκλήρωση του. Παιδεία με την στενή έννοια, είναι η εκπαίδευση που παρέχει στο νεαρό άτομο γνώσεις και αξίες. Βασικές θεμελιώδεις λειτουργίες του σχολείου είναι η μόρφωση, η καλλιέργεια, η μετάγγιση αξιών και προτύπων, η κοινωνικοποίηση και η διάπλαση δημοκρατικών συνειδήσεων. Ας αναρωτηθούμε όμως όλοι μας, το σχολείο παρέχει όλα αυτά στον σημερινό άνθρωπο; Διαπλάθει τη δημοκρατική συνείδηση στο σημερινό νέο; Τα προγράμματα και οι μέθοδοι που ακολουθεί το σχολείο είναι στηριγμένα στην ελευθερία, το σεβασμό, τη δικαιοσύνη, την δημοκρατία, την ισότητα;

Το σημερινό Ελληνικό σχολείο δεν ακολουθεί και δεν παρέχει στο παιδί, στο νέο άνθρωπο, καμιά από τις θεμελιώδεις λειτουργίες του. Όλα μέσα στο σχολείο κινούνται με βάση την εξουσία και την αυταρχικότητα από την μεριά των δασκάλων. Οι δάσκαλοι είναι αυτοί που καθοδηγούν τα παιδιά εκεί που θέλουν οι ίδιοι. Ο δάσκαλος μέσα στην σχολική τάξη είναι αυταρχικός, απρόσιτος, απόμακρος, παρουσιάζεται απλώς σαν η ενσάρκωση της γνώσης. Ο νέος, καθοδηγούμενος και πιεζόμενος από τον δάσκαλο του δεν είναι δυνατόν να μάθει και να γνωρίσει αυτό που πραγματικά τον ενδιαφέρει, αυτό που πραγματικά θέλει. Ο μαθητής μέσα στην τάξη παίζει το ρόλο του υπηκόου, άρα πως είναι δυνατόν να βιώσει αυτός ο νέος τις αρχές της δημοκρατίας, πως θα γίνει ο αυριανός πολίτης μ' ένα πιστεύω και με μια ιδέα προσαρμοσμένη στην ελευθερία, στην δημοκρατία;

Το σχολείο που δεν στηρίζει τον διάλογο δημιουργεί φανατικά άτομα και όχι διαλλακτικά. Όταν ο αυταρχισμός κυριαρχεί και η ελεύθερη έκφραση των μαθητών είναι μηδαμινή, τα αποτελέσματα είναι θλιβερά.

Δεν υπάρχουν ελεύθερες προσωπικότητες, δίχως απωθημένα και συμπλέγματα, δεν υπάρχουν ισορροπημένα άτομα. Το σχολείο που δεν σέβεται την προσωπικότητα του νέου, που δεν καλλιεργεί το κριτικό πνεύμα, που παρέχει στείρα γνώση και όχι προβληματισμό, δημιουργεί πολίτες που λειτουργούν παθητικά, πολίτες που δεν βιώνουν την έννοια του σεβασμού.

Το Ελληνικό δημοτικό σχολείο έχει μια στατική πορεία. Εξακολουθεί να βλέπει τον μαθητή σαν ένα δοχείο που προσπαθεί να το γεμίσει με ξερές γνώσεις. Ο μαθητής, για το δημοτικό σχολείο και τους ανθρώπους της εκπαίδευσης, δεν έχει δικαιώματα. Ποτέ οι μαθητές δεν ρωτήθηκαν για κάτι που τους ενδιαφέρει άμεσα. Όλη η εκπαιδευτική διαδικασία κατευθύνεται από το αρμόδιο υπουργείο και από του εκπαιδευτικούς, αφήνοντας έξω τους άμεσα ενδιαφερόμενους, τους μαθητές. Φτάνουμε σε σημείο να πούμε με βεβαιότητα πλέον, ότι το σχολείο δεν λειτουργεί με παιδαγωγικό χαρακτήρα, αλλά μ' ένα ξεκάθαρο κοινωνικό χαρακτήρα, που η πρώτη του δουλειά είναι να συντηρήσει την άρχουσα κοινωνικοοικονομικοπολιτική τάξη. Το καθορισμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα "οδηγεί" κατευθείαν τους μαθητές στην συντηρητική κοινωνία μας, αποτρέποντας ταυτόχρονα την αμφισβήτηση και την κριτική σκέψη.

Ένας άλλος παράγοντας που θα ήρπεπεί να τονιστεί, είναι η μοναδικότητα του παιδιού. Το κάθε παιδί έχει την δική του προσωπικότητα, τις δικές του ανάγκες. Το σχολείο έχει την τάση να θεωρεί όλους τους μαθητές το ίδιο και για αυτό άλλωστε κατατάσσει τους μαθητές στην τάξη σύμφωνα με την ηλικία τους. Ο δάσκαλος ακολουθώντας το εκπαιδευτικό σύστημα, απαιτεί από τους 25-30 μαθητές της τάξης να

προχωρούν με τον ίδιο ρυθμό. Ο μαθητής, που για κακή του τύχη δεν μπορεί να ακολουθήσει αυτό τον ρυθμό, βρίσκεται αυτομάτως στο περιθώριο. Η περιθωριοποίηση του μαθητή είναι σίγουρο πως θα έχει αρνητικά αποτελέσματα στην όλη ανάπτυξή του.

Βλέποντας όλα αυτά κανείς αναρωτιέται, πώς είναι δυνατόν αυτοί οι νέοι που βίωσαν την εξουσία και τις αρχές της αυταρχικότητας, που βλέποντας τον δάσκαλο να έχει μόνο δικαιώματα, έμαθαν πως η ζωή προσφέρει μόνο δικαιώματα, όχι υποχρεώσεις, που δεν έμαθαν πως η ελευθερία τους σταματάει εκεί που αρχίζει των άλλων, να στηρίξουν το δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας και να το υπερασπιστούν αν κάποτε χρειαστεί. Δημοκρατία δίχως πνευματική καλλιέργεια δεν νοείται. Η δημοκρατία προϋποθέτει πνευματική καλλιέργεια και υψηλό βαθμό αυτοσυνειδησίας. Άρα χρέος της κάθε δημοκρατικής πολιτείας είναι η ποιοτική αναβάθμιση των νέων για να γίνουν συνειδητοί αυριανοί πολίτες.

Το γεγονός της μη παροχής από τα Ελληνικά δημοτικά σχολεία, της δημοκρατικής συνειδήσεως και σε συνδυασμό με την αυταρχικότητα που κυριαρχεί στα σχολεία, στάθηκε ο αρχικός προβληματισμός και μας προέτρεψε να ασχοληθούμε με το θέμα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης.

Σαν κίνητρο λειτούργησε και η ενασχόληση μας με την εκπαίδευση των παιδιών σχολικής ηλικίας, πραγματοποιώντας την εργαστηριακή πρακτική άσκηση σε δημοτικά σχολεία. Εκεί ο μελετητής είχε την ευκαιρία να γνωρίσει από κοντά τον χώρο της σημερινής σχολικής εκπαίδευσης και να διαπιστώσει άμεσα πλέον την αυταρχική τάση που κυριαρχεί σε όλους τους χώρους του σχολείου.

Άποψη του μελετητή είναι ότι η αντιαυταρχική εκπαίδευση θα

επικρατήσει στο μέλλον.Σκοπός αυτής της μελέτης είναι, να δοθεί η ευκαιρία ώστε να γίνει γνωστό αυτό το εκπαιδευτικό σύστημα και να συμβάλει στην ανάπτυξη και εφαρμογή του στο σχολικό χώρο.

Σκοπός της μελέτης

A.Ο γενικός σκοπός της μελέτης είναι:

Σκοπός της μελέτης είναι να γίνει γνωστό το σχολείο σαν θεσμός της ελληνικής κοινωνίας, η σχολική ζωή του παιδιού μέσα στο αυταρχικό και αντιαυταρχικό σχολείο.Επίσης να γίνει γνωστό ποιό εκπαιδευτικό σύστημα θεωρητικά οδηγεί το παιδί στο "σωστό" δρόμο, ποιές είναι οι απόψεις κορυφαίων παιδαγωγών και ψυχολόγων σχετικά με την εκπαίδευση και αγωγή του παιδιού κατά την σχολική ηλικία, καθώς και οι παιδαγωγικές σχέσεις που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια του μαθήματος σε αυταρχικά και αντιαυταρχικά σχολεία.

B.Οι επιμέρους στόχοι της μελέτης είναι:

- i)Να γίνει γνωστό τι ακριβώς είναι η αντιαυταρχική εκπαίδευση.
- ii)Να εντοπιστούν εκείνα τα στοιχεία που δεν επιτρέπουν να πραγματοποιηθεί η αντιαυταρχική εκπαίδευση σε όλα ανελλιπώς τα σχολεία.
- iii)Να γίνει πληροφόρηση, μέσα από την έρευνα μας, κατά που οδεύει η ελληνική εκπαίδευση, τι αναζητούν τα παιδιά από αυτή.
- iv)Να γίνει γνωστό ποια είναι η πραγματική βοήθεια που μπορεί να δοθεί στο παιδί για την ολοκλήρωση της ανάπτυξης της προσωπικότητας

του από ένα αντιαυταρχικό σχολείο.

v) Να εντοπιστούν τα σημεία που η αντιαυταρχική, ελεύθερη, δημοκρατική εκπαίδευση βοηθά στην οικοδόμηση μιας υγιούς κοινωνίας.

vi) Να γίνουν γνωστές οι πραγματικές ικανότητες του παιδιού για παραγωγικότητα και δημιουργικότητα.

vii) Να προβληματιστεί ο αναγνώστης για την ποιότητα της σχολικής ζωής που προσφέρει το αυταρχικό σχολείο.

Ορισμοί όρων

Σχολείο: Το σχολείο είναι ο κοινωνικός θεσμός, ο επίσημα και αποκλειστικά επιφορτισμένος με την μετάδοση (αναπαραγωγή) της γνώσης, ο μόνος θεσμός που έχει το δικαίωμα να πιστοποιεί την κατοχή γνώσεων, άρα ο μόνος που η σφραγίδα του επισημοποιεί αλλά και νομιμοποιεί τις γνώσεις σε μια κοινωνία.....Το σχολείο είναι ο σημαντικότερος θεσμός για την κοινωνικοποίηση και την κοινωνική ενσωμάτωση των μελών της κοινωνίας. Μεταδίδει επιλογή γνώσεων, ορισμένη παιδεία (κουλτούρα), ορισμένη μορφή της εθνικής γλώσσας, μεταδίδει αρχές και αξίες που είναι κυρίαρχες στη συγκεκριμένη κοινωνία, αρχές και αξίες κοινωνικές και πολιτικές, αλλά και ηθικές, αισθητικές, φιλοσοφικές κ.ο.κ. Το σχολείο διαμορφώνει τις νεότερες γενιές ώστε να ενταχθούν στην κοινωνία.....(Αννα Φραγκουδάκη, 1985, σελ.15,16,17)

Ιδρύματα τα οποία απαιτούν πλήρη παρακολούθηση από παιδιά

ορισμένων ηλικιακών ομάδων, σε αίθουσες που επιβλέπονται από δασκάλους, για την μελέτη αναλυτικού προγράμματος διαφορετικού για την κάθε τάξη (Everett Reimer, 1971 σε Torsten Husen, 1991, σελ. 59)

Αγωγή: Αγωγή σε στενή έννοια είναι η σκόπιμη βοήθεια, η οποία παρέχεται στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο, κυρίως από τον παιδαγωγό, μέσα σε κλίμα αμοιβαίων διαπροσωπικών σχέσεων. (Δημ. Γ. Τσουρέκης, 1987, σελ. 154)

Η λέξη αγωγή παράγεται από το ρήμα "άγω" και σημαίνει την προσπάθεια χειραγώγησης του παιδιού σε ορισμένες κατευθύνσεις ή σκοπούς.....Αγωγή νοείται μόνο το γεγονός της παροχής βοήθειας για μάθηση και όχι το αποτέλεσμα. Είναι μόνο η ενέργεια, το ερέθισμα που αποσκοπεί σε συγκεκριμένη αντίδραση και η επίδραση για την επίτευξη προκαθορισμένων σκοπών. (Ιωάννης Β. Κογκούλης, 1991, σελ. 95,97)

Αυταρχική Αγωγή-Εκπαίδευση: Αυταρχική αγωγή είναι η αγωγή που ασκείται κατά τρόπο καταναγκαστικό, χωρίς την συγκατάθεση και την εσωτερική συμμετοχή του παιδαγωγούμενου.....Αυταρχική αγωγή είναι η βοήθεια που παρέχεται κατά τρόπο ανελεύθερο. (Δημ. Γ. Τσουρέκης, 1987, σελ. 154)

Αντιαυταρχική Αγωγή-Εκπαίδευση: Αντιαυταρχική αγωγή είναι η αγωγή που απορρίπτει κάθε μορφή αυθεντίας, θέτει στο περιθώριο τον δάσκαλο και τα πολιτικά αγαθά και στο κέντρο βάζει το παιδί. Οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι οριζόντιες, σχέσεις ισοτιμίας....Η αντιαυταρχική αγωγή θεωρεί απαραίτητη την κατάλυση των καθοδηγητικών σχέσεων μεταξύ δασκάλου και μαθητή. (Δημ. Γ. Τσουρέκη, 1987, σελ. 167)

Αλλοτριώση: Αλλοτριώση είναι η απώλεια κάποιου στοιχείου της προσωπικής υπόστασης και υπονοείται πως, με την απώλεια αυτή, ο άνθρωπος γίνεται όχι μόνο άλλος (ετυμολογία της λέξης), ξένος, διαφορετικός από αυτό που ήταν, αλλά και κατώτερος από αυτό που ήταν. (Δεσ. Σμυρνιάδου, 1989, σελ. 431).

Αλλοτριώση είναι η διαδικασία με την οποία ο άνθρωπος αποξενώνεται από τον ίδιο του τον εαυτό μέχρι σημείου να μην αναγνωρίζει τον εαυτό του. (Μάρξ)

Ελευθερία: Ο όρος ελευθερία σημαίνει την κατάσταση να είναι κανείς ελεύθερος ή να μην βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο κάποιου άλλου ή να είναι (και να ζει) χωρίς εμπόδια, χωρίς περιορισμούς ή χωρίς βάρη. (UNESCO, Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, 1972, σελ. 227)

Ονομάζω ελευθερία το να μπορώ ανεμπόδιστα να σκέπτομαι ή να μη σκέπτομαι για κάτι, να κινούμαι ή να στέκομαι, σύμφωνα με την εκλογή του πνεύματός μου. (Βολταίρος)

Σχολική διδασκαλία: Η σχολική διδασκαλία είναι ένα οργανωμένο σύνολο σκόπιμων και μεθοδικών, άμεσων και έμμεσων, πνευματικών και συναισθηματικών, ψυχοκινητικών και συμμετοχικών ενεργειών, για την προώθηση της μάθησης και της μόρφωσης των μαθητών με την αυτενεργό συμμετοχή των ίδιων και τη βοήθεια των δασκάλων τους. (Βασιλής Ι. Χαραλαμπόπουλος, 1987, σελ. 17)

Αναλφάβητος: Το θέμα προσδιορίζεται όχι μόνο από το αν τελικά το άτομο μπορεί να αποκωδικοποιήσει και να διαβάσει μία λέξη ή αν τελικά κατορθώσει με κάποιο τρόπο να την αναπαραστήσει γραφικά, αλλά

κυρίως, αν μπορεί να εκτελέσει τις δύο αυτές λειτουργίες μέσα σε λογικά πλαίσια χρόνου και ορθότητας απόδοσης και συνεπώς σε συνάρτηση με το καταβαλλόμενο νοητικό έργο. Οι αναλφάβητοι διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Πρώτον στους *οργανικούς αναλφάβητους*, οι οποίοι κατά κανόνα δε διδάχθηκαν και, κατά συνέπεια, δεν γνωρίζουν στοιχειώδη ανάγνωση και γραφή, και δεύτερον στους *λειτουργικούς αναλφάβητους*, οι οποίοι, αν και διδάχθηκαν ανάγνωση και γραφή, ωστόσο δεν είναι ικανοί να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις του γραπτού λόγου της σύγχρονης ζωής. (Βεργίδης και Παπακωστόπουλος σε Πόρποδα, 1992,σελ.5)

Κοινωνική Ανισότητα: Κοινωνική Ανισότητα υπάρχει όταν τα άτομα μιας κοινωνίας δεν απολαμβάνουν με τον ίδιο τρόπο τον πλούτο, τη δόξα, το γόητρο, την κοινωνική δύναμη που προσφέρει το κοινωνικό σύνολο. (βιβλίο Κοινωνιολογίας Γ' Λυκείου, 1983,σελ.73)

Κοινωνικοποίηση: Διαδικασία αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον του στο πλαίσιο της ενεργητικής αντιμετώπισης του δεύτερου από το πρώτο, μέσω της οποίας το άτομο αποκτά και διαμορφώνει προσωπική και κοινωνική ταυτότητα και πληρότητα επικοινωνίας και πράξης. (Γκότοβος, 1990,σελ.34)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Α.Τα χαρακτηριστικά του παιδιού της σχολικής ηλικίας

Θεωρούμε απαραίτητο να αναφέρουμε τα γενικά εκείνα χαρακτηριστικά του παιδιού της σχολικής ηλικίας, τα οποία επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την σχολική επίδοση και την σχολική ζωή του μαθητή, και να τα αναλύσουμε περισσότερο και σε βάθος. Επίσης να συνδέσουμε το ρόλο του δασκάλου στην βοήθεια ανάπτυξης και κάλυψης των αναγκών του παιδιού.

Η είσοδος του παιδιού στην σχολική κοινότητα, αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός για την ολοκλήρωση και ανάπτυξη του νέου ...ατόμου. Με άλλα λόγια η είσοδος στο σχολείο αποτελεί ένα ορόσημο στη ζωή του παιδιού. Το σχολείο πρέπει να λειτουργεί σαν μια τέλεια οικογένεια, για να βοηθήσει πραγματικά το παιδί να αναπτυχθεί σωστά και φυσιολογικά.

Η σχολική ηλικία αρχίζει από το έκτο (6) έτος ως την ηλικία εκείνη που το άτομο γίνει σεξουαλικά ώριμο. Δηλαδή στο κορίτσι η σχολική ηλικία διαρκεί από το έκτο (6) ως το ενδέκατο (11), και στο αγόρι από το έκτο (6) ως το δέκατο τρίτο (13) έτος.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της σχολικής ηλικίας, σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985), αναφέρονται συνοπτικά στους εξής τομείς:

i) Στο σωματικό και κινητικό τομέα πραγματοποιείται μια ποιοτική μεταβολή παρά μια ποσοτική μεταβολή. Οι ψυχοκινητικές δεξιότητες στην σχολική περίοδο αποκτούν σταθερότητα, ισχύ, και χάρη.

ii) Στο νοητικό τομέα πραγματοποιείται το μεγάλο άλμα, από τον εγωκεντρισμό της νηπιακής ηλικίας, οδηγούμαστε στην αποκέντρωση της αντίληψης και στις ανατρέψιμες νοητικές πράξεις.

iii) Στο τομέα της κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης πραγματοποιούνται σημαντικές αλλαγές. Το παιδί της σχολικής ηλικίας απελευθερώνεται και προσπαθεί να δημιουργήσει φιλίες και παρέες, μόνο με συνομήλικα άτομα και κυρίως με παιδιά του ίδιου φύλου. Το παιδί μέσα από την όλη κοινωνικότητα του αρχίζει, εκτός από τις απαιτήσεις που είχε ως τώρα, να έχει και υποχρεώσεις προς του άλλους.

iv) Στον τομέα της προσωπικότητας, το παιδί εκτός από την εμπιστοσύνη, την αυτονομία και την πρωτοβουλία, που πρέπει ήδη να έχει αναπτύξει, προσπαθεί να αναπτύξει, τώρα στην σχολική ηλικία την φιλοπονία και την παραγωγικότητα. Αρχίζει να συνειδητοποιεί τα καθήκοντα του, αλλά και χαιρέται όταν ολοκληρώνει τις διάφορες δραστηριότητες, που έχει επιλέξει μόνο του. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι αν η προσωπικότητα του παιδιού δεν αναπτυχθεί σωστά και καλά, θα δημιουργηθούν στο ευάλωτο παιδί, συναισθήματα κατωτερότητας και ανεπάρκειας.

v) Στον τομέα της σεξουαλικότητας εμφανίζεται η λανθάνουσα σεξουαλικότητα. Το παιδί δεν ενδιαφέρεται σχεδόν καθόλου για το αντίθετο φύλο και γι' αυτό τον λόγο δεν έχει αναπτύξει τα σεξουαλικά ένστικτα μέσα στο χώρο του δημοτικού σχολείου (βλ. Παρασκευόπουλο, 1985, σελ. 11).

1) Η λειτουργία της μάθησης

Η λειτουργία της μάθησης είναι η πιο σημαντική λειτουργία που αναπτύσσεται κατά την σχολική ηλικία. Είναι η λειτουργία που απασχολεί και ενδιαφέρει περισσότερο τους δασκάλους, είναι αυτή που κυριαρχεί στη σχολική ζωή. Ο Kimble, όπως αναφέρει ο Κοσμόπουλος (1985),

ορίζει την μάθηση σαν μια <<σχετικά διαρκή αλλαγή στη δυναμικότητα της συμπεριφοράς, που λαβαίνει χώρα ύστερα από ενισχυμένη άσκηση>>(Kimble σε Κοσμόπουλο, 1985,σελ. 49)

Ο κάθε μαθητής έρχεται στο σχολείο για να μάθει.Αυτό θα τον διευκολύνει να προσαρμοστεί καλύτερα στο κοινωνικό του περιβάλλον και θα του εξασφαλίσει σε αρκετά μεγάλο βαθμό την επιβίωση του. Μαθαίνοντας, το αναπτυσσόμενο παιδί θα αποκτήσει δεξιότητες, δυνατότητες και θα γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του.Η μάθηση θα τον βοηθήσει να ικανοποιήσει διάφορες ανάγκες του και να αξιοποιήσει τις φυσικές του δυνατότητες.Βέβαια , θα πρέπει εδώ να τονιστεί, ότι το παιδί πρέπει να μαθαίνει ότι το ενδιαφέρει.Η πίεση, που πολλές φορές ασκείται στο παιδί, για να μάθει ορισμένα πράγματα, μη ενδιαφέροντα γι' αυτό, μπορεί να έχει καταστρεπτικές συνέπειες.

Ο δάσκαλος που γνωρίζει πολύ καλά το λειτούργημά του, θα πρέπει να προσπαθεί ώστε να δει και να γνωρίσει τα ενδιαφέροντα του παιδιού και σύμφωνα με αυτά να δουλέψει.Ο δάσκαλος αυτός είναι σίγουρο ότι θα βοηθήσει τους μαθητές του.

2) Ψυχοκινητική ανάπτυξη κατά την σχολική ηλικία

Στην ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού της σχολικής ηλικίας παρατηρούνται τρεις βασικές μεταβολές, οι οποίες αφορούν περισσότερο τον κινητικό έλεγχο.Αυτές οι τρεις βασικές μεταβολές στον κινητικό έλεγχο του παιδιού όπως αναφέρονται από τον Παρασκευόπουλο (1985) είναι:

ι)από αντανakλαστική, που ήταν έως τώρα η κίνηση του παιδιού, γίνεται σκόπιμη

ii) από μαζική και γενικευμένη, γίνεται τώρα στην σχολική ηλικία, μερική και εξειδικευμένη

iii) από αμφίπλευρη γίνεται ετερόπλευρη (1985,σελ.23)

Όλες αυτές οι αλλαγές, μεταβολές, γίνονται με την πάροδο του χρόνου και κάτω από την επίδραση των περιβαλλοντικών και οργανισμικών παραγόντων. Θα πρέπει να τονιστεί ότι όλα αυτά τα ψυχοκινητικά επιτεύγματα του παιδιού, έχουν τεράστια σημασία για την αρμονική ένταξη του στην σχολική ζωή και θα πρέπει να παρατηρούνται και να προσέχονται, αυτές οι ψυχοκινητικές αλλαγές, από τους δασκάλους.

Στην ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού μπορούν να εμφανιστούν και ορισμένες ανεπάρκειες. Η ψυχοκινητική ανάπτυξη έχει άμεση σχέση με την νευρολογική ωριμότητα των παιδιών και έχει διαπιστωθεί ότι διάφορες μαθησιακές δυσκολίες, όπως δυσκολίες στην ανάγνωση, στην γραφή, στην ορθογραφία και στην ομιλία, έχουν σχέση με τις ανεπάρκειες στον ψυχοκινητικό τομέα. (Παρασκευόπουλος ,1985, σελ.26). Και αυτή η κατάσταση, αυτό το γεγονός, είναι άξιο προσοχής των εκπαιδευτικών.

Στο σχολικό περιβάλλον ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στο θέμα της πλευρίωσης. Ο μαθητής προτιμάει το μισό μέρος του σώματος του, έναντι του άλλου μισού (χέρι, πόδι, μάτι) για να εκτελεί τις περισσότερες δραστηριότητές του. Ο δάσκαλος έχει καθήκον να αφήνει τον μαθητή να χρησιμοποιεί ελεύθερα όποιο χέρι θέλει για να γράφει και να μην τον πιέζει να χρησιμοποιεί το άλλο χέρι. Η πίεση αυτή μπορεί να προκαλέσει στο παιδί δυσφορία, αλλά και διαταραχές στις ψυχοκινητικές του δεξιότητες. (ο. π. σελ. 27).

Γενικά ο δάσκαλος θα πρέπει να μπορεί να παρατηρεί την ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού στο σχολικό χώρο, γιατί είναι κάτι το πολύ σπουδαίο για την όλη ανάπτυξη και ωριμότητα του μαθητή. Εξάλλου η ψυχοκινητική ανάπτυξη έχει άμεση σχέση με τη σχολική επίδοση του παιδιού.

3) Η μνήμη και η σκέψη του παιδιού

Η μνήμη και η σκέψη αποτελούν δύο τομείς με τους οποίους ασχολήθηκαν τα τελευταία χρόνια αρκετά οι επιστήμονες. Μνήμη είναι η ικανότητα ενός ατόμου για εντύπωση, διατήρηση και ανάπλαση των προηγούμενων εμπειριών (Παρασκευόπουλος, 1985, σελ. 102). Ο Πόρποδας υποστηρίζει πως <<μνήμη είναι μια ικανότητα που συνδέεται με την εξέλιξη της ζωής, αφού η λειτουργία της είναι συνυφασμένη με τις ανώτερες νοητικές δραστηριότητες του ανθρώπου>> (1985, σελ. 150).

Τα δομικά στοιχεία της μνημονικής διαδικασίας είναι τρία: i) οι αισθητηριακές εικόνες, ii) η βραχυπρόθεσμη μνήμη, iii) η μακρυπρόθεσμη μνήμη. Από τα τρία δομικά στοιχεία της μνημονικής διαδικασίας, η μόνη συνειδητή λειτουργία είναι η βραχυπρόθεσμη μνήμη.

Οι μνημονικές τεχνικές που χρησιμοποιεί το παιδί για να καταστήσει την μνημονική του λειτουργία είναι συνειδητές και οι κυριότερες είναι:

i) η εσωτερική επανάληψη, η οποία γίνεται γνωστή κατά την σχολική ηλικία και ii) η οργάνωση του μνημονικού υλικού, η οποία γίνεται με ποικίλους τρόπους π.χ. κατηγοριοποίηση (Παρασκευόπουλος, 1985 σελ. 108).

Η σκέψη αποτελεί αντικείμενο μελέτης των επιστημών τα τελευταία τριάντα χρόνια. Οι έρευνες έχουν δείξει ότι δεν υπάρχει σχεδόν καμιά

άμεση σχέση μεταξύ της δημιουργικής σκέψης και του δείκτη νοημοσύνης του παιδιού. Αυτό θα πρέπει να γίνει κατανοητό από το δάσκαλο, ο οποίος θα πρέπει να γνωρίζει ότι δεν είναι απαραίτητο ένα παιδί με υψηλό δείκτη νοημοσύνης να έχει και δημιουργική σκέψη. Αν δεν το κατανοήσει αυτό το φαινόμενο ο δάσκαλος, μπορεί να προκαλέσει στο παιδί ψυχική δυσφορία και συναισθηματική ταραχή.

Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται να αναφερθούν εκείνα τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο δημιουργικός μαθητής. Ο I.N. Χαραλαμπόπουλος αναφέρει πως ο δημιουργικός μαθητής δείχνει έντονη περιέργεια, έχει πολλές ερωτήσεις και απορίες, είναι ευαίσθητος, ενδιαφέρεται για το τι συμβαίνει γύρω του, συχνά παράγει νέες λύσεις προβλημάτων, εκφράζει συχνά νέες ιδέες, έρχεται σε σύγκρουση αρκετές φορές με την παραδεγμένη τάξη πραγμάτων και την αμφισβητεί, απεχθάνεται τις ρουτίνες όπως ,αντιγραφή, καθαρογραφή κ.α., επινοεί και κατασκευάζει νέα μηχανικά μέσα, προσαρμόζεται εύκολα σε νέες καταστάσεις, δείχνει ενδιαφέρον για τις εικαστικές τέχνες (Χαραλαμπόπουλος σε Παρασκευόπουλο, 1895, σελ.123). Ο δάσκαλος θα πρέπει να διακρίνει και να κατανοεί τα χαρακτηριστικά του δημιουργικού μαθητή, ώστε ενθαρρύνοντας ο δάσκαλος να μπορέσει ο μαθητής να αναπτύξει την σκέψη του ακόμη καλύτερα. Αντίθετα ο δάσκαλος που δεν κατανοεί την δημιουργική σκέψη ενός μαθητή, μπορεί να τον χαρακτηρίσει 'ταραξία' και μη σωστό μαθητή. Αυτό το γεγονός επιφέρει μεγάλες αρνητικές συνέπειες για τον δημιουργικό μαθητή.

4) Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά την σχολική ηλικία

Με την είσοδο του παιδιού στην σχολική ηλικία, πραγματοποιούνται σημαντικές μεταβολές στην ψυχοκοινωνική λειτουργία του παιδιού. Αυτό οφείλεται τόσο στο κοινωνικό πλαίσιο του παιδιού όπου δρα, όσο και στην αλλαγή των αναπτυξιακών επιδιώξεων του. Το παιδί φεύγει σιγά-σιγά από την προστασία που του προσφέρει η οικογένεια και εισέρχεται στο σχολικό χώρο, στη σχολική ζωή, που του παρέχει πολλές κοινωνικές σχέσεις και μια οργανωμένη εργασία, η οποία έρχεται σε αντίθεση με το ανέμελο παιχνίδι, που ως τώρα απασχολούσε το παιδί. Το παιδί, σε αυτή την μεταβατική περίοδο της ζωής του, χρειάζεται απαραίτητως την βοήθεια του δασκάλου για να προσαρμοστεί στο σχολικό περιβάλλον. Ο δάσκαλος θα πρέπει να δώσει τον καλύτερο του εαυτό, να φερθεί σαν πραγματικός και σωστός παιδαγωγός, ώστε να νιώσουν τα παιδιά το σχολείο σαν το σπίτι τους και όχι σαν φυλακή όπου ο δάσκαλος θα έχει το ρόλο του φύλακα εξουσιαστή.

Τα παιδιά πολλές φορές παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους, ως προς την δημοτικότητα και την κοινωνική αποδοχή τους. Υπάρχουν πολλά παιδιά με μεγάλη δημοτικότητα, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν και πολλά παιδιά με μικρή δημοτικότητα, που μπορεί να φτάσει στο σημείο της μοναξιάς. Η δημοτικότητα του παιδιού πρέπει να προσεχτεί από τον δάσκαλο, ώστε να ενισχύει τα παιδιά που είναι απομονωμένα. Αυτό μπορεί να γίνει δίνοντας στο παιδί πρωτοβουλίες. Η δημοτικότητα και η κοινωνική αποδοχή του παιδιού, παρουσιάζουν μια διαχρονική σταθερότητα, γι αυτό θα πρέπει να αναπτυχθεί από τα πρώτα κοινωνικά βήματα του παιδιού.

Η παιδική φιλία είναι ένα κομμάτι της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού που πρέπει απαραίτητως να αναφερθεί. Υπάρχουν τρία είδη

φιλίας, i) η ομόφυλη φιλία που είναι και η πιο χαρακτηριστική της σχολικής ηλικίας, ii) η ετερόφυλη που την συναντάμε στους εφήβους και iii) η μονοδρομική φιλία όπου το παιδί δεν έχει φίλους και αναγκάζεται να παίζει μόνο του. Ο μαθητής που έχει αναπτύξει την μονοδρομική φιλία αν δεν βοηθηθεί από τον δάσκαλο του, δίνοντας του πρωτοβουλίες, παροτρύνοντας το να παίξει με τα άλλα παιδιά, στην ενήλικη του ζωή θα συναντήσει μια σοβαρή ψυχοκοινωνική ανεπάρκεια (βλ. Παρασκευόπουλο, 1985, σελ. 146).

5) Γλωσσική ανάπτυξη κατά την σχολική ηλικία

Κατά την σχολική ηλικία παρατηρείται μια εντυπωσιακή βελτίωση στο γλωσσικό τομέα. Το μέγεθος του λεξιλογίου του παιδιού συνεχώς αυξάνεται. Όμως όλοι θα πρέπει να παραδεχτούμε πως κορυφαία γλωσσική κατάκτηση του παιδιού, είναι η ανάγνωση και η γραφή. Αυτή η νέα κατάκτηση επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και προσαρμογή του παιδιού. Ο δάσκαλος είναι υποχρεωμένος να βοηθήσει τον μαθητή να κατανοήσει πόσο σημαντικό είναι να γνωρίζει κανείς την ανάγνωση και την γραφή, έτσι ώστε η ανάγνωση και η γραφή να γίνουν για το παιδί πραγματικό πάθος.

Η ανάπτυξη στο γλωσσικό τομέα δεν είναι ίδια για όλα τα παιδιά. Υπάρχουν αρκετά παιδιά (κυρίως αγόρια) που παρουσιάζουν διαταραχές του λόγου. Το ποσοστό αυτό κυμαίνεται στο 7% (6% αγόρια και 1% κορίτσια) του μαθητικού πληθυσμού. Οι διαταραχές του λόγου είναι κυρίως η αφασία, ο ψευδισμός, ο τραυλισμός, η δυσλεξία και η αγραφία. Οι διαταραχές αυτές οφείλονται, είτε σε οργανικά αίτια

(βλάβες φωνητικών χορδών,βλάβη στα εγκεφαλικά κέντρα), είτε σε ψυχολογικά αίτια (πιεσμένη δεξιохερία, ένταση στη σχέση δασκάλου - μαθητή, πρώιμη είσοδο του παιδιού στο σχολείο) (Παρασκευόπουλος, 1985,σελ.92)Θα πρέπει να τονιστεί εδώ, ότι οι επίμονες παρεμβάσεις των γονιών και των δασκάλων για την διόρθωση των διαταραχών του λόγου, δεν εξαλείφουν το πρόβλημα, αλλά το μονιμοποιούν.Η θεωρία του W.Johnson περί διαγνωσιογενούς τραυλισμού υποστηρίζει ότι, το αίτιο του τραυλισμού είναι η "διάγνωση" συμπτωμάτων τραυλισμού στο παιδί από τα γύρω του πρόσωπα, ότι δηλαδή ο τραυλισμός αρχίζει να δημιουργείται από την στιγμή που οι άλλοι αρχίζουν , να λένε στο παιδί ότι τραυλίζει και επιμένουν φορτικά να διορθωθεί.(W.Johnson σε Παρασκευόπουλο, 1985,σελ.94)

6) Σχολική φοβία και το άγχος σχολείου

Εκτός από τα παιδιά που θέλουν να παρακολουθήσουν μαθήματα, υπάρχουν και εκείνα τα παιδιά που δείχνουν να μην θέλουν να γίνουν μαθητές.Το ποσοστό των μαθητών που δεν θέλουν να φοιτήσουν στο σχολείο ανέρχεται περίπου στο 10%.

Η σχολική φοβία σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985) είναι <<ένα είδος ψυχονεύρωσεως που χαρακτηρίζεται από έντονο ψυχικό άγχος, το οποίο δεν δικαιολογείται από τα πραγματικά γεγονότα>> (1985,σελ.157).Τα συμπτώματα που παρουσιάζει αυτό το ψυχονευρικό σύνδρομο είναι αρκετά.Το παιδί μπορεί να δείχνει ξεκάθαρα την απροθυμία του να πάει σχολείο.Μπορεί να παρουσιάζει αντικοινωνική συμπεριφορά προτού πάει σχολείο.Μπορεί να παρουσιάζει υπερκινητικότητα, επιθετικότητα, άρνηση για τροφή.Ακόμη μπορεί να παρουσιάζει ψυχοσωματικές διαταραχές όπως κοιλόπονους,

πονοκεφάλους, εμετούς, διάρροια, νυχτερινούς επιάλτες.Ο δάσκαλος, γνωρίζοντας όλα αυτά, θα πρέπει να προσέχει τους μαθητές που παρουσιάζουν τα παραπάνω συμπτώματα και να ενημερώνει τον υπεύθυνο κοινωνικό λειτουργό του σχολείου (αν φυσικά υπάρχει) και τους γονείς του μαθητή.

Το κύριο αίτιο της σχολικής φοβίας είναι το άγχος αποχωρισμού.Το παιδί αποχωρίζοντας το από την μητέρα του νιώθει άγχος.Αυτό το άγχος το μετατοπίζει στο σχολείο που είναι ένα καινούργιο, ουδέτερο ερέθισμα και έτσι έχουμε την σχολική φοβία.Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι όταν στο σχολείο υπάρχουν δυσμενείς συνθήκες, όπως αυταρχικός δάσκαλος, τιμωρητικός δάσκαλος, πολυπληθείς τάξεις, έλλειψη ελευθερίας κινήσεων, τότε η σχολική φοβία εκδηλώνεται πιο εύκολα.Τέλος η σχολική φοβία είναι μια βαθύτερη διαταραχή της προσωπικότητας του ατόμου η οποία για να θεραπευτεί χρειάζεται απαραίτητως την βοήθεια ειδικών (παιδοψυχολόγου, κοινωνικού λειτουργού κ.α.)

Το σχολικό άγχος εμφανίζεται συνήθως και αποδίδεται περισσότερο στην έλλειψη γνώσεων σ' ένα σχετικό μάθημα.Το άγχος και ο φόβος των μαθητών για ορισμένα μαθήματα πρέπει να γίνει κατανοητό από τον δάσκαλο.Ο δάσκαλος πρέπει να το αναγνωρίσει και να βοηθήσει τους μαθητές να το ξεπεράσουν. Δεν είναι λίγοι οι δάσκαλοι που πιέζουν τους μαθητές όταν δεν ξέρουν το μάθημα.Εκτός αυτού, πολλές φορές τους κάνουν "ρεζίλι" σε όλη την τάξη χρησιμοποιώντας διάφορα κοσμητικά επίθετα (αδιάβαστε, ανίκανε, τούβλο, τεμπέλη κ.α.)Όλα αυτά δημιουργούν στο μαθητή πρόσθετο άγχος, με αποτέλεσμα οι αρνητικές συνέπειες να είναι περισσότερες και πιο οδυνηρές.Τελικά ο δάσκαλος θα πρέπει να είναι ικανός να κατανοεί το άγχος του παιδιού, ώστε να το

βοηθήσει να το ξεπεράσει και όχι να το αυξήσει με άμεση συνέπεια να το μονιμοποιήσει.

7) Οι ανάγκες του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον

Κρίνεται σκόπιμο αρχικά να αναφερθεί η αρχή του παιδοκεντρισμού που λέει ότι "το σχολείο είναι φτιαγμένο για το παιδί και όχι το παιδί για το σχολείο". Το σχολείο δηλαδή πρέπει να ικανοποιεί όλες τις ανάγκες του παιδιού. Με άλλα λόγια το σχολείο θα πρέπει να εξυπηρετεί μόνο τον μαθητή και όχι τον δάσκαλο ή κάποιο άλλα θεσμό της κοινωνίας μας.

Οι ανάγκες του παιδιού στη σχολική ηλικία είναι πολυάριθμες .Έχει ανάγκη να αναπτυχθεί τόσο ψυχολογικά, κοινωνικά, ηθικά όσο και πνευματικά , βιολογικά.

Η κοινωνικοποίηση του παιδιού αποτελεί μια πρωταρχική ανάγκη στη σχολική ηλικία. Το σχολείο είναι ένας από του κυριότερους θεσμούς στην κοινωνία μας, που προσπαθεί να μεταδώσει την κοινωνικότητα στα παιδιά. Το παιδί ξεφεύγοντας από την προστασία και το "αγκίστρι" της οικογένειας του, προσπαθεί να δημιουργηθεί ώστε να ζήσει κοινωνικά μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Προσπαθεί από την πρώτη στιγμή να δημιουργήσει φίλιες για να μην νιώθει την καταστρεπτική μοναξιά, για να μην νιώθει αδύναμο, για να μην νιώθει απομονωμένο. Ο δάσκαλος σε αυτή την δύσκολη προσαρμοστική φάση της ζωής του παιδιού, είναι υποχρεωμένος να το βοηθήσει να νιώσει απόλυτα κοινωνικό, να κοινωνικοποιηθεί .Ο δάσκαλος υποχρεούται να αφήσει τον μαθητή να εκφραστεί ελεύθερα μέσα στο σχολικό περιβάλλον, για να το γνωρίσει, να εξοικειωθεί μαζί του , να διώξει το άγχος και τον φόβο που τυχόν θα έχει.

Ζούμε σε μια ελεύθερη κοινωνία και ο κάθε άνθρωπος, ανεξαρτήτως ηλικίας, έχει δικαίωμα, αλλά και ταυτόχρονα ανάγκη, να ζει ελεύθερος. Το παιδί έχει ανάγκη να γνωρίσει και να κατανοήσει την ελευθερία σαν έννοια, αλλά και σαν πράξη. Έχει δικαίωμα να ζει πνευματικά και ηθικά ελεύθερο. Να εκτελεί τις αποφάσεις του ελεύθερα καθώς και να μπορεί να αποφασίζει ελεύθερα. Ο αυταρχικός, ο πιεστικός δάσκαλος δεν βοηθάει τον μαθητή να γνωρίσει την ελευθερία, που τόσο την έχει ανάγκη, αλλά αντίθετα του γνωρίζει τον αυταρχισμό τον οποίο και εφαρμόζει σε πρώτη ευκαιρία. Στο σχολικό χώρο ο δάσκαλος πρέπει να είναι δημοκρατικός και να προωθεί την ελευθερία.

Ακόμη το παιδί της σχολικής ηλικίας έχει ανάγκη:

i) Να δημιουργήσει κάτι δικό του. Να δημιουργήσει οτιδήποτε νομίζει ότι έχει την δυνατότητα να το κάνει. Η προσπάθεια θα πρέπει να έχει πάντα τον πρώτο λόγο. Ο δάσκαλος πρέπει να βοηθήσει τον μαθητή να μάθει να προσπαθεί, να μάθει να αγωνίζεται, να μην καταθέτει τα όπλα, για να μην γίνει ένα άτομο αλλοτριωτικό.

ii) Από παιχνίδι. Το παιχνίδι βρίσκεται στη "καρδιά" του κάθε παιδιού και σημαίνει εξερεύνηση. Το παιχνίδι βοηθάει το παιδί να αναπτυχθεί σαν προσωπικότητα, το βοηθάει να μάθει τον κόσμο, του δίνει την ευκαιρία να πειραματιστεί. Ο δάσκαλος δεν θα πρέπει να στερεί το παιχνίδι από τους μαθητές του ποτέ. Πολλοί δάσκαλοι κάνουν το μεγάλο λάθος να στερούν από τους μαθητές την γυμναστική και τα καλλιτεχνικά, προσπαθώντας να καλύψουν την ύλη των θεωρητικών μαθημάτων. Αυτό δημιουργεί πολλά προβλήματα στους μαθητές, όμως δεν αντιδρούν γιατί φοβούνται την τιμωρία και την εξουσία του δασκάλου. Όλοι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κατανοήσουν πόσο απαραίτητο είναι το παιχνίδι για την ζωή του παιδιού, για να μην τους το στερήσουνε ποτέ.

iii) Να γνωρίζει και να ελέγχει τον εαυτό του. Η ανάγκη για αυτοέλεγχο και αυτογνωσία πρέπει να καλυφθεί στη σχολική ηλικία. Η αντίληψη που έχει το παιδί για τον εαυτό του, το "εγώ" του, πρέπει να είναι η σωστή και η ιδανική, για να είναι ευτυχισμένο και για να μπορέσει να φτάσει στην επιτυχία. Αν το παιδί μπορέσει να μάθει τις έννοιες του αυτοέλεγχου και της αυτογνωσίας θα είναι άξιο να αναπτύξει μια ακλόνητη εμπιστοσύνη στον εαυτό του.

v) Να δημιουργεί καλές σχέσεις με τους δασκάλους. Οι καλές σχέσεις με τον δάσκαλο βοηθούν το παιδί να παίξει σωστά τον ρόλο του σαν μαθητής, καθώς και όλους τους άλλους ρόλους που του έχει αναθέσει το σχολείο. Ο μαθητής επιζητά τις καλές σχέσεις μεταξύ του παιδαγωγού και παιδαγωγούμενου. Για να μπορέσουν όμως να δημιουργηθούν καλές και σωστές παιδαγωγικές σχέσεις μεταξύ δασκάλου και μαθητή, θα πρέπει να υπάρχει αλληλεγγύη και αλληλοσεβασμός μεταξύ τους. Όταν κάποιος εξουσιάζεται από κάποιον δεν δημιουργεί καλές σχέσεις με τον εξουσιαστή του, αντίθετα τον φοβάται και συγχρόνως τον μισεί.

vi) Τέλος, το παιδί θέλει οι χώροι του σχολείου στο οποίο ζει το 1/3 της ημέρας να είναι προσεχτικοί, άνετοι και να του αφήνουν μια σχετική ελευθερία. Η ομορφιά και η καλαισθησία του σχολείου μπορούν να προκαλέσουν στο μαθητή μια διάθεση για μάθηση και δραστηριότητα.

Είναι απαραίτητο να καλυφθούν όλες οι ανάγκες των παιδιών της σχολικής ηλικίας. Αν δεν καλυφθούν το παιδί δεν θα νιώσει ποτέ εμπιστοσύνη στον εαυτό του, στις ικανότητες του, στις δυνατότητες του. Θα νιώθει ότι είναι αδέξιο, ανεπαρκές, ανίκανο να φέρει σε πέρας κάθε έργο που επιχειρεί. Το παιδί δεν είναι δυνατόν να καλύψει όλες τις ανάγκες του μόνο με την βοήθεια του δασκάλου. Μέσα στους χώρους

του σχολείου χρειάζονται παιδοψυχολόγοι,κοινωνικοί λειτουργοί, οι οποίοι θα συμβάλλουν με το δικό τους επιστημονικό τρόπο, στην ολοκλήρωση του παιδιού.

δ)Ο ρόλος του εκπαιδευτικού και οι ανάγκες του μαθητή

Ο εκπαιδευτικός θεωρείται ένα από τα πρόσωπα που επιδρούν στην ψυχοπνευματική ανάπτυξη του μαθητή.Όλες οι κινήσεις του εκπαιδευτικού πρέπει να είναι καθορισμένες, καλά σκεπτόμενες, σταθερές και να επιδρούν πάνω στο μαθητή μόνο με θετικό τρόπο.Ο εκπαιδευτικός για να κατανοήσει καλύτερα την θέση του εκπαιδευόμενου, θα πρέπει να έρχεται νοητικά στην θέση του, να "μπάινει μέσα στα παπούτσια του μαθητή", ώστε να μπορέσει να τον βοηθήσει σε βάθος και όχι επιφανειακά.

Ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνοντας την συνεργασία των μαθητών, όχι μόνο μέσα στην αίθουσα, αλλά και στην αυλή του σχολείου, ενισχύει την κοινωνικότητα των μαθητών.Αποφεύγοντας ο εκπαιδευτικός να αποδίδει την "ετικέτα" στον μαθητή και στηρίζοντάς τον σε κάθε δύσκολη στιγμή, τον βοηθάει να νιώσει άξιος και δυνατός.Επίσης ο εκπαιδευτικός που δεν τοποθετεί τους "αντικοινωνικούς" και "κακούς" μαθητές στα τελευταία θρανία τους δίνει την δυνατότητα συμμετοχής στο διάλογο ώστε να νιώσουν και αυτοί ότι ανήκουν κάπου, όπου τους δέχονται και δεν τους απορρίπτουν.

Αφήνοντας ο εκπαιδευτικός ελεύθερα τα παιδιά τους δίνει την δυνατότητα να αναπτύξουν ένα ελεύθερο, ηθικό και κριτικό πνεύμα.Η αυταρχική διάθεση των δασκάλων δεν επιφέρει κανένα αποτέλεσμα.Μπορεί ο δάσκαλος αρκετές φορές να εκτονώνεται, αλλά

είναι σχεδόν σίγουρο ότι ένα χαστούκι ή μια τιμωρία δεν θα αλλάξει την συμπεριφορά των παιδιών. Οι φοβίες, οι ποινές και ότι άλλο στερούν από το παιδί την ελευθερία του και την ανεξαρτησία του, μπορούν να επιφέρουν μόνο αρνητικά παιδαγωγικά αποτελέσματα.

Ενισχύοντας ο δάσκαλος τις δημιουργικές τάσεις των μαθητών τους δίνει την ευκαιρία να γνωρίσουν τον εαυτό τους, να γνωρίσουν τι πραγματικά είναι, αποτρέποντας τους από την αλλοτρίωση.

Η αμοιβαία αγάπη και η αμοιβαία αναγνώριση, μεταξύ δασκάλου και μαθητή, είναι αυτή που φέρνει παιδαγωγικά αποτελέσματα. Ο δάσκαλος πρέπει να αναγνωρίζει την αξία του μαθητή και να τον σέβεται.

Ο ευσυνείδητος και συνειδητοποιημένος δάσκαλος προσπαθεί πάντα να αναγνωρίζει τις δυνάμεις και ικανότητες του κάθε μαθητή και να τις ενισχύει με τον κατάλληλο τρόπο. Θα πρέπει να τονιστεί εδώ ότι για να ανταπεξέλθουν οι εκπαιδευτικοί, αλλά και οι μαθητές, στο δύσκολο έργο τους και ρόλο τους θα πρέπει να υπάρχει και η κατάλληλη υλοτεχνική υποδομή στο σχολείο (εργαστήρια, βιβλιοθήκες, γυμναστήρια, μεγάλες αίθουσες κ.α.) η οποία δεν θα εμποδίζει το έργο τους.

Τέλος, ο Κουγκούλης (1991) στο βιβλίο του "Εισαγωγή στη παιδαγωγική"(σελ.133) αναφέρει ότι το ικανό και σωστό παιδί πρέπει μέσα στους χώρους του σχολείου να έχει τις παρακάτω δυνατότητες: Να

-λύνει με τις γνώσεις του τα δικά του προβλήματα και του περιβάλλοντος του

-σέβεται, να εμπιστεύεται τον εαυτό του και τους άλλους, δημιουργώντας ατμόσφαιρα αλληλεγγύης και συνεργασίας

-ανταποκρίνεται στις δραστηριότητες της ομάδας με την τήρηση των

κανόνων

-είναι υπεύθυνο και δημιουργικό άτομο και να αναλαμβάνει τις ευθύνες του

-θέτει σωστούς και ενδιαφέροντες στόχους

-συνηθίζει στην αυτοκριτική

-προσπαθεί να εξισορροπεί τις δικές του απαιτήσεις με αυτές της ομάδας, της οικογένειας και του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος

Για να αποκτήσει όλες αυτές τις δυνατότητες το παιδί, θα πρέπει οπωσδήποτε ο δάσκαλος να παίξει σωστά το ρόλο του παιδαγωγού και να συνεργαστεί με επαγγελματίες-επιστήμονες οι οποίοι μπορούν πραγματικά να βοηθήσουν το παιδί σε αυτή την αναπτυξιακή του φάση.

B. Το Ελληνικό δημοτικό σχολείο

1) Η ιστορία του εκπαιδευτικού συστήματος των δημοτικών σχολείων

Η ιστορία του εκπαιδευτικού μας συστήματος και ολόκληρης της νεοελληνικής εκπαίδευσης αρχίζει από το 1821, που το Ελληνικό έθνος γνωρίζει πάλι την ελευθερία και βάζει τους πρώτους θεσμικούς πυρήνες για την οργάνωση της εκπαίδευσης και τελειώνει στις μέρες μας, όπου εξακολουθούν να υπάρχουν εκπαιδευτικά αδιέξοδα και εκπαιδευτικές απορίες.

Η λειτουργία των δημοτικών σχολείων, μετά την επανάσταση του 1821, αρχίζει το 1834 με το διάταγμα της 6ης/18ης Φεβρουαρίου. Το διάταγμα του 1834 καθιερώνει την 7/χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση των παιδιών. Στο δημοτικό σχολείο, που είναι τετραετές, μπορούν να ενταχθούν στις δραστηριότητες του και στα προγράμματα του εκείνα τα παιδιά που έχουν συμπληρώσει το πέμπτο έτος της ηλικίας τους. Στο δημοτικό σχολείο διδάσκονται τα παρακάτω μαθήματα: κατήχηση (με την θέληση των γονιών), στοιχεία της ελληνικής όπου διδάσκεται η αρχαία ελληνική γλώσσα, ανάγνωση, γραφή, γραμματική, ιχνογραφία, φωνητική μουσική. Προαιρετική είναι η διδασκαλία της γεωγραφίας της ελληνικής ιστορίας και των φυσικών επιστημών. Επίσης προβλέπεται δύο φορές την εβδομάδα, η πρακτική διδασκαλία, για τα αγόρια, στην αγρονομία, την κηπουρική, την δενδροκομία, τη βαμβυκοτροφία και την μελισσοκομία, ενώ για τα κορίτσια στο εργόχειρο. (Μπουζάκης, 1987, σελ.37). Η διδακτική μέθοδος που εφαρμόζαν οι δάσκαλοι ήταν η "αλληλοδιδασκτική". Ο δάσκαλος σύμφωνα με αυτή την μέθοδο δίδασκε ένα μεγάλο αριθμό μαθητών με την βοήθεια επιλεγμένων μαθητών, των "πρωτοσχόλων", οι οποίοι ήταν συγχρόνως και εκπαιδευτικοί και εκπαιδευόμενοι. Αυτή η μέθοδος εφαρμόζοταν για να αντιμετωπιστεί η μεγάλη έλλειψη

δασκάλων.Βασικός στόχος του δημοτικού σχολείου ήταν να προετοιμάσει τους μαθητές για το γυμνάσιο και συγχρόνως να τους εντάξει στην κοινωνική ζωή, κατά κάποιο τρόπο να τους κοινωνικοποιήσει.Τέλος, το τριτάξιο ελληνικό σχολείο (σχολαρχείο) συμπληρώνει την υποχρεωτική 7/χρονη παρακολούθηση μαθημάτων (ο.π. σελ.38-39).

Το 1895-96 ο τότε υπουργός παιδείας Δ.Πετριδης με το διάταγμα της 30ης Απριλίου 1896 "Περί συστάσεων νηπιαγωγείων", αλλάζει το εκπαιδευτικό σύστημα των δημοτικών σχολείων.Ιδρύονται για πρώτη φορά τα γραμματοδιδασκαλεία που αποτελούν τα κατώτερα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.Σε αυτά διδάσκουν δάσκαλοι με μειωμένα προσόντα και ιδρύονται εκεί που είναι αδύνατη η λειτουργία δημοτικών σχολείων, είτε από έλλειψη πόρων, είτε από έλλειψη μαθητών.Τα δημοτικά σχολεία ήταν χωρισμένα σε "κοινά" και σε "πλήρη".Σκοπός των δημοτικών σχολείων ήταν η ηθική και θρησκευτική μόρφωση των μαθητών και η διδασκαλία χρήσιμων στοιχειωδών γνώσεων.Να σημειωθεί εδώ ότι η φοίτηση στα δημοτικά σχολεία και στα γραμματοδιδασκαλεία ήταν υποχρεωτική.Τα "πλήρη" δημοτικά σχολεία ιδρύονται σε πόλεις και είναι εξατάξια ενώ τα "κοινά" δημοτικά σχολεία και τα γραμματοδιδασκαλεία ιδρύονται σε κωμοπόλεις και σε χωριά και είναι τετρατάξια.Για να μεταβεί ένας μαθητής από το "κοινό" σ' ένα "πλήρη" δημοτικό σχολείο, χρειάζεται απολυτήριο του "κοινού" σχολείου και να υποβληθεί σε κατατακτήριες εξετάσεις.Επίσης για την εισαγωγή των μαθητών στο "ελληνικό" (προγυμνασιακό) σχολείο, χρειάζεται απαραίτητως να έχει τελειώσει ο μαθητής το "κοινό" ή το "πλήρη" δημοτικό σχολείο και να δώσει κατατακτήριες εξετάσεις.Να σημειωθεί εδώ ότι μαθητές από το γραμματοδιδασκαλείο δεν δέχεται το "ελληνικό" σχολείο.Τα διατάγματα του 1895-96 βάζουν φραγμούς στην κάθετη

εκπαιδευτική κινητικότητα των μαθητών και στερούν έτσι από τα ελληνόπουλα της επαρχίας και των χωριών, να προχωρήσουν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (βλ. Μπουζάκη, 1987, σελ.49).

Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1899, ο τότε υπουργός παιδείας Α.Ευταξίας, υποβάλει στην Βουλή τα νομοσχέδια περί δημοτικής εκπαίδευσης. Στόχος των νομοσχεδίων, ήταν να γενικευθεί η δημοτική εκπαίδευση σε όλη την Ελλάδα, να γίνει υποχρεωτική η 7/χρονη παρακολούθηση μαθημάτων και να προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων στους γονείς που δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Στο δημοτικό σχολείο καταργείται η αρχαία ελληνική γλώσσα και έρχεται η καθαρεύουσα. Στα μαθήματα του σχολείου εκτός από τα στοιχειώδη, περιλαμβάνονται και η γεωπονική, η κηπουρική, η χημεία, η δένδροκομία, η μελισσοκομία και τα δικαιώματα και καθήκοντα του συνταγματικού πολίτη. Μέσα από τα προγράμματα και τις δραστηριότητες του σχολείου επιδιωκόταν η προετοιμασία των παιδιών για την ένταξη τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή του τόπου (ο.π. σελ. 54).

Τον Νοέμβριο του 1913, έχουμε μια νέα μεταρρύθμιση στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. Ο τότε υπουργός παιδείας Ι.Τσιριμώκος καθιερώνει την υποχρεωτική προσχολική αγωγή στους χώρους του νηπιαγωγείων. Η δημοτική εκπαίδευση γίνεται ενιαία (μέχρι τότε ήταν χωρισμένη σε δύο βαθμίδες, το 4/ετές και το 3/ετές δημοτικό σχολείο) και καλύπτει έξι χρόνια. Το δημοτικό σχολείο, εκτός από τα στοιχειώδη, προσφέρει και γνώσεις γεωγραφίας, βιοτεχνίας και κτηνοτροφίας. Ο απόφοιτος του δημοτικού έχει να διαλέξει ανάμεσα σε δύο επιλογές. Η μια επιλογή τον οδηγεί στο "αστικό" σχολείο που είναι 3/ετές και το βάρος των μαθημάτων δίνεται στα πρακτικά μαθήματα, ενώ η άλλη επιλογή τον οδηγεί στο 6/ετές γυμνάσιο. Η είσοδος του σε αυτά τα

σχολεία γίνεται χωρίς κατατακτήριες εξετάσεις (Μπουζάκης, 1987, σελ.64). Να σημειωθεί εδώ ότι το 1917 η δημοτική γλώσσα καθιερώνεται στις τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού, ενώ παράλληλη είναι η διδασκαλία της δημοτικής και της καθαρεύουσας στις δύο τελευταίες τάξεις του σχολείου. Τέλος τα βιβλία που κυκλοφορούν αυτή τη χρονιά είναι πιο ενδιαφέροντα για το παιδί, έχουν πλούσια εικονογράφηση, είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες του παιδιού και αποφεύγουν τον διδακτισμό, τους δογματισμούς και τις ηθικολογίες. (ο.π. σελ. 70).

Η αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κοινωνίας, ο ολιγαρχικός χαρακτήρας της παιδείας και η υποβαθμισμένη εκπαίδευση των δασκάλων, αναγκάζουν τον υπουργό παιδείας τον κ.Γόντικα, τον Απρίλιο του 1929, να καταθέσει νέα νομοσχέδια στην Βουλή, που αφορούν το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Σκοπός του δημοτικού σχολείου, που είναι υποχρεωτική η φοίτηση και παραμένουν εξατάξια, είναι η στοιχειώδης προετοιμασία των μαθητών για τη ζωή και παράλληλα να δοθεί στο μαθητή μια στοιχειώδης μόρφωση. Ενισχύεται αυτό τον καιρό η πρακτική γνώση στα δημοτικά σχολεία για την καλλιέργεια της γης, δημιουργώντας οπωσδήποτε σχολικό κήπο στο προαύλιο του δημοτικού σχολείου. Ο απόφοιτος του δημοτικού σχολείου μπορεί να φοιτήσει ή στο ανώτερο Γαρθυναγωγείο (μόνο κορίτσια), ή στις κατώτερες επαγγελματικές σχολές, ή στο γενικό γυμνάσιο, ή στο πρακτικό λύκειο. Να σημειώσουμε εδώ ότι για πρώτη φορά ιδρύονται ειδικά δημοτικά σχολεία για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. (Μπουζάκης, 1987, σελ. 84).

Αργότερα η μεταρρύθμιση του 1964 που γίνεται στον εκπαιδευτικό τομέα δεν φέρει σημαντικές αλλαγές στην πρωτοβάθμια δημοτική εκπαίδευση. Το δημοτικό παραμένει υποχρεωτικό και εξακολουθεί να είναι εξαετές. Οι στόχοι του παραμένουν οι ίδιοι. Το μόνο αξιοσημείωτο

είναι ότι η δημοτική γλώσσα διδάσκεται πλέον σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, η φοίτηση στο γυμνάσιο σταδιακά γίνεται υποχρεωτική και δεν υπάρχουν εισαγωγικές εξετάσεις για το γυμνάσιο(ο.π. σελ. 100).

Η μεταπολίτευση του 1976 παρεμβαίνει δυναμικά στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας. Καθιερώνεται πλέον η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση(τέξι χρόνια δημοτικό, τρία χρόνια γυμνάσιο). Σκοπός του δημοτικού σχολείου είναι να αφυπνίσει την ηθική συνείδηση του μαθητή και να βάλει τις βάσεις της θρησκευτικής, της εθνικής και της ανθρωπιστικής τους αγωγής. Ο απόφοιτος του δημοτικού συνεχίζει τη φοίτησή του στο γυμνάσιο χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις(ο.π. σελ. 12).

Το Φεβρουάριο του 1985, γίνεται ακόμη μία μεταρρύθμιση στο χώρο της εκπαίδευσης. Αλλάζει ο σκοπός ο οποίος θέλει το δημοτικό σχολείο <<να συμβάλλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από το φύλο και την καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά>>(Αρ. 1, παρ. 1, νομοσχέδιο 1985). Στο ίδιο άρθρο διατυπώνονται οι ειδικοί σκοποί που αποβλέπουν στο να κάνουν τους μαθητές ελεύθερους, υπεύθυνους και δημοκρατικούς, ικανούς να υπερασπίζονται την Εθνική Ανεξαρτησία και Δημοκρατία. Σήμερα 10 χρόνια μετά δεν βλέπουμε ούτε ελευθερία, ούτε υπευθυνότητα, αλλά ούτε και δημοκρατικούς ανθρώπους μέσα στα σχολεία. Αρα φαίνεται ξεκάθαρα η απόσταση που υπάρχει μεταξύ σκοπών και εφαρμογής.

Επίσης σαν σκοπό έχει το σχολείο την συνειδητοποίηση της κοινωνικής αξίας και ισοτιμίας της πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας, την καλλιέργεια της δημιουργικής και κριτικής σκέψης και την ανάπτυξη πνεύματος φιλίας και συνεργασίας με όλους τους λαούς της γης(Μπουζάκης, 1987, σελ. 126).

Τα τελευταία χρόνια (Μεταρρυθμίσεις 1990-91) βλέποντας πάλι το εκπαιδευτικό μας σύστημα να παρουσιάζει ατέλειες έχουμε νέες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες αποβλέπουν περισσότερο στην αξιολόγηση του μαθητή και όχι στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του. Γυρνάμε αρκετά χρόνια πίσω περιορίζοντας ακόμη περισσότερο την ελευθερία και την δημιουργική ^{σκέψη} του μαθητή, τοποθετώντας τις εξετάσεις ακόμη και στα δημοτικά, την αυστηρή βαθμολογία και τελικά καθοδηγούμε τον μαθητή σε μια μονοδρομική εκπαίδευση, η οποία δεν τον αφήνει να εκφραστεί, να νιώσει τον εαυτό του, να νιώσει τη χαρά της ζωής.

2) Η φιλοσοφία του εκπαιδευτικού συστήματος των δημοτικών σχολείων

Η φιλοσοφία του εκπαιδευτικού μας συστήματος δεν είναι σταθερή και αμετάβλητη. Σχεδόν κάθε μεταρρύθμιση που γίνεται στο εκπαιδευτικό σύστημα, επιφέρει μια νέα φιλοσοφική προσέγγιση.

Σήμερα, το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας έχει σαν σκοπό την διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου και καθολικού ανθρώπου, σε σχέση με τον εαυτό του, σε σχέση με την κοινωνία, σε σχέση με την επιστημονική, τεχνολογική και πολιτιστική γνώση, σε σχέση με το έθνος, την Ελληνική παράδοση και πολιτισμό και τέλος σε σχέση με τους συνάνθρωπους που μας περιβάλλουν (Ν. 1566/85).

Το εκπαιδευτικό σύστημα και γενικότερα η εκπαίδευση που μεταδίδεται στους νέους, έχει σαν άμεσο σκοπό να κοινωνικοποιήσει τους νέους, να τους μεταδώσει την σύγχρονη γνώση, να τους οικειοποιήσει με το σύγχρονο περιβάλλον διατηρώντας όμως την πολιτιστική πνευματική μας παράδοση, να τους μάθει τους κανόνες συμπεριφοράς, να αναπτύξει την ικανότητα των νέων για επίλυση προβλημάτων, να προωθήσει την κριτική σκέψη, να προσαρμόσει το νέο

άτομο στις ανάγκες της ανάπτυξης, να τους κάνει ικανούς να παρακολουθήσουν τις τεχνολογικές μεταβολές. Όλα αυτά και πολλά περισσότερα, ανάλογα με την προσωπικότητα του κάθε νέου, μπορεί να προσφέρει η εκπαίδευση που σίγουρα είναι μια βασική και μόνιμη κοινωνική λειτουργία (Ν. 1566/85)

Ειδικότερα οι σκοποί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στηρίζονται στην φιλοσοφία εκείνη που θέλει το παιδί να αναπτυχθεί τόσο σωματικά, όσο συναισθηματικά, νοητικά, πνευματικά και κοινωνικά. Πιο συγκεκριμένα η πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όπως αναφέρεται στο Ν.1566/85, άρθρα 3 και 4, έχει άμεσο σκοπό και στόχο να βοηθήσει τα παιδιά να:

- καλλιεργούν τις αισθήσεις τους και να οργανώνουν τις πράξεις τους, κινητικές και νοητικές,
- εμπλουτίζουν και να οργανώνουν τις εμπειρίες τους από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και να αποκτούν την ικανότητα να διακρίνουν τις σχέσεις και αλληλεπιδράσεις που υπάρχουν μέσα σε αυτό,
- αναπτύσσουν την ικανότητα κατανόησης και έκφρασης με σύμβολα γενικά και ιδιαίτερα στους τομείς της γλώσσας, των μαθηματικών και της αισθητικής,
- προχωρούν στην δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων, που θα τα βοηθούν στην βαθμιαία και αρμονική ένταξη στην κοινωνική ζωή,
- αναπτύσσουν πρωτοβουλίες ελεύθερα και αβίαστα μέσα στα πλαίσια του οργανωμένου περιβάλλοντος, να εθίζονται στην αμφίδρομη σχέση ατόμου και ομάδας,
- διευρύνουν και να αναδιατάσουν τις σχέσεις της δημιουργικής τους δραστηριότητας με τα πράγματα, τις καταστάσεις και τα φαινόμενα που μελετούν,

-οικοδομούν τους μηχανισμούς που συμβάλουν στην αφομοίωση της γνώσης, να αναπτύσσονται σωματικά, να βελτιώνουν την σωματική και ψυχική τους υγεία και να καλλιεργούν τις κινητικές τους ικανότητες,

-κατακτούν το περιεχόμενο των βασικότερων εννοιών και να αποκτούν βαθμιαία, την ικανότητα να ανάγονται από τα δεδομένα των αισθήσεων στην περιοχή της αφηρημένης σκέψης,

-αποκτούν την ικανότητα ορθής χρήσης του προφορικού και γραπτού λόγου,

-εξοικιώνονται βαθμιαία με τις ηθικές, θρησκευτικές, εθνικές, ανθρωπιστικές και άλλες αξίες και να τις οργανώνουν σε συστήματα αξιών,

-καλλιεργούν το αισθητικό τους κριτήριο, ώστε να μπορούν να εκτιμούν τα έργα της τέχνης και να εκφράζονται ανάλογα, μέσα από τα δικά τους καλλιτεχνικά δημιουργήματα.

3) Η εφαρμοσμένη εκπαιδευτική φιλοσοφία στα δημοτικά σχολεία. Μια προσέγγιση στην υπάρχουσα εκπαιδευτική κατάσταση στην Ελλάδα

Διαβάζοντας τους άμεσους σκοπούς και στόχους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, μας γεννάτε μια πολύ μεγάλη ερώτηση. Πραγματικά όλη αυτή την βοήθεια την προσφέρει η πρωτοβάθμια εκπαίδευση στα παιδιά ή μόνο στα χαρτιά είναι γραμμένη; Είναι πλέον κοινό μυστικό ότι η θεωρία από την πράξη απέχει πάρα πολύ. Όλα όσα γράφονται είναι τόσο ωραία μελετημένα, αλλά όσα εφαρμόζονται στην πράξη είναι τόσο άσχημα τοποθετημένα.

Η φιλοσοφία του εκπαιδευτικού μας συστήματα στα δημοτικά σχολεία, δεν έχει καθοριστεί και δεν είναι διατυπωμένη πουθενά με σαφήνεια (Πολυχρονόπουλος, 1992, σελ.486). Στα νομοσχέδια και στις

μεταρρυθμίσεις που αφορούν το εκπαιδευτικό σύστημα απλώς αναφέρονται οι στόχοι και οι σκοποί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι πρέπει να εκτελεστούν όσο το δυνατόν καλύτερα και πληρέστερα από το διδακτικό προσωπικό. Γεννάται λοιπόν το ερώτημα αν σήμερα, οι δάσκαλοι από μόνοι τους μπορούν να καταφέρουν, να εφαρμόσουν και να προωθήσουν αυτούς τους στόχους και τους σκοπούς που προβλέπονται από το νομοσχέδιο.

Η υπάρχουσα εκπαιδευτική κατάσταση στην Ελλάδα έρχεται σε αντίθεση με τους σκοπούς του νομοσχεδίου. Γίνεται αναφορά στην ελευθερία, αλλά πουθενά δεν την βλέπουμε μέσα στους χώρους των σχολείων. Γίνεται αναφορά στη δημοκρατία, αλλά και αυτή λείπει. Επίσης γίνεται αναφορά στην ανεξαρτησία, αλλά και αυτή είναι κάτι το άγνωστο στο σχολικό περιβάλλον.

Το σχολείο σήμερα δεν έχει μέλλον, δεν προσαρμόζεται με του ρυθμούς των κοινωνικών αλλαγών, δεν έχει μια στάση δυναμική που θα το βοηθήσει να προχωρήσει μπροστά. Το Ελληνικό δημοτικό σχολείο ακολουθεί μια στατική και καθορισμένη στάση. Θεωρεί και βλέπει τον μαθητή σαν αντικείμενο, σαν ένα άδειο δοχείο που προσπαθεί να το γεμίσει γνώσεις (Πολυχρονόπουλος, 1992, σελ.488). Δεν βλέπει το παιδί από την μεριά του ανθρώπου που έχει αισθήματα, ανάγκες, δυνατότητες. Το παραμελεί εντελώς και το κατευθύνει όπως θέλει. Τα δικαιώματα του παιδιού μέσα στο σχολικό περιβάλλον χάνονται, δεν υπάρχουν. Ποτέ και από κανέναν δεν ρωτήθηκαν οι μαθητές, πως θέλουν τα βιβλία τους, τι τους ενδιαφέρει, τι τους ικανοποιεί, τι είναι αυτό που τους κάνει να χαίρονται. Όλα αυτά κατευθύνονται από το αρμόδιο υπουργείο, από τους εκπαιδευτικούς, αφήνοντας έξω τους άμεσα ενδιαφερόμενους, "τα παιδιά". Η κάθε κυβέρνηση που έρχεται αλλάζει του εκπαιδευτικούς στόχους, τους εκπαιδευτικούς σκοπούς,

δημιουργώντας έτσι μια μεγάλη αναστάτωση και συγχρόνως απωθεί τα παιδιά από το σχολείο, γιατί αισθάνονται αδικημένα, αισθάνονται να τους κοροϊδεύουν, να τους κατευθύνουν, να τους αποσπούν όλους τους ενεργητικούς ρόλους που μπορούσαν να είχαν μέσα στους χώρους του σχολείου. Η σχολική εκπαίδευση έφτασε να ασχολείται μόνο με την μάθηση και την γνώση, αγνοώντας την δημιουργική τάση και ικανότητα των μαθητών, αγνοώντας τις ανάγκες τους, την επικοινωνία, τον διάλογο, την παροχή καινούργιων μηνυμάτων, που θα προετοιμάζαν πραγματικά τους μαθητές για την ζωή, κάνοντας συγχρόνως και "καλούς ανθρώπους" (ο.π. σελ.489).

Ο ρόλος του σχολείου σήμερα, σταματάει να είναι παιδαγωγικός και γίνεται κοινωνικός, συντηρώντας την άρχουσα κοινωνική, πολιτική και οικονομική τάξη. Ο καθορισμός του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι έτσι διαμορφωμένος ώστε να οδηγεί κατευθείαν τον μαθητή στην συντηρητική και ελεγχόμενη κοινωνία μας, εμποδίζοντας ταυτόχρονα την αμφισβήτηση, αποτρέποντας εκείνες τις ερωτήσεις που δυσκολεύουν την άρχουσα τάξη, εμποδίζοντας την κριτική σκέψη του μαθητή. Έτσι η άρχουσα τάξη, που βρίσκεται στην εξουσία κάθε κοινωνίας, επιλέγει να μεταδίδει στις αίθουσες διδασκαλίας των σχολείων, εκείνη την γνώση που την συμφέρει, που την συντηρεί, εμποδίζοντας συγχρόνως τον μαθητή να επιλέγει εκείνη την γνώση που τον ενδιαφέρει, την γνώση που θα τον οδηγήσει στην γενίκευση, στην κατανόηση της παρούσας κατάστασης, στην αμφισβήτηση (ο.π. σελ.490).

Όπως όλοι οι άνθρωποι, έτσι και το παιδί έχει ανάγκες. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών μέσα στο σχολικό χώρο καθορίζονται μόνο από την ηλικία. Δηλαδή ένα παιδί 8 ετών είναι πάντα ικανό να μάθει, να κατανοήσει και να αποδώσει ότι όλοι οι συνομήλικοι

του (ο.π. σελ. 491). Αυτό αποτελεί ένα τεράστιο λάθος για το σχολείο. Το κάθε παιδί είναι μια ιδιαιτερότητα, είναι ξεχωριστό, έχει τις δικές του ανάγκες. Ο δάσκαλος σύμφωνα με την κακή θεωρία που λέει ότι όλα τα παιδιά της ίδιας ηλικίας "προχωρούν" με τον ίδιο ρυθμό απαιτεί από τους 25-30 μαθητές που έχει, να "προχωρούν" όλοι μαζί και να αποδίδουν όλοι εξίσου. Οι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποιεί ο δάσκαλος για τον μαθητή που "μένει πίσω", όπως "βλάκα", "ηλίθιε", "τούβλο", "αδέξιε", "κακομαθημένε", "αδιάβαστε", "χαζέ" και άλλα πολλά, πληγώνουν το παιδί. Ο μαθητής δεν είναι ένα πράγμα, είναι άνθρωπος. Αυτοί όλοι οι χαρακτηρισμοί επιφέρουν αντιδράσεις στο σώμα και στην ψυχή του μαθητή. Του δημιουργούν θυμό, μίσος, αγανάκτηση. Θέλει να εκδικηθεί. Αισθάνεται ένοχος. Με λίγα λόγια όλα αυτά, καταστρέφουν το παιδί, το οδηγούν στην δυστυχία. Οι δάσκαλοι που χαρακτηρίζουν άσχημα του μαθητές τους αγνοούν την παιδαγωγική, αγνοούν την ψυχολογία της μάθησης. Έτσι, το σχολείο χρησιμοποιεί μεθόδους διδασκαλίας δογματικές, παραγωγικές και καταναγκαστικές, οι οποίες για να εφαρμοστούν χρειάζεται μια αυστηρή και καθαρά αντιπαιδαγωγική στάση. Οι διαπροσωπικές σχέσεις των δασκάλων με τους μαθητές τους στηρίζονται στον αυταρχισμό, στην καταπίεση, στην εξουσία. Λείπει η οικειότητα, η αμοιβαία αγάπη, η κατανόηση. Όλα αυτά οδηγούν σε μια τάξη ανταγωνιστική, σοβαρή, αυστηρή, πληκτική, που δημιουργεί στα παιδιά μόνο καταπίεση και φόβο, που τα οδηγεί στην απαγόρευση και στην τιμωρία (Πολυχρονόπουλος, 1992. σελ.491-492).

Όπως αναφέρθηκε, θέλουμε μαθητές με αναπτυγμένο τον αυτοέλεγχο τους, την αυτοαντίληψη τους, την αυτογνωσία τους, την αυτοεκτίμηση τους και στην πραγματικότητα το εφαρμοσμένο σχολικό σύστημα δημιουργεί μαθητές που θεωρούν τους εαυτούς τους εξαρτημένους, καταπιεσμένους, ανελεύθερους, μη σεβαστούς και

χαμηλής αξίας. Η αυτογνωσία για πολλούς μαθητές είναι κάτι το άγνωστο. Πολλοί μαθητές δεν έχουν ποτέ την ευκαιρία μέσα στο σχολικό χώρο να γνωρίσουν τον εαυτό τους, να γνωρίσουν τις ικανότητες τους, να γνωρίσουν, τέλος πάντων, ποιοί είναι, τι είναι, τι θέλουν από την ζωή, τι επιδιώκουν. Το σχολείο με το παρόν εφαρμοσμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και με τις μορφωτικές διεργασίες που ακολουθεί, αναπτύσσει στους περισσότερους μαθητές μια συνείδηση, που κάνει τον μαθητή να αισθάνεται απομονωμένος από τους γύρω ανθρώπους, ανήμπορος να σταθεί στα "πόδια" του, αβοήθητος. Αισθάνεται και προσπαθεί να κατανοήσει ότι είναι αρκετά δύσκολο και πολύ επικίνδυνο να επιδιώκει να αλλάξει πράγματα, να αλλάξει καταστάσεις, να αμφισβητεί ότι θέλει, να προκαλέσει για οτιδήποτε. Τελικά οι αξίες και οι ικανότητες που αναπτύσσει το παιδί στο σχολικό σύστημα δεν είναι θετικές, είναι αρνητικές. Οι αρνητικές αξίες που αναπτύσσει ο μαθητής είναι η άκριτη σκέψη, η παθητική λήψη γνώσης, η ταυτόχρονη ευσέβεια και ασέβεια, η υπακοή και άνυπακοή προς την εξουσία, η δοκιμασία της τιμωρίας, η παθητική στάση απέναντι στη ζωή, ο σκληρός ανταγωνισμός με τους συνάνθρωπους του. Αυτά με την σειρά τους κάνουν τους μαθητές να μην αμφισβητούν, να μην τολμούν, να μην προκαλούν, να μην πειραματίζονται, να μην εξερευνούν, να μην είναι θαρραλέοι, να τα αποδέχονται όλα, να μην εμπιστεύονται τον εαυτό τους, να μην είναι ανεξάρτητοι, να συμφωνούν και να συμμορφώνονται με τα πάντα.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η γνώση που προσφέρει το σχολείο καταπιάνεται μόνο με θεωρητικά ζητήματα και όχι πρακτικά. Ο μαθητής δεν γνωρίζει σχεδόν τίποτα στη πράξη, για αυτό και δεν μαθαίνει, για αυτό αισθάνεται ανήμπορος, για αυτό δέχεται και διατηρεί του ανθρώπου που τον κατευθύνουν (ο.π. σελ.495).

Η πραγματική εκπαιδευτική κατάσταση στην Ελλάδα βρίσκεται σε μια εντελώς αντίθετη θέση από αυτήν που υπάρχει γραμμένη στα χαρτιά. Το σχολείο και δεν βοηθάει, έτσι όπως είναι, να πραγματοποιηθούν οι στόχοι και οι σκοποί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και συγχρόνως οδηγεί τα παιδιά σ' ένα δρόμο άγνωστο και μη προσιτό για τα περισσότερα από αυτά. Και όπως είναι φυσικό, ο άγνωστος δρόμος έχει και πολλά εμπόδια τα οποία καταστρέφουν σιγά-σιγά όλη την σωστή ανάπτυξη και ολοκλήρωση του παιδιού.

4) Μια εικόνα των Ελληνικών δημοτικών σχολείων

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα το δημοτικό σχολείο αποτελούσε μέχρι και το 1976 την μόνη υποχρεωτική εκπαίδευση των παιδιών. Μετά το 1976 η δημοτική εκπαίδευση γίνεται η κατώτερη υποχρεωτική εκπαίδευση. Πάνω σε αυτή στηρίζονται οι υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης (δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια).

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία (1988) που δίνει στην δημοσιότητα η Ε.Σ.Υ.Ε. (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος), ο συνολικός αριθμός των μαθητών των δημοτικών σχολείων είναι 814.258. Αυτός ο αριθμός των μαθητών συνεχώς μειώνεται. Η μείωση οφείλεται στην γενική υπογεννητικότητα των Ελλήνων και στο γεγονός ότι πολλά παιδιά σταματούν το δημοτικό σχολείο πριν το τελειώσουν. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω παράδειγμα το οποίο αναφέρεται με αριθμούς. Η σχολική περίοδος 1984/85 ξεκίνησε με εγγεγραμμένους μαθητές 836.000, ενώ τρία χρόνια αργότερα το 1987/88 η σχολική χρονιά ξεκινά με 814.000 μαθητές. Παρατηρούμε, πως μέσα σε τρία χρόνια οι μαθητές που ξεκίνησαν το δημοτικό σχολείο μειώθηκαν κατά 22.000 μαθητές.

Περνώντας στην τυπολογία των σχολείων θα δούμε ότι το 39% των σχολείων είναι μονοθέσια. Αντίθετα, το 9% των δημοτικών σχολείων έχουν πάνω από 12 δασκάλους. Αυτό σημαίνει πως το 25% των μαθητών και το 34% των δασκάλων ζούν και εργάζονται σε σχολεία, που εύκολα μπορούν να χαρακτηριστούν σαν σχολεία "ανάγκης". Αυτό επίσης δείχνει και την τραγική κατάσταση-διάσταση που έχει πάρει το θέμα της Ελληνικής εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα στο Ν. Αχαΐας το 1993 υπήρχαν 272 σχολεία. Από αυτά τα 104 είναι μονοθέσια, ποσοστό 40% και 46 σχολεία είναι διθέσια, ποσοστό 17%. Επίσης από τα 272 σχολεία μόνο τα 79 έχουν πάνω από 6 δασκάλους. Φαίνεται καθαρά στο Ν. Αχαΐας, ότι ένα ποσοστό πάνω από 60% των δημοτικών σχολείων λειτουργούν με λιγότερους δασκάλους από ότι οι τάξεις του δημοτικού (Τα στοιχεία πάρθηκαν από το γραφείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας το 1993).

Τα σχολικά κτίρια κατέχουν μια σημαντική θέση στην εκπαίδευση των νέων. Όπως μειώνονται οι μαθητές έτσι μειώνονται και τα σχολικά κτίρια. Το 1985 υπήρχαν 8.517 σχολικά κτίρια, ενώ το 1988 υπήρχαν 7.781. Παρατηρούμε μια μείωση της τάξεως των 736 σχολικών μονάδων. Από το σύνολο των σχολικών μονάδων το 36% χαρακτηρίζονται σαν "καλά", το 60% σαν "μέτρια", και το 4% σαν "κακά". Ο ωφέλιμος χώρος που αντιστοιχεί σε κάθε παιδί είναι 1,40 τετραγωνικά μέτρα, ενώ θα έπρεπε να υπάρχει για κάθε μαθητή, τουλάχιστον 4 τετραγωνικά μέτρα (Γ.Μ. Κωνσταντίνου, 1982, σελ.17). Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί, ότι το 20% των δημοτικών σχολείων συστεγάζονται με άλλα σχολεία, με αποτέλεσμα να λειτουργούν πρωί-απόγευμα. Αυτή η διπλή βάρδια των σχολείων κουράζει και εξαντλεί πάρα πολύ, τόσο τους δασκάλους όσο και τους μαθητές, με άμεσο αποτέλεσμα την μείωση της αποδοτικότητας και του μαθητή και του δασκάλου. Ακόμη το 17% των

σχολικών κτιρίων ήταν πριν χρησιμοποιηθούν ως σχολεία, κατοικίες ή άλλα κτίρια και ως εκ τούτου δεν υπήρχαν προδιαγραφές για να στεγάσουν σχολεία. Φυσικό είναι αυτά τα σχολικά κτίρια να μην καλύπτουν λειτουργικά το σχολείο, με αποτέλεσμα πολλές στοιχειώδεις ανάγκες των παιδιών, όπως παιχνίδια, ελευθερία κινήσεων, άνεση, να μην εκπληρώνονται σε αυτές τις σχολικές μονάδες (ο.π. σελ. 18).

Τα Ελληνικά δημοτικά σχολεία παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις και στο χώρο των εργαστηρίων. Σε πάρα πολλά σχολεία δεν υπάρχουν τα στοιχειώδη εργαστήρια φυσικής-χημείας, ούτε εποπτικό υλικό. Επίσης δεν υπάρχουν εργαστήρια ζωγραφικής, αγγειοπλαστικής, μέσα στα οποία το κάθε παιδί μπορεί να αναπτύξει πολλά από τα ενδιαφέροντα του. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι σε κάθε εργαστήριο φυσικής-χημείας αντιστοιχούν περίπου 1724 μαθητές (ο.π. σελ. 18).

Μια σημαντική θέση στην εκπαίδευση κατέχουν τα σχολικά βιβλία. Πολλά από τα σχολικά βιβλία έχουν κριθεί κατά καιρούς απορριπτικά γιατί το περιεχόμενό τους ήταν ελλιπές. Τα σχολικά βιβλία αλλάζουν γρήγορα περιεχόμενα γιατί είναι ελλιπές, γιατί δεν προσεγγίζουν τον μαθητή, γιατί δεν ενδιαφέρουν τον μαθητή. Το σχολικό βιβλίο θα πρέπει να σχεδιαστεί έτσι ώστε να προκαλεί πάντα το ενδιαφέρον του μαθητή και να είναι πλήρως προσαρμοσμένο στην ηλικία του καθώς και στις ανάγκες του. Όταν κάτι ενδιαφέρει τον μαθητή προσπαθεί να το μάθει, να το κατανοήσει. Όταν ένα βιβλίο είναι βαρετό και ανούσιο για τον μαθητή, δεν το διαβάζει γιατί πραγματικά τον ενδιαφέρει, αλλά γιατί πιέζεται από τον δάσκαλο και το εκπαιδευτικό σύστημα γενικά. Η πίεση δεν βοηθάει σε τίποτα τον μαθητή, γιατί κατά κύριο λόγο δεν μαθαίνει τίποτα από το βιβλίο. Ο Φράγκος (1985) αναφέρει για τα σχολικά βιβλία ότι είναι αποτυχημένα και κακής ποιότητας από άποψη επιστημονική και παιδαγωγική. Οι κατηγορίες που

προσάπτονται στα διδακτικά βιβλία αφορούν κυρίως τους ψευδολογισμούς, την κακή ποιότητα και παλαιότητα των πληροφοριών, τα λάθη, τις ασάφειες, τις ασυναρτησίες και γενικά τον αντιεπιστημονικό και αντιπαιδαγωγικό τρόπο με τον οποίο προσφέρονται οι πληροφορίες και οι ελάχιστες κρίσεις (1985, σελ.293). Η Φραγκουδάκη (1978) αναφερόμενη στο σχολικό βιβλίο τονίζει ότι <<το σχολικό βιβλίο ψεύδεται ασύστολα, αποσιωπά με μεγάλη ευκολία ότι από την πραγματικότητα δεν το βολεύει, κι ακόμη υποθάλπει την δεισιδαιμονία, καλλιεργεί την αμάθεια, καταπολεμά τον ορθολογισμό>> (1978, σελ.180).

Πρέπει το αρμόδιο υπουργείο να φροντίσει περισσότερο τις εκδόσεις και τα περιεχόμενα των σχολικών βιβλίων, προσεγγίζοντας ταυτόχρονα τον μαθητή με σκοπό να μάθει τις ανάγκες και τα σημερινά ενδιαφέροντα του μαθητή, γιατί όπως προκύπτει και από τα πρακτικά του Γ' συνεδρίου βιβλίου, <<για να έχουμε αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης στην εκπαίδευση και στη μόρφωση των μαθητών, των σπουδαστών, των φοιτητών και κατά προέκταση του λαού μας, είναι ανάγκη να ληφθούν όσο το δυνατόν γρηγορότερα τα πρώτα επείγοντα και εφαρμόσιμα μέτρα για την βελτίωση των διδακτικών βιβλίων, του αναλυτικού προγράμματος και της γενικότερης ποιότητας των βοηθητικών και εξωσχολικών βιβλίων (Πρακτικά Γ' συνεδρίου βιβλίου σε Φράγκο, 1985, σελ.296).

Οι δάσκαλοι είναι εκείνοι που αποτελούν τον κυρίως κορμό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ο αριθμός των δασκάλων ανέρχεται στις 36.000 περίπου. Κάθε δάσκαλος αντιστοιχεί σε 22 μαθητές (Ε.Σ.Υ.Ε., 1988). Σήμερα έχει αναγνωριστεί πως οι δάσκαλοι δεν είναι επιστημονικά προετοιμασμένοι να ανταπεξέλθουν στο δύσκολο έργο τους. Το ότι διδάσκουν όλα τα μαθήματα της σχολικής τάξης, τους κάνει

ανεπαρκείς σε όλα.Εδώ θα πρέπει να τονιστεί η παντελής έλλειψη ειδικοτήτων όπως, των γυμναστών, των μουσικών, των φυσικών, των θεολόγων από τα δημοτικά σχολεία.Αυτές οι ειδικότητες είναι απαραίτητες στο δημοτικό σχολείο και θα πρέπει να ενταχθούν το συντομότερο σε αυτό.Επίσης οι χαμηλές αποδοχές των δασκάλων και η συνεχής υποτίμηση τους, επιφέρει την χαμηλή απόδοσή τους.

Απ' όλα αυτά τα στοιχεία προκύπτει ότι η Ελληνική δημοτική εκπαίδευση δεν είναι καθόλου ικανοποιητική.Οι μαθητές δεν έχουν την δυνατότητα σήμερα να διαπαιδαγωγηθούν σωστά, ώστε να αποκτήσουν γερές βάσεις που θα του είναι βοηθητικές και χρήσιμες για την μελλοντική τους ζωή.

5)Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων

Το υπουργείο παιδείας με προεδρικά διατάγματα καθορίζει τα μαθήματα που θα διδάσκονται στο δημοτικό σχολείο.Σε όλα τα δημοτικά σχολεία της χώρας μας διδάσκονται τα εξής μαθήματα:μητρική γλώσσα,μαθηματικά, γεωγραφία, ιστορία, θρησκευτικά, φυσική, χημεία, γυμναστική, μουσική, τεχνικά και σε ορισμένα σχολεία αγγλικά (Ν.1566/85).

Η διδακτική ημέρα αρχίζει, όταν το σχολείο είναι πρωινό, στις 8:30 π.μ. και τελειώνει στις 1:30 μ.μ., ενώ όταν είναι απογευματινό αρχίζει στις 2:00 μ.μ. και τελειώνει στις 6:30μ.μ..Η διάρκεια της σχολικής ώρας είναι 40'-45' για όλες τις τάξεις.Η διάρκεια των διαλειμμάτων είναι 10'-15' (Χαραλαμπόπουλος, 1987, σελ.216).

Η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας είναι το πιο σημαντικό μάθημα του δημοτικού σχολείου. Το μάθημα αυτό, περιλαμβάνει, την εκμάθηση

της ανάγνωσης και της γραφής.το παιδί της σχολικής ηλικίας πρέπει οπωσδήποτε να μάθει να γράφει και να διαβάζει.Οι γονείς πολλές φορές δέχονται αδυναμίες του παιδιού τους στην αριθμητική , αλλά αντίθετα όταν δεν προοδεύει στην ανάγνωση και την γραφή το θεωρούν καταστροφή χωρίς προηγούμενο. Το μάθημα της μητρικής γλώσσας διδάσκεται καθημερινά από μία ως δύο σχολικές ώρες.

Τα κοινωνικά μαθήματα (ιστορία, θρησκευτικά, γεωγραφία, αγωγή του πολίτη) είναι σημαντικά και μπορούν να προσεγγίσουν και να έλξουν τον μαθητή με πολλούς τρόπους.Πρέπει όμως και από την μεριά των μαθητών να υπάρχει ενδιαφέρον ώστε να μπορέσουν αυτά τα μαθήματα να φανούν χρήσιμα στο μέλλον. Τα κοινωνικά μαθήματα διδάσκονται μία ως τρεις σχολικές ώρες την εβδομάδα.

Τα δύο μαθήματα των φυσικών επιστημών,η φυσική και η χημεία,είναι καθαρά στοιχειώδη και πρακτικά.Λόγω έλλειψης εργαστηρίων σε πολλά δημοτικά σχολεία, τα μαθήματα της φυσικής και της χημείας, δεν γίνονται κατανοητά με συνέπεια οι μαθητές να έχουν πάρα πολλές ελλείψεις.Το μόνο που καταφέρνουν οι μαθητές σε αυτά τα μαθήματα είναι να'παπαγαλίζουν'ορισμένους κανόνες, τους οποίους γρήγορα ξεχνάνε.Η φυσική και η χημεία διδάσκονται δύο ως τέσσερις ώρες την εβδομάδα.

Τα μαθηματικά μπορούν να χαρακτηριστούν ως το δυσκολότερο μάθημα του δημοτικού σχολείου.Διδάσκεται καθημερινά μία-δύο ώρες.

Η γυμναστική, τα τεχνικά και η μουσική μπορούν να χαρακτηριστούν, για τα Ελληνικά δεδομένα, σαν πολυτελή μαθήματα.Για να διδαχθούν σωστά αυτά τα μαθήματα, χρειάζονται μεγάλοι προϋπολογισμοί για κάθε σχολείο, που αυτή την στιγμή δεν υπάρχουν.Επίσης λόγω έλλειψης ειδικών, αυτά τα μαθήματα χρησιμοποιούνται από τους δασκάλους για να καλύπτουν την ύλη τους σε άλλα θεωρητικά μαθήματα.

δ) Η κρίση του Ελληνικού δημοτικού σχολείου

Η εποχή μας, μεταβιομηχανική ή ωρίμου καπιταλισμού, κατα των χαρακτηρισμό των κοινωνιολόγων, διακρίνεται για την συνθετικότητα ζωής, των πολύπλοκων δομών και τον επιταχυνόμενο ρυθμό εξέλιξης. Η ζωή του ανθρώπου έχει γίνει ανετότερη, ευκολότερη και πιο ανθρώπινη. Έτσι λοιπόν, όπως διαμορφώθηκαν οι συνθήκες ζωής σήμερα, έχει επιβληθεί η ανασθεώριση και η αναπροσαρμογή όλων των θεσμών της κοινωνίας μας.

Σήμερα, στα πρόθυρα του 2000, βλέπουμε ένα κοινωνικό θεσμό, το δημοτικό σχολείο και μαζί με αυτό την σχολική ζωή των παιδιών, να μην μπορούν να προσαρμοστούν και να συμβαδίσουν με την όλη εξέλιξη του ανθρώπου. Έχει αποδειχτεί πως η αυστηρή πειθαρχία των μαθητών, η υπακοή στον δάσκαλο, η αποστήθιση των βιβλίων, ο μονόλογος του δασκάλου μέσα στην τάξη, η αυστηρή αξιολόγηση με το σύστημα της βαθμολογίας, οι πολλές και δύσκολες εξετάσεις, κουράζουν τους μαθητές. Όλα αυτά αποτελούν για τους μαθητές ένα τεράστιο βάρος. Το σχολείο σήμερα δεν προσπαθεί για την καλύτερευση της ζωής των μαθητών του, ώστε να βοηθήσει τα μικρά παιδιά να προσαρμοστούν στο συνεχές "γίγνεσθαι" της ανθρώπινης κοινωνίας.

Η πλειοψηφία των δασκάλων, ακόμη και σήμερα, ακολουθούν το έργο των παλιών συναδέλφων τους, οι οποίοι πίστευαν πως είναι παντογνώστες και πως οι μαθητές αντλούν τις γνώσεις τους μόνο από αυτούς. Αυτή η αντίληψη για τον σημερινό δάσκαλο είναι λανθασμένη γιατί σήμερα υπάρχουν η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, το θέατρο και το κυριότερο οι γονείς που βρίσκονται σε καλύτερο μορφωτικό επίπεδο από τους δικούς τους γονείς και βοηθούν το παιδί να αποκτήσει όχι είδος γνώσης το ενδιαφέρει. . .

Ο δάσκαλος θεωρεί τον εαυτό του τον "δυνατότερο" μέσα στην τάξη, τον άνθρωπο που έχει την εξουσία στα χέρια του και κάνει ό,τι θέλει, ό,τι θεωρεί σωστό, χωρίς να ρωτήσει τους μαθητές που ζούν και εργάζονται μαζί του. Αυτή η τοποθέτηση των δασκάλων είναι λανθασμένη και θα πρέπει σιγά-σιγά να εξαφανιστεί. Ο μαθητής του δημοτικού σχολείου ζητάει από τον δάσκαλο του αγάπη, κατανόηση, στοργή, σεβασμό, υπεύθυνη και μεθοδική διδασκαλία, ελεύθερο και δημοκρατικό διάλογο, ζητάει συνεργασία, καταργώντας ταυτόχρονα κάθε μορφή εξουσίας, κάθε μορφή αυταρχικότητας. Πρέπει επιτέλους να κατανοήσουν όλοι οι εκπαιδευτικοί πως κάθε μαθητής κρύβει μέσα του μια αναπτυσσόμενη προσωπικότητα που έχει ανάγκη από πραγματική βοήθεια. Αν γίνει κατανοητό αυτό, μπορεί να εκτονωθεί λίγο η κρίση στο δημοτικό σχολείο.

Το δημοτικό σχολείο λειτουργεί με προγράμματα και κανόνες που τα περισσότερα παιδιά δεν εγκρίνουν. Όταν κάτι εφαρμόζεται πάνω στα παιδιά θα πρέπει να υπάρχει πάντοτε και η συγκατάθεση των παιδιών. Όταν οι μαθητές δεν εγκρίνουν το τρόπο λειτουργίας του σχολείου το θεωρούν βαρετό, ανιαρό και προσπαθούν τακτικά να ξεφύγουν από τα δεσμά του. Αυτό το καταφέρνουν με το σκασίαρχείο. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι οι απουσίες των μαθητών τα τελευταία χρόνια συνεχώς αυξάνονται. Οι παρουσίες των μαθητών στο σχολείο γίνονται περισσότερο καταναγκαστικές και παθητικές. Αυτή την στιγμή λείπει η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών στο σχολείο, η οποία είναι απαραίτητη για την σωστή αγωγή των αναπτυσσόμενων ανθρώπων.

Σημαντικές είναι και πρέπει να αναφερθούν οι κοινωνικές διακρίσεις που υπάρχουν στα δημοτικά σχολεία. Η Άννα Φραγκουδάκη (1985) υποστηρίζει ότι το σχολείο δημιουργεί από μόνο του κοινωνικές

διακρίσεις, διαχωρίζοντας τους μαθητές σε εκείνους που θα ακολουθήσουν τα διανοητικά-πνευματικά επαγγέλματα και σε εκείνους που θα ακολουθήσουν τα χειρωνακτικά επαγγέλματα. Το σχολείο έχει μάθει να προωθεί μόνο τα πνευματικά επαγγέλματα. Αντιθέτως τα χειρωνακτικά επαγγέλματα τα μειώνει μπροστά στα μάτια των παιδιών. Αυτή η διάκριση επαγγελμάτων, αδικεί τους μαθητές από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις, γιατί αυτοί σύμφωνα με έρευνες, έχουν τις χαμηλότερες επιδόσεις στα μαθήματα του σχολείου και όπως είναι φυσικό πάνω στην επίδοση γίνεται ο διαχωρισμός των μαθητών. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί και η άμεση σχέση που έχει η κοινωνική προέλευση του μαθητή με την βαθμολογία του. Συνήθως οι χαμηλά κοινωνικού επιπέδου οικογένειες δεν βοηθούν τα παιδιά τους να αναπτύξουν το λεξιλόγιό τους, στο βαθμό που απαιτεί το σχολείο. Αυτό το γεγονός μπορεί να πληγώσει ανεπανόρθωτα το "εγώ" του μαθητή και ό,τι άλλο έχει σχέση με την προσωπικότητα του (Φραγκουδάκη, 1985, σελ. 60).

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούν τα λόγια του Τσουρέκη <<ότι ο άνθρωπος για να γίνει καλός και ώριμος, πρέπει να ζήσει πλούσια την παιδική του ηλικία>> (1987, σελ. 199). Την πλούσια παιδική ηλικία μπορεί να την προσφέρει το Ελληνικό δημοτικό σχολείο με την προϋπόθεση όμως, να αλλάξει ριζικά.

7) Η παιδεία μας "χωλαίνει"

Σε κάθε εποχή, σε κάθε κοινωνικό σύστημα, ο χώρος που αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή, είναι ο τομέας της εκπαίδευσης, ο τομέας της παιδείας. Όταν μιλάμε για παιδεία,

αναφερόμαστε στο εκπαιδευτικό σύστημα, στην κοινωνική λειτουργία που παρέχει γνώσεις και αξίες στον άνθρωπο, στοχεύοντας στην ηθικοπνευματική και κοινωνική ολοκλήρωση του.

Παρ' όλες τις δομικές αλλαγές και τις προσπάθειες αναβάθμισης της εκπαίδευσης, υπάρχουν ορισμένα "τρωτά" σημεία που υποδηλώνουν την υπολειτουργία του νευραλγικού αυτού χώρου και την νοσηρότητα που τον χαρακτηρίζει, πράγμα που φαίνεται όχι μόνο από την αδιαφορία της νεολαίας, αλλά και από το κατηγορητήριο που συχνά, εξαπολύεται εναντίον του.

Κατ' αρχήν, υπάρχει η αγεφύρωτη απόσταση ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκόμενους, αποτέλεσμα του περιορισμένου διαλόγου που αποκλείει την πρόσβαση επικοινωνίας και τη δημιουργία μιας σχολικής κοινότητας βασισμένη στην αμοιβαία κατανόηση και απόδοχή. Σήμερα πραγματική και ελεύθερη επικοινωνία μεταξύ δασκάλου και μαθητή δεν υπάρχει, υπάρχει μόνο μονόλογος.

Οι απαιτήσεις από τους μαθητές είναι μεγάλες και τις πιο πολλές φορές, οι δάσκαλοι αδυνατούν να κατανοήσουν την ψυχική τους ιδιοσυστασία και καταφεύγουν στον αυταρχισμό και στην επιβολή κυρώσεων, κάθε φορά που ο μαθητής παρεκτρέπεται από τους εσωτερικούς κανονισμούς του σχολείου. Οι αυταρχικές διαθέσεις των δασκάλων και οι κυρώσεις δεν βοηθούν τον μαθητή. Αντίθετα του δημιουργούν ένα αίσθημα μίσους για το σχολείο και μια αυταρχική διάθεση που την επιβάλλει στους "αδύνατους".

Ειδικά στον τόπο μας, που η αξιολόγηση γίνεται με κριτήριο το βαθμό επίδοσης, σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση της σχολικής ζωής, καλλιεργείται η βαθμοθηρία με άμεσο αποτέλεσμα το άγχος και πολλές φορές την μηχανιστική αποστήθιση των γνώσεων, μια και αυτό που ενδιαφέρει τον μαθητή, είναι ο βαθμός. Όλα αυτά οδηγούν τον μαθητή

σ' ένα έσχατο σημείο που τον κάνει να μην μαθαίνει απολύτως τίποτα.

ΗΘΙΚΑ

Έλλειψη σωστής επικοινωνίας διδασκάλου-διδασκόμενου, άγχος μαθητών (βαθμοθηρία), περιορισμένος διάλογος, αυταρχισμός, εντατικοποίηση σχολικής ζωής, άνισες ευκαιρίες σπουδών (παιδιά επαρχίας, κοινωνικές διακρίσεις, ιδιωτικά σχολεία).

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ

Σύστημα που καλλιεργεί την ξηρή, μηχανική αποστήθιση, φορτίο γνώσεων παρωχημένων, αποπροσανατολιστικών που δεν αναπτύσσουν κριτική ικανότητα και φαντασία, πρότυπο "καλού" μαθητή (πειθαρχικός), έλλειψη ερεθισμάτων, προβληματισμού, ενδιαφερόντων για δραστηριοποίηση και διάθεση διοχέτευσης του δυναμικού των νέων, εξειδίκευση και όχι καθολική καλλιέργει, έλλειψη ολοκληρωμένου και έγκαιρου επαγγελματικού προσανατολισμού, απουσία εξειδικευμένων δασκάλων, διδασκόμενη ύλη (ανεπαρκής, παρελθολοντική).

ΥΛΙΚΑ

Ανεπάρκεια κτιρίων, χώρων άθλησης, εργαστηρίων, εποπτικών οργάνων, αποπνικτικοί χώροι.

*Πίνακας που παρουσιάζει τα "τρωτά" σημεία της παιδείας μας

Η επαρχία, υποσιτισμένη πνευματικά, παρέχοντας περιορισμένα ποιοτικά και ποσοτικά ερεθίσματα στους νέους και στερούμενη επαρκών κτιριακών συγκροτημάτων, πλήττεται άμεσα και οι νέοι της επαρχία δικαιολογημένα παραπονιούνται για ανισότητα ευκαιριών. Το πρόβλημα μεγεθύνεται, αν λάβει κανείς υπόψη του, ότι στερούνται οι μαθητές βιβλιοθήκες, πολιτιστικούς χώρους, αθλητικές εγκαταστάσεις και το πλέγμα συντηρητισμού και αυταρχισμού είναι περισσότερο ασφυκτικό μέσα στο σχολικό χώρο.

Οι παρεχόμενες γνώσεις, τις πιο πολλές φορές αναχρονιστικές και αποπροσανατολιστικές, δεν αναπτύσσουν την κριτική σκέψη, ικανότητα και φαντασία. Είναι φυσικό, εφόσον ο διάλογος δεν καλλιεργείται, το πρότυπο του καλού μαθητή να είναι ο παθητικός δέκτης, ο πειθαρχικός, ο "παπαγάλος". Τα περιεχόμενα των βιβλίων προσφέρουν ελάχιστα ερεθίσματα και δεν αφήνουν περιθώρια για προβληματισμό και δραστηριοποίηση ώστε να διοχετεύσουν το δυναμικό τους οι νέοι. Η εκμάθηση της αρχαίας Ελληνικής γραμματείας που λανθασμένα έχει ταυτιστεί με την αποστήθιση των γραμματικών και συντακτικών κανόνων, κάνει τους νέους να μειώνουν συνεχώς το λεξιλόγιο τους. Αντίθετα το λεξιλόγιο των νέων αρχίζει να φορτώνεται με ξενόγλωσσες λέξεις οι οποίες παίρνουν την θέση των Ελληνικών όμορφων και σωστών λέξεων.

Η εξειδίκευση, εκτός από την βιομηχανική παραγωγή, έχει εισχωρήσει και στο χώρο της εκπαίδευσης. Αυτό έχει εξαφανίσει την καθολική παιδεία που καλύπτει όλες τις πτυχές της ανθρώπινης προσωπικότητας, στοχεύοντας και στην τεχνική τους κατάρτιση καθώς και στην ηθικοπνευματική τους ολοκλήρωση.

Οι μαθητές, τελειώνοντας το σχολείο, βρίσκονται στο αδιέξοδο της επαγγελματικής επιλογής, το οποίο θα τους εξασφαλίσει την κοινωνική και οικονομική τους αποκατάσταση. Αυτό συμβαίνει, γιατί ο

επαγγελματικός προσανατολισμός δεν γίνεται έγκαιρα και από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού, με την βοήθεια ενημερωμένου, εξειδικευμένου, προσωπικού που θα μπορέσει να βοηθήσει το παιδί στην ανακάλυψη των τάσεων, κλίσεων, ροπών του και με το συνδυασμό να κάνει τις επιλογές του. Ο μαθητής θα πρέπει να ακολουθεί από μικρός αυτό που τον ενδιαφέρει για να μπορέσει να ευτυχίσει και να πετύχει στην ζωή του.

Πέρα από τα προβλήματα εσωτερικής λειτουργίας στο χώρο της παιδείας, οι αδυναμίες επεκτείνονται και στο οικονομικό παιδαγωγικό προγραμματισμό.

i) Ανεπάρκεια σχολικών κτιρίων, ιδιαίτερα στην επαρχία.

ii) Έλλειψη χώρων άθλησης, απαραίτητων για την εκτόνωση των νέων και την διοχέτευση του περίσσιου φορτίου ενέργειας σε δημιουργικούς χώρους.

iii) Απουσία εποπτικών οργάνων, με αποτέλεσμα τα θετικά μαθήματα (φυσική, χημεία) να διδάσκονται όπως και τα θεωρητικά μαθήματα, δίχως εργαστήρια για εμπέδωση της γνώσης.

iv) Το σχολικό περιβάλλον, αποπνικτικό και καταθλιπτικό, πολλές φορές απομακρύνει ψυχολογικά τα παιδιά στερώνοντας τους την αίσθηση της οικειότητας, του δικού τους χώρου.

Ο χώρος της παιδείας είναι ευαίσθητος και θα πρέπει να προσεχθεί από όλους, με σκοπό την βελτίωση της.

δ) Ο δάσκαλος σαν εκφραστής της δημοτικής εκπαίδευσης

Ο δάσκαλος είναι αναφισβήτητα, ο άνθρωπος που ασκεί σημαντική επιρροή στους μαθητές του κατά την διαδικασία της μάθησης, μέσα

στην αίθουσα διδασκαλίας. Για αυτό ο κάθε δάσκαλος, πρέπει να διακρίνεται από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που συγκροτούν την προσωπικότητα του και του προσδίδουν την ικανότητα για την ανταπόκριση του στον εκπαιδευτικό του ρόλο.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δασκάλου είναι πάρα πολλά και μερικά από αυτά είναι ίσως κρυφά και ανεξχνιάστα ακόμη και σήμερα. Παρακάτω θα γίνει μια αναφορά σε ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δασκάλου.

1) Η επιστημονική κατάρτιση του δασκάλου. Ο δάσκαλος παίζει ένα σημαντικό ρόλο, ως μορφωτικός παράγοντας, στην πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη του τόπου. Η επιστημονική του κατάρτιση, δηλαδή η θεωρητική του εκπαίδευση κατά την περίοδο των παιδαγωγικών σπουδών του, θεωρείται ως ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας του. Έως το 1985 η επιστημονική κατάρτιση του δασκάλου μπορούμε να πούμε πως ήταν ελλιπής. Ο χρόνος που σπούδαζε ένας δάσκαλος, ήταν μόνο δύο χρόνια. Κατανοούμε εύκολα πως το χρονικό διάστημα των δύο ετών ήταν πολύ μικρό για να μπορέσει ο δάσκαλος να ολοκληρωθεί επιστημονικά. Μετά το 1985 η επιστημονική εκπαίδευση των δασκάλων έγινε πανεπιστημιακή και διαρκεί τέσσερα χρόνια (περ., Επιστημονικό βήμα του δασκάλου, 1992, σελ. 61). Σήμερα τα παιδαγωγικά πανεπιστήμια προσπαθούν να εκπαιδεύσουν δασκάλους ικανούς που θα μπορούν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες και μελλοντικές ανάγκες της εκπαίδευσης. Τα μαθήματα που διδάσκονται στα παιδαγωγικά πανεπιστήμια προσπαθούν να καλύψουν όλο το επιστημονικό φάσμα του δασκάλου. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα μαθήματα των παιδαγωγικών πανεπιστημίων σχετίζονται με τον τομέα παιδαγωγικής, με τον τομέα ψυχολογίας, με τον τομέα κοινωνιολογίας, με τον τομέα της

εκπαιδευτικής πολιτικής και με τον τομέα των γενικών επιστημών (Οδηγός σπουδών παιδαγωγικού πανεπιστημίου Πατρών, 1991-92, σελ.11). Εκτός από την επιστημονική κατάρτιση που προσφέρουν στον εκπαιδευόμενο δάσκαλο, ταυτόχρονα προσπαθούν να του διδάξουν πως κάθε μαθητής είναι διαφορετικός και μαθαίνει με ένα διαφορετικό τρόπο. Ο δάσκαλος πρέπει να αποκτήσει βαθιά γνώση για το "ποιόν" εκπαιδεύει. Ο δάσκαλος, ειδικός επιστήμονας στη διάγνωση και εξατομικευμένη παρέμβαση στα μέτρα και τις ανάγκες του κάθε παιδιού, θα μπορέσει να βοηθήσει το νέο αναπτυσσόμενο άτομο να ενταχθεί και να συνεργαστεί στα πλαίσια της ομάδας, είτε σχολική είναι αυτή, είτε ευρύτερα κοινωνική. Αυτών τον τύπο του δασκάλου προσπαθούν να εκπαιδεύσουν όλα τα παιδαγωγικά πανεπιστήμια της χώρας μας (ο.π. σελ. 23).

Τέλος, αξίζει να τονιστεί, ότι οι δάσκαλοι που έχουν εκπαιδευτεί και έχουν αποφοιτήσει το παιδαγωγικό πανεπιστήμιο, μέχρι την σχολική χρονιά 1991/92 δεν έχουν ακόμη διοριστεί. Αποψη του μελετητή είναι πως ένας επιστημονικά καταρτισμένος δάσκαλος που δεν ασκεί το επάγγελμά του για 6 με 7 συνεχόμενα χρόνια, χάνει ένα μεγάλο μέρος των επιστημονικών γνώσεων του, ενώ ταυτόχρονα μένει πίσω στον τομέα της παιδαγωγικής ανάπτυξης μην μπορώντας να κάνει μια ουσιαστική παρέμβαση στην εκπαιδευτική και κοινωνική μας πραγματικότητα.

ii) Ο ζήλος και ο ενθουσιασμός, είναι μεγάλης σπουδαιότητας χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας του δασκάλου και ασκούν σημαντική επίδραση στο κοινωνικό "γίγνεσθαι" των παιδιών κατά την διεξαγωγή της διδακτικής πράξης. Ο κάθε δάσκαλος, για να είναι σωστός σε αυτό που κάνει, θα πρέπει να το αγαπάει. Ο άνθρωπος εκείνος που ασκεί το "λειτούργημα" του δασκάλου σαν επάγγελμα και

μόνο, δεν μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να ολοκληρωθούν και να αναπτυχθούν σωστά (περ. Επιστημονικό βήμα του δασκάλου, 1992, σελ. 63).

iii) Η αίγλη και η ελκυστικότητα, είναι δύο άλλα βασικά στοιχεία της προσωπικότητας του δασκάλου που επηρεάζουν σημαντικά την μάθηση και την γνώση του μαθητή. Η συμπεριφορά του δασκάλου μέσα στην τάξη επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη των παιδιών, για αυτό ο δάσκαλος πρέπει να είναι χαρούμενος και ελκυστικός σαν προσωπικότητα. Κατά αντιπαράθεση υπάρχουν δύο είδη δασκάλων. Είναι ο αυταρχικός και ο δημοκρατικός δάσκαλος. Ο αυταρχικός δάσκαλος επιβάλλει τις ιδέες του με σκληρή και δυνατή φωνή, θεωρεί ότι μόνο αυτός έχει δικαίωμα να αποφασίζει για την τάξη και θεσπίζει κανονισμούς που σκοπό έχουν την υποταγή των μαθητών. Ο δημοκρατικός δάσκαλος είναι εντελώς αντίθετος από τον αυταρχικό. Ο δημοκρατικός δάσκαλος προσπαθεί πάντα να είναι στοργικός, να παρακινεί τους μαθητές να μάθουν, να ενθαρρύνει τους μαθητές να μαθαίνουν ό,τι πρέπει να μάθουν, να επιτρέπει στο κάθε παιδί να συμμετέχει στην διαδικασία της λήψης των αποφάσεων (ο.π. σελ. 64).

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η διαφορά μεταξύ του αυταρχικού και του δημοκρατικού δασκάλου.

ΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ	ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ
1. Ο αυταρχικός δάσκαλος είναι αφεντικό.	1. Ο δημοκρατικός δάσκαλος είναι ηγέτης.
2. Έχει φωνή σκληρή.	2. Έχει φωνή φιλική.
3. Επιβάλλεται με τη διαταγή, τη δύναμη, το φόρτο εργασίας.	3. Επιβάλλεται με την πρόσκληση, την επιρροή, την παρώθηση.
4. Απαιτεί συνεργασία.	4. κερδίζει την συνεργασία.
5. Λέει "θα σου πω τι πρέπει να κάνεις".	5. Λέει "θα σου πω τι θα κάνω εγώ".
6. επιβάλλει ιδέες.	6. Προτείνει ιδέες.
7. Εξουσιάζει	7. Καθοδηγεί
8. Κατακρίνει.	8. Ενθαρρύνει.
9. Συστηματικά ψέγει και τιμωρεί.	9. Αναγνωρίζει το επίτευγμα και βοηθά.
10. Λέει "εγώ θα σου πω" κι ακόμα "εγώ αποφασίζω εσύ υπακούς".	10. Συζητά και ακόμη λέει "σου υποβάλλω μια ιδέα, για να σε βοηθήσω να αποφασίσεις".
11. Έχει την αποκλειστική ευθύνη του αφεντικού.	11. Μοιράζεται συλλογικά την ευθύνη.

*Ο πίνακας αναφέρεται από τον Ρούντολφ Ντάϊκωρς και Πέρλ Κάσσελ στο βιβλίο τους "Πέτα μακριά το ραβδί σου, πειθαρχία χωρίς δάκρυα" (1979, σελ.29.)

Μελετώντας τις διαφορές, του αυταρχικού και του δημοκρατικού δασκάλου, γίνεται αντιληπτό πως ο ιδανικός δάσκαλος είναι ο δημοκρατικός, είναι αυτός που συνδυάζει αρμονικά τόσο την αποδοτικότητα, όσο την αγάπη και την συμπάθεια. Γενικά, ο δάσκαλος

που είναι υπομονετικός, καλοσυνάτος, ζωντανός και αισιόδοξος , θεωρείται ως ιδιαίτερα επιτυχημένος στο παιδαγωγικό του έργο.

iv)Τέλος, ένα σημαντικό γνώρισμα της προσωπικότητας του δασκάλου αποτελούν οι ειδικές γνώσεις που αυτός κατέχει.Αν οι μαθητές γνωρίζουν ότι ο δάσκαλός τους έχει ειδικές γνώσεις και ικανότητες, σπεύδουν πρόθυμα να ανταποκριθούν στο ρόλο τους, να μάθουν.Ο δάσκαλος λόγω της συνεχούς παιδαγωγικής ανάπτυξης θα πρέπει να μετεκπαιδεύεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, αλλά και προσωπικά να ενδιαφέρεται για τις εξελίξεις στο παιδαγωγικό τομέα.Ετσι οι ειδικές του γνώσεις θα μπορούν να ανανεώνονται και οι δεξιότητες του να ισχυροποιούνται (περ. Επιστημονικό βήμα του δασκάλου, 1992, σελ. 66).

Ο δάσκαλος του 2000, χρειάζεται να είναι εντελώς διαφορετικός από τον σημερινό ακαδημαϊκό δάσκαλο.Χρειάζεται να μπορεί να αντιμετωπίσει ένα σχολείο που θα προωθεί νέες δραστηριότητες και νέο περιεχόμενο, ενώ παράλληλα θα είναι ενταγμένο σε κοινωνία με ευρύτερη Ελληνική και Ευρωπαϊκή δύναμη.Εδώ θα πρέπει να τονιστούν τα χρόνια προβλήματα του εκπαιδευτικού συστήματος και οι αδυναμίες του, κυρίως σε σχέση με την περιορισμένη δυνατότητα του εκπαιδευτικού δυναμικού να κάνει τις οποιοσδήποτε μεταρρυθμιστικές προσπάθειες καθημερινή πρακτική.Η εγγενής αυτή αδυναμία, η οποία τείνει να παραλύσει την εκπαιδευτική διαδικασία στο τόπο, οφείλεται εν μέρη μόνο στα προβλήματα ελλειπούς εκπαίδευσης, επιστημονικής στάθμης των εκπαιδευτικών μας, η οποία άλλωστε, θεραπεύεται με την ίδρυση παιδαγωγικών τμημάτων πανεπιστημιακού επιπέδου, η οποία όμως δεν φτάνει.Χρειάζεται ο δάσκαλος συνεχή μετεκπαίδευση και συγχρόνως απαραίτητες μεταπτυχιακές σπουδές , οι οποίες θα δώσουν στο δάσκαλο τεράστιες δυνατότητες, ώστε να είναι σε θέση να λύσει ένα μέρος του εκπαιδευτικού μας προβλήματος (Οδηγός σπουδών

παιδαγωγικού πανεπιστημίου Πατρών, 1991-92, σελ.21).Επίσης θα πρέπει να τονιστεί ότι παιδαγωγός δεν γίνεται κάποιος άνθρωπος μόνο με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, αλλά είναι και θέμα προσωπικότητας του ατόμου (αυτογνωσία, αυτοέλεγχος, προβληματισμός κ.τ.λ.).Τέλος, χρειάζεται περισσότερη πρακτική άσκηση από του μελλοντικούς δασκάλους, ώστε να συζητάνε με τους πανεπιστημιακούς καθηγητές τα προβλήματα και τα συναισθήματα τους, τα οποία αναπτύχθηκαν την ώρα της πρακτικής τους εξάσκησης.

9) Αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης

<<Το υπ' αριθμών ΕΝΑ εθνικό μας κουσούρι είναι ο αναλφαβητισμός και ο ημιαναλφαβητισμός>>.Αυτό δηλώνει ο γενικός γραμματέας Λαϊκής Επιμόρφωσης κ. Ν. Αναγνωστόπουλος, ύστερα από πρόσφατα στατιστικά δεδομένα, που παρουσίασε η ΟΥΝΕΣΚΟ.Η Ελλάδα μαζί με την Πορτογαλία κατέχουν την πρωτιά στην αγραμματοσύνη σε ποσοστό 23% του πληθυσμού τους.Στην Ελλάδα το 6,5% είναι αναλφάβητοι, δηλαδή 650.000 Έλληνες δεν έχουν πάει σχολείο και ένα ποσοστό 16,5% πήγε λίγες τάξεις του δημοτικού σχολείου.Αυτά τα νούμερα δείχνουν την θλιβερή κατάσταση που υπάρχει στο εκπαιδευτικό μας σύστημα(εφ.Ελεύθερος Τύπος, Αρ.Φ. 3133, σελ.20).Στον αναλφαβητισμό αναφέρονται και οι Βεργίδης και Παπακωστόπουλος, οι οποίοι θεωρούν το πρόβλημα του αναλφαβητισμού εξαιρετικά σοβαρό και ανησυχητικό για την Ελλάδα.Τονίζουν ότι 2 εκατομμύρια περίπου Έλληνες θα πρέπει να θεωρηθούν αναλφάβητοι (Βεργίδης, Παπακωστόπουλος σε Πόρποδα, 1992, σελ.6).

Η σημερινή εποχή υπογραμμίζει το ιδιαίτερο χρέος όλων των Ελλήνων να συνεχίσουμε την παράδοση μας, που μας διδάσκει ότι τα

δημοκρατικά δικαιώματα και οι ελευθερίες του ανθρώπου αποκτήθηκαν με αγώνες και θυσίες.Είμαστε υποχρεωμένοι σαν Έλληνες να προωθήσουμε τα δημοκρατικά ιδεώδη και την ελευθερία.Την προώθηση αυτών των δύο αρχών, αξιών, μπορούμε να την πετύχουμε μόνο μέσα από την παιδεία μας,μέσα από το εκπαιδευτικό μας σύστημα.Μέχρι και σήμερα αυτό δεν το καταφέραμε.Η σημερινή κατάσταση της παιδείας μας βρίσκεται σε ένα δρόμο που καλλιεργεί την ατομικότητα και τον αυταρχισμό, που θέτει στο περιθώριο το "εμείς" ενώ παράλληλα προωθεί το "εγώ", που καταπολεμά την δημιουργική συνοχή, που επιλέγει το ποιοι θα μορφωθούν, που δεν δέχεται την ολοκληρωμένη μόρφωση του απλού κοινωνικού ανθρώπου,που γροθοκοπεί την δημοκρατική συνείδηση, που παραμελεί την δικαιοσύνη, που ενισχύει την πίεση και την εξουσία.Με όλα αυτά που καλλιεργεί η σημερινή παιδεία μας στους νέους ανθρώπους, είναι φοβερά δύσκολο να προωθηθεί η πραγματική συνεργασία, η φιλία, η δημοκρατία, η δικαιοσύνη και η ελευθερία.

Παρόλο που υπάρχει νόμος για την υποχρεωτική 9/χρονη εκπαίδευση των νέων, είναι πολλοί αυτοί που δεν φοιτούν καθόλου στο σχολείο και ακόμη περισσότεροι εκείνοι που σταματούν το σχολείο κυρίως για λόγους οικονομικούς και κοινωνικούς.Σ' αυτό θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή η πολιτεία, παρέχοντας συγχρόνως ένα άρτια οργανωμένο δίκτυο σχολείων, αλλά και προσφέροντας την απαιτούμενη βοήθεια στους μαθητές που έχουν ειδικές ανάγκες.Αν παρέχεται σωστά και σε όλους ανεξαιρέτως, η έστω και πολύ μικρή υποχρεωτική 9/χρονη εκπαίδευση, από τα πρώτα σχολικά έτη ο μαθητής αναπτύσσοντας την πολύπλευρη προσωπικότητα του, θα μπορέσει να διακρίνει την πολιτιστική, ηθική, και κοινωνική πρόοδο της κοινωνίας και παράλληλα να σεβαστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις

ελευθερίες.Βέβαια αυτό θα το καταφέρει το αναπτυσσόμενο άτομο μόνο αν διδαχθεί θεωρητικά, αλλά και πρακτικά, τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας.Ζούμε σε μια δημοκρατική χώρα με τόσο πλούσια παράδοση που θα πρέπει να σεβαστούμε τις αρχές της δημοκρατίας και ταυτόχρονα να τις βάλουμε στο εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Η κάθε κυβέρνηση θα πρέπει να γνωρίζει πάρα πολύ καλά ότι η παιδεία και η εκπαίδευση των νέων αποτελούν πρώτη εθνική προτεραιότητα.Χρειάζεται ένα μεγάλο ποσοστό του εθνικού μας εισοδήματος να δίνεται για την παιδεία.Με σοβαρούς οικονομικούς πόρους, μπορούν να κατασκευαστούν νέα και σύγχρονα σχολικά κτίρια, εργαστήρια, γυμναστήρια, να προσληφθούν για να διδάξουν στο δημοτικό σχολείο ειδικευμένοι επιστήμονες (φυσικοί ,μουσικοί, γυμναστές, θεολόγοι) , να στελεχωθούν στο εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι για την καλύτερη ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.Το σχολείο δεν λειτουργεί μόνο για την πνευματική ανάπτυξη του παιδιού, αλλά και για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του.

Σκοπός και αποστολή της πραγματικά δημοκρατικής παιδείας, είναι η πολύπλευρη εκπαίδευση και μόρφωση ενός συνειδητοποιημένου, ελεύθερου, υπεύθυνου, φιλοπρόοδου, κοινωνικού, κριτικού, δημιουργικού και δημοκρατικού πολίτη.Όμως για να επιτευχθεί αυτή η πολύπλευρη εκπαίδευση χρειάζεται απαραίτητως και ο ολοκληρωμένος επιστημονικά δάσκαλος.Ο δάσκαλος με ελλιπή επιστημονική μόρφωση και κατάρτιση, μεταβάλλει την τάξη του σε στρατόπεδο αυταρχισμού, απειλώντας τους μαθητές του με βαθμούς, ποινές, απορρίψεις.Ο αυταρχικός, καταπιεστικός δάσκαλος, υποβαθμίζει το ρόλο του παιδαγωγού σε ρόλο στρατονόμου-παιδονόμου και απειλεί βαθύτατα τον άνθρωπο και κάθε συνειδητή

ενέργεια. Τα παιδαγωγικά πανεπιστημιακά ιδρύματα, είναι υποχρεωμένα να προωθούν την αντιαυταρχική εκπαίδευση, ώστε οι νέοι παιδαγωγοί να είναι δημοκρατικοί, ελεύθεροι και πάνω από όλα αντιαυταρχικοί.

Τέλος, <<η δημοκρατία είναι το κοινωνικό σύστημα που νιώθει πιο έντονα την ανάγκη για μια δίκαιη εκπαίδευση>> (Μοντεσκιέ). Αν επιτρέψουμε την ελευθερία, τη δημοκρατία την δικαιοσύνη, τον ελεύθερο διάλογο να εισέλθουν μέσα στο χώρο του σχολείου. Αν διαμορφώσουμε την πραγματική κατάσταση του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Αν παρέχουμε, χωρίς διακρίσεις, την απαιτούμενη μόρφωση. Αν προσεγγίσουμε τα παιδιά, δίνοντάς τα την δυνατότητα να μιλήσουν, να πουν αυτά που θέλουν, αυτά που πιστεύουν, αυτά που αισθάνονται, αυτά που τους ενδιαφέρουν. Αν ακούσουμε τα παιδιά. Αν γίνουν όλα αυτά, τότε όλοι μας μπορούμε να διατηρήσουμε τις ελπίδες μας για ένα καλύτερο σχολείο. Ένα σχολείο διαμορφωμένο ειδικά για τα παιδιά, που πραγματικά το έχουν ανάγκη.

Γ. Το αυταρχικό Ελληνικό δημοτικό σχολείο

Σκοπός της μελέτης είναι να γίνει γνωστό το σχολείο σαν θεσμός της Ελληνικής κοινωνίας, η σχολική ζωή του παιδιού μέσα στο αυταρχικό και αντιαυταρχικό σχολείο. Σε αυτή την ενότητα γίνεται μια αναφορά στο αυταρχικό σχολείο, με σκοπό να προβληματιστεί ο αναγνώστης για την ποιότητα της σχολικής ζωής που προσφέρει το αυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Ένα από τα πολλά μειονεκτήματα του δημοτικού σχολείου είναι και η αυταρχική διάθεση που παρουσιάζει. Είναι πλέον γνωστό, είναι κοινό μυστικό, πως η εκπαιδευτική αγωγή που παρέχεται στο δημοτικό σχολείο έχει χαρακτήρα αυταρχικό.

Το κύριο γνώρισμα της αυταρχικής εκπαίδευσης είναι η επιβολή εξουσίας. Η εξουσία μέσα στους χώρους του σχολείου επιβάλλεται παντού και πάντα. Όλες οι κινήσεις και οι πράξεις των μαθητών ελέγχονται και επιβάλλονται από τον δάσκαλο. Ο εκπαιδευτικός είναι ο μόνος μέσα στο αυταρχικό σχολείο που έχει την εξουσία, είναι αυτός που συνεχώς διατάζει και απαγορεύει κάθε κίνηση, κάθε δραστηριότητα των μαθητών. Οι μαθητές, ποτέ δεν νιώθουν την ελευθερία, ποτέ δεν κάνουν κάτι που θεωρούν σωστό χωρίς την συγκατάθεση του δασκάλου. Κάθε κίνηση τους είναι περιορισμένη και πάντα πρέπει να ακολουθούνται οι σταθεροί κανόνες, τους οποίους έχουν δημιουργήσει διάφοροι άνθρωποι, εκτός από τα παιδιά. Όταν ένας μαθητής παραβεί τους κανόνες που ρυθμίζουν την συμπεριφορά του και τις κινήσεις του, αυτομάτως τον περιμένουν απειλές και κυρώσεις.

Στο αυταρχικό σχολείο οι μαθητές και οι δάσκαλοι είναι χωρισμένοι στα δύο. Από την μια μεριά υπάρχουν οι εξουσιαστές (δάσκαλοι) και από την άλλη οι εξουσιαζόμενοι (μαθητές). Η δημοκρατία, η ισότητα, η

δικαιοσύνη και η ελευθερία, είναι αρχές που λείπουν πάντα από το αυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η πλειοψηφία των μαθητών ποτέ δεν εισακούεται στις αποφάσεις των δασκάλων. Το αυταρχικό σχολείο θεωρεί τους μαθητές πλάσματα ανώριμα, ανθρώπους που δεν μπορούν να αποφασίσουν για το μέλλον τους, για αυτό και οι αυταρχικοί δάσκαλοι έχουν την εξής αντίληψη για την εκπαίδευση και την διδασκαλία:

-Ο δάσκαλος διδάσκει και οι μαθητές διδάσκονται.

-Ο δάσκαλος τα ξέρει όλα και οι μαθητές δεν ξέρουν τίποτα.

-Ο δάσκαλος σκέφτεται και οι μαθητές είναι αντικείμενα της σκέψης του δασκάλου.

-Ο δάσκαλος ομιλεί και οι μαθητές ακούν πειθήνια τον δάσκαλο.

-Ο δάσκαλος εφαρμόζει πειθαρχικά μέτρα και οι μαθητές υφίστανται τα μέτρα.

-Ο δάσκαλος προτείνει και επιβάλλει την κρίση του και οι μαθητές συμμορφώνονται σε αυτήν.

-Ο δάσκαλος δρα και οι μαθητές έχουν την ψευδαίσθηση πως δρουν μέσα από την δράση του δασκάλου.

-Ο δάσκαλος καθορίζει το πρόγραμμα διδασκτέας ύλης και οι μαθητές (που ούτε καν ρωτήθηκαν) προσαρμόζονται σε αυτό.

-Ο δάσκαλος συγχέει την αυθεντία της γνώσης με την δική του επαγγελματική αυθεντία, που την αντιπαραθέτει στην ελευθερία των μαθητών.

-Ο δάσκαλος είναι το υποκείμενο της διδασκαλίας της μάθησης, ενώ οι μαθητές είναι απλά αντικείμενα (βλ. Πάουλο Φρέϊρε, 1976, σελ. 79-80).

1) Σχέσεις δασκάλου-μαθητή στο αυταρχικό σχολείο

Ο άνθρωπος σαν κοινωνικό ον, προσπαθεί από πολύ μικρός να δημιουργήσει σχέσεις με τους συνάνθρωπους του, ώστε να ζει κοινωνικά. Μια ιδιαίτερη σχέση που δημιουργεί ο μαθητής, είναι η σχέση με τον δάσκαλο του στο σχολείο. Αυτή η σχέση κρύβει πάρα πολλές ιδιαιτερότητες οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού, ενώ συγχρόνως έχει ιδιαίτερη σημασία για την σχολική ζωή του μαθητή.

Η αυταρχικότητα στο δημοτικό σχολείο υπάρχει εδώ και πάρα πολύ καιρό, παρόλο που τα σύγχρονα παιδαγωγικά συγγράμματα την καταδικάζουν. Αρκετοί δάσκαλοι, ενώ κατανόησαν το λάθος της αυταρχικής εκπαίδευσης, δεν μπορούν να την απορρίψουν εύκολα, για τον απλούστατο λόγο, ότι και οι ίδιοι έχουν διαπαιδαγωγηθεί αυταρχικά και έχουν εσωτερικεύσει την αυταρχικότητα, συνειδητά ή ασυνειδητά (Τσουρέκης, 1987, σελ. 165). Επίσης ο δάσκαλος φοβούμενος μήπως χάσει το γόητρο του και το κύρος του, οδηγείται στην αυταρχικότητα, στην κατάργηση κάθε σεβασμού απέναντι στην ελευθερία του μαθητή και στην δημιουργία "απόστασης" μεταξύ των δύο. Έτσι με αυτό τον τρόπο έχει πάντα την δύναμη και την εξουσία μέσα στην τάξη (Κογκούλης, 1991, σελ. 158). Με τα παραπάνω κατανοούμε εύκολα πλέον, πως οι σχέσεις του δασκάλου με τους μαθητές του, στηρίζονται σε μια υπεροχή του παιδαγωγού προς τους παιδαγωγούμενους.

Η αυταρχικότητα από την μεριά των δασκάλων εκδηλώνεται με πάρα πολλούς τρόπους. Να αρχίσουμε από το λεξιλόγιο του δασκάλου, που σύμφωνα με έρευνες, το 97% του λεξιλογίου του, αποτελείται από αυταρχικές λέξεις, κατά την σχολική ώρα. Έτσι ο δάσκαλος σχεδόν 50

φορές δίνει διαταγές και υποβάλλει 50 με 75 ερωτήσεις. Ακόμη ο έλεγχος, οι τιμωρίες και η αξιολόγηση των μαθητών από τον δάσκαλο κυριαρχούν μέσα στην σχολική αίθουσα (Τσουρέκης, 1987, σελ. 164).

Η Anna-Marie Tausch διαπίστωσε ότι η συμπεριφορά των μαθητών ρυθμίζεται από τον δάσκαλο και τον μονόλογο. Επισημάνει ότι πολύ λίγο γίνονται σεβαστές οι επιθυμίες των μαθητών. Το 80% των λέξεων στην ώρα της διδασκαλίας, λέγονται από τον δάσκαλο, ενώ μόνο το 20% από τους μαθητές (Tausch σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 164). Επίσης η Tausch υποστηρίζει, ότι η αυταρχική διάθεση των δασκάλων εκδηλώνεται με την πλήρη καθοδήγηση και κατεύθυνση του παιδιού. Τα χαρακτηριστικά αυτής της πλήρους καθοδήγησης και κατεύθυνσης είναι:

i) Συμμόρφωση του παιδιού με την συμπεριφορά και τις σκέψεις του ώριμου, σε όλες τις λεπτομέρειες.

ii) Επιταγές, διαταγές, απαγορεύσεις, έλεγχος, προδιαγραφές στην συμπεριφορά.

iii) Διδαχές, εξηγήσεις, χειραγώγηση, υπερβολικές προσπάθειες για πειθώ με λόγια, προτροπές.

iv) Εξαντλητικές ερωτήσεις και εξετάσεις.

v) Διακοπές στον λόγο ή την εργασία, αποκλεισμοί.

vi) Μονόλογος του ώριμου (δάσκαλου), χωρίς να έχει παρακληθεί για τον σκοπό αυτό (ο.π. σελ. 155).

Ο δάσκαλος, σήμερα, προσπαθεί να βοηθήσει τον μαθητή να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα, με ένα τρόπο αυταρχικό και ανελεύθερο. Αυτό που κάνει ο δάσκαλος, όχι μόνο δεν βοηθάει τον μαθητή, αλλά συγχρόνως τον τραυματίζει ψυχολογικά. Κάτω από δυσμενείς καταστάσεις εξουσίας καμιά προσωπικότητα δεν αναπτύχθηκε σωστά. Παντού και πάντα στην αυταρχικότητα και στον ανελεύθερο τρόπο ζωής, υπάρχει ο εξουσιαστής και ο

εξουσιαζόμενος. Ο εξουσιαζόμενος, είναι αυτός που οδηγείται πάντα σε ένα άσχημο και κακό δρόμο, τον οποίο ποτέ δεν βλέπει ο εξουσιαστής. Ο εξουσιαζόμενος είναι αυτός που πάντα επαναστατεί και αγωνίζεται για την ελευθερία του. Έτσι και ο μαθητής, που βρίσκεται στην θέση του εξουσιαζόμενου, αντιδρά και αγωνίζεται. Η ανταγωνιστική πλέον σχέση παιδαγωγού και παιδαγωγούμενου, μπορεί να φανερωθεί μέσα από την αντίδραση και την διαμαρτυρία, που προβάλλει ο μαθητής προς την εξουσία του δασκάλου. Όμως η διαμαρτυρία και η αντίσταση του μικρού μαθητή του δημοτικού σχολείου, σιγά-σιγά σβήνει, γιατί πρώτον, μέσα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα υπάρχει και αναγνωρίζεται η εξουσία του δασκάλου που σαν όπλα του έχει, τη βαθμολογία, τη διαταγή και τις διάφορες ποινές που "φοβίζουν" τον μικρό μαθητή και δεύτερον ο μαθητής του δημοτικού σχολείου δεν έχει αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό το πνεύμα της αμφισβήτησης.

Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί ότι η σωματική κακοποίηση των παιδιών έχει καταδικαστεί και νομοθετικά απαγορεύεται. Η πνευματική κακοποίηση όμως, που υπάρχει και στα αυταρχικά σχολεία, είναι περισσότερο εξουθενωτική για την προσωπικότητα του μαθητή. Ο Τσουρέκης αναφερόμενος στην πνευματική κακοποίηση των μαθητών τονίζει ότι «Η πνευματική κακοποίηση προέρχεται από την επιβολή της αλήθειας και της συμπεριφοράς στα παιδιά. Όταν κόβονται τα φτερά της αναζήτησης, της αμφισβήτησης, της πρωτοτυπίας και της δημιουργίας, τραυματίζεται πνευματικά ο μαθητής. Όταν αποτρέπεται να αναζητεί γνώσεις και αξίες που δεν είναι καθιερωμένες ή όταν αποθαρρύνεται να παίρνει κριτική θέση σε ισχύουσες αξίες και καθιερωμένους τρόπους συμπεριφοράς, ακρωτηριάζεται ψυχικά.....Σκοτώνει το πνεύμα, η απομνημόνευση, τα προκαθορισμένα και δύσκαπτα πρότυπα

σκέψης και συμπεριφοράς, η αποθάρρυνση, η ανασφάλεια, η μονοτονία και η μονομέρεια της σχολικής εργασίας, η αποβολή από το σχολείο, η ανυπαρξία δυνατότητας για επιβολή, ανάληψη ευθύνης και λήψη ελευθέρων αποφάσεων>> (1987, σελ. 156).

Η εξουσία, η καταποίηση και η αυταρχική διάθεση των δασκάλων συνεχίζεται και αν δεν παρέμβει η πολιτεία με ριζική αλλαγή στην νοοτροπία του εκπαιδευτικού μας συστήματος, θα συνεχίζεται για πολλά χρόνια ακόμη.

2) Οι συνέπειες της αυταρχικότητας στον μαθητή

Ποτέ η βία, η εξουσία, η αυταρχικότητα δεν έφεραν καλά αποτελέσματα. Πάντα οδηγούσαν τους ανθρώπους στο χειρότερο δρόμο που θα μπορούσαν να πάρουν.

Όλες οι αυταρχικές ενέργειες του δασκάλου οδηγούν στην κατάργηση κάθε σεβασμού απέναντι στην ελευθερία του μαθητή. Επιφέρουν την πνευματική υποδούλωση των μαθητών, αφού περιορίζονται οι επιλογές του, οι επιθυμίες του, η βούληση του, τα ενδιαφέροντα του, η ηθική του, η κριτική του ικανότητα και το σημαντικότερο αγαθό, η ελευθερία του.

Συγχρόνως με την πνευματική υποδούλωση, ο μαθητής εσωτερικοποιεί την αυταρχική διάθεση του δασκάλου. Αν ποτέ ο μαθητής βρεθεί σε μία θέση που του παρέχει εξουσία, σίγουρα θα την εκμεταλλευτεί και θα εφαρμόσει τις δικές του πλέον εξουσιαστικές τάσεις προς τους αδύναμους.

Τα αποτελέσματα της αυταρχικότητας για τον μαθητή είναι οδυνηρά. Η πνευματική ανεπάρκεια του μαθητή, η ταπείνωση, η δουλοπρέπεια, η αποκοπή του από τις αξίες, η εξέγερση κατά της εξουσίας, είναι

αποτελέσματα της αυταρχικής διάθεσης του σχολείου. Δεν είναι καθόλου σωστό οι μαθητές να εσωτερικεύουν τις εξουσιαστικές και αυταρχικές διαθέσεις που αποκόμισαν από τον δάσκαλο τους. Αναφερόμενος στην αυταρχικότητα του σχολείου ο Τσουρέκης τονίζει ότι << η αυταρχική αγωγή διαμορφώνει ανθρώπους αλλοτριωμένους που είναι πρόθυμοι να εκτελούν τις αποφάσεις των ισχυρών, να συμμορφώνονται με την κυρίαρχη ιδεολογία, να αναπαράγουν τις κοινωνικές δομές >> (1987, σελ. 163).

Η αλλοτρίωση και η πνευματική υποδούλωση του μαθητή θα πρέπει να σταματήσει όσο το δυνατόν γρηγορότερα, ώστε να μπορέσουμε επιτέλους να εκπαιδεύσουμε νέους ανθρώπους καταξιωμένους και ικανούς, γεμάτους ευτυχία και επιτυχίες.

3) Μορφές κυρώσεων στο αυταρχικό σχολείο

Στο αυταρχικό σχολείο την εξωλοκληήρου εξουσία μέσα στην τάξη την έχει ο δάσκαλος. Αυτός είναι ο μόνος που μπορεί να επιβάλει οποιαδήποτε απαγόρευση, και ποινή θέλει μέσα στην σχολική αίθουσα. Οι μαθητές τις περισσότερες φορές δεν μπορούν να αντισταθούν ουσιαστικά στις κυρώσεις και έτσι τις δέχονται. Ο δάσκαλος με την επιβολή αρνητικών κυρώσεων επιβάλλει την εξουσία του, ενώ ταυτόχρονα πιστεύει πως το έργο του θα γίνει ευκολότερο. Επίσης με την επιβολή αυταρχικότητας, ο δάσκαλος πιστεύει πως οι μαθητές θα συμμορφωθούν με τις επιθυμητές προσδοκίες που ο ίδιος έχει και τις προσδοκίες, γενικά, του αυταρχικού σχολείου (Γκότοβος, 1990, σελ. 90).

Όσον αφορά το πλέγμα των κυρώσεων, θα πρέπει να πούμε ότι αρχίζουν με τα εξωγλωσσικά σύμβολα, που είναι κυρίως μορφασμοί και βλέμματα αποδοκιμασίας. Στην συνέχεια περνάμε στις γλωσσικές

εκφράσεις, που προβάλλονται με την αποδοκιμασία, την αδιαφορία, με τον σαρκασμό και την προσβολή. Πολλές φορές ακούμε δασκάλους να μιλάνε προσβλητικά στους μαθητές τους, χωρίς σεβασμό και χωρίς καν, να τα θεωρούν ανθρώπινα όντα. Τέλος, υπάρχουν και οι συγκεκριμένες μορφές παινής, που είναι η ορθοστασία σε μία γωνία της αίθουσας, η γραπτή τιμωρία, η ενημέρωση του γονέα και οι διάφορες χειρονομίες (έχει απαγορευτεί το ξύλο των μαθητών από τους δασκάλους) όπως το χαστούκι στο μάγουλο, τα τράβηγμα του αυτιού, τα χτυπήματα στην πλάτη (ο.π., σελ. 95)

Το πια ποινή θα ακολουθήσει ο δάσκαλος είναι θέμα καθαρά δικό του, βασίζεται καθαρά μόνο στην κρίση του. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι, ο αυταρχικός δάσκαλος ακολουθεί τρεις μορφές κυρώσεων. Αυτές διακρίνονται:

i) Στην απειλή ότι θα επιβληθούν κυρώσεις, ο μαθητής δέχεται την απειλή από τον δάσκαλο του και σταματάει την ενέργεια του.

ii) Στην επιβολή κυρώσεων, όπου ο δάσκαλος αυτομάτως θέτει την ποινή, οποιαδήποτε και αν είναι αυτή.

iii) Στην αναβολή της κυρώσεως, όπου ο δάσκαλος απλά παρατηρεί τον μαθητή (Γκότοβος, 1990, σελ. 96).

Το θέμα των κυρώσεων στο αυταρχικό σχολείο, είναι ένα μεγάλο και σπουδαίο ζήτημα που απασχολεί σοβαρά όλο τον μαθητόκοσμο. Οι ποινές, εκτός το ότι δεν έχουν αποτελέσματα και δεν βοηθούν τον μαθητή, μπορούν να προκαλέσουν και σοβαρές συνέπειες στην όλη προσωπικότητα του ατόμου.

4) Ο ρόλος του μαθητή στο αυταρχικό σχολείο

Ο μαθητής του αυταρχικού σχολείου θα πρέπει πάντα, μέσα στο σχολικό χώρο να ακολουθεί ορισμένους κανόνες και να έχει

καθορισμένη συμπεριφορά, παραδεκτή από τους δασκάλους. Όλους αυτούς τους κανόνες τους έχουν θεσμοθετήσει, κατά κύριο λόγο το αυταρχικό σχολείο και οι δάσκαλοι που εργάζονται σε αυτό. Να αναφερθεί εδώ ότι, αν ο μαθητής έχει αποδεχτεί τους κανόνες και τους ακολουθεί πιστά, υπάρχει ο έπαινος, αντίθετα αν δεν τους ακολουθεί και τους αθετεί συνεχώς, υπάρχουν οι ποινές, οι τιμωρίες, οι κυρώσεις.

Ο ρόλος του μαθητή μέσα στο αυταρχικό σχολείο καθορίζεται από όλους τους κανόνες που έχουν θεσπίσει οι άλλοι, εκτός του ίδιου. Η συμπεριφορά του μαθητή κατευθύνεται από αυτούς που θέσπισαν τους κανόνες του σχολείου. Το αυταρχικό σύστημα εκπαίδευσης δεν αφήνει τον μαθητή να αναπτυχθεί σ' ένα ελεύθερο, αγαπητό και οικείο περιβάλλον, ώστε να νιώσει το πολύτιμο αγαθό της ελευθερίας. Συνεχώς είναι υποχρεωμένος να υποκύπτει και να ακολουθεί ορισμένους κανόνες τους οποίους δεν τους δέχεται και πιθανόν να τους θεωρεί απαράδεκτους. Η καταπίεση, που αρκετές φορές, νιώθει το παιδί, οδηγεί σε κακή συνολική ανάπτυξη. Πουθενά σε κανένα επιστημονικό παιδαγωγικό περιοδικό ή βιβλίο δεν αναφέρεται ότι η καταπίεση, η στέρηση της ελευθερίας, η αναγκαστική καθοδήγηση, η τιμωρία, η απειλή, βοηθούν το αναπτυσσόμενο άνθρωπο. Αντίθετα τον καταστρέφουν σιγά-σιγά και σταδιακά.

Οι εκπαιδευτικοί θέλουν να έχουν στις αίθουσές τους τον ιδανικό μαθητή, ο οποίος ακολουθεί πιστά όλους τους κανόνες, δεν δημιουργεί φασαρίες, παρακολουθεί κανονικά το πρόγραμμα του σχολείου, ακούει πάντα τον δάσκαλο, αριστεύει στις εξετάσεις, δουλεύει σκληρά (πάντα διαβασμένος, πάντα έτοιμες και καλές εργασίες). Ο δάσκαλος του αυταρχικού σχολείου, δεν θέλει στην τάξη του ένα παιδί, με όλα τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της παιδικής ηλικίας, αλλά θέλει ένα παιδί "Ρομπότ", να υπακούει σε ότι του λένε. Ο μαθητής "Ρομπότ", με την

κατευθυνόμενη συμπεριφορά, δεν έχει μέλλον. Αργότερα στη ζωή του θα γνωρίσει πολλά πράγματα, αλλά δεν θα μπορέσει να γνωρίσει τον εαυτό του. Δεν θα μάθει ποτέ τις δυνατότητες του, τις ικανότητες του, τα πιστεύω του, τις επιθυμίες του, με λίγα λόγια δεν θα μάθει ποτέ το "εγώ" του. Το να γνωρίζει κανείς τον εαυτό του, να έχει αυτογνωσία, αυτοέλεγχο, αυτοκριτική, είναι το πρώτο και το τελευταίο πράγμα της ζωής μας. Μέσα από την γνώση του εαυτού μας, μπορούμε να φτάσουμε στην επιτυχία, στην πραγματική ευτυχία.

Φυσικά υπάρχουν και μαθητές μέσα στο αυταρχικό σχολείο που κατάλαβαν πως δεν μπορούν να λειτουργήσουν σαν τηλεκατευθυνόμενα παιχνιδάκια. Αυτοί οι μαθητές επαναστατούν, δείχνουν αδιαφορία για όλα μέσα στο σχολείο, αμφισβητούν τα πάντα, δεν δέχονται από τους δασκάλους να τους βλέπουν σαν κάτι το μη υπαρκτό, το μη ζωντανό, το μη ανθρώπινο. Αυτοί είναι εκείνοι οι μαθητές που δέχονται και τις περισσότερες κυρώσεις. Και αυτό έχει σαν άμεση συνέπεια να κάνει τον "επαναστάτη" μαθητή, να μισήσει το σχολείο και να διακόψει την φοίτηση του.

Γενικά ο ρόλος του μαθητή στο αυταρχικό σχολείο είναι περιορισμένος και καθορισμένος. Οι μαθητές δεν μπορούν να ξεφύγουν από τον καθορισμένο ρόλο τους, γιατί δέχονται κυρώσεις και στιγματίζονται από τους δασκάλους με όχι και τόσο κολακευτικά επίθετα (ανώριμος, ανεύθυνος, ανάξιος, άμυαλος, τούβλο, τεμπέλη κ.τ.λ.). Ο στιγματισμός είναι κάτι που ενοχλεί τους μαθητές και παίζει σπουδαίο ρόλο στην κοινωνικότητα τους.

Πρέπει να καταλάβει το αυταρχικό σχολείο, ότι ήρθε η ώρα να φτάσουμε στο σημείο εκείνο όπου ο μαθητής θα είναι ικανός από μόνο

του , να καθορίζει την συμπεριφορά του και τους ρόλους του, ώστε να μπορέσει αργότερα να κερδίσει την ζωή, στην δύσκολη κοινωνία που ζούμε.

5) Η αντίδραση των μαθητών στην εξουσία του δασκάλου στο αυταρχικό σχολείο

Οι μαθητές του αυταρχικού δασκάλου αρκετές φορές αντιδρούν στην καθιερωμένη εξουσία. Ηδη αναφέρθηκε ότι οι μαθητές αμφισβητούν και αντιδρούν στην εξουσία και κυριαρχία του δασκάλου. Αυτή όμως η αμφισβήτηση σιγά-σιγά καταρρέει, λόγω της ηλικίας των μαθητών, αλλά και γιατί υπάρχει το κατεστημένο του αυταρχικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Ο Κοσμόπουλος υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει μια ενιαία, ομοιόμορφη και σταθερή αντίδραση των μαθητών στην εξουσία του δασκάλου. Υπάρχουν πάρα πολλές διαφορές οι οποίες οφείλονται σε αρκετούς παράγοντες. Αυτοί οι παράγοντες είναι:

i) Η ηλικία. Διαφορετικά αντιδρά ο μαθητής των 6 ετών, στην εξουσία του δασκάλου, και διαφορετικά ο μαθητής των 12 ετών. Το εξαχρονο παιδί δεν έχει αναπτύξει καλά την προσωπικότητα του και συχνά θεωρεί προστατευτικές τις αυταρχικές διαθέσεις του δασκάλου. Αντίθετα το δωδεκάχρονο παιδί αντιστέκεται σε κάθε μορφή εξουσίας, γιατί θέλει να ζει πιο ελεύθερο, πιο ανεξάρτητο.

ii) Το φύλο. Το φύλο του μαθητή, είναι ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την αντίσταση κατά της εξουσίας. Το αγόρι συνήθως αντιδρά με πιο ισχυρό τρόπο στην εξουσία, από ότι το κορίτσι, το οποίο νιώθει αρκετές φορές αδύναμο και δεν προσπαθεί να πετύχει κάτι που θα το ωφελήσει.

iii) Η κοινωνική προέλευση. Διαφορετικά αντιδρά το παιδί που έχει μεγαλώσει σε μια καταπιεστική οικογένεια και κατά κάποιο τρόπο έχει συνηθίσει και αποδεχτεί την καταπίεση, όσο αυτό είναι δυνατόν, και διαφορετικά αντιδρά το παιδί που έχει μεγαλώσει σε ένα ελεύθερο οικογενειακό περιβάλλον. Το παιδί με την ελεύθερη και ανοιχτή οικογένεια αντιδρά πιο πιεστικά, πιο δυναμικά στην εξουσία του δασκάλου. Επίσης η αντίδραση των μαθητών διαφέρει σε εκείνες τις περιπτώσεις που το παιδί κατάγεται από μια κοινωνικά ανώτερη τάξη. Τα παιδιά οικογενειών ανώτερης τάξης, αντιδρούν περισσότερο στην εξουσία από ότι τα παιδιά οικογενειών κατώτερης τάξης.

iv) Τέλος, διαφορές στην αντίδραση της εξουσίας, παρατηρούνται και σε εκείνους τους μαθητές που έχουν διαφορετική προσωπικότητα, μόρφωση και χαρακτήρα (βλ. Κοσμόπουλο, 1983, σελ.377).

Ανεξάρτητα απ' όλες αυτές τις διαφορές, υπάρχουν και μερικές σταθερές αντιδράσεις των μαθητών απέναντι στις εξουσιαστικές τάσεις των δασκάλων.

Σταθερή αντίδραση μπορεί να χαρακτηριστεί εκείνη η προσπάθεια του μαθητή που με κάθε τρόπο προστατεύει τον εαυτό του, από κάθε μορφή εξουσίας. Οι μαθητές συνεχώς σκέφτονται πως θα μεταχειριστούν και θα αντιμετωπίσουν την εξουσία. Με αυτόν τον τρόπο όμως, οι μαθητές αφιερώνουν το μεγαλύτερο μέρος της προσοχής τους στην εξουσία του δασκάλου, με συνέπεια να αφήνουν πίσω τα μαθήματά τους.

Σταθερός τρόπος αντίδρασης είναι και η μη αποδοχή της εξουσίας του δασκάλου. Οι μαθητές δεν ικανοποιούν τις απαιτήσεις του δασκάλου, δεν τον σέβονται, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να τον πείσουν πως αυτό που κάνει είναι λάθος και πρέπει απαραίτητως να αναθεωρήσει.

Επίσης σταθερός τρόπος αντίδρασης είναι και το θεατρικό παιχνίδι που μπορεί να παίζουν οι μαθητές. Οι μαθητές υποκρίνονται πως υπακούν το δάσκαλο, αλλά κατά βάθος δεν εσωτερικεύουν τίποτε από τις διαταγές του δασκάλου. Αυτή η αντίδραση είναι και η πιο συνηθισμένη σήμερα, γιατί τα παιδιά προσαρμόζουν έτσι την συμπεριφορά τους, ώστε να μπορούν να επιβιώνουν. Αυτό είναι και το μεγαλύτερο σφάλμα του αυταρχικού σχολείου, που προσπαθεί να προσαρμόσει και να κατευθύνει την συμπεριφορά των νέων στο σχολείο.

Τέλος, σταθερός τρόπος αντίδρασης, είναι η καθολική προσπάθεια των μαθητών να αλλάξουν και να τροποποιήσουν τη συμπεριφορά του δασκάλου, με όποιο θεμιτό μέσο διαθέτουν (βλ. Κοσμόπουλο, 1983, σελ. 378).

Γενικά αυτή την στιγμή το παιδί δεν μπορεί να δεχτεί την εξουσία, την αυταρχικότητα, την πίεση, τον καταναγκασμό, την κατεύθυνση, τις κυρώσεις, που προσφέρει το αυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα. Για αυτό το λόγο πρέπει να αλλάξουμε το εκπαιδευτικό μας σύστημα και να δημιουργήσουμε ένα άλλο το οποίο θα το δέχονται, πάνω απ' όλα τα παιδιά.

Δ. Το αντιαυταρχικό σχολείο και η αντιαυταρχική εκπαίδευση

Σκοπός της μελέτης είναι να γίνει γνωστό το σχολείο σαν θεσμός της Ελληνικής κοινωνίας, η σχολική ζωή του παιδιού μέσα στο αυταρχικό και αντιαυταρχικό σχολείο. Εδώ θα γνωρίσουμε την αντιαυταρχική εκπαίδευση και τον τρόπο λειτουργίας του αντιαυταρχικού σχολείου.

Η αυταρχική εκπαίδευση δημιουργεί αρκετά προβλήματα στους μαθητές. Έχουμε ανάγκη από αλλαγή, η οποία θα πρέπει να είναι ριζική. Μια ριζική αλλαγή στους κόλπους της εκπαίδευσης θα σήμαινε, ένα νέο σχολείο, που θα είναι ικανό να εξυπηρετεί καλύτερα και μόνο τους μαθητές.

Το αντιαυταρχικό σχολείο, μπορεί να είναι το νέο σχολείο που θα αποτελεί την μεταρρύθμιση στο χώρο της εκπαίδευσης. Το κύριο χαρακτηριστικό του αντιαυταρχικού σχολείου είναι η ελευθερία κινήσεων των μαθητών. Στρέφεται εναντίον σε κάθε μορφή εξουσίας, καταπίεσης και καταναγκασμού. Πέρα από την ελεύθερη και αντιαυταρχική αγωγή που προσφέρει, προσπαθεί συγχρόνως, να οδηγήσει τον μαθητή σε εκείνο το επίπεδο, που αισθάνεται την ευθύνη των πράξεων του. Άλλα γνωρίσματα του αντιαυταρχικού σχολείου είναι η αυτοπειθαρχία και ο έλεγχος του εαυτού των μαθητών, η ανεξάρτητη σκέψη, το κριτικό πνεύμα, η ελευθερία των αποφάσεων, η υπευθυνότητα, η ανάπτυξη πρωτοβουλιών, η αυθόρμητη συμπεριφορά, η αυτοτέλεια. Το σχολείο με αντιαυταρχικό χαρακτήρα καλλιεργεί σε γενικές γραμμές το πνεύμα της ελευθερίας και της δημοκρατίας, με όλα τα θετικά τους στοιχεία. Ο Τσουρέκης αναφερόμενος στην αντιαυταρχική εκπαίδευση και αγωγή επισημαίνει ότι, « η αντιαυταρχική αγωγή απορρίπτει κάθε μορφή αυθεντίας, θέτει στο περιθώριο τον δάσκαλο και τα πολιτιστικά αγαθά και στο κέντρο βάζει το παιδί. Οι

διαπροσωπικές σχέσεις είναι οριζόντιες, είναι ισότιμες >> (1987, σελ. 167). Το αντιαυταρχικό σχολείο λειτουργεί με βάση τις ανάγκες των παιδιών. Βάζει στο κέντρο τον μαθητή, ο οποίος δίνει ζωή σε κάθε σχολικό πλαίσιο.

Το σχολείο που προωθεί την αντιαυταρχική εκπαίδευση, στηριγμένη στον ελεύθερο διάλογο, είναι ριζικά αντίθετο στο πνεύμα της ομοιομορφίας. Τα παιδιά δεν έχουν πάντα τα ίδια ενδιαφέροντα, δεν έχουν τον ίδιο τρόπο μάθησης, δεν τα μαθαίνουν όλα σε συγκεκριμένη και δεδομένη στιγμή. Το κάθε παιδί είναι ένα ξεχωριστό ον, έχει μια ξεχωριστή προσωπικότητα. Το αντιαυταρχικό σχολείο σέβεται την προσωπικότητα του μαθητή, ενώ παράλληλα πιστεύει και στις δυνάμεις του κάθε αναπτυσσόμενου μαθητή, για αυτό και αφήνει ελεύθερους τους μαθητές του, να διαλέξουν και να μάθουν αυτό που τους ενδιαφέρει, ώστε να ακολουθήσουν τον δρόμο που τους ανήκει, υπεύθυνα και ανεπηρέαστα.

*Τα παιδιά σου δεν είναι παιδιά
σου.
Είναι οι γιοι και οι κόρες της
Ζωής,
που γι' αυτήν λαχταρούν.

Μπορείς να τους δίνεις την
αγάπη σου,
όχι όμως και τις σκέψεις σου.
Γιατί έχουν δικές τους.

Μπορείς να στεγάζεις τα
κορμιά τους,
όχι όμως και τις ψυχές τους,
γιατί οι ψυχές τους ζούν στο
σπίτι
του αύριο.

Αυτό το σπίτι δεν μπορείς να το
επισκεφτείς
μήτε ακόμη και στα όνειρα
σου.

Μπορείς να μοχθείς για να
γίνεις σαν αυτά,
όμως μη γυρεύεις να τα κάνεις
σαν και σένα.*

Χαλίλ Γκιμπράν

1) Σχέσεις δασκάλου-μαθητή στο αντιαυταρχικό σχολείο

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η εξουσία και ο καταναγκασμός λείπουν από το αντιαυταρχικό σχολείο. Οι σχέσεις του δασκάλου με τους μαθητές δεν στηρίζονται ούτε στην δύναμη, ούτε στην εξουσία, ούτε στον καταναγκασμό, ούτε στην πίεση, ούτε στην τιμωρία, ούτε στις κυρώσεις. Όλα αυτά για το αντιαυταρχικό σχολείο αποτελούν παρελθόν.

Στο αντιαυταρχικό σχολείο οι σχέσεις είναι ελεύθερες. Κυρίαρχο ρόλο στις σχέσεις δασκάλου και μαθητή παίζει ο σεβασμός. Ο σεβασμός, μέσα στο σχολικό χώρο, βρίσκεται παντού και πάντα. Ο δάσκαλος σέβεται τον μαθητή του, έτσι όπως θα σεβόταν τον Πρόεδρο

της Δημοκρατίας.Ο μαθητής, από την άλλη, σέβεται τον δάσκαλο του, έτσι όπως θα σεβόταν ένα πολύ αγαπημένο του, σοφό πρόσωπο.Ο σεβασμός υπάρχει σε όλες τις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στο σχολείο και αποτελεί τρόπο ζωής.

Σπουδαίο ρόλο στις σχέσεις δασκάλου-μαθητή παίζει η δημοκρατία.Δεν είναι δυνατόν να υπάρχει ελευθερία, χωρίς δημοκρατία.Όλοι μέσα στο σχολείο ακολουθούν τις βασικές αρχές της δημοκρατίας, που είναι η πλειοψηφία και η ισότητα.Ο δάσκαλος δέχεται και ακολουθεί πάντα την πλειοψηφία.Το ίδιο ισχύει και για τον μαθητή.Πάντα, χωρίς εξαιρέσεις, η μειοψηφία συμμορφώνεται με τις απόψεις της πλειοψηφίας.Τώρα, όσον αφορά την ισότητα, ο δάσκαλος εξομοιώνεται με τον μαθητή.Δεν υπάρχουν μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο ανώτεροι και κατώτεροι.Ακόμη και σε μια γενική συνέλευση, ο δάσκαλος είναι ισότιμος με τον μαθητή και η ψήφος του, έχει ίση αξία με την ψήφο του μικρότερου μαθητή.Θα ήταν παράληψη να μην αναφερθεί, ότι τους διάφορους κανόνες που ακολουθούν τα παιδιά στο αντιαυταρχικό σχολείο, τους έχουν ορίσει τα ίδια.Στο αντιαυταρχικό σχολείο κυριαρχεί η ιδέα της "αυτοδιεύθυνσης".Το παιδί είναι ελεύθερο να διαλέξει τις μεθόδους και τους κανόνες της σχολικής ζωής του, χωρίς να επηρεαστεί ή να πιεστεί από κανέναν (βλ. Νηλ, 1972, σελ.85).

Επίσης κυρίαρχο ρόλο στις σχέσεις δασκάλου-μαθητή παίζει η ειλικρίνεια.Η ειλικρίνεια, είναι το κλειδί των διαπροσωπικών σχέσεων.Η ελευθερία που υπάρχει στο σχολικό χώρο, επιφέρει την ειλικρίνεια.Η ειλικρίνεια είναι αυτή, που πολλές φορές λύνει τις συγκρούσεις, χωρίς βία και χωρίς καυγάδες.

Οι σχέσεις λοιπόν δασκάλων-μαθητών στο αντιαυταρχικό σχολείο, στηρίζονται σε όλες τις αρχές της ελευθερίας.Οι αρχές της ελευθερίας, είναι αυτές, που καθοδηγούν τους δασκάλους και τους

μαθητές, σε όλες τις ενέργειες και δραστηριότητες τους. Η ελευθερία είναι το μόνο αγαθό που δεν θα πρέπει να στερείται ο άνθρωπος. Όπως αναφέρει ο Νηλ << Όποιος δωρίζει ελευθερία, δίνει αγάπη >> (1972, σελ. 142). Και πραγματικά η ελευθερία στη σχέση δασκάλου-μαθητή, μπορεί να επιφέρει αμοιβαία αγάπη και κατανόηση, τα οποία είναι απαραίτητα στις παιδαγωγικές σχέσεις. Ο Π. Φρέιρε, αναφέρει << υποκείμενο της εκπαίδευσης και της γνώσης δεν είναι ο δάσκαλος ή ο μαθητής, αλλά η σχέση δασκάλου-μαθητή >> (Φρέιρε, 1984, σε Μπουζάκη, 1987, σελ. 150).

2) Η εκπαίδευση των μαθητών στο αντιαυταρχικό σχολείο

Η εκπαίδευση των μαθητών στο αντιαυταρχικό σχολείο διαφέρει σε πάρα πολλούς τομείς, από το σημερινό αυταρχικό σχολείο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το αντιαυταρχικό σχολείο βάζει στο κέντρο τον μαθητή, αφήνοντας τον ελεύθερο να αναπτύξει όλες τις εσωτερικές του δυνάμεις, ώστε να πλάσει την προσωπικότητά του, όπως αυτός θέλει. Με τα γνήσια ανθρωποκεντρικά και παιδοκεντρικά μηνύματα που στέλνει το αντιαυταρχικό σχολείο, βάζει στο κέντρο το παιδί και όπως αναφέρει ο Γληνός << δεν μπορεί να γίνει οτιδήποτε θέλουμε το παιδί γιατί είναι μια οργανική πραγματικότητα που φέρνει μαζί της και τους νόμους και τις δυνατότητες και τις κατευθυντήριες γραμμές του ξετυλιγμού της >> (Γληνός σε Μπουζάκη, 1987, σελ. 149).

Το αντιαυταρχικό σχολείο δεν δίνει έμφαση στην διδασκαλία του μαθήματος ή στον τρόπο που ο δάσκαλος διδάσκει. Αντίθετα δίνει έμφαση στον τρόπο μάθησης. Επίσης δίνει έμφαση στην δημιουργική σκέψη του μαθητή και όχι στην απομνημόνευση ορισμένων γεγονότων ή κανόνων τους οποίους εύκολα μπορεί να ξεχάσει ο μαθητής, αν

μάλιστα δεν τον ενδιαφέρουν. Ο Νηλ πιστεύει πως << οι δημιουργικοί άνθρωποι μαθαίνουν από μόνοι τους ότι επιθυμούν να μάθουν, για να έχουν τα εργαλεία, εκείνα τα εργαλεία που η δική τους πρωτοτυπία και μεγαλοφυΐα απαιτεί >> (1972, σελ. 64). Το αντιαυταρχικό σχολείο προσπαθεί να αναπτύξει την υπευθυνότητα και τον έλεγχο του μαθητή, ενώ συγχρόνως αποφεύγει την συμμόρφωσή του με ορισμένα δεδομένα του σχολείου και της κοινωνίας. Σπουδαίο ρόλο στην μάθηση και εκπαίδευση του μαθητή παίζει ο ελεύθερος διάλογος, ο οποίος είναι πάντα παρόν σε κάθε σχολική τάξη που προωθεί την αντιαυταρχική εκπαίδευση.

Στο αντιαυταρχικό σχολείο η μελέτη των μαθημάτων και η εκμάθηση τους, δεν επιβάλλεται. Επίσης δεν υπάρχει ανταγωνιστική διάθεση εκ μέρους των μαθητών. Αυτά τα δύο παραπάνω γεγονότα, οδηγούν το αντιαυταρχικό σχολείο στην κατάργηση της βαθμολογίας, των διαγωνισμάτων, των εξετάσεων και των ενδεικτικών. Ο Νηλ αναφέρει, << εξετάσεις, βαθμοί και βραβεία μόνο καθυστερούν την ανάπτυξη της προσωπικότητας >> (1972, σελ. 62). Οι μαθητές δεν είναι υποχρεωμένοι να μελετάνε τα μαθήματα τους και να απαντάνε στις ερωτήσεις του δασκάλου. Οι μαθητές είναι ελεύθεροι να συνεργάζονται μεταξύ τους, να μιλάνε μεταξύ τους, να κριτικάρουν κάθε ενέργεια του δασκάλου, να συζητάνε με τον δάσκαλο ότι τους ενδιαφέρει. Ακόμη είναι ελεύθεροι να φεύγουν από την αίθουσα όταν γίνεται μια συζήτηση πάνω σ' ένα θέμα το οποίο δεν τους ενδιαφέρει και τους είναι βαρετό.

Όλη αυτή η ελευθερία, που παρέχει το αντιαυταρχικό σχολείο, οδηγεί τον μαθητή σ' ένα "δρόμο", μέσα στον οποίο φαίνεται καθαρά ο σεβασμός και η αγάπη που του δείχνουν οι παιδαγωγοί του. Ο Da Faltre

(1935) πιστεύει πως στην αγάπη του δασκάλου για τους μαθητές του << κατοικούν η χαρά και η αξιοπρέπεια, ο θείος χαρακτήρας της εκπαιδευτικής αποστολής >> (Da Faltre σε Κοσμόπουλο, 1983, σελ. 214). Ο σεβασμός, η αγάπη και η εμπιστοσύνη που δείχνει το αντιαυταρχικό σχολείο στον μαθητή, επιδρά θετικά στην αναπτυξιακή πορεία της προσωπικότητάς του, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την ελεύθερη μάθηση.

Πολλοί μπορεί να έχουν την απορία τι κάνει ο δάσκαλος στο αντιαυταρχικό σχολείο, αφού δεν διδάσκει σε όλους τους μαθητές, δεν τους επιβάλλει να διαβάσουν, δεν τους εξετάζει, δεν τους βαθμολογεί. Ο δάσκαλος στο αντιαυταρχικό σχολείο διευκολύνει τους μαθητές να μάθουν εκείνο που τους ενδιαφέρει. Επίσης παρωθεί τους μαθητές να εργάζονται μόνοι τους, να θέτουν ρεαλιστικούς σκοπούς, να λύνουν προβλήματα, να αναζητούν πληροφορίες, να υποβάλουν ερωτήσεις, να μιλούν ελεύθερα, να διαβάζουν, να γράφουν, να σχεδιάζουν τρόπους για την επιτυχία τους, να ακούν, να τραγουδούν, να παίζουν, να σχολιάζουν, να κριτικάρουν (Χαραλαμπίδης, 1987, σελ. 241). Ο δάσκαλος είναι εκείνος που δημιουργεί πρώτος το κλίμα εμπιστοσύνης και σεβασμού. Ο δάσκαλος, είναι αυτός που παρέχει τα μέσα μάθησης, θέτοντας την προσωπική του πείρα και εμπειρία στην διάθεση όλων. Άρα ο δάσκαλος κατέχει μια σπουδαία και σημαντική θέση μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο και δεν είναι απλός θεατής.

Άποψη του μελετητή είναι, ότι ο τρόπος εκπαίδευσης στο αντιαυταρχικό σχολείο είναι λίγο παράξενος, μπερδεμένος, αλλά σύγχρονος και πρωτότυπος. Όποιος πιστεύει πραγματικά στις δυνατότητες του παιδιού, πρέπει να το αφήσει ελεύθερο να διαλέξει από μόνο του, αυτό που θέλει να κάνει στην ζωή του, ώστε να νιώσει την πραγματική επιτυχία και ευτυχία που αξίζει σε κάθε άνθρωπο. Δοκιμάζοντας ένα παιδί τα πάντα, μαθαίνει τι είναι αυτό που το

ικανοποιεί περισσότερο.Αυτόν τον πειραματισμό του παιδιού τον κατοχυρώνει και τον προσφέρει, μόνο το αντιαυταρχικό σχολείο.

3) Ο μαθητής μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο.

Η σχολική ζωή του παιδιού στο αντιαυταρχικό σχολείο διαφέρει πάρα πολύ με τη σχολική ζωή του αυταρχικού σχολείου.Οι διαφορές βρίσκονται και στον τρόπο μάθησης, αλλά και στην διαρρύθμιση του σχολικού περιβάλλοντος.

Η αντιαυταρχική εκπαίδευση υποστηρίζει ότι ο κάθε μαθητής μαθαίνει με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο.Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ο μαθητής να ικανοποιεί τις ψυχικές του ανάγκες, να προχωράει σύμφωνα με τις δυνατότητες του, να μην αφήνει κενά και να διατηρεί μια συνεχή πρόοδο.Αφήνοντας όλους τους μαθητές ελεύθερους, δίνει σε όλους τις ίδιες ευκαιρίες για επιτυχία, ενώ παράλληλα απωθεί το άγχος και την απογοήτευση.Ο Frank Brown (1963) γράφει σχετικά << Η ιδέα ότι όλοι οι μαθητές μιας τάξης είναι ίδιοι και πρέπει να διαβάζουν τα ίδια βιβλία και να μελετούν την ίδια ύλη, είναι παιδαγωγική ανοησία >> (F. Brown σε Χαραλαμπίδου, 1987, σελ. 237).

Τώρα, όσον αφορά το σχολικό περιβάλλον, υπάρχει τεράστια διαφορά μεταξύ αυταρχικού και αντιαυταρχικού σχολείου.Οι αίθουσες στο αντιαυταρχικό σχολείο είναι έτσι σχεδιασμένες ώστε να παρέχουν πλήρη ελευθερία κινήσεων, αλλά και ελευθερία διαλόγου.Σε αυτές τις αίθουσες δεν υπάρχουν θρανία το ένα πίσω από το άλλο.Επίσης δεν υπάρχει και έδρα για τον δάσκαλο.Τα θρανία το ένα πίσω από το άλλο και η έδρα, μειώνουν την επικοινωνία των παιδιών, μειώνουν τον ελεύθερο διάλογο, μειώνουν την ελευθερία κινήσεων των μαθητών, ενώ παράλληλα αυξάνουν την εξουσία και την υπεροχή του δασκάλου

αφού διαχωρίζεται από τους μαθητές.Στις αίθουσες των αντιαυταρχικών σχολείων η διαρρύθμιση των θρανίων είναι έτσι ώστε όλα τα παιδιά να έχουν οπτική επαφή μεταξύ τους, για να διευκολύνεται η επικοινωνία, ο ελεύθερος διάλογος.Ο Smith (1973) τονίζει ότι το σχολικό περιβάλλον του αντιαυταρχικού σχολείου, είναι πιο ευχάριστο και πιο ανθρώπινο, αναπτύσσοντας έτσι θετικές διαθέσεις για το σχολείο και την μάθηση (Smith σε Χαραλαμπίδου, 1987, σελ. 241).

Μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο υπάρχουν εργαστήρια φυσικής, χημείας, ζωγραφικής, ξυλογλυπτικής, πηλού,μηχανουργικά εργαστήρια και άλλα.Οι μαθητές μέσα στο πλήθος των εργαστηρίων, μπορούν να ανακαλύψουν και να καλλιεργήσουν τις κλίσεις τους.Επίσης μέσα στα εργαστήρια μπορούν να αναπτυχθούν και ομαδικές δραστηριότητες, οι οποίες κάνουν την σχολική ζωή πιο ενδιαφέρουσα, χαρούμενη και κοινωνική.

Το αντιαυταρχικό σύστημα εκπαίδευσης προσφέρει στον μαθητή μια εντελώς διαφορετική σχολική ζωή.Αν πραγματικά το αντιαυταρχικό σχολείο κεντρίσει την προσοχή του παιδιού και το αγαπήσει πραγματικά, θα δούμε ένα παιδί χαρούμενο, με σιγουριά στον εαυτό του, έτοιμο για πρόοδο.Θα δούμε ένα αυτοπειθαρχούμενο παιδί, με θετική διάθεση για την μάθηση και για την ζωή.Θα δούμε ένα παιδί σκεπτόμενο, αυτοκατευθυνόμενο, με φιλιαναγνωσία και ευχέρεια στο λόγο, με λύσεις για τα προβλήματα της ζωής.Θα δούμε ένα παιδί που θα μπορεί να στοχαστεί, να ξέρει να εργαστεί, να ξέρει να μεταδίδει τις σκέψεις και τα συναισθήματα του, να ξέρει να μεταφέρει τα όσα γνωρίζει και έμαθε.Τέλος, θα δούμε ένα παιδί συνεργάσιμο, υπεύθυνο, ευσυνείδητο και ευτυχισμένο.Και όπως αναφέρει ο Νηλ << Προτιμώ ένα σχολείο που βγάζει ευτυχισμένους σκουπιδιάρηδες, από ένα άλλο που βγάζει νευρωτικούς σοφούς>> (1972, σελ. 37).

4) Πόσο εφικτή είναι η λειτουργία του αντιαυταρχικού σχολείου στην Ελλάδα του 1994

Η χώρα μας, ανάμεσα στις υπό ανάπτυξη περιοχές και με πλούσια σε περιεχόμενο παράδοση, έχει ανάγκη από πολίτες ικανούς να βαστήσουν το βάρος του παρελθόντος και να διατηρήσουν την πνευματική μας κληρονομιά. Εδώ, στην χώρα μας, γεννήθηκε η δημοκρατία, η επιστήμη, η τέχνη. Σε αυτό τον τόπο βιώθηκε η έννοια της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και τέθηκαν τα θεμέλια για την δημιουργία του πολιτισμικού οικοδομήματος. Πως είναι δυνατόν με τέτοια παράδοση στην ελευθερία του ατόμου, με τα δημοκρατικά ιδεώδη του Ελληνικού έθνους, να μην υπάρχει η απαραίτητη ελευθερία και δημοκρατία στο χώρο της Ελληνικής εκπαίδευσης; Η διαμόρφωση ολοκληρωμένων ανθρώπων με συνείδηση του παρελθόντος και κατάρτιση ικανή για την αντιμετώπιση του παρόντος, πρέπει να είναι το κύριο μέλημα της Ελληνικής εκπαίδευσης.

Η ανάπτυξη του μαθητή μέσα σ' ένα κλίμα δημοκρατικό, με πνεύμα ελευθερίας, κατανόησης, παραδοχής, θα μπορέσει να δημιουργήσει τις προσβάσεις επικοινωνίας δασκάλου-μαθητή, ενώ ο ελεύθερος διάλογος θα φέρει εκείνα τα θετικά αποτελέσματα, που ο αυταρχισμός και ο πειθαναγκασμός αδυνατούν.

Οι ελεύθεροι αυριανοί πολίτες δημιουργούνται μέσα σε κλίμα αλληλοσεβασμού και κατανόησης. Αυτές οι αξίες μεταβιβάζονται όταν ο ίδιος ο δάσκαλος του παιδιού μπορεί να τις μεταβιβάσει, να τις μεταδώσει. Αν δεν μπορεί, όλα καταρρέουν και χάνονται. Ετσι πρέπει μεταξύ δασκάλου και μαθητή να υπάρχει αγάπη. Η αγάπη στηρίζει πάντα κάθε διαπροσωπική σχέση. Όταν υπάρχει αγάπη, ο μαθητής διοχετεύει μέσα του, σωστότερα και καλύτερα τα μηνύματα που του μεταδίδει ο

δάσκαλος. Μέσα σε κάθε Ελληνικό σχολείο πρέπει να κυριαρχήσει η αγάπη, ώστε να μπορέσουμε να διαμορφώσουμε ολοκληρωμένους ανθρώπους.

Το Ελληνικό σχολείο, σήμερα, θα πρέπει να ενισχύσει την καλλιέργεια του κριτικού πνεύματος, την καλοπροαίρετη και γόνιμη αμφισβήτηση, ώστε να μπορέσει να μεταδώσει στα ελληνόπουλα όλες εκείνες τις αξίες και αρχές που μας έδωσαν οι αρχαίοι πρόγονοι μας.

Ο Αϊνστάιν είχε πει 'το σχολείο εξυπηρετεί την ζωή'. Άρα, το σημερινό σχολείο, θα πρέπει να αποκρυσταλλώσει τις πνευματικές και κοινωνικές μετεξελίξεις, αναπροσαρμόζοντας την ποιότητα των προσφερόμενων γνώσεων, ώστε να προετοιμάζει ανθρώπους ικανούς να ανταπεξέλθουν με επιτυχία στο κοινωνικό 'γίγνεσθαι'. Δεν θα πρέπει όμως να ξεχνάμε, ότι αυτοί οι σωστοί στόχοι του σχολείου, έρχονται μέσα από την αυτογνωσία του κάθε ατόμου. Το αυταρχικό Ελληνικό σχολείο, δεν μπορεί αυτή την στιγμή να κάνει το παιδί να γνωρίσει εξωλοκλήρου τον εαυτό του, για τον απλούστατο λόγο της μη ελευθερίας και καταπίεσης του παιδιού. Αντίθετα, το αντιαυταρχικό σχολείο, με την παροχή ελευθερίας, μπορεί να κάνει τον μαθητή να γνωρίσει τις δυνατότητες του, ώστε μέσα στο σχολικό χώρο να μπορέσει ο μαθητής να αναζητήσει την επιτυχία, η οποία θα είναι προσαρμοσμένη στα 'μέτρα' του, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την προοπτική της κοινωνικής επιτυχίας, μέσα από την αυτοπραγμάτωση του. Ο αυτοέλεγχος θα βοηθήσει τον μαθητή να κάνει τις σωστές επιλογές, ώστε να αποφύγει τα τυχόν εμπόδια που μπορεί να του παρουσιαστούν στην μετέπειτα ζωή του.

Περνώντας τώρα στα σχολικά κτίρια, θα δούμε, ότι υπάρχει μια τεράστια έλλειψη σχολικών κτιρίων στον Ελλαδικό χώρο. Ήδη

αναφέρθηκαν σε προηγούμενη ενότητα, ορισμένα στοιχεία που δείχνουν την θλιβερή κατάσταση των Ελληνικών σχολικών κτιρίων. Το αντιαυταρχικό σχολείο, για ν' αναπτυχθεί και να λειτουργήσει σωστά, χρειάζεται κτιριακή υποδομή. Απομένει σήμερα στον Ελληνικό χώρο να γίνει ο εξωραϊσμός των σχολικών κτιρίων, ώστε το σχολικό περιβάλλον να γίνει οικείο και πόλος έλξης για τους μαθητές και όχι αποστροφής. Η δημιουργία αθλητικών χώρων, εργαστηρίων (φυσικής, χημείας, ζωγραφικής, χειροτεχνίας κ.τ.λ.), μεγαλύτερων αιθουσών, βιβλιοθηκών, είναι απαραίτητα αυτή την στιγμή, για να μπορέσει το σχολείο να γίνει κάτι το ενδιαφέρον για τον μαθητή, ο οποίος θα μπορέσει εύκολα πλέον να εμπεδώσει την γνώση. Όλα αυτά για να γίνουν χρειάζονται οικονομικοί πόροι και ένας σωστός οικονομικοπαιδευτικός προγραμματισμός. Χωρίς την διάθεση κονδυλίων για την παιδεία, ούτε αθλητικοί χώροι γίνονται, ούτε εργαστήρια, ούτε βιβλιοθήκες, ούτε αίθουσες, αλλά και ούτε σχολεία.

Αυτή την στιγμή, στο Ελληνικό σχολείο υπάρχει ο έντονος συναγωνισμός και ανταγωνισμός. Αυτό οφείλεται στην βαθμοθηρία των μαθητών και σ' εκείνη την νοοτροπία που λέει ότι, το πτυχίο μια ανώτατης ή ανώτερης σχολής κατοχυρώνει κοινωνικά και επαγγελματικά, δίνοντας σου κύρος και γόητρο. Για να μπορέσει να δημιουργηθεί αντιαυταρχικό σχολείο, η παραπάνω κατάσταση, θα πρέπει να εξαφανιστεί από τη σκέψη κάθε μαθητή. Ο μαθητής, θα πρέπει να μάθει να κάνει, αυτό που προσωπικά τον ικανοποιεί και τον γεμίζει ευτυχία και χαρά, να μην προσπαθεί να κάνει κάτι μετά από πίεση, είτε του σχολείου, είτε των γονιών, είτε της κοινωνίας. Επίσης κάθε νέος άνθρωπος θα πρέπει να μάθει ότι η ευγένεια, η εντιμότητα, η πνευματικότητα, ο ανθρωπισμός, η αξιοπρέπεια, δεν αποκτώνται με

κάποιους τίτλους σπουδών, αλλά αποκτώνται από πράγματα που μας ευχαριστούν, που μας κάνουν να αισθανόμαστε όμορφα, χαρούμενα και ευτυχισμένα.

Τέλος, θα πρέπει όλοι να μάθουμε πως το σχολείο λειτουργεί για να μεταδίδει την ανθρωπιά, την δημοκρατία, την ελευθερία, την ισότητα, την δικαιοσύνη, την ειρήνη. Αυτά όλα το αυταρχικό Ελληνικό σχολείο δεν τα μεταδίδει στους μαθητές του, για αυτό και χρειάζεται ριζική αλλαγή. Κατά τον μελετητή αξίζει να δοκιμασθεί η αντιαυταρχική εκπαίδευση, η οποία παρέχει ελευθερία, ισότητα, δημοκρατία, δικαιοσύνη και γενικά όλες τις αξίες και αρχές του Έλληνα πολίτη. Για να λειτουργήσει το αντιαυταρχικό σχολείο στην Ελλάδα του 1994, θα πρέπει να αλλάξουν πολλά, γιατί με τα σημερινά δεδομένα δεν γίνεται τίποτα. Παρακάτω θα αναφερθούν περιληπτικά, εκείνες οι αλλαγές που χρειάζεται το εκπαιδευτικό μας σύστημα, ώστε να μπορέσει η αντιαυταρχική εκπαίδευση να επικρατήσει στο μέλλον.

i) Θα πρέπει ο μαθητής να αναπτύσσεται σ' ένα σχολείο, που θα του παρέχει δημοκρατικό κλίμα, ελευθερία, κατανόηση, παραδοχή. Το ελεύθερο άτομο, δημιουργείται μόνο όταν δεν είναι κυριευμένο από άγχος και δεν δέχεται την αυταρχικότητα των συνάνθρωπων του. Αυτό θα μπορέσει να γίνει μόνο αν αλλάξει ριζικά, την συμπεριφορά του ο δάσκαλος και γίνει αγαπητός από τα παιδιά.

ii) Θα πρέπει να αλλάξουν οι διαπροσωπικές σχέσεις δασκάλου-μαθητή. Η αυταρχικότητα του δασκάλου θα πρέπει να εξαλειφθεί και στην θέση της να 'ρθει η ισότητα, ο σεβασμός, το πνεύμα της δημοκρατίας και της ελευθερίας.

iii) Το σχολείο θα πρέπει να δίνει σε όλους τους μαθητές ίσες ευκαιρίες σπουδών και να μην κάνει διακρίσεις που βασίζονται στην κοινωνική τάξη του μαθητή.

iv)Θα πρέπει η παιδεία μας να αποκτήσει ένα ανθρωπιστικό περιεχόμενο.

v)Θα πρέπει το σχολείο να καλλιεργεί στο παιδί το κριτικό πνεύμα.

vi)Το σχολείο θα πρέπει να κάνει το παιδί να αμφισβητεί τα πάντα, με την προϋπόθεση όμως, αυτή η αμφισβήτηση να είναι καλοπροαίρετη και γόνιμη.

vii)Το παιδί θα πρέπει μέσα στο σχολικό χώρο να αποκτήσει αυτογνωσία, ώστε όλες οι ενέργειες του να το ικανοποιούν και να το γεμίζουν χαρά, ευχαρίστηση και ευτυχία.

viii)Να γίνουν καινούργια σχολικά κτίρια, ώστε να ικανοποιούν όλες τις ανάγκες των παιδιών, με άμεσο στόχο να γίνει το σχολικό περιβάλλον οικείο και προσιτό στα παιδιά.Τα ήδη σχολικά κτίρια να βελτιωθούν με την προσθήκη νέων χώρων, εργαστηρίων, αθλητικών εγκαταστάσεων, βιβλιοθηκών και άλλα, τα οποία θα είναι χρήσιμα στα παιδιά.

viii)Οι δάσκαλοι θα πρέπει να ξεφύγουν από το κατεστημένο και την αυταρχική παραδοσιακή εκπαίδευση.Τα παιδαγωγικά τμήματα των πανεπιστημίων, θα πρέπει να ενισχύουν μόνο νέα εκπαιδευτικά προγράμματα, στηριγμένα στην σύγχρονη παιδαγωγική.

Όλα αυτά πρέπει να γίνουν, για να μπορέσει να λειτουργήσει το αντιαυταρχικό σχολείο στην Ελλάδα.Αν δεν γίνει τίποτα από αυτά, θα αναγκαστούμε όλοι μας να παραμείνουμε σ' ένα αυταρχικό σχολείο, το οποίο κατευθύνει τα παιδιά, ενώ παράλληλα λειτουργεί για να ικανοποιεί κάποιες κοινωνικές ανάγκες και όχι ανάγκες των παιδιών.

5) Βιωματική μάθηση: Ανοίγει ο δρόμος για την αντιαυταρχική εκπαίδευση

Η βιωματική μάθηση, που λίγο-πολύ υπάρχει σε όλα σχεδόν τα σχολεία, ανοίγει το δρόμο για την αντιαυταρχική εκπαίδευση. Οι μαθητές μέσα από διάφορες εμπειρίες, στο χώρο του σχολείου, μαθαίνουν ορισμένα πράγματα. Αυτά που τους ενδιαφέρουν πραγματικά τα βιώνουν και τα συγκρατούν βαθιά μέσα τους. Η βιωματική μάθηση βοηθά το παιδί να μάθει κάτι το οποίο δεν θα το ξεχάσει ποτέ (Κοσμόπουλος, 1985, σελ. 172).

Σήμερα, η βιωματική μάθηση στηρίζεται σε μερικά οικολογικά προγράμματα, τα οποία λειτουργούν σε διάφορα σχολεία της χώρας μας. Τα παιδιά θέλοντας να ξεφύγουν από το αυταρχικό σχολείο, που έχει γίνει βαρετό και ανούσιο για αυτά, προσπαθούν να ανιχνέψουν καινούργιους τρόπους έκφρασης και προσέγγισης της γνώσης. Τα οικολογικά προγράμματα που εφαρμόζονται στον εκπαιδευτικό χώρο, απαλλάσσουν για λίγες ώρες τον μαθητή από το απωθητικό σχολείο και του προσφέρουν ένα διαφορετικό τρόπο σχολικής ζωής. Τον ενεργοποιούν και τον ευαισθητοποιούν περιβαλλοντικά. Η ευαισθητοποίηση των μαθητών, δεν έρχεται μέσα από διάφορα βιβλία και πολύωρες διδασκαλίες. Αντιθέτως έρχεται μέσα από την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών, από την παρατήρηση του φυσικού πλούτου, από το "δέσιμο" του παιδιού με την φύση.

Έχει παρατηρηθεί, ότι τα οικολογικά προγράμματα τα παρακολουθούν οι λεγόμενοι "κακοί" μαθητές. Αυτό γίνεται γιατί σε αυτούς τους μαθητές δεν αρέσει ο τρόπος μάθησης του αυταρχικού σχολείου, για αυτό άλλωστε είναι "κακοί" μαθητές. Αυτοί οι μαθητές προτιμούν την ελεύθερη και όχι την καταναγκαστική μάθηση. Ο Μάκης

Χαλκιόπουλος καθηγητής χημείας, υποστηρίζει ότι οι "κακοί" μαθητές, που τόσο καιρό βρίσκονταν στο περιθώριο, μπόρεσαν μέσα από τα οικολογικά προγράμματα να νιώσουν περήφανοι, ικανοί και άξιοι, για κάτι που έκαναν μέσα στο χώρο του σχολείου (Οικολογικό περιοδικό "εν αιθρία", Α.Φυλ. 24, 1993, σελ. 5). Εστω και ένα δέντρο να φυτέψει ο "κακός" μαθητής, μπορεί να θεωρηθεί αυτή η κίνηση από τον ίδιο, ότι κάτι προσφέρει και αυτός και δεν είναι ανίκανος ή ανάξιος, όπως πολλές φορές τον αποκαλούν οι δάσκαλοι του σχολείου του.

Παρόλο που τα εκπαιδευτικά οικολογικά προγράμματα παρουσιάζουν πολλά πλεονεκτήματα, δεν βρίσκονται στη μεγαλύτερη δυνατή ανάπτυξη που θα μπορούσαν να έχουν. Έτσι όπως προβάλλονται τα οικολογικά προγράμματα στην εκπαίδευση παρουσιάζουν αρκετά μειονεκτήματα. Το σημαντικότερο μειονέκτημα είναι, η όχι καλή εκπαίδευση των δασκάλων πάνω σε περιβαντολλογικά θέματα και η έλλειψη ειδικών επιστημών, καλά καταρτισμένων, στην περιβαλλοντική εκπαίδευση. Γίνονται κάποια σεμινάρια με θέματα που αφορούν το περιβάλλον, αλλά οι περισσότεροι δάσκαλοι δεν τα παρακολουθούν. Οι δάσκαλοι, συνήθως αρθετούν τα περιβαντολλογικά προγράμματα για να δώσουν ένα άλλο περιεχόμενο στην δουλειά τους, για να εκφραστούν οι ίδιοι, γιατί πείθονται από τους συναδέλφους τους και για να ξεχωρίσουν (ο.π. σελ. 5).

Ένα άλλο σπουδαίο μειονέκτημα, είναι ο ελάχιστος χρόνος που διαθέτει ο δάσκαλος, για την εκπλήρωση του οικολογικού προγράμματος. Ο δάσκαλος είναι υποχρεωμένος να βγάλει μία ορισμένη ύλη στα διδακτικά μαθήματα. Αυτό αναγκάζει τον δάσκαλο, πολλές φορές να αφήνει πίσω το οικολογικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα,

που ενδιαφέρει πραγματικά αρκετά παιδιά, και να προσπαθεί να ολοκληρώσει τα μαθήματα, τα οποία είναι βαρετά και ανούσια για πολλά παιδιά.

Επίσης ένα άλλο σοβαρό μειονέκτημα, είναι η έλλειψη βιβλιοθηκών, εργαστηρίων, χώροι συγκεντρώσεων, video, σλάιπς, από τα περισσότερα σχολικά κτίρια. Το παιδί βιώνει, μαθαίνει καλύτερα κάτι, όταν το βλέπει, όταν το ακούει. Άρα, το εποπτικό υλικό βοηθάει και συγχρόνως είναι απαραίτητο στην εφαρμογή οικολογικών προγραμμάτων.

Τέλος, η οικολογική εκπαίδευση πρέπει να ενισχυθεί περισσότερο από το κράτος και να κατοχυρωθεί στα σχολεία, ώστε να μπορέσουν τα παιδιά να βιώσουν και να μάθουν, αυτό που τους κάνει να νιώθουν ευτυχισμένα και χαρούμενα.

Ε. Επαναστατικά αντιαυταρχικά σχολεία

Σκοπός της μελέτης είναι να γίνει γνωστή η σχολική ζωή του παιδιού μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο. Σε αυτή την ενότητα θα αναλυθούν τα αντιαυταρχικά σχολεία που έχουν αναπτυχθεί τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Επίσης θα γίνουν γνωστές οι παιδαγωγικές σχέσεις που επικρατούν στην αντιαυταρχική εκπαίδευση.

1) Η αντιαυταρχική εκπαίδευση στην Ελλάδα

Η αντιαυταρχική εκπαίδευση στην Ελλάδα πέρασε σαν δυνατός άνεμος. Ελάχιστα είναι τα αντιαυταρχικά πρότυπα που έχει να μας δείξει η χώρα μας. Ελάχιστοι, ή καλύτερα μετρημένοι στα δάχτυλα, είναι οι Έλληνες παιδαγωγοί που αποδέχτηκαν τον αντιαυταρχικό τρόπο εκπαίδευσης των αναπτυσσόμενων ανθρώπων.

Αρκετές αντιαυταρχικές μεθόδους εκπαίδευσης συναντάμε σε σχολείο του Βόλου, και στη συνέχεια, στο Μαράσλειο Διδασκαλείο και στο Πειραματικό σχολείο Θεσσαλονίκης, στις δεκαετίες 1910-20. Αυτές τις αντιαυταρχικές διδακτικές θέσεις, θα τις υιοθετήσει και θα τις εφαρμόσει στην πράξη ο Αλ. Δελμούζος. Ο Δελμούζος έρχεται σε σύγκρουση με την Εκπαιδευτική Μεγάλη Ιδέα του Εξαρχόπουλου, η οποία μιλάει για μια ανελεύθερη παιδεία. Ο Δελμούζος, σε πολλά σημεία αντίθετος με αρκετούς παιδαγωγούς, δεν μιλάει μόνο για διοικητικές και νομοθετικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, αλλά μιλάει για ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις που σχετίζονται με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, με το σχολικό κλίμα, με τις σχέσεις δασκάλου-μαθητή, με τις μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης, με τα άθλια σχολικά κτίρια, με την ανάπτυξη του δημιουργικού πνεύματος του μαθητή, με την ανάπτυξη

της κριτικής σκέψης και με μια αληθινή μόρφωση, προσαρμοσμένη στο παρόν και στις ανάγκες του μαθητή (Δελμούζος σε Φράγκο, 1986, σελ. 204).

Ο Αλ. Δελμούζος στο Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου, στο Μαρμάσειο Διδασκαλείο και στο Πειραματικό σχολείο Θεσσαλονίκης, έχει ξεπεράσει την παραδοσιακή, καταπιεστική και αυταρχική αγωγή που προσφέρει το κλασσικό Ελληνικό σχολείο, και έχει περάσει στην αντιαυταρχική, ελεύθερη αγωγή και εκπαίδευση. Ο Δελμούζος υποστηρίζει στην διδακτική μεθοδολογία του ότι, << το παιδί πρέπει να το μορφώνουμε με την προσωπική του δράση, με την αυτενέργεια, και όχι με τον δογματισμό, κρατώντας το σε στάση παθητική >> (ο.π. σελ. 206). Χαρακτηριστικά ο Δελμούζος στο Βόλο κατά τις σχολικές εκδρομές συνδύαζε το περιεχόμενο της διδασκαλίας του με τις αντίστοιχες καταστάσεις της φύσης. Έτσι την "Τρελή μάνα" του Σολομού, την διδάξε στους βράχους μιας πανοραμικής ακροθαλασσιάς στο Βόλο (Τσουρέκης, 1987, σελ. 95).

Την εποχή του Αλ. Δελμούζου εμφανίζεται, σχεδόν με τις ίδιες αντιαυταρχικές τάσεις, και ο Δημ. Γληνός. Ο Γληνός στον "Άταφο νεκρό" μιλάει για μια αγωγή ουσίας, για τα ιδεώδη της αγωγής, για τα αναλυτικά προγράμματα και προβλήματα της ύλης, για τις μεθόδους διδασκαλίας, για την εξουσιαστική κυρίαρχια των ξένων συστημάτων, για την προγονοπληξία, για την απομνημόνευση, για την κατάλυση της ολιγαρχίας, για την αναγνώριση ίσων ευκαιριών μόρφωσης, καθώς και για την εξασφάλιση του "πνευματικού ψωμιού του λαού". Ο Γληνός με όλα αυτά που αναλύει, φαίνεται να υποστηρίζει μια ιδιαίτερη κοινωνικοπαιδαγωγική τάση, η οποία στρέφεται προς μια νέα και συγχρόνως αντιαυταρχική εκπαίδευση. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι, ο

Δημ. Γληνός ήταν διευθυντής στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης και το 1913 σε συνεργασία με τον τότε υπουργό παιδείας Τσιριμόκο, συντάσσει το νομοσχέδιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, που τελικά αποσύρθηκε, λόγω των ανανεωτικών και εκσυγχρονιστικών τάσεων του (βλ. Φράγκο, 1986, σελ. 17).

Αρκετά στα βόρεια της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα στο χωριό Καστανιά Βέροιας, το 1927, ο τότε επιθεωρητής Πατίστας αναθέτει στον διευθυντή του σχολείου Αθανασιάδη, να αναπτύξει στο σχολείο του, την αντιαυταρχική εκπαίδευση. Ο Αθανασιάδης ανέπτυξε την αντιαυταρχική εκπαίδευση μέσα από την αυτοδιοίκηση του σχολείου, την οποία εφάρμοσε σιγά-σιγά και σταθερά.

Η ισότητα στο σχολείο Καστανιάς Βέροιας ήταν κάτι το μοναδικό. Ο Αθανασιάδης προσπάθησε να καταργήσει τις διακρίσεις μεταξύ αγορικών και κοριτσιών, μεταξύ μεγάλων και μικρών, πετυχένοντας έτσι την ισότητα. Η έννοια της ελευθερίας μέσα στο σχολείο ήταν γνωστή και κατανοητή απ' όλους. Το κάθε παιδί ήταν απασχολημένο με εκείνο που το ενδιέφερε πραγματικά. Ο Αθανασιάδης πιστεύει πως το παιδί πρέπει να αποκτήσει την ελευθερία σιγά-σιγά. Η αυτοδιοίκηση, έδινε στα παιδιά το δικαίωμα, κάθε Σάββατο να έχουν γενική συνέλευση, μέσα στην οποία μπορούν να λύσουν όσα προβλήματα τους απασχολούν. Ο δημοκρατικός διάλογος και τα δημοκρατικά ιδεώδη κυριαρχούσαν στην συνέλευση. Επίσης η δικαιοσύνη δινόταν, όχι από τον δάσκαλο, αλλά από την γενική συνέλευση, με σκοπό να μην επαναληφθεί η πράξη (βλ. βιβλίο, "Η ιδεολογία της εκπαίδευσης και η μάθηση της ελευθερίας", 1979, σελ. 347).

Ο Αθανασιάδης μέσα από την αυτοδιοίκηση του σχολείου, κατάλαβε ότι, η λειτουργία αυτού του σχολείου είναι τόσο πολύμορφη, που θα έδινε σε κάθε μαθητή την ευκαιρία να αναπτύξει όλες τις ικανότητες που

κρύβονται βαθιά μέσα του, την ευκαιρία να δημιουργεί σύμφωνα με τον εσωτερικό του κόσμο, την ευκαιρία να αναπτύξει όλες τις κοινωνικές αρετές όπως, αλληλεγγύη, αγάπη, την αντίληψη των καθηκόντων, τη συνεργασία, το συναίσθημα της ευθύνης, τον σεβασμό. Συγχρόνως, ο Αθανασιάδης κατάλαβε, ότι μέσα από την αυτοδιοίκηση και την ελεύθερη παιδεία, ο νέος έχει την ευκαιρία να εξαφανίσει από μέσα του, τα μεγάλα ελαττώματα, όπως τον εγωισμό, το πείσμα, το μίσος, την επιπόλαια σκέψη, την δεικνολογία και όλα όσα μπορούν να βασανίζουν την καρδιά του ανθρώπου (ο.π. σελ.347).

Όμως η παιδεία σήμερα στην Ελλάδα εξακολουθεί να παραμένει αυταρχική και σωφρονιστική. Μπορεί να ακούμε και να διαβάζουμε για αντιαυταρχικές τάσεις, αλλά δεν βλέπουμε στην πράξη αντιαυταρχικές εφαρμογές.

2) Η αντιαυταρχική εκπαίδευση στην Ευρώπη

Παρακάτω θα γίνει μία σύντομη αναφορά σε συγκεκριμένες αντιαυταρχικές εφαρμογές και κατευθύνσεις που αναπτύχθηκαν σε Ευρωπαϊκές χώρες.

Στην Γερμανία, στις σχολικές κοινότητες του Αμβούργου, το 1918, εντάσσονται οργανωμένες μορφές αντιαυταρχικής εκπαίδευσης. Επίσης στο Βερολίνο, το 1968, δημιουργούνται τα "μαγαζιά των παιδιών" που χρησιμοποιούνται ως σχολεία, τα οποία έχουν ως περιεχόμενο την ελεύθερη αγωγή, απομακρύνοντας ταυτόχρονα κάθε μορφή καταπίεσης.

Στην Ρωσία, το 1910, δημιουργούνται σχολεία με βάση την ελεύθερη φυσική ανάπτυξη των παιδιών. Το 1921, δημιουργείται στην Μόσχα, το "Πειραματικό σπίτι των παιδιών", με χαρακτήρα καθαρά αντιαυταρχικό,

πάνω στο οποίο τις επόμενες δεκαετίες στηρίχτηκαν αρκετά εκπαιδευτικά πρότυπα.

Στην Αγγλία, το 1921, και πιο συγκεκριμένα στο Σάμμερχιλ, κυριαρχεί το σχολείο του Νηλ, με αρχές αντιαυταρχικές. (Για το σχολείο αυτό θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στην συνέχεια της ενότητας).

Στη Γαλλία, το 1923, στο χώρο της εκπαίδευσης διαμορφώνεται το "Κίνημα Φρενέ", με θέσεις αντιαυταρχικές. Επίσης στην Γαλλία, μετά το 1968, τέθηκε σοβαρά η αμφισβήτηση του αυταρχικού σχολείου.

Στην Ιταλία, το 1920, γίνονται πολλές αντιαυταρχικές κινήσεις στον εκπαιδευτικό τομέα. Στα εκπαιδευτικά συνέδρια, οι Ιταλοί παιδαγωγοί, καταδικάζουν και κατακρίνουν την αυταρχική αγωγή, ενώ παράλληλα ενισχύουν τις αντιαυταρχικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις.

Τέλος, στην Βουλγαρία γίνεται ένα πείραμα με πρωτεργάτη τον δόκτωρ Λοζάνοφ, που περιλαμβάνει 5.000 μαθητές, οι οποίοι δέχονται ένα σύστημα διδασκαλίας στηριγμένο στην αίσθηση της ελευθερίας και στην ανάπτυξη της αυτοπειθαρχίας. Αυτό το πείραμα εφαρμόστηκε και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες (Ρωσία, Ουγγαρία, Γαλλία, Αυστρία), καθώς και στο Καναδά (βλ. Φράγκο, 1986, σελ. 139).

Είναι εμφανές ότι ενώ στην χώρα μας το αντιαυταρχικό σύστημα εκπαίδευσης ξεκίνησε νωρίτερα και με επιτυχία, δυστυχώς σήμερα εξακολουθούμε να έχουμε το αυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Ας προσπαθήσουμε πάλι και εμείς, να δημιουργήσουμε μαθητικές κοινότητες, αυτοδιοικούμενες, ώστε να μπορέσουμε να βοηθήσουμε πραγματικά τα παιδιά μας, γιατί έχουν ανάγκη από πραγματική βοήθεια.

3) Το αντιαυταρχικό σχολείο του Σάμμερχιλ

Θεωρήθηκε σκόπιμο να γίνει μια αναφορά στο σχολείο Σάμμερχιλ, το σχολείο πρότυπο της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης, ώστε ο αναγνώστης να έχει την δυνατότητα να γνωρίσει την δημοκρατία, την ελευθερία και την δικαιοσύνη που υπάρχει μέσα στους κόλπους του σχολείου, καθώς και την σχολική ζωή των παιδιών, την δουλειά των δασκάλων, τον τρόπο διδασκαλίας και το σχολικό συγκρότημά του Σάμμερχιλ.

Το σχολείο του Σάμμερχιλ ιδρύθηκε το 1921 στο χωριό Leiston της Αγγλίας, από τον παιδαγωγό Νηλ. Οι μαθητές του Σάμμερχιλ ήταν κατά κύριο λόγο παιδιά που είχαν αποτύχει στο αυταρχικό σχολείο και είχαν σταματήσει την φοίτησή τους, ενώ παράλληλα ορκιζόταν πως δεν πρόκειται να ξαναπατήσουν σε σχολική αίθουσα.

Βασική εκπαιδευτική αρχή του Σάμμερχιλ, είναι να καταργήσει κάθε μορφή εξουσίας και αυταρχικότητας των ενηλίκων, να δώσει στο παιδί κατά την ανάπτυξη του την μεγαλύτερη δυνατή ελευθερία, προσπαθώντας έτσι, να δημιουργήσει ένα κλίμα αλληλοσεβασμού, φιλίας, αγάπης και εμπιστοσύνης. Στο Σάμμερχιλ πιστεύεται ότι η ελευθερία και η "ανθρωπιά" έρχεται στο άτομο μόνο μέσα από την εκπαίδευση και από κανένα άλλο στοιχείο ή θεσμό της κοινωνίας μας.

Ο ιδρυτής του Σάμμερχιλ υποστηρίζει ότι δεν υπάρχουν προβληματικά και κακά παιδιά. Τα παιδιά είναι από την φύση τους καλά. Κανένα παιδί μέχρι σήμερα δεν γεννήθηκε κακό. Αντιθέτως υπάρχουν κακοί και προβληματικοί γονείς, οι οποίοι οδηγούν όλη την ανθρωπότητα σε μια προβληματική κατάσταση, διαπαιδαγωγώντας τα παιδιά τους άσχημα (Νηλ, 1972, σελ. 22). Το σχολείο του Σάμμερχιλ έχει σαν βασική αρχή, να αφήνει τα παιδιά να οργανώσουν ελεύθερα την

ζωή τους, με τους δικούς τους νόμους, με τις δικές τους συνήθειες. Αυτό άλλωστε αποτελεί δικαίωμα κάθε ανθρώπου, γιατί όχι και του μικρού παιδιού. Δεν είναι καθόλου σωστό τα παιδιά να βρίσκονται κάτω από την διαρκεί εξουσία και καταπίεση των μεγάλων. Άποψη του μελετητή είναι, ότι το κάθε παιδί θα πρέπει να ζει ελεύθερα και να κάνει αυτό που νομίζει το ίδιο, ώστε να απολαύσει όλες τις συγκινήσεις που του προσφέρει η πολύ μικρή ζωή του.

Η ζωή των μαθητών του Σάμμερχιλ δεν είναι δηλητηριασμένη από τον φόβο και το μίσος που προκαλεί η εξουσία (Νηλ, 1972, σελ. 36). Ο φόβος είναι αποδεδειγμένο, δεν μπορεί να φέρει κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα. Δεν είναι δυνατόν ποτέ ένα παιδί, να κάνει κάτι με την θέληση του, να δείξει την πραγματική του καλοσύνη, την πραγματική του αγάπη, όταν πίσω από κάθε πράξη του κρύβεται ένας αυταρχικός γονιός, ένας πιεστικός δάσκαλος. Η κάθε πράξη ενός παιδιού που καταπιέζεται, αντιστοιχεί σε ένα μεγάλο τίποτα. Έτσι το σχολείο του Σάμμερχιλ υποστηρίζει ότι η ελευθερία του παιδιού οδηγεί πάντα σε καλό "δρόμο" και όχι σε κακό, όπως συνήθως οδηγούν οι εντολές κάποιου.

Το αντιαυταρχικό σχολείο του Σάμμερχιλ προσπαθεί να προσαρμοστεί στις ανάγκες των παιδιών. Είναι το μόνο σχολείο που κατάλαβε ότι το παιδί αγαπάει την ελευθερία, ενώ ταυτόχρονα μισεί την καταπίεση και την δουλικότητα. Μεγαλώνοντας το παιδί μέσα σε ένα ελεύθερο περιβάλλον, νιώθει ευτυχισμένο. Αυτή την ευτυχία προσπαθεί το Σάμμερχιλ να την μεταδώσει σε κάθε παιδί. Πιο συγκεκριμένα ο Νηλ αναφέρει ότι << προτιμώ το σχολείο να βγάζει ευτυχισμένους οδοκαθαριστές, παρά νευρωτικούς σοφούς >> (1972, σελ. 37). Η

ευτυχία του ανθρώπου αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός για κάθε κοινωνία. Για αυτό η ίδια η κοινωνία θα πρέπει να προσπαθεί να προσφέρει την ευτυχία στους ανθρώπους που την αποτελούν.

Σε αυτό το σημείο καλό είναι να αναφερθεί και ο τρόπος λειτουργίας του Σάμμερχιλ.

Το Σάμμερχιλ είναι ένα σχολείο όπου το μάθημα είναι προαιρετικό. Μπορεί να πάει ο μαθητής να παρακολουθήσει όποιο μάθημα θέλει, ανάλογα βέβαια με την ηλικία του και με το τι τον ενδιαφέρει περισσότερο. Οι εξετάσεις είναι κάτι που ενοχλεί τους μαθητές, για αυτό και δεν υπάρχουν στο Σάμμερχιλ. Υπάρχουν μόνο εκείνες οι εξετάσεις που οδηγούν τον μαθητή στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Οι σχέσεις των μαθητών μέσα στο σχολείο είναι άψογες. Φασαρίες μεταξύ των μαθητών είναι σπάνιες. Παντού υπάρχει σπαρμένη η αγάπη και η ομόνοια. Η ελευθερία που νιώθουν οι μαθητές τους κάνει να διώχνουν το μίσος και να διοχετεύουν την αγάπη. Το μίσος και ο φόβος λείπουν από τους μαθητές του Σάμμερχιλ. Άλλωστε το μίσος γεννάει μίσος και η αγάπη γεννάει αγάπη.

Οι μαθητές του Σάμμερχιλ, βλέπουν το σχολείο τους σαν καταφύγιο, που τους απάλλαξε από τον αυταρχισμό και την καταπίεση. Όλοι τους νιώθουν μια εσωτερική ικανοποίηση, η οποία γεμίζει τους μικρούς μαθητές χαρά και ευτυχία. Οι μαθητές ομολογούν πως το καλύτερο πράγμα για αυτούς είναι η ελευθερία. Θεωρείται σκόπιμο να περιγράψουμε την συνομιλία του διευθυντή ενός μηχανουργικού εργαστηρίου και ενός απόφοιτου μαθητή του Σάμμερχιλ, τον Ιάκωβο, η οποία δείχνει ξεκάθαρα την επίδραση που έχει η ελευθερία στην προσωπικότητα και τον χαρακτήρα του ανθρώπου. Η συνομιλία των δύο προσώπων έγινε ακριβώς έτσι:

Τ. Ε. Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Διευθυντής: Θα επιθυμούσα να μάθω ποια είναι η γνώμη σας για την μόρφωση που πήρατε εκεί, τώρα που είστε με νέους από άλλα σχολεία. Αν υποθέσουμε ότι θα μπορούσατε να διαλέξετε, που θα πηγαίνατε, στο Ήτον (το πιο εκλεκτικό σχολείο της Αγγλίας) ή στο Σάμμερχιλ;

Ιάκωβος: Στο Σάμμερχιλ φυσικά.

Διευθυντής: Τι το καλύτερο έχει το Σάμμερχιλ από τα άλλα σχολεία;

Ιάκωβος: Ξέρω εγώ (είπε σιγανά). Νομίζω ότι εκεί αποκτάει κανείς το αίσθημα της απόλυτης αυτοπεποίθησης.

Διευθυντής: Ναι. Αυτό πρόσεξα και εγώ, μόλις μπήκατε στο γραφείο.

Ιάκωβος: Πω, πω τι έκανα (είπε χαμογελώντας). Συχωρέστε με, παρακαλώ που σας έδωσα αυτήν την εντύπωση.

Διευθυντής: Όχι, μου άρεσε, οι περισσότεροι άνθρωποι, που τους καλώ στο γραφείο μου, έχουν μια νευρικήτητα, και το βλέπεις πως δεν αισθάνεται άνετα. Εσείς μπήκατε μέσα σαν όμοιος μου. Και τώρα σε ποιο τμήμα επιθυμείτε να μετατεθείτε* (Nηλ, 1972, σελ. 38,39).

Τελικά η ελευθερία και όχι ο αυταρχισμός, διαμορφώνει καλύτερα τον χαρακτήρα και την προσωπικότητα ενός ανθρώπου. Ο Ιάκωβος με την ελευθερία που του παρέχει το Σάμμερχιλ, δημιούργησε αυτοπεποίθηση και ένα ακλόνητο, δυνατό και ισχυρό πιστεύω για τον εαυτό του.

Η ελευθερία που υπάρχει μέσα στο σχολείο του Σάμμερχιλ δεν είναι απόλυτη. Υπάρχουν αρκετοί κανόνες που περιορίζουν την ελευθερία των παιδιών. Εδώ όμως υπάρχει και η μεγάλη διαφορά με τα αυταρχικά σχολεία. Τους κανόνες δεν τους επιλέγουν οι δάσκαλοι, αλλά τα παιδιά. Το σχολείο λειτουργεί με βάση τους κανόνες που θεσμοθετούν οι ίδιοι οι μαθητές μέσα στην δημοκρατική αυτοκυβέρνηση τους. Η γενική

συνέλευση , μαθητών και δασκάλων, είναι το διοικητικό όργανο του σχολείου , που ορίζει τους νόμους , οι οποίοι πρέπει απαραίτητως να τηρούνται από όλα τα παιδιά. Η ψήφος του δασκάλου, μέσα στην γενική συνέλευση, έχει την ίδια αξία με την ψήφο του μικρότερου μαθητή. Αυτό το γεγονός αρκετοί παιδαγωγοί δεν το θεώρησαν καθόλου σωστό. Οι δάσκαλοι του Σάμμερχιλ αντέδρασαν στην κριτική αυτή, λέγοντας ότι δεν είναι δυνατόν ποτέ να υπάρξει μια πραγματική αυτοδιοίκηση από την μεριά των μαθητών αν εμείς κάναμε ότι θέλαμε με την ψήφο μας. Όλη η οργάνωση της γενικής συνέλευσης, επιτρέπει στα παιδιά να εξελίσσονται και να καταλαβαίνουν καλύτερα τον εαυτό τους, την ζωή τους, την ελευθερία τους. Όπως επισημαίνει ο Νηλ, << πραγματική ελευθερία υπάρχει στο σχολείο μόνο όταν τα παιδιά γνωρίζουν πως την κοινοτική τους ζωή μπορούν να την ρυθμίζουν μόνο τους >> (1972, σελ. 94).

Το Σάμμερχιλ επιτρέπει στο μαθητή να παίζει ελεύθερα, χωρίς συμβιβασμούς. Το παιχνίδι είναι απαραίτητο στην ζωή του παιδιού, για αυτό και δεν θα πρέπει να στερηθεί ποτέ του, την χαρά που του προσφέρει. Η παιδική ηλικία είναι η μόνη περίοδος του ανθρώπου που είναι συνδεδεμένη με το παιχνίδι. Οι μαθητές του Σάμμερχιλ, αφήνουν την δημιουργική τους φαντασία να παίζει σχεδόν όλη την ημέρα. Δημιουργούν ένα φανταστικό κόσμο, που μετατρέπει την φαντασία τους σε ενέργεια. Το παιδί, πιστεύει στ' αλήθεια τη στιγμή που σερβίρει την κούκλα του σ' ένα τόσο δα πιατάκι, πως η κούκλα είναι μια ζωντανή ύπαρξη; Για ένα μικρό αγοράκι, το ξύλινο αλογάκι είναι ένα αληθινό άλογο; Η φαντασία του παιδιού στο παιχνίδι είναι κάτι το ανεξήγητο. Ο Νηλ πιστεύει ότι, << τα παιδιά θεωρούν πραγματικά τα

δημιουργήματα της φαντασίας τους >> (1972, σελ. 107), για αυτό και δεν παρεμβαίνει στα παιχνίδια των μαθητών. Η παρέμβαση του ενήλικα θυμίζει στο παιδί ότι όλα είναι μόνο ένα παιχνίδι.

Η σχολική εργασία στο Σάμμερχιλ είναι κάτι το ιδιαίτερο. Είναι ελεύθερη. Ο μαθητής ελεύθερα διαλέγει ποιο μάθημα θα παρακολουθήσει. Αυτά τα μαθήματα που παρακολουθεί, τον ενδιαφέρουν και για αυτό τον λόγο, κάνει οτιδήποτε εργασία έχει πάνω στο μάθημα. Ο μαθητής του Σάμμερχιλ εργάζεται για τον εαυτό του και όχι για τον δάσκαλο του. Η σχολική εργασία του κάθε μαθητή, σχετίζεται με τις ανάγκες του, με τα πιστεύω του, τα γούστα του, τις ελπίδες του, τις φιλοδοξίες του. Ο κάθε μαθητής εργάζεται για να ικανοποιεί κάποιες δικές του επιθυμίες. Όταν η εργασία που κάνουμε πρόκειται να μας ικανοποιήσει ψυχικά, σωματικά και πνευματικά, όταν πρόκειται για τον εαυτό μας, είναι για εμάς κάτι το ευχάριστο, το διασκεδαστικό και το κυριότερο δεν μας κουράζει ποτέ.

Μια από τις αρχές του Σάμμερχιλ είναι να κάνει ευτυχισμένους και επιτυχημένους ανθρώπους. Η επιτυχία και η ευτυχία στον άνθρωπο πρέπει να συμβαδίζουν. Μπορεί ένας διακεκριμένος επιστήμονας, ενώ είναι κοινωνικά επιτυχημένος, να αισθάνεται στην προσωπική του ζωή δυστυχισμένος. Αυτό το γεγονός για το Σάμμερχιλ είναι ανεπίτρεπτο. Όλοι οι απόφοιτοι του Σάμμερχιλ, ζούνε μια ευτυχισμένη ζωή, η οποία είναι επιτυχημένη. Πολλοί από αυτούς δεν είναι επιστήμονες, ούτε πολύ μορφωμένοι, αλλά αυτό δεν τους εμποδίζει να είναι πολίτες χαρούμενοι, γελαστοί, που αγαπούν την ζωή τους. Σημασία για ένα άνθρωπο δεν έχει το επάγγελμα του, αλλά το πόσο αγαπάει αυτό που κάνει. Αρκετοί από τους μαθητές του Σάμμερχιλ δεν αγαπούσαν τα γράμματα, τα μαθήματα, αλλά κατόρθωσαν να κάνουν στην ζωή τους, αυτό που τους άρεσε πραγματικά. Άλλοι έγιναν

μηχανικοί, άλλοι μουσικοί, άλλοι χορευτές. Αυτοί οι άνθρωποι ζούνε πραγματικά υπέροχα, γιατί μπόρεσαν και κάλυψαν τις βαθιές ψυχικές τους ανάγκες.

Κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε τα επαγγέλματα που ακολούθησαν μερικοί μαθητές τους Σάμμερχιλ.

- 1 λοχαγός.
- 1 νοσοκόμα παιδιών.
- 1 σμήναρχος.
- 1 αεροσυνοδός.
- 1 κλαρενίστας.
- 1 καθηγητής.
- 1 χορευτής.
- 1 εργαζόμενος σ' ένα ραδιοφωνικό σταθμό, ενώ συγχρόνως, γράφει ιστορίες σε μια μεγάλη εφημερίδα.
- 1 ερευνητής, ο οποίος εργάζεται σε μια διακεκριμένη και μεγάλη εταιρία.

Επίσης αρκετοί μαθητές του Σάμμερχιλ απέκτησαν και ορισμένους ακαδημαϊκούς τίτλους.

- 1 αριστούχος του Royal College στις θεωρητικές επιστήμες.
- 1 δόκτορας των οικονομικών του Κέμπριτζ.
- 1 αριστούχος της φυσικής του πανεπιστημίου του Λονδίνου.
- 1 πτυχιούχος της ιστορίας του Κέμπριτζ.
- 1 αριστούχος της γλωσσολογίας του Μάντσεστερ.

Φαίνεται λοιπόν πως αρκετοί μαθητές του Σάμμερχιλ, ακολούθησαν τα επαγγέλματα που πραγματικά τους ενδιέφεραν, και έτσι μπόρεσαν και έγιναν επιτυχημένοι και παράλληλα ευτυχισμένοι άνθρωποι. Και δεν θα πρέπει να ξεχνάμε, αυτοί οι επιτυχημένοι κοινωνικά και προσωπικά άνθρωποι, θεωρούντο στα αυταρχικά σχολεία "κακοί" μαθητές. Η

ελεύθερη, αντιαυταρχική εκπαίδευση μπορεί να δημιουργήσει ανθρώπους ευτυχισμένους, που να αγαπούν την ζωή τους και την κοινωνία ολόκληρη. Αυτούς τους ανθρώπους δεν μπορεί να τους δημιουργήσει το αυταρχικό σχολείο, η αυταρχική εκπαίδευση.

Στ. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που παρουσιάζει η αντιαυταρχική εκπαίδευση

Σκοπός της μελέτης είναι να γίνει γνωστό το αντιαυταρχικό σχολείο σαν θεσμός της κοινωνίας μας, να γίνει γνωστή ποια είναι η πραγματική βοήθεια που προσφέρει η αντιαυταρχική εκπαίδευση στο παιδί, για την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του, καθώς και να εντοπιστούν εκείνα τα σημεία που η δημοκρατική εκπαίδευση βοηθά στην οικοδόμηση μιας υγιούς κοινωνίας. Σε αυτή την ενότητα θα αναφερθούν τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η αντιαυταρχική εκπαίδευση.

1) Μειονεκτήματα

Ένα μειονέκτημα, που μπορεί να χαρακτηριστεί οικονομικό, και το οποίο φαίνεται μόνο στα μάτια του κράτους, είναι το ότι τα σχολικά συγκροτήματα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης, είναι αρκετά δαπανηρά. Απαιτούν ειδικούς σχολικούς χώρους, πολλά εργαστήρια, πλούσιο εποπτικό υλικό και εξειδικευμένο προσωπικό. Αυτή την στιγμή η Ελληνική οικονομία δεν διαθέτει τους απαιτούμενους οικονομικούς πόρους για την παιδεία, ώστε να προωθήσει την αντιαυταρχική εκπαίδευση.

Για αρκετά παιδιά ο δάσκαλος είναι ένα σπουδαίο πρόσωπο και προσπαθούν να τον μιμηθούν. Ο Χαραλαμπίδης υποστηρίζει ότι οι δάσκαλοι στο αντιαυταρχικό σχολείο χάνουν την προσωπική τους αυθεντία, με αποτέλεσμα τα παιδιά, να στερούνται κατά ένα μεγάλο ποσοστό, ένα σημαντικό πρόσωπο ταύτισης (1987, σελ. 242).

Αν δεν δοθεί σωστά η αντιαυταρχική αγωγή, ο μαθητής μπορεί να οδηγηθεί σε ένα "δρόμο", ο οποίος θα του δίνει μόνο δικαιώματα και

καμιά υποχρέωση. Η λανθασμένη αντιαυταρχική αγωγή αποτελεί ένα σοβαρό μειονέκτημα, για αυτό θα πρέπει να προσεχτεί από τους εκπαιδευτικούς του σχολείου. Η απόλυτη ελευθερία δεν πρέπει να υπάρχει μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο. Ο Νηλ στο Σάμμερχιλ, όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα, ποτέ δεν έδωσε απόλυτη ελευθερία στα παιδιά. Η ελευθερία δεν παρέχει μόνο δικαιώματα, αλλά και καθήκοντα, τα οποία είναι σεβαστά.

Ο Τσουρέκης υποστηρίζει ότι ο δάσκαλος, αρκετές φορές, στο αντιαυταρχικό σχολείο, ταπεινώνεται σαν άνθρωπος, για χάρη της ελευθερίας των μαθητών. Μπορεί κάποιος να ταπεινωθεί και να γίνει δούλος, όχι μόνο κάτω από την καταπίεση, τον καταναγκασμό, την εξουσία, την αυταρχικότητα, αλλά και κάτω από την απεριόριστη ελευθερία και αυθαιρεσία ορισμένων μαθητών (1987, σελ. 173).

Η εξομοίωση δασκάλου-μαθητή, μπορεί να καθλώσει το παιδί σε μια πνευματική διεργασία που είναι καθαρά παιδική. Υπάρχει πιθανότητα ο μαθητής αν δεν διαπαιδαγωγηθεί σωστά μέσα στους χώρους του αντιαυταρχικού σχολείου, να μείνει και να μην υπερβεί τις παιδικές βαθμίδες δραστηριοτήτων.

Χρειάζεται εκπαίδευση και κυρίως οι εκπαιδευτικοί να πιστεύουν σε ένα τέτοιο τρόπο λειτουργίας του σχολείου, ώστε να μπορέσουν να εργαστούν σε αντιαυταρχικά σχολεία και να δώσουν στο παιδί εκείνα τα εφόδια που θα του είναι πραγματικά χρήσιμα για την μελλοντική του ζωή.

Τέλος, ο σωστός τρόπος παροχής της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης θα αποτρέψει ορισμένα μειονεκτήματα, τα οποία εμφανίζονται στο αντιαυταρχικό σχολείο που λειτουργεί με λανθασμένες κατευθύνσεις.

2) Πλεονεκτήματα

Τα πλεονεκτήματα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης είναι περισσότερα από τα μειονεκτήματα.

Μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο επικρατεί η δημοκρατία, με όλες τις αξίες και αρχές της. Η ισότητα κάνει τα παιδιά να αισθάνονται ότι έχουν κάποιο λόγο να είναι στο χώρο του σχολείου, γιατί πέρα από τις γνώσεις που αποκομίζουν, νιώθουν ότι ο λόγος τους και κάθε κίνηση τους, είναι υπολογίσιμη από τους γύρω τους. Επίσης μέσα από τα δημοκρατικά ιδεώδη πηγάζει η σωστή και ανεξάρτητη δικαιοσύνη. Η δικαιοσύνη στο αντιαυταρχικό σχολείο είναι υπόθεση των παιδιών. Τα παιδιά πάντα είναι ανεξάρτητα και επιβάλλουν τις ποινές σωστά και αμερόληπτα. Οι δάσκαλοι όταν επιβάλλουν την δικαιοσύνη μεροληπτούν. Αυτό δεν είναι καθόλου σωστό, αλλά ούτε και παιδαγωγικό.

Η ελευθερία πρέπει να θεωρηθεί ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης. Η ελευθερία προσφέρει στη συνειδητή πλευρά του εαυτού μας, όλο και περισσότερες, καινούργιες, περιοχές του υποσυνείδητου κόσμου μας, που σε διαφορετικές συνθήκες μας είναι εντελώς άγνωστες. Επίσης ο Τσουρέκης επισημαίνει ότι, << η ελευθερία δημιουργεί γνησιότερες διαπροσωπικές σχέσεις και οδηγεί ασφαλέστερα στην προαγωγή της ψυχικής υγείας του παιδιού >> (1987, σελ. 170).

Η έλλειψη εξουσίας έχει σαν αποτέλεσμα την σωστή ανάπτυξη του παιδιού. Ο μαθητής μέσα στο αντιαυταρχικό σχολείο, γνωρίζει καλύτερα τον εαυτό του, αφού πλέον γνωρίζει τις δημιουργικές του τάσεις και ικανότητες. Το 'γνώθις σ' αυτόν' τον οδηγεί στον αυτοέλεγχο, στην αυτοπειθαρχία, στην αυτογνωσία, στην αυτοπεποίθηση, στην αυτοκριτική, στην αυτοέκφραση. Επίσης η έλλειψη εξουσίας, επιφέρει στο παιδί, αγάπη για τον συνάνθρωπό του, η οποία φαίνεται σε όλες τις

διαπροσωπικές του σχέσεις. Οι καλές σχέσεις φέρνουν πάντα και καλή συνεργασία. Άρα στο αντιαυταρχικό σχολείο υπάρχουν αλυσιδωτές διεργασίες στην ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητας του μαθητή. Το πρόγραμμα και οι δραστηριότητες του σχολείου είναι έτσι διαμορφωμένες, ώστε να οδηγούν τον μαθητή σιγά-σιγά στη πρόοδο και στην ανάπτυξη.

Στο αντιαυταρχικό σχολείο ο μαθητής "προοδεύει", σύμφωνα με το δικό του αναπτυξιακό ρυθμό. Γνωρίζοντας τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντα του, ο μαθητής διατηρεί μια συνεχή πρόοδο χωρίς κενά. Αυτό τον γεμίζει με ψυχική υγεία και ευεξία. Ξέρει που μπορεί να αποδώσει καλύτερα και σωστότερα, φτάνοντας έτσι στην επιτυχία και στην ευτυχία, αποφεύγοντας συγχρόνως την αποτυχία και την απογοήτευση (Χαραλαμπίδης, 1987, σελ. 237).

Η αντιαυταρχική εκπαίδευση ενισχύει τον ελεύθερο διάλογο μεταξύ του παιδαγωγού και του παιδαγωγούμενου. Ο ελεύθερος διάλογος κρατάει σε εγρήγορση τον μαθητή και συγχρόνως φωτίζει όλες τις πλευρές του θέματος που βρίσκεται στην συζήτηση. Η ελεύθερη συζήτηση, βοηθάει το παιδί να αναπτύξει κριτικό πνεύμα και επιχειρήματα, τα οποία αντέχουν στην κριτική των άλλων.

Οι βαθμοί, οι έλεγχοι και οι εξετάσεις, λείπουν από το αντιαυταρχικό σχολείο. Οι μαθητές δεν αναπτύσσουν μεταξύ τους άσχημο ανταγωνιστικό πνεύμα, δεν αγωνίζονται για τον βαθμό, που στην ουσία δεν βοηθάει σε τίποτα και τέλος, δεν γεμίζουν τον εσωτερικό τους κόσμο με άγχος όταν πρόκειται να δώσουν εξετάσεις ή να πάρουν βαθμούς. Η βαθμοθηρία των μαθητών είναι κάτι που λείπει από την αντιαυταρχική εκπαίδευση και αυτό είναι κάτι το ευχάριστο και καλό για όλους τους μαθητές.

Το αντιαυταρχικό σχολείο αφήνει ελευθερία κινήσεων στο παιδί, το γεμίζει ενεργητικότητα και διάθεση. Η ενεργητικότητα το βγάζει από το αδιέξοδο της απομόνωσης, το αφήνει να ικανοποιεί τις ανάγκες του έτσι όπως αυτό θέλει. Το αντιαυταρχικό σχολείο είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες των μαθητών για ελεύθερη εκδήλωση και κινητικότητα (Τσουρέκης, 1987, σελ. 171). Προσφέρει στο παιδί περισσότερη δημιουργική δραστηριότητα, αγάπη και φυσικά ελευθερία. Αυτό αποτρέπει τον μαθητή να προσφύγει στο σκασίαρχείο, ένα φαινόμενο το οποίο το συναντάμε αρκετά συχνά στο πληκτικό, αυταρχικό σχολείο.

Το αντιαυταρχικό σχολείο προσφέρει στον μαθητή του κοινωνική αναγνώριση. Μέσα στο χώρο του σχολείου ο μαθητής αισθάνεται αναγνωρισμένος, αφού προσφέρει και αυτός με τον δικό του μοναδικό τρόπο. Η αναγνώριση δεν επισημοποιείται από τους επαίνους και τους βαθμούς, αλλά από την αγάπη, την εμπιστοσύνη και τον σεβασμό, που δείχνουν οι υπεύθυνοι του σχολείου προς τον μαθητή.

Η αντιαυταρχική εκπαίδευση διώχνει τον φόβο από τα παιδιά. Ο φόβος και η τιμωρία μόνο μίσος μπορούν να φέρουν. Το φόβο δεν τον έχει ανάγκη το παιδί. Αντίθετα έχει μεγάλη ανάγκη από αγάπη. Η αγάπη βοηθάει το παιδί να εγκλιματιστεί στην κοινωνία που ζει. Αν συνεχιστεί ο φόβος και η τιμωρία στο παιδί, είναι σχεδόν αδύνατο να αγαπήσει την ζωή, και αν τα καταφέρει να συμφιλιωθεί με την κοινωνία, θα μεταφέρει βαθιά μέσα του, την τιμωρία, το μίσος, τον φόβο, τα οποία θα τα μεταδίδει στους άλλους (Κογκούλης, 1991, σελ. 201).

Στα αυταρχικά σχολεία τα ψέματα υπάρχουν σε αφθονία. Πολλές φορές τα παιδιά λένε ψέματα, γιατί πιέζονται, φοβούνται και τιμωρούνται. Το ψέμα στο αντιαυταρχικό σχολείο είναι κάτι το ασυνήθιστο. Οι μαθητές δεν λένε ποτέ ψέματα, γιατί δεν υπάρχει καμιά

αναγκαιότητα που να τα υπαγορεύει για κάτι τέτοιο και ταυτόχρονα δεν έχουν να φοβηθούν τίποτα. Όλα τα αντιμετωπίζουν με το φως της αλήθειας και της ειλικρίνειας.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί η σύντομη αλλά πλήρης διαπίστωση της Martha Ellison, η οποία τονίζει ότι, <<οι μαθητές των ανοιχτών-αντιαυταρχικών σχολείων, σε σχέση με τους μαθητές των παραδοσιακών-αυταρχικών σχολείων, αποκτούν περισσότερο ομαλά τις δεξιότητες της ανάγνωσης, της γραφής και της εκτέλεσης αριθμητικών πράξεων. Εκδηλώνουν αυξημένη επιθυμία για ανάγνωση βιβλίων και κατανόηση επιστημονικών εννοιών. Παρουσιάζουν πλουσιότερο λεξιλόγιο και πρωτοτυπία στις εργασίες τους. Έχουν αυτοπεποίθηση και είναι καλύτερα προετοιμασμένοι για τον κοινωνικό ρόλο των ενηλίκων>> (Martha Ellison, 1972 σε Χαραλαμπόπουλο, 1987, σελ. 242).

Z. Πέρα από την αντιαυταρχική εκπαίδευση υπάρχει μόνο η κοινωνία χωρίς σχολεία

Μετά την πολύχρονη αλλοτριωτική δράση του αυταρχικού σχολείου, αρκετοί παιδαγωγοί ξεπέρασαν την αντιαυταρχική εκπαίδευση και πέρασαν κατευθείαν στην αποσχολοιοποίηση. Ίσως να φαίνεται παράξενο αυτό το γεγονός, αλλά η κοινωνία χωρίς σχολεία μπορεί κάποτε να υπάρξει. Ας μην ξεχνούμε ότι πάρα πολλά πράγματα, όλη η ανθρωπότητα, τα θεωρούσε απραγματοποίητα και όμως πραγματοποιήθηκαν.

Η κρίση στο αυταρχικό σχολείο είναι κάτι το δεδομένο για την Ελληνική εκπαίδευση. Ο επόμενος δρόμος, όπως ήδη είπαμε, είναι η αντιαυταρχική εκπαίδευση. Σε αυτή την ενότητα θα ξεπεράσουμε αυτό τον δρόμο και θα δούμε τι υπάρχει μετά από την ελεύθερη εκπαίδευση. Αν και το αντιαυταρχικό σχολείο αποτύχει δεν μένει τίποτε άλλο από το να ακολουθήσουμε το δρόμο της αποσχολοιοποίησης.

1) Η αποσχολοιοποίηση της εκπαίδευσης

Την αποσχολοιοποίηση της εκπαίδευσης την υποστήριξαν αρκετοί παιδαγωγοί. Ο πιο γνωστός είναι ο Σλαβικής καταγωγής Ιβάν Ίλιτς, ο οποίος, στο βιβλίο του "κοινωνία χωρίς σχολεία" θεωρεί, << το σχολείο σαν μια διαδικασία που αναφέρεται σε ορισμένη ηλικία, σχετίζεται με τον δάσκαλο που απαιτεί πλήρη παρακολούθηση στα πλαίσια ενός υποχρεωτικού κύκλου σπουδών >> (Ιβάν Ίλιτς σε Κογκούλη, 1991, σελ. 202). Ένας άλλος παιδαγωγός ο Ρέιμερ στο βιβλίο του "το σχολείο είναι νεκρό" παρομοιάζει το σχολείο << σαν το θεσμό εκείνο που απαιτεί πλήρη παρακολούθηση από ομάδες συγκεκριμένης ηλικίας, μέσα σε

τάξεις που διευθύνονται από δασκάλους και που έχει την μελέτη προγραμματισμένων βαθμίδων μάθησης >> (ο.π. σελ. 202). Αυτοί οι δύο, αλλά και αρκετοί άλλοι παιδαγωγοί, βλέπουν την σχολική εκπαίδευση να μην αφήνει το παιδί ελεύθερο να αναπτύξει όπως αυτό θέλει το πνεύμα του και την νόηση του. Θεωρούν ότι το παιδί είναι υποδουλωμένο σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, που το κατευθύνει στην ιδεολογία της άρχουσας τάξης.

Όλοι οι παιδαγωγοί που υπερασπίζονται και υποστηρίζουν την αποσχολειοποίηση, θεωρούν ότι ο σχολικός θεσμός πρέπει να σταματήσει και στην θέση του να έρθει η ελεύθερη μάθηση, χωρίς πλέον να υπάρχουν σχολικά κτίρια και άνθρωποι που μεταδίδουν επαγγελματικά τη μάθηση στα παιδιά. Το σχολείο σαν θεσμός και οι δάσκαλοι, καταστρέφουν την ελευθερία και την ανεξαρτησία των παιδιών, ενώ συγχρόνως τα οδηγούν σε μια κατάσταση υποδούλωσης, σε μια κατάσταση "ρομπο'ιτισμού". Έτσι τον μαθητή τον κατευθύνουν άλλοι άνθρωποι, τον οδηγούν εκεί που θέλουν αυτοί. Στο αυταρχικό σχολείο η ελευθερία είναι κάτι το ανύπαρκτο για τα παιδιά. Πως είναι δυνατόν να αφήσουμε τα παιδιά μας σ' ένα τέτοιο σχολικό θεσμό; Επίσης το σχολείο έφτασε σε ένα τέτοιο απογοητευτικό βαθμό, ώστε να θεωρείτε ότι προάγει τη κοινωνική άνοδο, αφήνοντας πίσω του, την πνευματική ανάπτυξη και καλλιέργεια του μαθητή. Το σχολείο σήμερα καλλιεργεί τον ανταγωνισμό, καλλιεργεί την εκπαιδευτική ανισότητα, δημιουργεί εχθρικές σχέσεις. Το παιδί πιέζεται τόσο από τον δάσκαλο, όσο και από την ύλη των μαθημάτων. Η δημιουργική φαντασία και η κριτική σκέψη συνεχώς μειώνεται, ενώ ταυτόχρονα η πρωτοβουλία κινήσεων των μαθητών γίνεται ανύπαρκτη. Ο Χολτ τονίζει ότι, <<οι μέθοδοι διδασκαλίας, δεν εξασφαλίζουν ουσιαστική μάθηση και ο περιορισμός

σε ορισμένο χώρο υπηρετεί τους στόχους της πολιτείας, γιατί έτσι "μαντρώνεται" ο μαθητής και ο δάσκαλος αναγκάζεται να παίζει το ρόλο του δεσμοφύλακα (1979, σελ. 308).

Όλα αυτά μας οδηγούν στο σημείο εκείνο να απεχθανόμαστε το σχολικό θεσμό. Να τον καταργήσουμε, γιατί σε τελευταία ανάλυση κανένα θετικό στοιχείο δεν έχουμε από αυτό. Η αποσχολοιοποίηση της εκπαίδευσης θα προστατεύει πάντα όλα τα δικαιώματα του παιδιού και περισσότερο την ελευθερία κινήσεων. Αυτό το δικαίωμα πρέπει να προστατευθεί και να υπερασπιστεί από όλους. Σε μια κοινωνία χωρίς σχολείο ο μαθητής είναι ελεύθερος να οργανώνει το έργο της μάθησης και την ζωή του έτσι όπως αυτός θέλει, έτσι όπως νομίζει ότι θα βοηθηθεί καλύτερα. Κάθε παιδί μέσα στην αποσχολοιοποιημένη κοινωνία, θα προετοιμαστεί μόνο του για την μελλοντική κοινωνική και πολιτική αποστολή που έχει κάθε ανεξάρτητος άνθρωπος.

Η βασική ιδέα της αποσχολοιοποίησης της εκπαίδευσης είναι ότι ο άνθρωπος όχι μαθαίνει, το μαθαίνει μόνος του. Η επαγγελματική μορφή του δασκάλου δεν χρειάζεται στην αποσχολοιοποίηση. Ο δάσκαλος, σαν άνθρωπος μόνο και τίποτε άλλο, μπορεί να σταθεί δίπλα στο κάθε παιδί σαν μια πηγή πληροφοριών, ώστε να το βοηθήσει ανθρώπινα, με όλη την ανθρωπιά που μπορεί να διαθέσει (Κοσμόπουλος, 1983, σελ. 102). Το πνεύμα της αποσχολοιοποίησης στηρίζεται σε μια κοινωνία όπου θα υπάρχει ο ανθρωπισμός, η αγάπη, η αλληλοβοήθεια, ενώ το μίσος, η διχόνοια και η εκμετάλλευση δεν έχουν καμιά θέση στην κοινωνία χωρίς σχολεία. Ο Χολτ επισημαίνει ότι << μια αποσχολοιοποιημένη κοινωνία θα είναι μια κοινωνία, στην οποία ο καθένας θα έχει τη πλατύτερη και πιο ελεύθερη δυνατή εκλογή να μαθαίνει οτιδήποτε θέλει να μαθαίνει..... Η αποσχολοιοποιημένη κοινωνία θα ήταν μια κοινωνία, στην οποία θα

υπάρχουν πολλά μονοπάτια προς την μάθηση και την πρόοδο, αντί του ενός σχολικού μονοπατιού που έχουμε τώρα, ένα μονοπάτι τόσο στενό για όλους και τόσο εύκολα και συχνά αποκλεισμένο για τους φτωχούς>> (1979, σελ. 240).

2) Το αποσχολειοποιημένο σύστημα του Ίλλιτς και οι στόχοι του

Το αποσχολειοποιημένο εκπαιδευτικό σύστημα που παρουσιάζει ο Ιβάν Ίλλιτς έχει τρεις στόχους:

1) Να κάνει προσιτούς σε όλους όσους θέλουν να μάθουν και σε οποιαδήποτε φάση της ηλικίας τους, όλους τους διαθέσιμους πόρους μάθησης. Σύμφωνα με αυτό τον στόχο ο Ίλλιτς προσπαθεί να κάνει προσιτά στο καθένα, όλα τα πράγματα και τα αναγκαία πρόσωπα, που μπορούν να μεταδώσουν την γνώση και την μάθηση. Οι πηγές της μάθησης βρίσκονται σε πολλούς τομείς της κοινωνίας μας και όχι μόνο στα σχολεία. Πιο συγκεκριμένα ο Ίλλιτς μιλάει για όλες τις βιβλιοθήκες, τα εργαστήρια, τα μουσεία και όλους εκείνους τους χώρους που βοηθούν τον άνθρωπο να μάθει αυτό που τον ενδιαφέρει (Κογκούλης, 1991, σελ. 203). Η κοινωνία θα πρέπει να κάνει προσιτά, σε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως, όλους τους τομείς που μπορούν να προσφέρουν την γνώση και τη μάθηση στον ανεξάρτητο άτομο. Η αναπτυξιακή δράση του ατόμου κρύβει μέσα της πολλά στοιχεία που προκαλούν το ενδιαφέρον. Για να αναπτυχτεί ένα άτομο σωστά, πρέπει να έχει την δυνατότητα να πλησιάζει και να προσεγγίζει τα πράγματα, τους τόπους, τα γεγονότα, τις αλήθειες, την ιστορία, τα συμβάντα και ότι άλλο τον ενδιαφέρει. Έτσι για να μπορέσει να αναπτυχθεί τόσο βιολογικά, όσο και πνευματικά, θα πρέπει να ελευθερωθούν και ταυτόχρονα να ανοίξουν,

όλες εκείνες οι "μαντρωμένες" μεγάλες πόρτες, πίσω από τις οποίες κρύβονται από την ίδια την κοινωνία, όλα όσα θέλει να προσεγγίσει και να μελετήσει ο άνθρωπος. Αυτές οι τεράστιες απροσπέλαστες πόρτες πρέπει να ανοίξουν για όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως χρημάτων, ηλικίας, χρώματος, θρησκείας. Ακόμη και σήμερα είναι γνωστό ότι ένα παιδί που προέρχεται από μια φτωχή οικογένεια "διαφέρει" σε μεγάλο βαθμό από το παιδί που προέρχεται από μια πλούσια οικογένεια. Αυτά που γνωρίζει το πλουσιόπαιδο δεν τα γνωρίζει το φτωχόπαιδο. Το γεγονός αυτό καταστρέφει σιγά-σιγά την κοινωνία και την οδηγεί στο χάος. Πρέπει επιτέλους να σταματήσει η κάθε κοινωνία να μετατρέπει την γνώση και την μάθηση σε εμπόρευμα. Η εμπορεύσιμη γνώση, όπως είναι φυσικό άλλωστε, θα έρθει μόνο σε αυτούς που μπορούν να την "αγοράσουν". Η εμπορευματοποίηση της γνώσης και της μάθησης μας οδηγεί σε ένα σημείο που απαγορεύει σε ανθρώπους που δεν έχουν τα απαραίτητα προσόντα (χρήματα, κύρος, κοινωνική θέση, δύναμη) να την αποκτήσουν και να την απολαύσουν. Η κοινωνία του Ιβάν Ιλλιτς προσφέρει σε όλα τα άτομα, σε όλο τον κόσμο, την γνώση και την μάθηση. Σε μια κοινωνία χωρίς σχολεία όλοι θα έχουν την δυνατότητα να μάθουν αυτό που θέλουν, την ώρα που το θέλουν, χωρίς πιέσεις, χωρίς δισταγμούς. Σε αυτή την κοινωνία η ελεύθερη μάθηση θα κυριαρχεί παντού. Η μάθηση θα γίνει πλέον προνόμιο του κάθε παιδιού, του κάθε εφήβου, του κάθε ενήλικα, του κάθε ηλικιωμένου.

ii) Να δίνει τη δυνατότητα σε όσους θέλουν να μεταδώσουν αυτά που ξέρουν, να συναντούν αντίστοιχα εκείνους που θέλουν να μάθουν. Ο δεύτερος στόχος προσπαθεί να "δέσει" όλους τους ανθρώπους, κάνοντας έτσι να ανταλλάξουν τις απόψεις τους, τις δεξιότητες τους, τα πιστεύω τους γύρω από την γνώση και την μάθηση (ο.π. σελ. 203). Η

αλληλοβοήθεια παίζει σημαντικό ρόλο στην ζωή του ανθρώπου, για αυτό πρέπει να την διατηρήσουμε. Ο κάτοχος κάθε δεξιότητας, ο οποίος βρίσκεται έξω από τον επαγγελματικό ρόλο του δασκάλου, μπορεί να μεταδώσει στον "μαθητευόμενο" την γνώση με μεγάλη επιτυχία. Ο κάθε αναπτυσσόμενος άνθρωπος πρέπει να έχει την δυνατότητα να πλησιάζει εκείνους τους ανθρώπους που μπορούν να του διδάξουν, όλα όσα γνωρίζει σχετικά με την ειδικότητα του. Ο "καλύτερος" δάσκαλος για τον ενδιαφερόμενο είναι αυτός που ασχολείται άμεσα με το αντικείμενο της διδασκόμενης μάθησης. Ο ανειδίκευτος επαγγελματίας δάσκαλος δύσκολα μεταδίδει κάτι με το οποίο δεν ασχολείται άμεσα. Η αποσχολειοποιημένη κοινωνία πρέπει να δημιουργεί κίνητρα που να βοηθούν τους ανθρώπους να μοιράζονται τις γνώσεις τους. Η αλληλοβοήθεια στηρίζει τον ανθρώπινο χαρακτήρα, τον γεμίζει με θάρρος και θέληση για ζωή.

iii) Να παρέχει σε όλους όσους θέλουν να ανακοινώσουν κάτι κοινό τη δυνατότητα να κάνουν τις σκέψεις τους γνωστές. Ο τρίτος στόχος του Ίλλιτ αναφέρεται στους ανθρώπους που θέλουν να μεταδώσουν την γνώση τους, χρησιμοποιώντας όλα τα εργαλεία και τα μέσα που κατέχουν. Η επιστημονική γνώση είναι ενσωματωμένη στα εξειδικευμένα εργαλεία και μέσα που χρησιμοποιούν για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών (ο.π. σελ 203,204). Ο επιστημονικά καταρτισμένος άνθρωπος θα κάνει γνωστή την επιστημονική του γνώση και προσιτό το έργο του, μέσα από την πραγματική γλώσσα της παιδαγωγικής. Για να γίνουν προσιτά σε όλους τα οφέλη της επιστήμης θα πρέπει η επιστημονική γνώση να γίνει προνόμιο όλων των ατόμων. Η εκπαίδευση θα πρέπει να γίνει ένα εθνικό προϊόν που θα μπορούν να την χρησιμοποιήσουν όλοι οι άνθρωποι.

Τέλος, ο Πολυχρονόπουλος αναφερόμενος στο αποσχολειοποιημένο

σύστημα του Ιβάν Ίλλιτς τονίζει ότι << πριν φτάσει στο σημείο να προτείνει την εναλλακτική λύση ο Ίλλιτς κάνει ανάλυση της λειτουργίας του σχολείου σε βάθος. Η λύση την οποία προτείνει, είναι η δημιουργία "κυκλωμάτων μάθησης", διδακτικών πλεγμάτων, τα οποία μοιάζουν με τον ιστό της αράχνης >> (1992, σελ. 413).

Η αποσχολειοποιημένη κοινωνία του Ιβάν Ίλλιτς για πολλούς μπορεί να φανεί ακατόρθωτη και απλησίαστη, για άλλους όμως μπορεί να φανεί προσιτή και κοντινή.

Η. Απόψεις εμπειρογνώμωνων, Ελλήνων και ξένων, που σχετίζονται με την αντιαυταρχική εκπαίδευση

Σκοπός της μελέτης είναι να γίνει γνωστό το αντιαυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα καθώς και οι απόψεις κορυφαίων παιδαγωγών και ψυχολόγων που σχετίζονται με την εκπαίδευση και αγωγή των παιδιών κατά την σχολική ηλικία. Οι απόψεις των ειδικών για την αντιαυταρχική εκπαίδευση δίστανται. Σε αυτή την ενότητα θα αναφερθούν οι αρνητικές αλλά και οι θετικές απόψεις.

1) Αρνητικές απόψεις

Υπάρχουν μερικοί εμπειρογνώμονες που αμφισβητούν και δεν δέχονται την αντιαυταρχική εκπαίδευση.

Η Madici Angela πιστεύει πως οι φανατικοί εκπρόσωποι της νέας Αγωγής θεώρησαν την κάθε ρυθμισμένη μαθητεία σαν ένα καταναγκασμό και πίστεψαν στο θαύμα της αυθόρμητης εξέλιξης του παιδιού. Η Madici δεν δέχεται την αντιαυταρχική εκπαίδευση και συμπληρώνει πως η αντιαυταρχική εκπαίδευση δεν αποφεύγει την μονομέρεια. Θεωρεί ότι στο αντιαυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα παρανοήθηκαν οι έννοιες, οι αρχές και οι σκοποί του, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλές αυθαιρεσίες στην σχολική πράξη (Madici σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 97).

Ο Theodor Litt, παιδαγωγός και φιλόσοφος, αποδίδει την παρανόηση του αντιαυταρχικού εκπαιδευτικού συστήματος στις ρομαντικές διαθέσεις των θεμελιωτών του και σε ορισμένα πορίσματα της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας (Litt σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 98).

Ο Scheidner σ' ένα εκπαιδευτικό συνέδριο το 1921, αναγνωρίζει πως οι ομαδικές εργασίες στερούν την ελεύθερη πνευματική εργασία

του μαθητή και δεσμεύουν γενικότερα την ελευθερία του, ωστόσο βοηθούν στην κοινωνικοποίηση του μαθητή. Δέχεται ότι οι χειροτεχνικές εργασίες επιφέρουν πολύτιμες γνώσεις, οι οποίες όμως δεν είναι αρκετές για να καλύψουν τις ανάγκες της κοινωνίας και τις γνωστικές ανάγκες του ατόμου. Ο Scheidner θεωρεί ότι η αντιαυταρχική εκπαίδευση δεν βοηθάει τα παιδιά να αναπτύξουν την πνευματικότητα τους έτσι όπως πρέπει. Θεωρεί ότι το σχολείο πρέπει να δίνει πλούσιες γνώσεις καλά διαμορφωμένες (Scheidner σε Χαραλαμπίδου, 1987, σελ. 242).

Αντίθετη στην αντιαυταρχική εκπαίδευση είναι η σοσιαλιστική αγωγή, η οποία δέχεται ότι η ατομική ολοκλήρωση έρχεται μέσα από την ολοκλήρωση του συνόλου που ανήκει το άτομο. Ο Μακarenko, ο οποίος θεωρείται ο κυριότερος εκφραστής της σοσιαλιστικής αγωγής, το 1953, απορρίπτει την αυθορμησία και την αυτοεξέλιξη του παιδιού, ενώ πιστεύει ότι η ομαδική αγωγή και εργασία, αναπτύσσουν την προσωπικότητα του ανθρώπου (Μακarenko σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 183). Ο Παπαμαύρου στο βιβλίο του "Σύστημα νέας παιδαγωγικής" γράφει για την σοσιαλιστική αγωγή και αναφέρει ότι <<Η σοσιαλιστική αγωγή δεν κανονίζει την αγωγή ανάλογα με την ατομικότητα του κάθε τροφίμου. Δεν μορφώνει χωριστά τα άτομα, με διαφορετικό τρόπο το καθένα, όπως κάνει η αστική παιδαγωγική. Μορφώνει ομάδα, κολεκτίβα. Το άτομο δεν μορφώνεται σαν άτομο, έξω από την ομάδα, μα μόνο μέσα στην ομάδα, σαν αδιάσπαστο αρμονικό μέλος της. Η σοσιαλιστική αγωγή είναι ομαδική αγωγή>> (Παπαμαύρου, 1961, σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 184). Η σοσιαλιστική αγωγή είναι ριζικά αντίθετη με την ελεύθερη, ανεξάρτητη, αντιαυταρχική αγωγή, η οποία αφήνει τα άτομα να γνωρίσουν και να μάθουν αυτό που τους ενδιαφέρει.

Ο Becker δηλώνει ότι <<η απελευθέρωση της εκπαίδευσης από την καταστημένη τάξη της, από τα ταμπού και τους παραδοσιακούς κανόνες του θα οδηγήσει, κατ' ανάγκη, σε μεγάλη αβεβαιότητα>> (Becker σε Torten Husen, 1991, σελ. 31).

Τέλος, ο Τσουρέκης αναφερόμενος στην αντιαυταρχική εκπαίδευση δηλώνει ότι αυτή δίνει στο παιδί πλήρη ανεξαρτησία, απόλυτη ελευθερία, ανυπαρξία καθοδήγησης, απόρριψη σκέψης και συμπεριφοράς, αναγνωρίζει μόνο δικαιώματα και όχι υποχρεώσεις. Αυτός ο τρόπος αντιαυταρχικής εκπαίδευσης απορρίπτεται από τον Τσουρέκη, γιατί όπως τονίζει <<προκαλεί σύγχυση και συνιστά παιδαγωγική αδράνεια στο παιδαγωγικό περιβάλλον του παιδιού. Ο δάσκαλος στην αντιαυταρχική αγωγή παραμένει αδιάφορος μπροστά στα προβλήματα των παιδιών και αφήνει τις προσπάθειες τους για λύση να ελεγχθούν μόνες τους.....η αντιαυταρχική αγωγή δεν μπορεί να γίνει σήμερα δεκτή, γιατί είναι άρνηση, δεν είναι θέση>> (1987, σελ. 174).

2) Θετικές απόψεις

Ο Freud αναφέρει ότι οι κανόνες της ζωής μας εσωτερικοποιούνται βαθμιαία και σχηματίζουν το υπereγώ μας. Την εσωτερικοποίηση αυτή την ονομάζει ενδοβολή (Freud σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 161). Στηριγμένος σε αυτή την κατάσταση ο Th. Adorno (1973) απόδειξε ότι όσο πιο αυταρχική είναι η αγωγή του παιδιού, τόσο και πιο πολύ εισέρχονται στη συνείδηση του τα αυταρχικά στοιχεία, με αποτέλεσμα να αποκτάει αυταρχικό χαρακτήρα. Ο αυταρχικός άνθρωπος, σύμφωνα με τον Adorno, είναι δουλοπρεπής στους ανωτέρους του και

τυραννικός στους κατωτέρους του.Ο Adorno τονίζει ότι από τις αυταρχικές προσωπικότητες δημιουργήθηκε το πρόβλημα του αντισημιτισμού.Σε μια διάλεξη του, το 1966, υποστηρίζει μία νέα αγωγή, στηρίγμένη στην χειραφέτηση του ανθρώπου και στην ελευθερία.Τονίζει ότι οι αυταρχικές διαθέσεις των δασκάλων προβάλλουν στο παιδί την ανάπτυξη ενός αυταρχικού χαρακτήρα με αντιδημοκρατικές διαθέσεις (Adorno σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 161,162).

Το ζεύγος Tausch κατηγορεί την αυταρχική εκπαίδευση υποστηρίζοντας ότι η μεγάλη καθοδήγηση του παιδιού επιφέρει καταστροφικές επιδράσεις, τόσο για το παρόν, όσο και για το μέλλον.Η καθοδήγηση περιορίζει σε μεγάλο βαθμό την προσωπική εμπειρία, την αυτοευθύνη, ενώ το παιδί δεν μπορεί να μάθει να χρησιμοποιεί υπεύθυνα και μεθοδικά την ελευθερία του.Το ζεύγος Tausch καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι δάσκαλοι που κατευθύνουν τα παιδιά, τα βοηθούν λιγότερο και συμβάλλουν ελάχιστα στην προαγωγή της ψυχικής τους ανάπτυξης (Tausch σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 162).

Ο Frank Brown πιστεύει πως << η ιδέα ότι όλοι οι μαθητές μιας τάξης είναι ίδιοι και πρέπει να διαβάζουν τα ίδια βιβλία και να μελετούν την ίδια ύλη, είναι παιδαγωγική ανοησία >> (Brown σε Χαραλαμπίδου, 1987, σελ. 237).

Η επιτροπή εκπαιδευτικής πολιτικής των Η.Π.Α. τονίζει ότι, <<σκοπός της φιλελεύθερης εκπαίδευσης των νέων δεν είναι να τους διδάξει όλα όσα πρέπει να ξέρουν.Είναι να τους δώσει τα μέσα, τις ιδέες και τις τεχνικές που χρειάζονται για να συνεχίσουν την εκπαίδευση τους >> (σε Torsten Husen, 1991, σελ. 45).

Ο Πλωρίτης, το 1978, σε ένα άρθρο του στην εφημερίδα "ΤΟ ΒΗΜΑ" γράφει ότι << από φανατισμένα άτομα προέρχονται οι τύραννοι και

οι δῆμιοι>>.Η αυταρχική αγωγή καταργεί τον διάλογο, την ανεξάρτητη σκέψη, υποδουλώνει την βούληση και οδηγεί τον άνθρωπο στην πνευματική τύφλωση, στην πνευματική αδράνεια, η οποία είναι η προβαθμίδα του φανατισμού (Πλωρίτης σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 163).

Στο αντιαυταρχικό σχολείο ο μαθητής ασχολείται με τα ενδιαφέροντα του, πειραματίζεται με την δική του πρωτοβουλία, ασκεί αυτοέλεγχο και αυτοκριτική.Αυτά όλα οδήγησαν τον Gaudig να αναφέρει ότι η ελεύθερη πνευματική εργασία των μαθητών, οδηγεί τον άνθρωπο σε μια τέλεια προσωπικότητα.Η ελεύθερη εργασία, βοηθά τον άνθρωπο να ξεπερνάει τις δυσκολίες του και συνεχώς τον οδηγεί προς την πρόοδο.Ο Αμερικανός παιδαγωγός Dewey τονίζει ότι, << μάθηση σημαίνει εύρεση λύσης σε κάποια πραγματική δυσκολία >> (Gaudig & Dewey σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 87,88).

Ο Γάλλος παιδαγωγός C. Freinet, το 1920, τα μαθήματα του τα δίδασκε στην ύπαιθρο, για να ξεφύγουν οι μαθητές του από την πνιγηρή ατμόσφαιρα του σχολείου.Ταυτόχρονα βοηθούσε τους μαθητές του να νιώσουν ελεύθεροι, ανεξάρτητοι και να έρθουν σε επαφή με την φύση, που τόσα μπορεί να προσφέρει στον άνθρωπο (Freinet σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 95).Παρόμοια κίνηση έκανε και ο Δελμούζος, συνδυάζοντας την εκδρομή του σχολείου με την μάθηση.Ο Δελμούζος υποστήριζε ότι το παιδί πρέπει να το μορφώνουμε με την προσωπική του δράση, με την αυτενέργεια του, και όχι με τον δογματισμό κρατώντας το σε μια στάση παθητική.Πίστευε ότι ο μαθητής μέσα στο σχολικό χώρο δεν πρέπει να εξαφανίζεται και τονίζει ότι << το σχολείο να μην εξαφανίζει τον μαθητή μέσα στην ομάδα, αλλά να καλλιεργεί την ατομικότητα των νέων >> (Δελμούζος σε Φράγκο, 1986, σελ. 207).Τις ίδιες θέσεις με τον Δελμούζο έχει και ο Γληνός, ο οποίος υπερασπίζεται μια αντιαυταρχική,

πρωτοποριακή, σύγχρονη εκπαίδευση για τα παιδιά, ενώ ταυτοχρόνως απορρίπτει την αυταρχικότητα, την ολιγαρχία, την απομνημόνευση και την προγονοπληξία (Γληνός σε Φράγκο, 1986, σελ. 18).

Ο Paul Goodman (1969) προτείνει την αγωγή μέσα από ελεύθερες δραστηριότητες του παιδιού, χωρίς κανένα σύστημα. Ο καθηγητής του παιδαγωγικού πανεπιστημίου του Göttingen, Heinrich Roth (1973), υποστηρίζει ότι το παιδί σκέπτεται πράττοντας, δοκιμάζοντας και παίζοντας. Ο Goodman και ο Roth επιδιώκουν την ελεύθερη, αντιαυταρχική μάθηση, γιατί το παιδί μπορεί να αναπτυχθεί σωστά και καλά μέσα σε ένα ελεύθερο περιβάλλον, ώστε να γίνει υπεύθυνος πολίτης. Ο Roth βλέπει το αυταρχικό σχολείο να ασκεί τη μηχανική και αναπαραγωγική σκέψη του μαθητή, με αποτέλεσμα να ετοιμάζει ανελεύθερους και ανεύθυνους πολίτες (Goodman & Roth σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 196, 197).

Το αντιαυταρχικό σχολείο αφήνει τους μαθητές να εργαστούν σύμφωνα με τις δυνατότητες τους, με τον δικό τους ατομικό ρυθμό. Έρευνες που έγιναν στην Αμερική δίνουν στοιχεία πως όσο μεγαλώνει ο μαθητής, τόσο αυξάνονται και οι διαφορές στον τομέα της επίδοσης του. Τα αποτελέσματα αυτά υιοθέτησε ο καθηγητής παιδαγωγικής του πανεπιστημίου του Μονάχου Hans Schiefele (1969), διαπιστώνοντας ότι το σχολικό σύστημα πρέπει να αλλάξει, ώστε να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε μαθητή να εργαστεί με τον δικό του ρυθμό. Πρέπει όλοι να παραδεχτούμε ότι οι παραδοσιακές, αυταρχικές τάξεις, με ανομοιογενείς μαθητές, δεν αντέχουν πλέον στις απαιτήσεις της εποχής μας, ούτε δημιουργούν ίσες δυνατότητες μάθησης για όλους (Schiefele σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 198).

Ένα άλλο πεδίο ερευνών στράφηκε στην συναισθηματική κατάσταση

των μαθητών. Ο Βούλγαρος παιδαγωγός Γκεόργκι Λαζάνωφ σ' ένα πείραμά με 5.000 μαθητές, διαπίστωσε ότι η ψυχική ικανοποίηση βοηθάει στην μάθηση. Κατάληξε στο συμπέρασμα, ότι οι μαθητές της πρώτης δημοτικού όταν ικανοποιούνται ψυχικά και ζούνε ελεύθερα, μαθαίνουν να διαβάζουν σε 20-30 μέρες. Αντίθετα όταν δεν ικανοποιούνται ψυχικά μαθαίνουν να διαβάζουν σε 1-2 χρόνια. Τα θετικά συναισθήματα που κρύβονται πίσω από την ελευθερία, την πρωτοβουλία, την ανεξαρτησία, την ψυχική ικανοποίηση, αυξάνουν τις ικανότητες για μάθηση, ενώ παράλληλα μειώνουν το άγχος και τους φόβους του μαθητή (Λαζάνωφ σε Τσουρέκη, 1987, σελ. 211).

Ο Ιβάν Ίλλιτς και οι συνεργάτες του προχωρούν και πέρα από την αντιαυταρχική εκπαίδευση, σε μια κοινωνία χωρίς σχολεία, όπου ο καθένας θα υιοθετεί την γνώση, που τον ενδιαφέρει, άμεσα από τις πηγές που παράγεται (Ίλλιτς σε Πολυχρονόπουλο, 1992, σελ. 412).

Την νέα παιδαγωγική της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης την οραματίστηκαν και οι ανθρωπιστές της Αναγέννησης. Αμφισβήτησαν όλες τις εξουσιαστικές και καταπιεστικές μεθόδους εκπαίδευσης. Οι απόψεις του Ρουσσώ και οι ελευθεριακές του ιδέες, όσον αφορά την εκπαίδευση, ανταποκρίνονται στο αντιαυταρχικό σχολείο. Ο Ρουσσώ μέσα από τις παιδαγωγικές του ιδέες προσπαθεί να προωθήσει την πρωτοβουλία του παιδιού, την ελευθερία του, την υπευθυνότητα του, την δημιουργικότητα του, την αυτονομία του. Σε όλα αυτά που προωθεί, λαμβάνει υπόψη του, τη ξεχωριστή ψυχολογία του παιδιού, τις πραγματικές του ανάγκες και τις ικανότητες του. Δίνει στο μαθητή ένα δάσκαλο συνεργάτη, όχι ένα πρόσωπο απομακρυσμένο, που προκαλεί φόβο, μίσος και είναι υπεράνω του παιδιού (Ρουσσώ σε Κογκούλη, 1991, σελ. 241).

Ο Smith, τονίζει ότι το αντιαυταρχικό σχολείο είναι πιο ευχάριστο και πιο ανθρώπινο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να αναπτύσσονται θετικές διαθέσεις για το σχολείο και την μάθηση, έτσι ώστε να παρατηρείται λιγότερη φυγοπονία (Smith σε Χαραλαμπόπουλο, 1987, σελ. 241).

Ο Kant πιστεύει πως << οι μαθητές πρέπει να αποκαλύπτουν μόνοι τους την σημασία των γνώσεων που λαμβάνουν..... Η μάθηση δεν πρέπει να είναι η αποστήθιση προεκλεγμένων γνώσεων, αλλά η προσωπική διερεύνηση της εσωτερικής και εξωτερικής πραγματικότητας (Kant σε Πόλυχρονόπουλο, 1992, σελ. 126).

Ο φημισμένος παιδαγωγός στις σοσιαλιστικές χώρες Β. Σουχομλίνσκι γράφει, << κάθε παιδί αποτελούσε ένα ιδιαίτερο και ανεπανάληπτο κόσμο..... Τα παιδιά έχουν την δική τους αντίληψη για το καλό και το κακό, την τιμή και την ατιμία, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια..... Η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην εφηβεία πρέπει να είναι μια πορεία χαράς και ζωντανίας. Αυτό είναι ένας από τους βασικούς κανόνες της παιδαγωγικής εργασίας (Σουχομλίνσκι σε Φράγκο, 1986, σελ. 143).

Ο Πάουλο Φρέιρε, καθηγητής σε πανεπιστήμια της Βραζιλίας, της Χιλής και εκτάκτως στο Harvard, τονίζει ότι << η δημοκρατία και η δημοκρατική παιδεία θεμελιώνονται με την εμπιστοσύνη στους ανθρώπους και με την πίστη πως όχι μόνο μπορούν, αλλά και οφείλουν να συζητούν, τα προβλήματα της χώρας τους, του κόσμου τους γενικά, της δουλειάς τους και τα προβλήματα της ίδιας της δημοκρατίας. Η παιδεία είναι μια πράξη αγάπης και, κατά συνέπεια, μια πράξη θάρρους. Η παιδεία δεν πρέπει να αποφεύγει την ανάλυση της πραγματικότητας, ούτε να φοβάται την δημιουργική συζήτηση>> (1976, σελ. 15). Συνεχίζοντας ο Φρέιρε αναφέρει << ο λόγος ύπαρξης της φιλελεύθερης παιδαγωγικής βρίσκεται στην παρόρμηση της για

συμφιλίωση. Η αγωγή αρχίζει με την άρση της αντίφασης δασκάλου-μαθητή, με την συμφιλίωση των δύο πόλων της αντίφασης, έτσι που και οι δύο να είναι ταυτόχρονα και δάσκαλοι και μαθητές (ο.π. σελ. 79). Επίσης τονίζει ότι << μόνο με την επικοινωνία η ανθρώπινη ζωή αποκτά νόημα. Η σκέψη του δασκάλου αποκτά κύρος μόνο διαμέσου της αυθεντικότητας της σκέψης των μαθητών. Ο δάσκαλος δεν μπορεί να σκέφτεται για λογαριασμό των μαθητών του, ούτε να τους επιβάλλει την σκέψη του. Η αυθεντική σκέψη, η σκέψη που νοιάζεται για την πραγματικότητα, δεν λειτουργεί στην απομόνωση ενός φιλντισένιου πύργου, αλλά μόνο στην επικοινωνία. Αν είναι αλήθεια ότι η σκέψη έχει νόημα μόνο όταν γεννιέται από την δράση πάνω στον κόσμο, τότε η υποταγή των μαθητών στους δασκάλους γίνεται ακατανόητη >> (ο.π. σελ. 84, 85). Στα χέρια του Πάουλο Φρέιρε η μόρφωση είναι ένα όπλο για κοινωνική αλλαγή. Η παιδεία γίνεται για μια ακόμη φορά το μέσο, που με αυτό οι άνθρωποι μπορούν να αντιλαμβάνονται, να ερμηνεύουν, να κριτικάρουν και τελικά να μεταμορφώνουν τον γύρω τους κόσμο. Ο Φρέιρε θεωρεί την αγωγή, ένα μέσο για να ελευθερωθούν οι άνθρωποι και να γίνουν ικανοί να συμμετάσχουν ενεργά στην ιστορική εξέλιξη.

Ο Jahrow (1976) τονίζει ότι, << Αν θέλουμε να προετοιμάσουμε πραγματικά το παιδί για την ζωή στην δημοκρατία, την πολιτική και την δημόσια ζωή, τότε δεν πρέπει να του δώσουμε μόνο γνώσεις για τους πολιτικούς θεσμούς, αλλά κυρίως την δυνατότητα να ασκηθεί στους θεσμούς. Η παιδαγωγική πρέπει να μάθει στο παιδί να κατανοήσει το σχολείο και στο κοινωνικό περίγυρό του, τις βασικές κοινωνικοψυχολογικές και ομαδο-δυναμικές διαδικασίες και τρόπους συμπεριφοράς που καθορίζουν την ζωή σε κοινωνικά σύνολα και θεσμούς (Jahrow σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 13).

Ο Γκότοβος διαπιστώνει ότι << όλοι οι παιδαγωγικοί στόχοι του σχολείου μπορούν να αναχθούν σε διδακτικούς στόχους. Με άλλα λόγια με την διδασκαλία γίνεται η μετάδοση, όχι μόνο απλών γνώσεων, αλλά και αξιών και στάσεων όπως η ειλικρίνεια, η δημοκρατία, η ελευθερία, η θρησκευτική πίστη, η φιλοπετρία. Με την λογική αυτή το σχολείο προσπαθεί να διαπαιδαγωγήσει δημοκρατικούς πολίτες με την απλή αναφορά στις παραπάνω αρχές και αξίες, αξιολογώντας το αποτέλεσμα της διδασκαλίας, όχι με ανάλογες εμπειρίες, αλλά με την λεκτική απόδοση των εννοιών αυτών (Γκότοβος σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 43).

Ο Ερικ Φρομ βρίσκεται σε μια οριακή κατάσταση. Πιστεύει στην δημοκρατία, στην ελευθερία, στην αυτοδιοίκηση, αλλά δεν είναι σίγουρος, αν θα πρέπει να δοθούν όλα αυτά στα παιδιά χωρίς περιορισμούς. Πιστεύει πως το παιδί μπορεί να μάθει, να φτάσει στην γνώση, χωρίς καταναγκασμούς, μπορεί να ικανοποιήσει μόνο του τις ανάγκες του, να δημιουργήσει τα δικά του ενδιαφέροντα για την ζωή. Αντίθετα όμως με αυτά, πιστεύει πως η κοινωνία οδηγεί τον άνθρωπο σε μια κατάσταση υποδούλωσης. Όλοι οι άνθρωποι, σε κάθε τομέα της ζωής τους, είναι ιεραρχημένοι, με αποτέλεσμα η εξουσία, ο καταναγκασμός και η δύναμη να βρίσκονται σε θέση ισχύος. Ο Ερικ Φρομ βρίσκεται σε ένα μεταίχμιο στάδιο. Θέλει την ελευθερία στα σχολεία, αλλά παράλληλα σκέφτεται πως αυτή δεν υπάρχει στην κοινωνία μας. Αναρωτιέται, αν η αντιαυταρχική εκπαίδευση είναι λανθασμένη και αν θα πρέπει να ξαναγυρίσουμε πάλι στις καταναγκαστικές, αυταρχικές μεθόδους; Η απάντηση που δίνει ο ίδιος σε αυτή την ερώτηση, σε αυτή την σκέψη του, είναι πως πρέπει να δώσουμε ελευθερία στο παιδί, αλλά με προσοχή, ελέγχοντας πρώτα την ίδια την ελευθερία. Ο Ερικ Φρομ αναφέρει ότι υπάρχουν δύο είδη εξουσίας, η φανερή και η ανώνυμη. Η φανερή εξουσία ασκείται από

τους ανθρώπους που έχουν θέση ισχύος, άμεσα και χωρίς δισταγμούς. Η ανώνυμη εξουσία ασκείται από τους ανθρώπους που έχουν μια θέση ισχύος, αλλά με την συγκατάθεση του εξουσιαζόμενου. Ο σημερινός άνθρωπος ζεί σε μια κοινωνία που συνεχώς τον οδηγεί και τον προστάζει τι θα κάνει. Ο εξουσιαζόμενος κάνει αυτά που του προστάζουμε, αλλά κατά βάθος πιστεύει πως είναι ελεύθερος και ανεξάρτητος. Σε αυτό το σημείο καλό είναι να αναφερθούν δύο παραδείγματα, φανερά και ανώνυμη εξουσίας, στο σχολικό χώρο. Η φανερή εξουσία: η οποία βρίσκεται στα χέρια του αυταρχικού δασκάλου εκφράζεται με αυτά τα λόγια, "θα κάνεις αυτό που σου λέω, αν δεν το κάνεις θα σε τιμωρήσω". Η ανώνυμη εξουσία εκφράζεται με πιο ήπιο τρόπο, ο δάσκαλος σε αυτή την περίπτωση θα έλεγε "Γιωργάκη, πιστεύω πως θα με ευχαριστήσει να κάνεις αυτό που σου είπα". Στην πρώτη περίπτωση, ο μαθητής κάνει αυτό που θέλει ο δάσκαλος γιατί φοβάται πραγματικά, ενώ στην δεύτερη περίπτωση κάνει αυτό που θέλει ο δάσκαλος, όχι από φόβο, αλλά γιατί πιστεύει πως αν το κάνει αυτό θα ευχαριστήσει τον δάσκαλο και τους γύρω του. Πρέπει λοιπόν στην αντιαυταρχική εκπαίδευση να προσέξουμε πάρα πολύ τον ρόλο της ελευθερίας. Ο Έρικ Φρομ υποστηρίζει πως πρέπει να δοθεί στο παιδί ελευθερία, όχι όμως ασυδοσία και απόλυτη ελευθερία. Συμφωνεί με τον Νηλ, ότι δεν υπάρχουν προβληματικά παιδιά, αλλά υπάρχουν μόνο, προβληματικοί γονείς και προβληματική ανθρωπότητα. Οι προβληματικοί γονείς και όλη η ανθρωπότητα καταστρέφουν το παιδί. Χρειάζεται μια ριζική αλλαγή. Η αλλαγή αυτή μπορεί να έρθει από την εκπαίδευση. Η αντιαυταρχική εκπαίδευση, κατά τον Έρικ Φρομ, θα καρποφορήσει σε μια κοινωνία, στην οποία επίκεντρο όλων των δραστηριοτήτων θα είναι ο άνθρωπος (Έρικ Φρομ σε Νηλ, 1972, σελ. 13).

Σε αυτή την ενότητα είδαμε μερικές θέσεις ειδικών που ασχολήθηκαν και μελέτησαν το αυταρχικό και το αντιαυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα. Πολλοί είναι αυτοί που επιδιώκουν με τα συγγράμματα τους να αλλάξουν την αυταρχική παιδεία, ώστε να περάσουμε σε μια δημοκρατική, ελεύθερη και αντιαυταρχική παιδεία, ενώ δεν είναι και λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν την σημερινή αυταρχική εκπαιδευτική κατάσταση.

Θ. Η συμβολή της κοινωνικής εργασίας στο σχολείο

Ο τομέας της κοινωνικής εργασίας στα σχολεία δεν έχει ακόμη καλυφθεί στην Ελλάδα, παρόλο που το Προεδρικό διάταγμα 891/78, Φ.Ε.Κ. 213, άρθρο 6, προβλέπει την απασχόληση του κοινωνικού λειτουργού στον τομέα της εκπαίδευσης.

Κοινωνική εργασία είναι η εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη μέσω της οποίας ο κοινωνικός λειτουργός βοηθάει τα άτομα να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους, να αναπτύξουν τις ικανότητές τους, να βρουν λύσεις για να αντιμετωπίσουν τα τυχόν προβλήματα τους. Οι Raab και Rademacker με τον όρο σχολική κοινωνική εργασία εννοούν <<κάθε μορφή κοινωνικής εργασίας με νέους, που συμπεριλαμβάνει στη διαδικασία της και το σχολείο, άσχετα σε ποιο θεσμό υπάγεται η εργασία αυτή>> (Raab & Rademacker, 1982 σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 62). Ο Tillmann διαπιστώνει ότι οι παιδαγωγικές παρεμβάσεις του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο μπορούν να περιγραφούν με διάφορους όρους όπως, "κοινωνικοπαιδαγωγική εργασία με μαθητές", "βοήθεια μαθητών", "επιθετική βοήθεια νέων", "κοινωνική εργασία νέων" (Tillmann, 1982 σε Ζωγράφου, 1992, σελ. 62). Η σχολική κοινωνική εργασία στην Αμερική και στην Αγγλία έχει αναπτυχθεί με τους όρους "OPEN SCHOOL" και "COMMUNITY EDUCATION", ενώ στην Γερμανία για την κοινωνική εργασία στο σχολείο έχουν αναπτυχθεί διαφορετικοί ορισμοί, διαφορετικοί φορείς και διαφορετικά πεδία εργασίας (Ζωγράφου, 1993, σελ. 61,62).

Γενικά το έργο του κοινωνικού λειτουργού στο σχολικό περιβάλλον είναι προληπτικό, διαγνωστικό, συμβουλευτικό, θεραπευτικό, επιμορφωτικό, και απευθύνεται στα παιδιά, στους γονείς, στους δασκάλους και σε όλη την κοινότητα.

1) Σχέση κοινωνικής εργασίας και παιδαγωγικής

Ο Lattke υποστηρίζει ότι η σχέση κοινωνικής εργασίας και παιδαγωγικής είναι πολύ στενή, διότι η κοινωνική εργασία δεν έχει μόνο μια << δευτερεύουσα εντολή διαπαιδαγώγησης του λαού, αλλά και ένα παιδαγωγικό πυρήνα >> (Lattke, 1986 σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 57). Ο παιδαγωγικός πυρήνας της κοινωνικής εργασίας φαίνεται από τα παρακάτω πραγματικά γεγονότα:

i) Ο κοινωνικός λειτουργός, ο οποίος είναι ο επιστήμονας που ασκεί την κοινωνική εργασία, μαθαίνει τα άτομα που βοηθάει, να επιλέξουν μια από τις πολλές δυνατές λύσεις αντιμετώπισης προβληματικών καταστάσεων. Έτσι διδάσκει στο άτομο να δέχεται ή να απορρίπτει μια βοήθεια.

ii) Στόχος της κοινωνικής εργασίας είναι η αυτοπραγμάτωση και η ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, με την έννοια της χειραφέτησης.

iii) Ο κοινωνικός λειτουργός παρεμβαίνει μεθοδικά και πάντα χρησιμοποιεί κατάλληλα παιδαγωγικά μέσα (π.χ. διδασκαλία, επιμόρφωση, συμβούλευση, πληροφόρηση).

iv) Η κοινωνική εργασία έχει ήδη διεισδύσει στους τομείς επιμόρφωσης νέων και ενηλίκων (π.χ. λαϊκή επιμόρφωση, συνδικαλισμός, φιλανθρωπικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις) (ο.π. σελ.58).

Ο Iben υποστηρίζει ότι το μεγαλύτερο πεδίο εργασίας της κοινωνικής εργασίας το έχει καταλάβει η κοινωνική παιδαγωγική (Iben, 1971 σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 58,59).

Ο Ζωγράφου υποστηρίζει ότι <<στην πράξη η παιδαγωγική δραστηριότητα των κοινωνικών λειτουργών έχει πολλούς περιορισμούς,

οι οποίοι οφείλονται όχι μόνο στις αντιφάσεις που παρουσιάζονται στους διάφορους τομείς δραστηριότητας και στις ελλείψεις των ίδιων των κοινωνικών λειτουργών για την αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων, αλλά και στην έλλειψη κατανόησης εκ μέρους πολλών φορέων κοινωνικής εργασίας που δεν διαθέτουν την αναγκαία υλοτεχνική υποδομή και τις διευκολύνσεις για την αποτελεσματική εργασία αγωγής και επιμόρφωσης, με αποτέλεσμα να θεωρείται συχνά ο κοινωνικός λειτουργός σαν διοικητικό όργανο>> (1993, σελ.58).

Οι αξίες στις οποίες συμμερίζονται οι δύο κλάδοι, κοινωνική εργασία και παιδαγωγική, παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα (επόμενη σελίδα), ο οποίος παρουσιάστηκε στο περιοδικό *Social Work* στο άρθρο της L.Costin "School Social Work as a Specialized Service" το 1981.

Επίπεδο 1	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3
<p>Ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών.</p> <p>Ανεξαρτησία μυαλού και ελευθερία να το χρησιμοποιήσει.</p> <p>Αυτοδιάθεση του ατόμου.</p> <p>Αξία που προσάπτεται στις ατομικές διαφορές.</p> <p>Προώθηση του εγγενούς δυναμικού για την ανάπτυξη όλων των παιδιών.</p> <p>Δικαιοσύνη.</p>	<p>Οριμότητα να αναζητά και να χρησιμοποιεί ευκαιρίες.</p> <p>Πρωτοτυπία σκέψης: δυνατότητα για διαφωνία.</p> <p>Αποδοχή της ευθύνης που έχει ο καθένας για τον εαυτό του.</p> <p>Ανεκτικότητα που βασίζεται στον σεβασμό.</p> <p>Αγάπη για την μάθηση και την επιτυχία εκφρασώπιση της ικανότητας.</p> <p>Ευθύτητα και ειλικρίνεια σε σχέση με άλλους ανθρώπους.</p>	<p>Ιση μεταχείριση μέσα στο χώρο του σχολείου.</p> <p>Ανοικτή συζήτηση θετική ενίσχυση των αμφιβητήσεων.</p> <p>Συνθήκες που επιτρέπουν στα παιδιά να μοιραστούν την καθοδήγηση της δικής ^{τους} μάθησης, με το δικός τους σπλ.</p> <p>Προσοχή σε ατομικές μαθησιακές ανάγκες, ποικιλία πολιτιστικών και φυλετικών χαρακτηριστικών και άλλων διακρίσεων στο πληθυσμό του σχολείου.</p> <p>Πρόβλεψη για κατάλληλο εξατομικευμένο πρόγραμμα.</p> <p>Χρήση μαθητικών ομάδων για ανάπτυξη και αύξηση του μέτρου εντιμότητας και ηθικής.</p>

*Πίνακας στον οποίο συμμερίζονται οι αξίες της κοινωνικής εργασίας και της παιδαγωγικής.

Ο παλιός διαχωρισμός της κοινωνικής εργασίας και της παιδαγωγικής δεν ισχύει πλέον. Σήμερα πολλά καθήκοντα μπορούν να αναληφθούν και από τα δύο επαγγέλματα (Boulet, 1980 σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 60).

2) Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο

Το Προεδρικό διάταγμα 891/78, Φ.Ε.Κ. 213, άρθρο 6, παράγραφος 1, 2, αναφέρει το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στην εκπαίδευση. Συγκεκριμένα αναφέρει << ο κοινωνικός λειτουργός στον τομέα της εκπαίδευσης συμβάλλει εις την πρόληψιν ή αντιμετώπισιν συναισθηματικών ή κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων μαθητών ή σπουδαστών.....Το έργο του κοινωνικού λειτουργού εις τον τομέα της εκπαίδευσεως συνίσταται εις την διερεύνηση των συνθηκών, αίτινες αποτελούν τους γενεσιουργούς λόγους προβλημάτων >> (Φ.Ε.Κ. 213, άρθρο 6).

Οι δραστηριότητες του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο είναι πολλές. Αρχικά ασχολείται με την διάγνωση και θεραπεία των εξωσχολικών συνθηκών που περιορίζουν την ικανότητα του παιδιού να χρησιμοποιήσει τις εκπαιδευτικές δυνατότητες που του προσφέρονται. Ερμηνεύει τις προσπάθειες του σχολείου στους γονείς και των γονέων στους δασκάλους. Επιδιώκει την βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας της σχολικής κοινότητας. Χειρίζεται προβλήματα που πηγάζουν, από αρνητικές οικογενειακές συνθήκες (οικονομικές δυσκολίες, προβλήματα υγείας), από δυσκολίες σχέσεων γονέων-παιδιού (αδιαφορία, υπερπροστασία, υπερβολικές απαιτήσεις, κατάχρηση πατρικής εξουσίας), από δυσκολίες σχέσεων παιδιού με πρόσωπα σε θέση εξουσίας, από δυσκολίες σχέσεων παιδιού με συνομηλίκους (έλλειψη παραδοχής, απομόνωση), από ανεπάρκεια του σχολικού προγράμματος σε σχέση με τις ανάγκες του παιδιού.

Ο κοινωνικός λειτουργός για να ολοκληρώσει το έργο του, αλλά και τον ρόλο του στο σχολείο, θα πρέπει να χρησιμοποιεί όλες τις μεθόδους κοινωνικής εργασίας. Εργάζεται με το παιδί, τους γονείς, τους δασκάλους και με την κοινότητα.

Στην κοινωνική εργασία με το παιδί, ο κοινωνικός λειτουργός συνεργάζεται με το παιδί για την αντιμετώπιση ατομικών προβλημάτων. Χειρίζεται προβλήματα συγκρούσεων με παράγοντες του σχολείου ή της οικογένειας. Επίσης, ο κοινωνικός λειτουργός προσπαθεί να βοηθήσει το παιδί και μέσα από ομαδικές δραστηριότητες. Επιδιώκει να προσφέρει στο παιδί θετικές ομαδικές εμπειρίες. Οι ομαδικές δραστηριότητες επιδιώκουν την καλύτερη ένταξη του παιδιού στο περιβάλλον του και την διευκόλυνση των κοινωνικών του σχέσεων.

Στην κοινωνική εργασία με τους γονείς, ο κοινωνικός λειτουργός προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες, σχετικές με την αγωγή του παιδιού. Εξετάζει θέματα οικογενειακών σχέσεων και βοηθάει να αναπτυχθούν θετικές ενδοοικογενειακές σχέσεις. Στις ομάδες γονέων, τα θέματα προς συζήτηση επικεντρώνονται στο σχολείο, στο παιδί και στην κοινότητα.

Στην κοινωνική εργασία με τους δασκάλους, ο κοινωνικός λειτουργός προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει τους δασκάλους για την προβληματική κατάσταση ορισμένων παιδιών.

Τέλος, ο Ζωγράφου στο βιβλίο του "Σχολική Κοινωνική Εργασία", παραθέτει τα καθήκοντα του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο. Η σχολική κοινωνική εργασία θα πρέπει να επικεντρώνεται στα παρακάτω καθήκοντα:

- *-Να υποβοηθά ατομικά τους μαθητές.
- Να προσφέρει κοινωνικοπαιδαγωγική βοήθεια σε μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς.
- Να προβάλλει τις κοινωνικοπαιδαγωγικές απόψεις του στις συνεδριάσεις των τάξεων.
- Να αντιλαμβάνεται και να μεταδίδει ερεθίσματα για την συναπόφαση των μαθητών.

- Να βοηθά για την δημιουργία ομάδων γονέων, να τις ενθαρρύνει και να τις συνοδεύει.
- Να εκπροσωπεί τους μη προνομιούχους μαθητές και γονείς.
- Να εφαρμόζει και να δοκιμάζει νέους τρόπους κοινωνικής συμπεριφοράς.
- Να μάθει να αντιλαμβάνεται, να αναλύει; να αξιολογεί και να επεξεργάζεται συγκρούσεις.
- Να παρέχει πρακτικές κοινωνικές υπηρεσίες.
- Να αξιολογεί ομαδο-δυναμικές διαδικασίες στις τάξεις και στις συνεδριάσεις και να τις παροτρύνει συνειδητά.
- Να κάνει προσφορές ψυχαγωγίας και να μαθαίνει από τις κοινές εμπειρίες.
- Να προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες.
- Να αποκαθιστά σχέσεις στο χώρο του επαγγέλματος και της εργασίας.
- Να συμμετέχει στο μάθημα της κοινωνικής παιδαγωγικής.
- Να συνεργάζεται με θεσμούς, άτομα και να παίρνει πρωτοβουλίες μέσα στο κοινωνικοπαιδαγωγικό χώρο (κοινωνική εργασία με νέους).
- Να αποκαθιστά και να καλλιεργεί εξωτερικές επαφές και συνεργασία στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο (κοινωνική εργασία με συνοικία)* (1993, σελ. 98,99).

3) Στόχοι του σχολικού κοινωνικού λειτουργού

Σκοπός του σχολείου είναι η γνώση αλλά και η ανάπτυξη προσωπικότητας των μαθητών, ώστε να ζούν αρμονικά στο κοινωνικό σύνολο. Ο σχολικός κοινωνικός λειτουργός είναι συνεργάτης του εκπαιδευτικού προσωπικού. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι ο κοινωνικός

λειτουργός επειδή αποτελεί μέρος της δομής του σχολείου, είναι απαραίτητο να εξηγήσει στο παιδί και στους γονείς ότι οι στόχοι του είναι διαφορετικοί από εκείνους του δασκάλου.

Τα επίπεδα που κινείται ο σχολικός κοινωνικός λειτουργός είναι: η μαθητική κοινότητα, οι γονείς, το εκπαιδευτικό προσωπικό, ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων, οι οικογένειες και η κοινότητα. Όλοι του οι στόχοι επικεντρώνονται γύρω από την καλύτερη λειτουργία αυτών των απόμων, θεσμών και φορέων. Αναλυτικά οι στόχοι της σχολικής κοινωνικής εργασίας έχουν ως εξής:

- Προβάλλει την κοινωνική διάσταση των προβλημάτων.
- Προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες.
- Μεσολαβητικό ρόλο, με σκοπό την προσαρμογή των αναγκών των νέων και των παιδιών στους κοινωνικά αποδεκτούς στόχους (Grossmann, 1982 σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 103).
- Υποστηρικτικό ρόλο, με το να εκπροσωπεί και να διεκδικεί τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των παιδιών και των νέων.
- Κοινωνικό έλεγχο ως υποκατάστατο καθηκόντων άλλων παιδαγωγικών φορέων (ο.π. σελ. 103).
- Προάγει προσωπικές και κοινωνικές διαδικασίες μόρφωσης στη φάση της μάθησης και του επαγγελματικού προσανατολισμού (Ζωγράφου, 1993, σελ. 103).
- Μειώνει το φόβο των μαθητών και τους βοηθά για μια στενή, χαλαρή, διαδικασία μάθησης.
- Συμβάλλει στο να γνωρίσουν οι μαθητές τις ατομικές και κοινωνικές τους ικανότητες, πράγμα που το σχολείο συνήθως προσφέρει σε μικρό βαθμό.

- Διεγείρει τους μαθητές την κατανόηση για τις διάφορες προδιαθέσεις των μελών της ομάδας (Bundesarbeitsgemeinschaft Jugendaufbauwerk, 1973 σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 104,105).
- Διευκολύνει στη χειραφέτηση των μαθητών και στον εκδημοκρατισμό του σχολείου.
- Εξασφαλίζει την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των ευκαιριών μάθησης που προσφέρει το σχολείο.
- Υποστηρίζει και συμπαραστέκεται στο παιδί και στην οικογένεια του όταν υπάρχει πρόβλημα.
- Ενεργοποιεί, ευαισθητοποιεί τους φορείς της κοινότητας για την αντιμετώπιση προβλημάτων.
- Βοηθά στην εξάλειψη και αντιμετώπιση των δυσκολιών και προβλημάτων που παρουσιάζονται κατά την κοινωνικοποίηση των παιδιών (Ζωγράφου, 1993, σελ. 103).
- Κοινωνικοποιεί προληπτικά με το να κάνει προσιτούς στα παιδιά, όλων των κοινωνικών στρωμάτων, τους κοινωνικά επιθυμητούς ρόλους.
- Κάνει παιδαγωγικά χρήσιμες ενδεχόμενες συγκρούσεις (ο.π. σελ 103).
- Εξετάζει θέματα οικογενειακών σχέσεων.
- Συνεργάζεται με σκοπό τη δημιουργία προϋποθέσεως θετικής επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας και υιοθέτηση συμπεριφοράς ανάλογης με τους ρόλους του κάθε μέλους.
- Επιδιώκει να προσφέρει στο παιδί ομαδικές εμπειρίες, σχεδιασμένες για να διευκολύνουν θετικά τις κοινωνικές σχέσεις των παιδιών και την αυτοπεποίθησή τους.
- Επιμόρφωση κυρίως των πολιτιστικά στερημένων γονέων.
- Προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες σχετικά με την αγωγή του παιδιού.

Η σχολική κοινωνική εργασία για να πετύχει αυτούς τους στόχους θα πρέπει να αναλύει, να συμβουλεύει, να ενεργοποιεί ομάδες στόχου, να συνεργάζεται με σχολικούς ψυχολόγους, σχολιάτρους και να κερδίσει την στενή συνεργασία των δασκάλων (βλ. Ζωγράφου, 1993, σελ. 104).

Επίσης για να επιτευχθούν οι στόχοι της σχολικής κοινωνικής εργασίας, ο κοινωνικός λειτουργός εφαρμόζει:

-Κοινωνική εργασία με ομάδες (Κ.Ε.Ο.).Ο κοινωνικός λειτουργός συνεργάζεται με καθορισμένο αριθμό μαθητών για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, μέσα από ομαδικές δραστηριότητες.

-Κοινωνική εργασία με άτομα (Κ.Ε.Α.).Ο κοινωνικός λειτουργός συνεργάζεται στενά με το μαθητή που χρειάζεται βοήθεια σε ατομική βάση.

-Κοινωνική εργασία με οικογένεια.Ο κοινωνικός λειτουργός συνεργάζεται με οικογένειες μαθητών, που χρειάζονται υποστήριξη, για την επίλυση καταστάσεων που επηρεάζουν την αρμονική λειτουργία της.

-Κοινωνική εργασία με ομάδες γονέων, συμβουλευτικού και επιμορφωτικού χαρακτήρα.

-Κοινωνική εργασία με κοινότητα (Κ.Ε.Κ.).Ο κοινωνικός λειτουργός ενεργοποιεί, ευαισθητοποιεί τους φορείς της κοινότητας αφού το σχολείο είναι ζωτικό κύτταρο της.

4) Σχέση του κοινωνικού λειτουργού με το εκπαιδευτικό προσωπικό

Απαραίτητη προϋπόθεση της κοινωνικής εργασίας στο σχολικό πλαίσιο είναι η διαρκής επικοινωνία με το εκπαιδευτικό προσωπικό.Η

κοινωνική υπηρεσία στα σχολικά ιδρύματα είναι δευτερογενής. Βρίσκεται εκεί για να διευκολύνει την παιδαγωγική και εκπαιδευτική εργασία του δασκάλου. Ο κοινωνικός λειτουργός στο σχολείο πρέπει να επιδιώκει να βρει τις ευκαιρίες να βοηθήσει το δάσκαλο. Το σημερινό σχολείο δεν πρέπει να ετοιμάζει μόνο επιστήμονες, αλλά να ετοιμάζει πάνω από όλα ισορροπημένους ανθρώπους, σωματικά, πνευματικά και ψυχικά υγιείς. Το σχολείο καλείται να ασχοληθεί με το κοινωνικό περίγυρο των μαθητών, όχι μόνο με το μαθητόκοσμο. Η εισροή όλων των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών προβλημάτων μέσα στο σχολικό περιβάλλον, επιφέρουν την συνεργασία του δασκάλου με τον κοινωνικό λειτουργό. Οι στόχοι και οι σκοποί συνεργασίας του κοινωνικού λειτουργού με το εκπαιδευτικό προσωπικό πρέπει πάντα να έχουν στο επίκεντρο το μαθητή. Η συνεργασία πρέπει να στοχεύει:

- i) στο δύσκολο παιδί
- ii) στους εξωσχολικούς παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά το παιδί
- iii) στους τρόπους χειρισμού του δύσκολου παιδιού
- vi) στο να ενημερωθεί ο κοινωνικός λειτουργός για την πρόοδο και την συμπεριφορά των μαθητών μέσα στην τάξη
- v) στο να ευαισθητοποιηθούν οι δάσκαλοι στις ανάγκες των μαθητών
- vi) στο να συνειδητοποιήσουν οι δάσκαλοι τη σημασία συμμετοχής των γονέων στο εκπαιδευτικό έργο του σχολείου
- vii) σε θέματα πειθαρχίας
- viii) στις σχέσεις του σχολείου με την κοινότητα
- viii) στο να κατανοήσουν οι δάσκαλοι τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού

Η καλή συνεργασία και κατά συνέπεια η καλή σχέση μεταξύ δασκάλου και κοινωνικού λειτουργού, έχει σαν αποτέλεσμα, προγραμματισμένες

ενέργειες για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων και συντονισμό στις κινήσεις του σχολείου, της κοινότητας και της οικογένειας.

Παρόλο που η καλή σχέση δασκάλου και κοινωνικού λειτουργού βοηθάει πάρα πολύ στην λύση προβλημάτων, πολλοί είναι οι δάσκαλοι που απορρίπτουν την συνεργασία με τον κοινωνικό λειτουργό και δεν τον δέχονται σαν βοηθό. Ο Horf πιστεύει ότι η συνεργασία του δασκάλου με τον κοινωνικό λειτουργό είναι αδύνατη για τους παρακάτω λόγους:

<< - Εσφαλμένες προσδοκίες των δασκάλων προς τους κοινωνικούς λειτουργούς (βοηθητικοί δάσκαλοι, παιδαγωγοί ελεύθερου χρόνου).

- Διαφορές στο βαθμό επαγγελματικότητας και του κύρους (διοικητική εποπτεία, μισθός).

- Κεκαλυμμένος αμοιβαίος συναγωνισμός.

- Η κοινωνική εργασία μπορεί να βοηθάει μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις και στην ουσία συμβάλλει στην σταθεροποίηση της υπάρχουσας κατάστασης στο σχολείο.

Για όλους αυτούς τους λόγους ο Horf προτείνει ως λύση το "δάσκαλο ως κοινωνικό παιδαγωγό" έτσι ώστε να γεφυρωθεί η διαφορά ανάμεσα στον "παιδαγωγικό και διδακτικό τομέα", τροποποιώντας βέβαια και την απασχόληση των δασκάλων "ποσοτικά" και "ποιοτικά">> (Horf, 1981 σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 89).

Οι Schwarz και Salustowicz υποστηρίζουν πως οι δάσκαλοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν μεγάλες επαγγελματικές διαφορές, ιδιαίτερα στις αντιλήψεις και στους τρόπους συμπεριφοράς. Ο Salustowicz υποστηρίζει ότι η βελτίωση της παιδαγωγικής ικανότητας των δασκάλων θα μπορούσε να επιφέρει ένα κοινωνικοπαιδαγωγικό

προσανατολισμό στο σχολείο. Όμως για να μπορέσει να γίνει αυτό θα πρέπει να θεσμοποιηθεί η σχολική κοινωνική εργασία (Scwarz & Salustowicz σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 92,93,94).

5) Πρότυπα συνεργασίας της κοινωνικής εργασίας με το σχολείο

Ο Ζωγράφου υποστηρίζει ότι << η ποιότητα συνεργασίας ανάμεσα στο σχολείο και την κοινωνική εργασία εξαρτάται από το κατά πόσο η κοινωνική εργασία είναι σε θέση να υλοποιήσει τις μεθόδους και τους βασικούς της στόχους, το αν δηλαδή, μπορεί να υλοποιήσει την "κριτική της λειτουργία" ή απορροφάται από το πανίσχυρο σχολείο και γίνεται άβουλο όργανο του στην προσαρμογή των μαθητών στις "ανάγκες" του σχολείου και όχι στην προσαρμογή του σχολείου στις ανάγκες των μαθητών >> (1993, σελ. 106).

Τα πρότυπα συνεργασίας της κοινωνικής εργασίας με το σχολείο είναι:

- Πρώτο πρότυπο: "Υπαγωγή της κοινωνικής εργασίας στους σκοπούς του σχολείου". Σε αυτό το πρότυπο η κοινωνική εργασία υπάγεται στην ιεραρχία του σχολείου, με άμεση συνέπεια να περιορίζονται σημαντικά οι δυνατότητες μια κριτικής εργασίας. Οι κοινωνικοί λειτουργοί χρησιμοποιούνται μόνο για την επίβλεψη των μαθητών στα διαλείμματα και για την αντικατάσταση των δασκάλων όταν απουσιάζουν (βλ. Ζωγράφου, 1993, σελ. 106).

- Δεύτερο πρότυπο: "Κριτική ένταξη". Σε αυτό το πρότυπο η κοινωνική εργασία ενσωματώνεται στο σχολείο, διατηρώντας ταυτόχρονα απεριόριστη αυτονομία. Στα πλαίσια αυτής της συμφωνίας δημιουργείται μέσα στους κόλπους του σχολείου μια αυτόνομη κοινωνική

υπηρεσία. Αυτό το πρότυπο συνεργασίας επιφέρει μια ισορρόπηση ανάμεσα στις απαιτήσεις του σχολείου και της σχολικής κοινωνικής εργασίας, η οποία συνεργάζεται με το σχολείο, χωρίς να χάσει την κριτικής της λειτουργία (ο.π. σελ. 108).

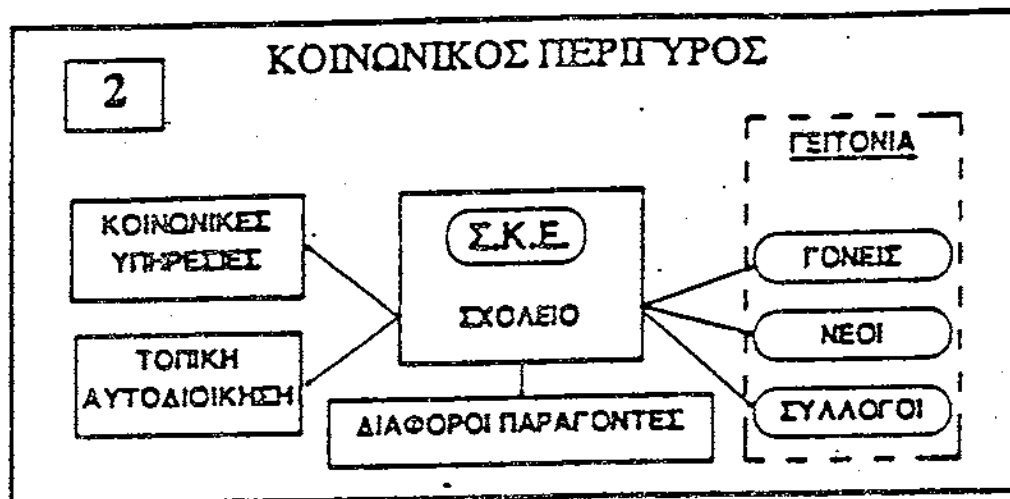
- Τρίτο πρότυπο: *Απορριπτική απόσταση*. Σε αυτό το πρότυπο η σχολική κοινωνική εργασία είναι ανεξάρτητη από το σχολείο και δρα στο πλαίσιο ενός *ελεύθερου φορέα*. Η συνεργασία με το σχολείο περιορίζεται απλώς σε συμφωνίες γύρω από την διάθεση χώρων. Ο Tillmann τονίζει ότι στο πρότυπο αυτό η σχολική κοινωνική εργασία έχει μεγάλη αυτονομία, έχει όμως και το μειονέκτημα να χάσει τη δυνατότητα συνεργασίας με τους δασκάλους και να αποκλειστεί έτσι από κάθε επιρροή στις σχολικές διαδικασίες (Tillmann σε Ζωγράφου, 1993, σελ. 111).

Παρακάτω ακολουθούν σχήματα που δείχνουν ξεκάθαρα την θέση της σχολικής κοινωνικής εργασίας σύμφωνα με τα τρία παραπάνω πρότυπα:

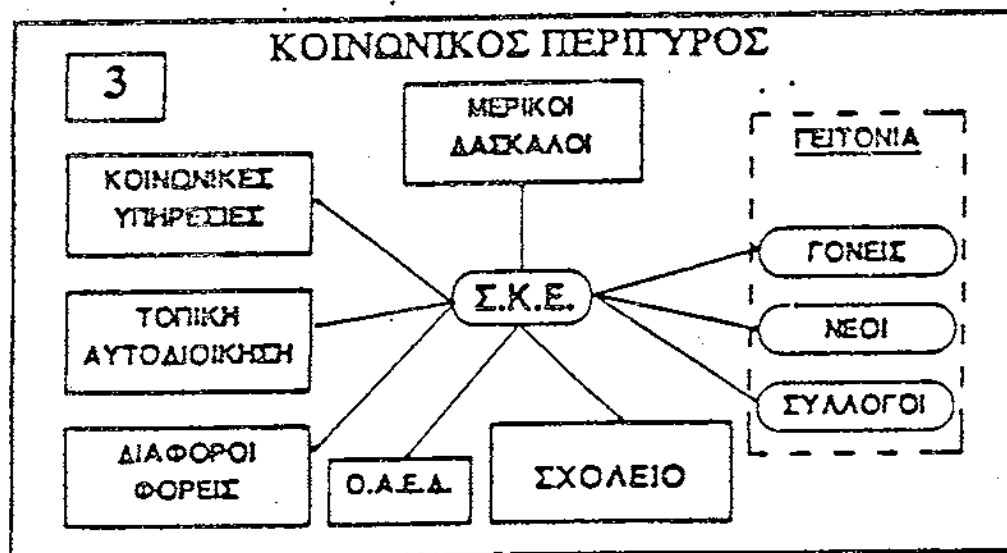
1

*Το πρότυπο της *υπαγωγής της κοινωνικής εργασίας στους σκοπούς του σχολείου* (σχήμα 1).

*Το πρότυπο της 'κριτικής ένταξης' (σχήμα 2).

*Το πρότυπο της 'απορριπτικής απόστασης' (σχήμα 3).

6) Απαραίτητες γνώσεις του σχολικού κοινωνικού λειτουργού

Για να στεφθεί με επιτυχία το έργο του κοινωνικού λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο, θα πρέπει να έχει τις παρακάτω γνώσεις:

- Γνώση της φυσιολογικής συμπεριφοράς που αναμένεται σε κάθε στάδιο εξέλιξης του παιδιού, όπως καθορίζεται από την χρονολογική ηλικία του και τις φυσιολογικές και πνευματικές δυνατότητες του.

- Γνώση της συμπτωματολογίας των αποκλίσεων από την φυσιολογική συμπεριφορά και την σημασία τους.
- Γνώση της σημασίας της επιβολής ορίων συμπεριφοράς.
- Γνώση των αιτιών και αφορμών, ατομικών και κοινωνικών, που προκαλούν άγχος και φόβο στο παιδί.
- Γνώση όλων των μεθόδων και των τεχνικών της κοινωνικής εργασίας (Κ.Ε.Α., Κ.Ε.Ο., Κ.Ε.Κ., Κοινωνική έρευνα).
- Γνώση των δυναμικών της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
- Γνώση των επιπτώσεων επί του ατόμου και της οικογένειας, του κοινωνικού περιβάλλοντος.
- Γνώση της ψυχολογίας του "Εγώ".
- Γνώση της σπουδαιότητας των κοινωνικών δικτύων (φίλοι, συγγενείς).

Επίσης ο σχολικός κοινωνικός λειτουργός χρειάζεται επαρκή θεωρητική κατάρτιση σε τομείς σχετικούς με το αντικείμενο του σχολείου, όπως:

- Εκπαιδευτική νομοθεσία και εκπαιδευτική πολιτική.
- Ιστορική εξέλιξη της εκπαίδευσης.
- Οικονομική πολιτική και δυνατότητες επιχορήγησης των σχολείων.
- Αναλυτικά προγράμματα ύλης.
- Παιδαγωγικές κατευθύνσεις.
- Μέθοδοι διδασκαλίας.
- Λειτουργία και δυναμική διαφόρων υπο-ομάδων στο σχολείο.
- Κουλτούρα σχολείου και μαθητών.
- Ανάγκες του συγκεκριμένου σχολείου.
- Ρόλοι και επαγγελματική αρμοδιότητα των διαφόρων ειδικών που λειτουργούν στο σχολείο.

Όλες αυτές οι γνώσεις, καθώς, η αφοσίωση, η πίστη και ο

ενθουσιασμός του κοινωνικού λειτουργού, είναι απαραίτητα στοιχεία για την εκτίμηση των πολύπλοκων και προβληματικών καταστάσεων που παρουσιάζονται στα σχολεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1) Σκοπός

Η έρευνα αυτή έχει ως σκοπό να διερευνήσει τις στάσεις των μαθητών απέναντι στο Ελληνικό δημοτικό σχολείο σαν θεσμό, καθώς και να κάνει γνωστές τις απόψεις των μαθητών για την λειτουργία του σχολείου.

Αναλυτικότερα με την έρευνα διερευνούμε:

- τις αντιλήψεις των μαθητών για το δημοτικό σχολείο
- την συμπεριφορά των δασκάλων απέναντι στους μαθητές
- την άποψη των μαθητών για το πως πρέπει να είναι ο σωστός δάσκαλος
- το πως λαμβάνονται οι αποφάσεις για θέματα που αφορούν άμεσα τους μαθητές (τιμωρίες, περίπατοι, σχολικές εκδηλώσεις)
- το που συμμετέχουν οι μαθητές όταν πρόκειται για θέματα που αφορούν την σχολική ζωή
- τον τρόπο διδασκαλίας που προτιμούν οι μαθητές

Θεωρώντας δεδομένη την ύπαρξη του αυταρχικού Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, το είδος της έρευνας που χρησιμοποιείται είναι η Διερευνητική προσέγγιση, προκειμένου να συγκεντρωθούν οι απόψεις των μαθητών πάνω στο θέμα. Επίσης έμφαση δίδεται στην διερεύνηση-ανακάλυψη των στάσεων των μαθητών.

2) Ερωτήματα

Για την επίτευξη των στόχων της έρευνας διατυπώνονται ορισμένα ερωτήματα. Αυτά είναι:

- Η αυταρχικότητα και η εξουσία των δασκάλων πώς γίνεται αντιληπτή από τους μικρούς μαθητές;
- Τι λείπει από τα Ελληνικά σχολικά κτίρια;
- Ποια μορφή διδασκαλίας θεωρούν οι μαθητές ιδανική για μάθηση;
- Ο ιδανικός-σωστός δάσκαλος τι επί πλέον μπορεί να δώσει στους μαθητές των δημοτικών σχολείων, από τον συντηρητικό δάσκαλο;
- Τι ζητούν οι μαθητές από τον δάσκαλο τους;
- Πώς φαίνονται οι κοινωνικές διακρίσεις μέσα στην σχολική τάξη;
- Πώς γίνονται δεκτές οι κυρώσεις-τιμωρίες από τους μαθητές; Κατά πόσο μπορεί να είναι δεκτές; Έχει το δικαίωμα ο δάσκαλος να επιβάλει τιμωρίες;
- Τι στρατηγική ακολουθούν οι μαθητές για την αντιμετώπιση του αυταρχισμού;

3) Υποθέσεις

Οι παραπάνω ερωτήσεις μας οδηγούν στις εξής υποθέσεις:

- Αυταρχικό σύστημα εκπαίδευσης με αποτέλεσμα:
 - 1.ελλιπή κοινωνικοποίηση
 - 2.έλλειψη ηθικής και πνευματικής ελευθερίας
 - 3.δημιουργία αλλοτριωτικών ατόμων
 - 4.έλλειψη κριτικού πνεύματος και φαντασίας
 - 5.έλλειψη αυτοελέγχου, ιδανικού "εγώ", αυτοαντίληψης
 - 6.έλλειψη αυτοπειθαρχίας, εμπιστοσύνης, αυτοδιαχείρισης (έλεγχος της συμπεριφοράς του)
 - 7.αντιμετώπιση όλων των μαθητών με τον ίδιο τρόπο, χωρίς ιδιαιτερότητες και προβλήματα

8.περιορισμένος διάλογος, ξηρή και μηχανική αποστήθιση, έλλειψη ερεθισμάτων, προβλημάτων και ενδιαφερόντων για δραστηριοποίηση

9.δουλοπρεπή άτομα

10.έλλειψη ελεύθερου διαλόγου και ελεύθερης πνευματικής εργασίας

- Οι δάσκαλοι δίδουν μεγάλη σημασία στην παροχή ξερών γνώσεων, ως στόχο του σχολείου.

- Οι δάσκαλοι υιοθετούν παραδοσιακούς τρόπους διδασκαλίας (μονολογική ή διηγηματική μορφή διδασκαλίας).

- Οι δάσκαλοι είναι οι μόνοι μέσα στο σχολείο που αποφασίζουν για τις ποινές που θα επιβληθούν στους μαθητές.

- Οι κυρώσεις προς τους μαθητές μπορεί να αποδίδονται, είτε με εξωγλωσσικά σύμβολα (βλέμματα αποδοκιμασίας), είτε με γλωσσικές εκφράσεις (προσβλητικά λόγια), είτε με συγκεκριμένες ποινές (γραφτή τιμωρία, χρήση βίας).

- Οι σχολικοί χώροι είναι αποπνικτικοί, χωρίς των κατάλληλο εξοπλισμό και έχοντας ταυτόχρονα κακή κατανομή των θρανίων μέσα στην σχολική αίθουσα.

4) Μέθοδος

Η ερευνητική μέθοδος προσδιορίστηκε από τους γενικούς στόχους της έρευνας.Για την διερεύνηση των στάσεων η πιο κατάλληλη μέθοδος θεωρήθηκε, το ερωτηματολόγιο.Το γραπτό ερωτηματολόγιο, παρά τα κάποια μειονεκτήματα του (συνθήκες κάτω από τις οποίες απαντά ο ερωτώμενος, κατάσταση ερωτώμενου κ.α.), μας βοήθησε αρκετά στην εξοικονόμηση χρόνου.Επίσης οι δάσκαλοι των μαθητών ήταν πιο

ελαστικοί στο γραπτό ερωτηματολόγιο, παρά σε οποιοδήποτε άλλη μέθοδο έρευνας (παρατήρηση, συνέντευξη κ.τ.λ.).

5) Το δείγμα

Το πληθυσμό της έρευνας αποτελούσαν 100 μαθητές και μαθήτριες, της πέμπτης και έκτης τάξης, που φοιτούν σε δύο δημόσια δημοτικά σχολεία της Πάτρας του Ν. Αχαΐας, τα οποία επιλέγησαν έτσι ώστε να εκπροσωπούνται οι μαθητές που παρακολουθούν μαθήματα στο κέντρο της πόλης και οι μαθητές που παρακολουθούν μαθήματα στα προάστια της πόλης (Τα σχολεία δεν αναφέρονται για ευνόητους λόγους. Η συμφωνία να δοθεί το ερωτηματολόγιο έγινε μόνο με τους δασκάλους και δεν πάρθηκε η σχετική άδεια από το Υπουργείο Παιδείας).

Από τα 100 ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν στους μαθητές, επιστράφηκαν συμπληρωμένα και τα 100, δηλαδή το ποσοστό συμμετοχής ήταν 100%.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι το δείγμα της έρευνας μας δεν είναι αντιπροσωπευτικό και τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μπορούν να μας οδηγήσουν σε γενικευμένα συμπεράσματα. Μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας δεν φαίνεται εξωλοκλήρου η πραγματική εικόνα που παρουσιάζει το Έλληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και πιο συγκεκριμένα, το Ελληνικό δημοτικό σχολείο.

6) Το ερωτηματολόγιο

Για την διαμόρφωση του τύπου των ερωτήσεων στο ερωτηματολόγιο υπήρξε συνεργασία με την υπεύθυνη για την μελέτη, καθηγήτρια εφαρμογών κ. Γαϊτάνη Ρεγγίνα. Επίσης βοηθητική ήταν στην τελική

διαμόρφωση του ερωτηματολογίου η συνεργασία που υπήρξε με το κ. Ζωγράφου και με την κ. Γραβάνη, καθηγητές του τμήματος κοινωνικής εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πάτρας.

Σε πρώτη φάση έγινε δοκιμή του ερωτηματολογίου. Διανεμήθηκε το ερωτηματολόγιο σε 12 μαθητές και μαθήτριες, ποσοστό 12% του ερωτούμενου πληθυσμού, ^{που} αποτελούσε την πρώτη μορφή του ερωτηματολογίου με στόχο να διαπιστωθεί αν οι ερωτήσεις γινόταν αντιληπτές από τους ερωτούμενους. Το αρχικό δείγμα ήταν εντελώς τυχαίο, μαθητές Ε' και Στ' από το προαύλιο των δύο σχολείων που θα εγένετο η έρευνα. Μετά διαμορφώθηκε το τελικό ερωτηματολόγιο. Ο χρόνος που απαιτήθηκε για την τελική σύνταξη του ερωτηματολογίου ήταν 25 μέρες.

Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν προσωπικά στους μαθητές, μαζί με προφορικές οδηγίες για την συμπλήρωσή τους. Οι μαθητές απάντησαν στις ερωτήσεις μέσα στην σχολική αίθουσα τους. Ο χρόνος που δόθηκε για να απαντηθεί το ερωτηματολόγιο ήταν 60 λεπτά, ο οποίος ήταν αρκετός για όλους τους ερωτούμενους.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 33 ερωτήσεις. Από αυτές οι 16 είναι κλειστές και οι υπόλοιπες 17 προκατασκευασμένες. Σε γενικά επίπεδα μέσα στο ερωτηματολόγιο υπάρχουν 4 ερωτήσεις που αναφέρονται σε δημογραφικά στοιχεία, 15 ερωτήσεις που αναφέρονται στην γνώμη ή τα πιστεύω των μαθητών σε θέματα που αφορούν τους ίδιους και την όλη λειτουργία του σχολείου και 14 ερωτήσεις αναφέρονται σε θέματα που αφορούν την σχολική ζωή του μαθητή. Αναλυτικότερα τα θέματα των 33 ερωτήσεων μπορούν να κατηγοροποιηθούν ως εξής:

1. Ατομικά χαρακτηριστικά των ερωτούμενων (ερ. 1,2,3,4).
2. Στόχοι σχολείου σύμφωνα με τους μαθητές (ερ. 5).

3. Σχέση δασκάλου-μαθητή (ερ. 6,7,8).
4. Σχέση σχολείου-οικογένειας (ερ. 9,28,29).
5. Μορφές και μέθοδοι διδασκαλίας (ερ. 11,22).
6. Αξιολόγηση και σχολική επίδοση (ερ. 12,13).
7. Κυρώσεις και πειθαρχία (ερ. 16,17,18,19).
8. Αντιμετώπιση των μαθητών από τους δασκάλους και ίσες ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά (ερ. 15,24,25,26).
9. Σχολικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την αυτοδιοικούμενη ζωή των μαθητών μέσα στο σχολικό περιβάλλον (ερ. 30,31,32,33).
10. Σχολικά κτίρια και εποπτικό υλικό (ερ. 10,20,21,23).
11. Απόψεις για δασκάλους και "σχολικοί" φίλοι (ερ. 14,17).

7) Πλαίσιο για την μελέτη

Η έρευνα αυτή είχε σα σκοπό την αξιολόγηση απόψεων των μαθητών πάνω στο θέμα του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Το πλαίσιο της, στο οποίο βασίστηκε και η δειγματοληψία, ήταν δημόσια δημοτικά σχολεία, που ως κύριο αντικείμενο τους έχουν την εφαρμογή του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

8) Τρόπος ανάλυσης πληροφοριών

Η επεξεργασία των πληροφοριών που προέκυψαν από την έρευνα, έγινε με επίμονη προσωπική εργασία και προσπάθεια του μελετητή. Επίσης χρησιμοποιήθηκαν και στατιστικά προγράμματα Η/Υ. Τέλος, όλη η επεξεργασία των πληροφοριών διήρκεσε 1 μήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται σύμφωνα με τις ακόλουθες ενότητες:

1. Δημογραφικά στοιχεία
2. Στόχοι σχολείου
3. Σχέση δασκάλου-μαθητή
4. Σχέση σχολείου-οικογένειας
5. Μορφές και μέθοδοι διδασκαλίας
6. Αξιολόγηση, σχολική επίδοση
7. Κυρώσεις, πειθαρχία και στρατηγική αντιμετώπισης των τιμωριών
8. Αντιμετώπιση των μαθητών από τους δασκάλους και ίσες ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά
9. Σχολικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την αυτοδιοικούμενη ζωή των μαθητών
10. Σχολικά κτίρια, εποπτικό υλικό
11. Απόψεις για δασκάλους και "σχολικοί" φίλοι

1) Δημογραφικά στοιχεία

Τα ερωτηματολόγια της έρευνας απαντήθηκαν από 100 μαθητές δημοσίων δημοτικών σχολείων, από τους οποίους οι 60 ήταν αγόρια και οι 40 ήταν κορίτσια. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η πλειοψηφία των μαθητών, που αποτέλεσαν το δείγμα για την έρευνα, ήταν αγόρια (Πιν.

Σημείωση: Στην ανάλυση αναφέρονται μόνο τα κύρια αποτελέσματα. Για περισσότερες πληροφορίες απευθυνθείτε στους αναλυτικούς πίνακες.

1, παράρτημα Α).

Όσο αφορά την τάξη που παρακολουθούν οι μαθητές, από τους 100, οι 46 παρακολουθούν την Ε' τάξη, ενώ την Στ' τάξη παρακολουθούν 54 μαθητές (Πιν. 2, παράρτημα Α).

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των γονιών των μαθητών, τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν ως εξής:

- Μορφωτικό επίπεδο πατέρα: 1 αναλφάβητος (1%), 30 δημοτικό (30%), 16 γυμνάσιο (16%), 11 λύκειο (11%), 7 τεχνική σχολή (7%), 3 Τ.Ε.Ι. (3%), 15 πανεπιστήμιο (15%), 15 κάτι άλλο (15%), ενώ το 2% δεν απάντησαν (Πιν. 3, παράρτημα Α).

- Μορφωτικό επίπεδο μητέρας: 1 αναλφάβητη (1%), 23 δημοτικό (23%), 23 γυμνάσιο (23%), 15 λύκειο (15%), 2 τεχνική σχολή (2%), 3 Τ.Ε.Ι. (3%), 12 πανεπιστήμιο (12%), 17 κάτι άλλο (17%), ενώ το 4% δεν απάντησαν (Πιν. 3, παράρτημα Α).

Όσο αφορά το επάγγελμα των γονιών των μαθητών, τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν ως εξής:

- Επάγγελμα πατέρα: 39 ελεύθεροι επαγγελματίες (39%), 38 δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι (38%), 1 αγρότης (1%), 14 εργάτες (14%), 1 στρατιωτικός (1%), 1 άνεργος (1%), 2 οικιακά (2%), 1 γιατρός (1%), ενώ το 3% δεν απάντησαν (Πιν. 4, παράρτημα Α).

- Επάγγελμα μητέρας: 18 ελεύθεροι επαγγελματίες (18%), 11 δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι (11%), 1 αγρότισσα (1%), 7 εργάτριες (7%), 57 οικιακά (57%), 1 γιατρός (1%), ενώ το 5% δεν απάντησαν (Πιν. 4, παράρτημα Α).

2) Στόχοι σχολείου

Οι μαθητές πιστεύουν ότι ο βασικός στόχος και σκοπός του σχολείου είναι να δώσει στους μαθητές πολλές γνώσεις. Πιο αναλυτικά, 73 μαθητές πιστεύουν ότι το σχολείο τους βοηθάει να αποκτήσουν πολλές γνώσεις, 21 μαθητές πιστεύουν ότι το σχολείο τους βοηθάει να διαπλάσουν σωστό χαρακτήρα, 2 μαθητές θεωρούν ότι το σχολείο προσφέρει φίλους στα παιδιά, ενώ 4 μαθητές πιστεύουν ότι το σχολείο τους μαθαίνει να πειθαρχούν (Πιν. 5, παράρτημα Α). Φαίνεται λοιπόν πως το 73% των μαθητών θεωρεί το σχολείο μηχανισμό παροχής γνώσεων. Αντίθετα μόνο το 21% των μαθητών συμφωνεί με την άποψη ότι η μάθηση δεν πρέπει να είναι το μοναδικό είδος δραστηριότητας των μαθητών.

3) Σχέση δασκάλου-μαθητή

Από τους 100 μαθητές που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, οι 10 πιστεύουν ότι οι δάσκαλοι βοηθούν περισσότερο τους μαθητές όταν τους κρατούν σε απόσταση. Οι 43 πιστεύουν ότι όταν οι δάσκαλοι φέρονται σαν καλοί γονείς τότε βοηθούν περισσότερο τους μαθητές. Οι 24 πιστεύουν ότι ο δάσκαλος, όταν είναι φίλος με τους μαθητές, έχει την δυνατότητα να τους βοηθήσει περισσότερο. Οι 5 πιστεύουν ότι με το φόβο και τις τιμωρίες θα βοηθηθούν περισσότερο από τον δάσκαλο, ενώ άλλοι 5 πιστεύουν ότι η αυστηρή βαθμολογία θα έχει θετικά αποτελέσματα για αυτούς. Τέλος, 10 μαθητές πιστεύουν ότι μεγαλύτερη βοήθεια μπορεί να προσφέρει ο δάσκαλος, όταν σέβεται τον μαθητή σαν ανεξάρτητο και μοναδικό άτομο (Πιν. 6, παράρτημα Α). Παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό (77%) των μαθητών, θεωρούν ότι ο δάσκαλος

βοηθάει περισσότερο τους μαθητές όταν είναι φιλικός μαζί τους και ταυτοχρόνως τους σέβεται. Αντίθετα ένα ποσοστό (10%) των μαθητών πιστεύει ότι υπάρχει βοήθεια από τον δάσκαλο μόνο όταν κυριαρχεί ο φόβος, η εξουσία και η αυστηρή βαθμολογία.

Ως βασική προϋπόθεση καλών διαπροσωπικών σχέσεων δασκάλου-μαθητή θεωρείται η καλή επίδοση των μαθητών στα μαθήματα τους (53%). Επίσης καλές σχέσεις έχουν οι δάσκαλοι με τους μαθητές οι οποίοι είναι υπάκουοι (20%). Στην αντίθετη περίπτωση μόνο ένα ποσοστό 2% των μαθητών εμφανίζει το δάσκαλο να έχει καλές σχέσεις με τους "κακούς" και "ταραξίες" μαθητές (Πιν. 7, παράρτημα Α).

Σχετικά με το πως αντιμετωπίζουν οι δάσκαλοι τους μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα, το 66% των μαθητών απάντησε με ενθάρρυνση και με παροχή βοήθειας, εκεί όπου οι μαθητές είναι "αδύνατοι". Το 18% των μαθητών πιστεύει ότι οι δάσκαλοι αντιμετωπίζουν τους "κακούς" μαθητές με τιμωρίες, με αυστηρή βαθμολογία και δεν τους δείχνουν καμία ιδιαίτερη μεταχείριση. Τέλος το 16% των μαθητών πιστεύει ότι οι δάσκαλοι φέρονται με αγάπη, κατανόηση και στοργή στους μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα τους (Πιν. 8, παράρτημα Α). Όπως φαίνεται οι μαθητές στην πλειοψηφία του απορρίπτουν και δεν δέχονται τις αυταρχικές μορφές σχέσεων μεταξύ του δασκάλου και του μαθητή. Μόνο ένα ποσοστό 18% των μαθητών δέχεται ότι οι δάσκαλοι δεν ασχολούνται με τους "κακούς" μαθητές. Αξίζει όμως να αναφερθεί ότι το 73% των μαθητών πιστεύει ότι οι δάσκαλοι δημιουργούν καλές σχέσεις μόνο με μαθητές που είναι καλοί στα μαθήματα τους και συγχρόνως υπάκουοι.

4) Σχέση σχολείου-οικογένειας

Το 73% των μαθητών πιστεύει ότι η συνεργασία σχολείου-οικογένειας, για θέματα που αφορούν το παιδί, έχει θετικά αποτελέσματα στην μάθηση και στην όλη σχολική πορεία του παιδιού. Το 8% των μαθητών εκφράζει διαφορετική άποψη, λέγοντας ότι δεν βοηθάει καθόλου το παιδί η συνεργασία σχολείου-οικογένειας. Ενώ ένα 17% των μαθητών πάνω σε αυτό το θέμα δεν εκφράζει άποψη (Πιν. 9, παράρτημα Α).

Από τους 100 μαθητές που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, οι 67 λένε ότι κανένας από τους μέχρι τώρα δασκάλους τους δεν τους ζήτησε πληροφορίες για τους γονείς τους, το σπίτι τους, την κατάσταση υγείας τους, την οικονομική κατάσταση, τα αδέρφια τους, ώστε να τους γνωρίσει καλύτερα. Οι 31 μαθητές λένε ότι κάποιοι από τους δασκάλους τους ζήτησαν πληροφορίες για τις παραπάνω καταστάσεις (Πιν. 28, παράρτημα Α). Από τους 67 μαθητές που απάντησαν πως οι δάσκαλοι δεν τους ζήτησαν πληροφορίες για την όλη οικογενειακή κατάσταση τους, μόνο το 31,34% των μαθητών εκφράζει την επιθυμία να έχει μια τέτοια συνεργασία, το 67,16% των μαθητών δεν επιθυμεί συνεργασία του δασκάλου με την οικογένεια του (Πιν. 29, παράρτημα Α). Αυτό ίσως μπορούμε να το εξηγήσουμε αν λάβουμε υπόψη μας την αστική σημερινή οικογένεια που το κάθε μέλος της δεν θέλει την συμπλοκή των άλλων στις προσωπικές του υποθέσεις.

5) Μορφές και μέθοδοι διδασκαλίας

Το 59% των μαθητών πιστεύει ότι οι ερωτήσεις εκ μέρους του δασκάλου (30%) και ο ελεύθερος διάλογος (29%), είναι δύο μορφές

διδασκαλίας που βοηθάνε περισσότερο τους μαθητές. Το 31% των μαθητών πιστεύει ότι η διάλεξη ή αφήγηση (7%) και η δεικτική μορφή διδασκαλίας (24%), βοηθάνε περισσότερο τους μαθητές (Πιν. 11, παράρτημα Α).

Ανεξάρτητα από τα πιστεύω των μαθητών ας δούμε τι γίνεται μέσα στους κόλπους του σχολείου. Ας δούμε τι λένε οι μαθητές για την μέθοδο διδασκαλίας που εφαρμόζουν οι δάσκαλοι μέσα στην τάξη. Το 25% των μαθητών αναφέρει ότι οι δάσκαλοι μέσα στην τάξη κάνουν ερωτήσεις, ενώ το 21% των μαθητών αναφέρει ότι οι δάσκαλοι προωθούν τον ελεύθερο διάλογο. Επίσης σε ποσοστό 25% εφαρμόζεται και η δεικτική μορφή διδασκαλίας, ενώ στο 12% κυμαίνεται το ποσοστό της διάλεξης ή της αφήγησης (Πιν. 22, παράρτημα Α).

Παρατηρούμε ότι η πραγματική εικόνα που υπάρχει στα σχολικά πλαίσια, όσον αφορά το θέμα της μεθόδου διδασκαλίας, συμπίπτει με τις προσδοκίες των μαθητών.

6) Αξιολόγηση, σχολική επίδοση

Στην ερώτηση αν πρέπει να αξιολογούνται, βαθμολογούνται οι μαθητές από τους δασκάλους, οι ερωτώμενοι στο μεγαλύτερο ποσοστό (89%) απάντησαν θετικά. Αντίθετα το 10% των ερωτώμενων αρνητικά (Πιν. 12, παράρτημα Α). Παρατηρούμε λοιπόν πως οι περισσότεροι μαθητές δέχονται την αξιολόγηση από τους δασκάλους. Το αποτέλεσμα συμφωνεί με την σύγχρονη παιδαγωγική η οποία δέχεται την αντικειμενική αξιολόγηση των μαθητών.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (55%), από τους μαθητές που είχαν δεχτεί την αξιολόγηση, θεώρησε πως πρέπει να αξιολογούνται οι μαθητές, όχι μόνο από την επίδοσή τους στα μαθήματα, αλλά και από άλλους

παράγοντες όπως είναι η διαγωγή, η προσπάθεια, η δημιουργικότητα κ.α..Το 16,25% δέχονται την αξιολόγηση μόνο για την επίδοσή τους στα μαθήματα, ενώ ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (20%), δεν εκφράζει γνώμη για τον τρόπο αξιολόγησης των μαθητών (Γιν. 13, παράρτημα Α).

Παρατηρούμε πως οι μαθητές δέχονται την αξιολόγηση, με βάση όχι μόνο την επίδοση στα μαθήματα, αλλά και με την ταυτόχρονη προσπάθεια, την δημιουργικότητα, την διαγωγή, την συμμετοχή κ.α..Βέβαια εδώ θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι μιλάμε για την ελεύθερη προσπάθεια των μαθητών, με την οποία ο μαθητής αποκτά γνώσεις αναπτύσσοντας ταυτόχρονα την κριτική του ικανότητα.

7) Κυρώσεις, πειθαρχία και στρατηγική αντιμετώπισης των τιμωριών

Στην ερώτηση αν οι δάσκαλοι επιβάλλουν κυρώσεις στους μαθητές, το 55% των ερωτώμενων απάντησαν ΝΑΙ, το 37% ΟΧΙ, ενώ ένα ποσοστό 7% απάντησε ΔΕΝ ΞΕΡΩ (Γιν. 16, παράρτημα Α).

Στην ερώτηση με ποιο τρόπο επιβάλλουν οι δάσκαλοι τιμωρίες στους μαθητές, ένα ποσοστό 38,18% απάντησε με γραπτή τιμωρία, ένα 16,36% με γλωσσικές εκφράσεις (προσβλητικά λόγια), ενώ ένα 12,72% απάντησε με χρήση βίας (Γιν. 17, παράρτημα Α).

Φαίνεται λοιπόν πως η αυταρχικότητα, η εξάσκηση δύναμης και οι τιμωρίες δεν απορρίπτονται από τους εκπαιδευτικούς, παρόλο που απορρίπτονται από την σύγχρονη παιδαγωγική.

Για το ποιο πρέπει να αποφασίζει για την ποινή που επιβάλλεται στο σχολείο, το 52% των μαθητών απάντησε ο δάσκαλος, ενώ ένα 11% απάντησε οι μαθητές (Γιν. 18, παράρτημα Α).

Το 36% των μαθητών αντιδρούν στις τιμωρίες των δασκάλων με σιωπηλή διαμαρτυρία, το 29% με μη παρακολούθηση των μαθημάτων

(ενώ τους ρωτάει ο δάσκαλος, δεν απαντούν ενώ ξέρουν), το 21% με λεκτικές διαμαρτυρίες, ενώ ένα 4% αντιδρά με έντονη διαμαρτυρία , αναζητώντας επαφή με το διευθυντή του σχολείου και τον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων (Πιν. 19, παράρτημα Α).

Η αντίδραση των μαθητών στις τιμωρίες, φανερώνει πως οι μαθητές αρχίζουν να μην δέχονται την αυταρχικότητα των δασκάλων. Αρχίζουν να υποστηρίζουν την αυτοπειθαρχία, που βασίζεται στην υπευθυνότητα και στην ελευθερία.

δ) Αντιμετώπιση των μαθητών από τους δασκάλους και ίσες ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά

Οι μόνοι αρμόδιοι για να απαντήσουν στην ερώτηση, πως συμπεριφέρονται συνήθως οι δάσκαλοι μέσα στην τάξη, είναι οι μαθητές. Το 42% των μαθητών λέει ότι οι δάσκαλοι συνήθως τιμωρούν τους μαθητές. Το 27% υποστηρίζει ακριβώς το αντίθετο, ότι δηλαδή οι δάσκαλοι φέρονται στοργικά στους μαθητές. Το 13% των μαθητών υποστηρίζει ότι οι δάσκαλοι παραμελούν και δεν δίνουν σημασία στους μαθητές, ενώ το 12% των μαθητών πιστεύει ότι οι δάσκαλοι μαλώνουν συχνά τους μαθητές (Πιν. 15, παράρτημα Α).

Παρατηρούμε πως οι δάσκαλοι ξεφεύγουν κατά πολύ από το σύγχρονο παιδαγωγικό τρόπο αντιμετώπισης των μαθητών. Και δεν είναι μόνο αυτό, το 62% των μαθητών υποστηρίζει ότι οι δάσκαλοι δεν συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές με τον ίδιο τρόπο, ενώ το 28% των μαθητών δέχεται ότι οι δάσκαλοι συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές με τον ίδιο τρόπο (Πιν. 24, παράρτημα Α).

Όσον αφορά τις κοινωνικές διακρίσεις (φύλο, οικονομικές διακρίσεις, τσιγγάνοι, πρόσφυγες, εξωτερική εμφάνιση), το 20% των

μαθητών πιστεύει ότι το σχολείο τις ενισχύει, αντίθετα το 39% υποστηρίζει ότι δεν τις ενισχύει, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό (40%) δεν εκφράζει γνώμη (Πιν. 25, παράρτημα Α). Από τους μαθητές που πιστεύουν ότι το σχολείο ενισχύει τις κοινωνικές διακρίσεις, το 50% υποστηρίζει ότι αυτό φαίνεται από την μεγαλύτερη προσοχή των δασκάλων στους μαθητές που προέρχονται από υψηλή κοινωνικοοικονομική τάξη, ενώ το 10% υποστηρίζει ότι οι δάσκαλοι δείχνουν χαμηλή προσοχή στα φτωχόπαιδα (Πιν. 26, παράρτημα Α).

9) Σχολικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την αυτοδιοικούμενη ζωή των μαθητών

Το από ποιους θέλουν να οργανώνονται οι σχολικές εκδηλώσεις, οι μαθητές απάντησαν σε ποσοστό 51% από τους μαθητές με την καθοδήγηση των δασκάλων, ενώ ένα 23% απάντησε μόνο από τους δασκάλους (Πιν. 30, παράρτημα Α).

Το 88% των μαθητών υποστηρίζει ότι πρέπει οι μαθητές να συμμετέχουν στις αποφάσεις του σχολείου, ενώ μόνο το 4% των μαθητών εκφράζει αντίθετη άποψη (Πιν. 31, παράρτημα Α).

Οι μαθητές αισιοδοξούν και υποστηρίζουν σε ποσοστό 54% ότι το σχολείο θα πρέπει να επιτρέπει στους μαθητές την ελεύθερη ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων και συνεταιρισμών, ενώ αντίθετα μόνο το 16% διαφωνεί με την παραπάνω άποψη (Πιν. 32, παράρτημα Α). Από το 54% που υποστηρίζει την ελεύθερη ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων, ένα ποσοστό 53,70% πιστεύει ότι αυτό πρέπει να επιτρέπεται στους μαθητές μόνο όταν υπάρχει συνεργασία μεταξύ δασκάλων και μαθητών, ενώ ένα 22,22% υποστηρίζει ότι η διαχείριση των μαθητικών κοινοτήτων και

συνεταιρισμών θα πρέπει αποκλειστικά να την έχουν στα χέρια τους μόνο οι μαθητές (Πιν. 33, παράρτημα Α).

Φαίνεται λοιπόν πως οι μαθητές αντιμετωπίζουν με αρκετά μεγάλο ενδιαφέρον το θεσμό της μαθητικής αυτοδιοίκησης. Είναι καιρός οι δάσκαλοι να μην περιορίζουν ή και να μην παρεμποδίζουν την συμμετοχή των μαθητών σε αποφάσεις και δραστηριότητες του σχολείου.

10) Σχολικά κτίρια, εποπτικό υλικό

Το 37% των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα, πιστεύει ότι το σχολικό περιβάλλον (κτιριακή υποδομή) επηρεάζει την μάθηση. Το ίδιο ακριβώς ποσοστό, δηλαδή το 37%, εκφράζει αντίθετη άποψη, ενώ το 25% δεν εκφράζει καμία θέση (Πιν. 10, παράρτημα Α).

Όσο αναφορά το χώρο του σχολείου, 41 μαθητές τον έκριναν ικανοποιητικό, ενώ 57 θεώρησαν ότι λείπουν αρκετά πράγματα από το σχολείο τους (Πιν. 20, παράρτημα Α). Από τους 57 μαθητές που θεώρησαν ότι το σχολείο τους είναι ελλιπές, ένα ποσοστό 31,57% υποστήριξε ότι από το σχολείο τους λείπουν εργαστήρια φυσικής και χημείας, το ίδιο ποσοστό (31,57%) υποστήριξε ότι λείπει γυμναστήριο, ενώ το 21,05% υποστήριξε ότι λείπουν χώροι άθλησης (Πιν. 21, παράρτημα Α).

Στην ερώτηση αν οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν εποπτικό υλικό στις διδασκαλίες τους (αφού υπάρχει στο σχολείο), το 63% των μαθητών απάντησαν ΝΑΙ, το 26% ΟΧΙ και το 9% ΔΕΝ ΞΕΡΩ (Πιν. 23, παράρτημα Α).

11) Απόψεις για δασκάλους και "σχολικοί" φίλοι

Κατά την γνώμη των μαθητών (55%), ο καλός δάσκαλος θα πρέπει να δείχνει στοργή και κατανόηση στους μαθητές. Επίσης το 18% των μαθητών υποστηρίζει ότι ο καλός δάσκαλος θα πρέπει να εφαρμόζει μια υπεύθυνη και μεθοδική διδασκαλία, αρεστή από τους μαθητές (Πιν. 14, παράρτημα Α).

Το 23% των μαθητών, στο χώρο του σχολείου, διαλέγουν τους φίλους τους σύμφωνα με το φύλο τους, ενώ το 18% σύμφωνα με την υπόδειξη των γονέων (Πιν. 27, παράρτημα Α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

1) Περίληψη - Σκοπός μελέτης

Σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να γίνει γνωστό το σχολείο σαν θεσμός της Ελληνικής κοινωνίας, η σχολική ζωή του παιδιού μέσα στο αυταρχικό και αντιαυταρχικό σχολείο. Επίσης να γίνει γνωστό ποιο εκπαιδευτικό σύστημα θεωρητικά οδηγεί το παιδί στο 'σωστό' δρόμο, ποιες είναι οι απόψεις κορυφαίων παιδαγωγών και ψυχολόγων σχετικά με την εκπαίδευση και αγωγή του παιδιού κατά την σχολική ηλικία, καθώς και οι παιδαγωγικές σχέσεις που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια του μαθήματος στο αυταρχικό και αντιαυταρχικό σχολείο.

Για αυτό προσεγγίστηκαν τα παρακάτω θέματα:

- Τα χαρακτηριστικά του παιδιού της σχολικής ηλικίας.
- Η ανάλυση του αυταρχικού και αντιαυταρχικού εκπαιδευτικού συστήματος.
- Το Ελληνικό δημοτικό σχολείο (ιστορικά, φιλοσοφία, ιδεολογία, υλοτεχνική κατάσταση, τυπολογία).
- Η εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων.
- Η αποσχολειοποιημένη κοινωνία.
- Απόψεις ειδικών για το αυταρχικό και αντιαυταρχικό σύστημα εκπαίδευσης.
- Παρουσίαση της έρευνας και των αποτελεσμάτων που αφορούν την στάση των μαθητών απέναντι στο Ελληνικό δημόσιο δημοτικό σχολείο.

2) Συμπεράσματα

Θα πρέπει να επισημανθεί, όπως ήδη έχει προαναφερθεί, ότι ο αριθμός των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν μόλις 100, ένα ελάχιστο ποσοστό του μαθητόκοσμου της Ελλάδας και δεν μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα γενικευμένα. Όμως παρά το ελάχιστο του δείγματος, τα αποτελέσματα δεν αποκλίνουν σχεδόν καθόλου από την βιβλιογραφία και τις προσωπικές εμπειρίες του μελετητή από τον 1,5 χρόνο εργαστηριακής πρακτικής άσκησης σαν εκπαιδευόμενος κοινωνικός λειτουργός σε δύο δημοτικά σχολεία της Πάτρας.

Τα σπουδαιότερα γενικά συμπεράσματα της έρευνας, σε συσχέτιση με όλη την κύρια βιβλιογραφική μελέτη, με όλες τις ερευνητικές υποθέσεις και με τις προσωπικές εμπειρίες του μελετητή στο χώρο της εκπαίδευσης, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Κύριος στόχος του σχολείου, θεωρείται από το δείγμα των μαθητών, η παροχή πολλών γνώσεων και όχι η διάπλαση του χαρακτήρα του παιδιού, η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και η κοινωνικοποίηση, κάτι που σημαίνει πως οι μαθητές θεωρούν το σχολείο σαν μία μηχανή παροχής ξερών γνώσεων.
- Οι μαθητές πιστεύουν ότι για να βοηθηθούν περισσότερο από τους δασκάλους θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί να φέρονται στους μαθητές σαν καλοί γονείς και να έχουν φιλικές σχέσεις μαζί τους. Επίσης οι μαθητές πιστεύουν ότι οι τιμωρίες και η εξουσιαστική δραστηριότητα των δασκάλων δεν βοηθούν καθόλου στην όλη διαδικασία του σχολείου.
- Καλές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ δασκάλων και μαθητών υπάρχουν μόνο όταν οι μαθητές έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα τους, ενώ ταυτόχρονα είναι υπάκουοι. Οι δάσκαλοι πολύ σπάνια έχουν

καλές σχέσεις με μαθητές που είναι ταραξίες ή καλύτερα ανυπάκουοι. Επίσης, θα πρέπει να τονιστεί, ότι οι δάσκαλοι δεν έχουν καλές σχέσεις και με τους μαθητές που προέρχονται από χαμηλή κοινωνικοοικονομική τάξη. Εδώ η σχετική επιμέρους υπόθεση της έρευνας επαληθεύτηκε.

- Οι μαθητές του δείγματος πιστεύουν ότι οι δάσκαλοι ενθαρρύνουν και παρέχουν βοήθεια σε μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα τους. Σε αυτό το σημείο παρατηρείται μια αντίθεση, ενώ οι δάσκαλοι δεν έχουν καλές σχέσεις με τους "κακούς" μαθητές, παρόλα αυτά συνεχώς τους ενθαρρύνουν και τους βοηθούν να ξεπεράσουν ορισμένα προβλήματα. Βέβαια υπάρχει και ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών που πιστεύει ότι οι δάσκαλοι δεν δίνουν καμία σημασία στους "αδύνατους" μαθητές.

- Όσον αφορά τη σχέση σχολείου-οικογένειας, οι μαθητές υποστηρίζουν την συνεργασία αυτών των δύο θεσμών. Το δείγμα πιστεύει ότι η συνεργασία σχολείου-οικογένειας, σε θέματα που αφορούν την ανάπτυξη και γενικά την σχολική συμπεριφορά, επιφέρει θετικά αποτελέσματα. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ενώ οι μαθητές θέλουν την συνεργασία των δύο παραπάνω θεσμών, στην πραγματικότητα δεν υπάρχει. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναρωτηθούμε ποιος φταίει για την έλλειψη αυτής της συνεργασίας, το σχολείο ή η οικογένεια; Το μόνο που μπορούμε να πούμε εδώ, σύμφωνα πάντα με τα δεδομένα και τα στοιχεία της έρευνας, είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των δασκάλων δεν έκανε ποτέ κάποια ενέργεια για να πλησιάσει την οικογένεια του μαθητή, με σκοπό να μάθει ορισμένα στοιχεία, τα οποία σίγουρα θα βοηθούσαν την σχολική πορεία του μαθητή.

- Οι μορφές διδασκαλίας που προτιμούν οι μαθητές είναι ο ελεύθερος διάλογος και οι ερωτήσεις εκ μέρους του δασκάλου. Ενώ αυτό θέλουν

οι μαθητές, αρκετοί δάσκαλοι επιμένουν στην δεικτική μορφή διδασκαλίας και στην αφήγηση ή διάλεξη. Βέβαια δεν απουσιάζουν και οι δάσκαλοι που προωθούν τον ελεύθερο διάλογο. Και σε αυτό το σημείο επαληθεύτηκε η σχετική υπόθεση.

- Μεγάλο ποσοστό των μαθητών δέχεται την αξιολόγηση, όχι όμως με τον σημερινό τρόπο. Οι μαθητές επιθυμούν να αξιολογούνται από τους δασκάλους, όχι μόνο από την επίδοσή τους στα μαθήματα, αλλά και από άλλους παράγοντες όπως είναι η διαγωγή, η προσπάθεια, η δημιουργικότητα κ.α..

- Το θέμα των κυρώσεων και της πειθαρχίας επαληθεύτηκε από την αρχική μας υπόθεση. Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό μαθητών δέχτηκαν ότι οι δάσκαλοι επιβάλλουν κυρώσεις και τιμωρίες. Οι τιμωρίες που επιβάλλονται στρέφονται γύρω από την γραπτή τιμωρία και τις σκληρές γλωσσικές εκφράσεις (προσβλητικά λόγια). Υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό μαθητών που υποστηρίζει ότι οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν βία μέσα στην σχολική τάξη. Οι μαθητές μη έχοντας αρκετή δύναμη στα χέρια τους για να αντιμετωπίσουν τις εξουσιαστικές τάσεις των δασκάλων επαναπαύονται στην σιωπηλή διαμαρτυρία και στη μη παρακολούθηση των μαθημάτων. Βέβαια υπάρχουν και λίγοι "θαρραλέοι" μαθητές που αντιδρούν με λεκτικές διαμαρτυρίες.

- Σ' ότι αφορά τα συμπεράσματα που μπορούμε να βγάλουμε για την αντιμετώπιση των μαθητών από τους δασκάλους, είναι αρκετά δυσάρεστα. Οι μαθητές απαντούν, πως οι δάσκαλοι συνήθως μέσα στην τάξη τιμωρούν, παραμελούν και μαλώνουν τους μαθητές. Δεν είναι μόνο αυτό, ένα μεγάλο ποσοστό των μαθητών υποστηρίζει ότι οι δάσκαλοι δεν συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο σε όλους τους μαθητές. Και σε αυτό το σημείο επαληθεύτηκε η σχετική υπόθεση.

- Όσον αφορά την ενίσχυση των κοινωνικών διακρίσεων (φύλο, οικονομικές διακρίσεις, τσιγγάνοι, πρόσφυγες, εξωτερική εμφάνιση) από την μεριά του σχολείου, οι μαθητές υποστηρίζουν ότι το σχολείο δεν ενισχύει τις κοινωνικές διακρίσεις. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών δεν εκφράζει άποψη πάνω στο θέμα. Η προσωπική μας εμπειρία στο χώρο του σχολείου μας κάνει να πιστεύουμε ότι υπάρχουν ακόμη και σήμερα μεγάλες κοινωνικοοικονομικές διακρίσεις στο χώρο του σχολείου. Αυτό άλλωστε επιφέρει και την σχολική-εκπαιδευτική ανισότητα, η οποία κυριαρχεί μέσα στο σχολικό περιβάλλον.
- Ως προς τις σχολικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την αυτοδιοικούμενη ζωή των μαθητών, οι ερωτώμενοι δέχτηκαν ότι πρέπει οι μαθητές να συμμετέχουν στις αποφάσεις του σχολείου, στην οργάνωση των σχολικών εκδηλώσεων και στην ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων. Φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι μαθητές αντιμετωπίζουν το θεσμό της μαθητικής αυτοδιοίκησης με μεγάλο ενδιαφέρον.
- Αρκετοί μαθητές του δείγματος πιστεύουν ότι η κτιριακή υποδομή του σχολείου επηρεάζει την μάθηση, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν και αρκετοί που υποστηρίζουν το αντίθετο. Όσο αφορά τους χώρους του σχολείου, πολλοί μαθητές υποστηρίζουν ότι λείπουν από το σχολείο τους εργαστήρια φυσικής και χημείας, βιβλιοθήκες, χώροι άθλησης (γυμναστήριο, γήπεδο μπάσκετ, βόλεϋ). Και εδώ η σχετική υπόθεση επαληθεύτηκε.
- Οι μαθητές θεωρούν καλό δάσκαλο αυτόν που δείχνει στοργή και κατανόηση στους μαθητές, ενώ συγχρόνως εφαρμόζει μια υπεύθυνη και μεθοδική διδασκαλία, αρεστή από τους μαθητές. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί, ότι οι μαθητές αποκλείουν τον αυταρχικό δάσκαλο, το δάσκαλο

ο οποίος έχοντας την εξουσία στα χέρια του κάνει ότι θέλει μέσα στην σχολική αίθουσα.

- Ενώ τα νομοσχέδια που αφορούν το εκπαιδευτικό σύστημα είναι αρκετά καλά γραμμένα, στην πράξη δεν εφαρμόζεται σχεδόν τίποτε.Υπάρχει μια μεγάλη απόκλιση μεταξύ της θεωρίας και της πράξης.Τα νομοσχέδια μιλάνε για δημοκρατικό πνεύμα, ελευθερία, ανάπτυξη κριτικού πνεύματος και σκέψης, για δημιουργική φαντασία, δικαιοσύνη, για αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων, για υπευθυνότητα, για αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή, την φύση, για την αξία ισοτιμίας πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας, καθώς και για τον σεβασμό των ανθρωπίνων αξιών.Ενώ σύμφωνα με τα νομοσχέδια, το σχολείο υπάρχει για να διαμορφώνει ανθρώπους με όλη την έννοια της λέξης, εντούτοις δεν γίνεται τίποτα από αυτά.Απλώς πολλά παιδιά πηγαίνουν σχολείο γιατί είναι υποχρεωτικό και περνούν τις ώρες τους αποκτώντας μόνο ξερές γνώσεις.

- Για να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι της παιδείας, τα νομοσχέδια μιλούν για την προσωπικότητα και την κατάρτιση του εκπαιδευτικού, για αναλυτικά προγράμματα, για καλά σχολικά βιβλία και λοιπά διδακτικά μέσα, για δημιουργία απαραίτητου και κατάλληλου παιδαγωγικού κλίματος.Και ο απλός πολίτης αναρωτιέται.Τι κάνει το κράτος για την σωστή κατάρτιση και προσωπικότητα του μελλοντικού δασκάλου;Υπάρχει ένα τέτοιο σύστημα εισαγωγής στα παιδαγωγικά πανεπιστήμια που μπορεί να μπει όποιος θέλει, ανεξάρτητα αν επιθυμεί να γίνει δάσκαλος ή καλύτερα παιδαγωγός.Ο άνθρωπος που έγινε εκπαιδευτικός γιατί πέρασε σε ένα παιδαγωγικό πανεπιστήμιο, χωρίς να το θέλει, με τι μεράκι και αγάπη θα ασχοληθεί με τα παιδιά;Τι θα προσφέρει στα παιδιά, όταν δεν θέλει να ασχοληθεί μαζί τους;Η μη

καλή κατάρτιση των δασκάλων φέρνει αυτομάτως και την δημιουργία ενός μη παιδαγωγικού κλίματος μέσα στην τάξη, το οποίο είναι καταστροφικό για τα παιδιά. Επίσης βασικοί συντελεστές για την επίτευξη των στόχων της παιδείας, είναι και τα σχολικά βιβλία, τα οποία αλλάζουν σε μικρά χρονικά διαστήματα, χωρίς όμως να βελτιώνονται. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που κατηγορούν τα σχολικά βιβλία, λέγοντας ότι είναι κακογραμμένα, έχουν παλιά στοιχεία και περνούν κοινωνικοοικονομικά μηνύματα. Όλα αυτά τα προσέχει ο απλός πολίτης και αναρωτιέται που οδεύει η παιδεία μας.

- Τέλος, η προσωπική μας πείρα μάς οδηγεί σε αρκετά συμπεράσματα.

Κατ' αρχήν οι δάσκαλοι μέσα στο σχολικό περιβάλλον συμπεριφέρονται σαν να είναι οι κυρίαρχοι του κόσμου. Κάνουν ότι θέλουν χωρίς να ρωτήσουν κανέναν, άρα είναι αυταρχικοί, συμπεριφέρονται στους μαθητές με άσχημο τρόπο, όχι μόνο λεκτικά, αλλά και πολλές φορές χρησιμοποιούν και βία, δεν ενδιαφέρονται για την οικογενειακή κατάσταση των μαθητών και τα προσωπικά προβλήματα και ανάγκες τους, βαθμολογούν υποκειμενικά, δεν δίνουν την κατάλληλη προσοχή σε όλους τους μαθητές, κάνουν κοινωνικοοικονομικές διακρίσεις και στερούν από τους μαθητές τα μαθήματα της γυμναστικής, των τεχνικών και της μουσικής, για να καλύψουν την ύλη στα άλλα μαθήματα. Όλη αυτή η συμπεριφορά των δασκάλων είναι σίγουρο ότι δημιουργεί ένα μη παιδαγωγικό κλίμα στους κόλπους του σχολείου, με αποτέλεσμα πάρα πολύ μαθητές να σχηματίζουν αρνητική άποψη για το σχολείο.

3) Εισηγήσεις

Τα δεδομένα και τα αποτελέσματα της έρευνας, η βιβλιογραφική μελέτη, η προσωπική εμπειρία 3 ακαδημαϊκών εξαμήνων εργαστηριακής πρακτικής άσκησης σαν εκπαιδευόμενος κοινωνικός λειτουργός σε δύο δημόσια δημοτικά σχολεία και ένας γενικός προσωπικός προβληματισμός του μελετητή, οδηγούν στην αναφορά εισηγήσεων και προτάσεων.

Η αυταρχική εκπαίδευση κυριαρχεί στο Ελληνικό δημοτικό σχολείο. Το σίγουρο είναι πάντως ότι υπάρχει μια αργή, αλλά σταθερή στάση αλλαγής. Η αυταρχικότητα που υπήρχε στα δημοτικά σχολεία πριν από 10 - 15 χρόνια πλέον δεν υπάρχει. Η νοοτροπία της αυταρχικότητας με αργό ρυθμό αλλάζει. Όμως για να κυριαρχήσει στο σχολείο μια νοοτροπία αντιαυταρχική, καθαρά δημοκρατική, χρειάζονται με τα σημερινά δεδομένα αρκετά χρόνια ακόμη. Η παιδεία μας έχει ανάγκη από ριζικές αλλαγές, καλά μελετημένες από του ειδικούς και τους μαθητές. Και αναφέρουμε τους μαθητές, γιατί οι μαθητές είναι εκείνοι που ζούν πάντα τα χρόνια προβλήματα της εκπαίδευσης, άρα ο λόγος τους θα πρέπει να εισακουστεί και να γίνει δεκτός για συζήτηση από τα αρμόδια εκτελεστικά όργανα της παιδείας μας.

Η δημοκρατική προσέγγιση διδασκόντων-διδασκόμενων και η ελευθερία έκφρασης των μαθητών σημαίνει ελεύθερες προσωπικότητες, δίχως απωθημένα και συμπλέγματα, σημαίνει ισορροπημένα άτομα. Επομένως οπωσδήποτε χρειάζεται μια καινούργια σχέση παιδαγωγού και παιδαγωγούμενου, στηριγμένη στην ελευθερία, το σεβασμό, την δικαιοσύνη.

Οι βαθμοί, οι τιμωρίες και άλλες μορφές άσκησης αυταρχισμού και εξουσίας απέναντι στους μαθητές, πρέπει να καταργηθούν. Σ' ένα

σχολείο, που ο βαθμός είναι το μέτρο αξιολόγησης του μαθητή, καλλιεργείται η βαθμοθηρία. Ο μαθητής πιέζεται ψυχολογικά και ενδιαφέρεται μόνο να κερδίσει το βαθμό, τις εντυπώσεις. Ένα τέτοιο σύστημα, που δεν κρίνει το μαθητή με βάση την καθημερινή του προσπάθεια και συμμετοχή στο μάθημα, αλλά με βάση την ικανότητα απομνημόνευσης, δεν είναι σε θέση να κεντρίσει το ενδιαφέρον του, την αυτενέργεια του. Ο μαθητής παραμένει ψυχικά αμέτοχος στο μάθημα και ο ρόλος του μοιάζει με του "κομπάρσου", στιγμιαίος, όσο διαρκεί η εξέταση. Η ξηρή αποστήθιση δεν καλλιεργεί το κριτικό πνεύμα, τον προβληματισμό, το δημιουργικό μυαλό, τον στοχασμό. Η αξιολόγηση των μαθητών καλό είναι να γίνεται με βάση την όλη συμμετοχή, την προσπάθεια, την διαγωγή και το ενδιαφέρον του μαθητή για το μάθημα. Αυτό αυτομάτως θα μας οδηγήσει στην έλλειψη άγχους, βαθμοθηρίας και θα σταματήσουν πλέον να υπάρχουν μαθητές- "παπαγάλοι".

Η τιμωρία, μια άλλη κίνηση ισοπέδωσης, υποτίμησης ακόμη και εξευτελισμού του μαθητή. Ο μαθητής υποκλίνεται με τον τρόπο αυτό για να δώσει την παράστασή του, μειώνεται ηθικά, συμπιέζεται ψυχολογικά. Νιώθει άγχος και δεν μπορεί να αποδώσει όταν ξέρει πως μπορεί να τιμωρηθεί. Ο φόβος της τιμωρίας είναι φυσικό να μειώνει και το αίσθημα της ελευθερίας. Μέσα στους κόλπους του σχολείου καλό θα ήταν να μην υπάρχουν τιμωρίες από την μεριά των δασκάλων, γιατί οι δάσκαλοι σχεδόν πάντα είναι υποκειμενικοί. Ο μελετητής πιστεύει ότι οι τιμωρίες θα πρέπει να αποφασίζονται από τους ίδιους τους μαθητές, οι οποίοι μπορούν να είναι αντικειμενικοί και δίκαιοι.

Για να είναι τα δημοτικά σχολεία πραγματικά δημοκρατικά, θα πρέπει να συμμετέχουν στις αποφάσεις του σχολείου οι δάσκαλοι, οι μαθητές

και οι γονείς τους. Δυστυχώς σήμερα οι μόνοι αρμόδιοι για τις αποφάσεις του σχολείου, είναι οι δάσκαλοι. Αποκλείονται εξωλοκλήρου γονείς και μαθητές. Ο αποκλεισμός των μαθητών από τις αποφάσεις, στερεί από τα παιδιά τη συμμετοχή στην διαδικασία της εκπαίδευσης. Ο μαθητής με αυτό τον τρόπο μαθαίνει να μην διεκδικεί τα δικαιώματά του, μαθαίνει να είναι θεατής της σχολικής ζωής και όχι πρωταγωνιστής. Πρέπει επιτέλους να καταλάβουμε όλοι, πως το σχολείο δεν ανήκει στους δασκάλους, αλλά στους μαθητές, οι οποίοι θα πρέπει να έχουν τον πρώτο λόγο σε όλα τα σχολικά θέματα. Το σχολείο θα πρέπει να οργανωθεί με τέτοιο τρόπο που να εξυπηρετεί μόνο τις ανάγκες των μαθητών και όχι των εκπαιδευτικών.

Πολλοί είναι εκείνοι οι δάσκαλοι που θεωρούν τον εαυτό τους κυρίαρχο μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Αυτή η εξουσιαστική κυριαρχία των δασκάλων κάνει τους ίδιους τους δασκάλους να μην αποδέχονται και να μην συνειδητοποιούν την αξία της διεπιστημονικής συνεργασίας, με επιστήμονες όπως είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι παιδοψυχολόγοι. Οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι παιδοψυχολόγοι είναι απαραίτητοι μέσα στο σχολικό περιβάλλον, γιατί το σχολείο δεν υπάρχει μόνο για να παρέχει ξερές γνώσεις, αλλά προσπαθεί να διαμορφώσει ολοκληρωμένες προσωπικότητες, ικανές να ανταπεξέλθουν στους δύσκολους ρόλους της κοινωνίας και της ζωής γενικότερα.

Οι αλλαγές στην εκπαίδευση ξεκινούν μέσα από την σχολική πράξη και από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Για να μπορέσουν οι εκπαιδευτικοί να είναι φορείς προοδευτικών μηνυμάτων και πρωτοπόροι στην αλλαγή του εκπαιδευτικού μας συστήματος, θα πρέπει πρώτα να συμβούν οι απαραίτητες αλλαγές στην εκπαίδευση των ίδιων των παιδαγωγών. Τα παιδαγωγικά πανεπιστήμια όλης της χώρας, θα πρέπει

να βγάζουν πρώτα-πρώτα δασκάλους "ανθρώπους". Ο δάσκαλος θα πρέπει να μάθει να καλλιεργεί την αυτενέργεια, τον προβληματισμό, το στοχασμό και την κριτική σκέψη των μαθητών. Επίσης ο δάσκαλος θα πρέπει να έχει ουσιαστικές γνώσεις παιδοψυχολογίας και παιδαγωγικής, ενώ συγχρόνως δεν θα πρέπει να είναι αυταρχικός, απόμακρος και απρόσιτος. Να μην παρουσιάζεται σαν η ενσάρκωση της γνώσης και μόνο, αλλά να είναι διαλλακτικός και συγκαταβατικός. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι πρώτα αυτοεπιβεβαιωμένος άνθρωπος και μετά δάσκαλος. Να κατανοεί τις ιδιαιτερότητες και τις ηλικιακές ανάγκες των μαθητών, έτσι αυτά που δίνει και ζητά να είναι σύμφωνα με τις δυνατότητες του μαθητή στην ηλικία που βρίσκεται. Ο δάσκαλος στο σχολικό περιβάλλον θα πρέπει να εμπνέει τον σεβασμό, όχι λόγο της θέσης του, αλλά λόγο της προσωπικής του αξίας.

Η αλματώδης εξέλιξη των επιστημών οδηγούν τον δάσκαλο στην συνεχή ενημέρωση. Είναι απαραίτητη η μελέτη και η παρακολούθηση όλων των εξελίξεων που συντελούνται στον επιστημονικό παιδαγωγικό χώρο (σεμινάρια, διαλέξεις). Ο σύγχρονος δάσκαλος θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των παιδιών, που σήμερα δεν δέχονται άκριτα τις αυθεντίες. Ο κάθε δάσκαλος θα πρέπει να συνειδητοποιήσει τον ρόλο του, την αποστολή του ως λειτουργός. Επίσης οι δάσκαλοι θα πρέπει να ξεφύγουν από το συντηρητικό πνεύμα που διακατέχονται και να απαιτήσουν την ουσιαστική συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, με σκοπό την δημιουργία ενός δημοκρατικού σχολείου, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών.

Ο κύριος υπεύθυνος φορέας για τον καθορισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι η πολιτεία. Το δημοκρατικό πολίτευμα "αναπαραγάγει" τις αξίες του και τα πρότυπα του, μέσω των επίσημων, ελεγχόμενων και

θεσμοθετημένων φορέων κοινωνικοποίησης. "Περνάει" τις αξίες του με το περιεχόμενο των σπουδών, την προσφερόμενη γνώση και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις. Για αυτό και το δημοκρατικό πολίτευμα καλλιεργεί τον σεβασμό, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, το τρίπτυχο πάνω στο οποίο στηρίζεται η δημοκρατία. Και ενώ στην Ελλάδα, αυτή την στιγμή, κυριαρχεί το δημοκρατικό πολίτευμα, παρόλο αυτό ένας επίσημος θεσμοθετημένος φορέας κοινωνικοποίησης, το σχολείο, δεν καλλιεργεί ούτε τον σεβασμό, ούτε την ελευθερία, αλλά ούτε και την δικαιοσύνη. Θα πρέπει επιτέλους το Ελληνικό σχολείο να ετοιμάζει νέους που θα έχουν βιώσει τα ιδανικά και τις αξίες της δημοκρατίας. Οι νέοι θα πρέπει να διεκδικούν τα δικαιώματά τους, ενώ ταυτόχρονα να αναγνωρίζουν πως τα δικαιώματα συνυφαίνονται με ισομεγέθεις υποχρεώσεις και η ελευθερία τους σταματά εκεί που αρχίζει η ελευθερία των άλλων. Πρέπει πλέον η σχέση δημοκρατικού σχολείου και δημοκρατικού πολιτεύματος, να είναι σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης, να είναι σχέση δυναμική και διαλεκτική.

Η εκπαίδευση των μαθητών στα σχολεία δεν σημαίνει μόνο παροχή ξερών γνώσεων. Το να λέει ο μαθητής το μάθημα "νεράκι δίχως κομπιάσματα", σημαίνει πως η κρίση, η απορία, η αμφισβήτηση λείπουν. Σημαίνει άνθρωπος "ρομπότ", σημαίνει μηχανική απασφάλεια. Υποδύεται το ρόλο του τέλειου μαθητή που κατανόησε σε βάθος τη διδασκαλία, την αφομοίωσε, δεν έχει απορίες. Ένας ρόλος υποκριτικός, δύσκολος, που γίνεται αργότερα στάση ζωής, όταν ο μαθητής γίνει πολίτης στην κοινωνία. Μάλλον "υπήκοος", όχι πολίτης, γιατί το τελευταίο αποκλείει την παθητική αποδοχή και απαιτεί ενέργεια, συνείδηση. Άρα το σχολείο πρέπει να δίνει ενέργεια στους αναπτυσσόμενους ανθρώπους, ώστε να μπορέσουμε στο μέλλον να δούμε "πολίτες", με όλη την σημασία την λέξης.

Ένα άλλο θέμα που καυτηριάζει την εκπαίδευση είναι η ισότητα ευκαιριών για όλους. Τα παιδιά εύπορων οικογενειών έχουν δυνατότητες για φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, φοίτηση σε ονομαστά πρότυπα ιδιωτικά σχολεία με τα γνωστά προνόμια. Άλλες δυνατότητες έχει ο νέος της μεγαλόπολης από το νέο της επαρχίας. Ο νέος της μικρής επαρχίας έχει λιγότερα ενδιαφέροντα και ερεθίσματα από το περιβάλλον. Το κοινωνικό κύρος και γόητρο και η κοινωνική θέση των γονέων, είναι σημαντικό εφόδιο για την πορεία ενός νέου στην εκπαίδευση. Το οικογενειακό περιβάλλον, με τα πρότυπα που δίνει στο παιδί, τις κατευθύνσεις και τους προσανατολισμούς, καθορίζει την προσωπικότητα του νέου. Όλες αυτές οι ανισότητες, που επηρεάζουν την εκπαιδευτική πορεία κάθε νέου, έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην κοινωνία μας. Αρχικά υπάρχει στέρηση ευκαιριών αυτοπραγμάτωσης. Στέρηση κοινωνίας από ικανά άτομα, δημιουργικά μυαλά. Ακόμη τα οικονομικά εύπορα άτομα ή άτομα κοινωνικά αποδεκτά, καταλαμβάνουν καίριες θέσεις, χωρίς να υπάρχουν αξιοκρατικά κριτήρια. Θα πρέπει επιτέλους οι ανισότητες στην εκπαίδευση να σταματήσουν και να δοθούν σε όλους τους νέους ίσες ευκαιρίες για μάθηση.

Τα σχολικά κτίρια έχουν άμεση σχέση με την εκπαίδευση. Δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν σχολεία, τα οποία δεν έχουν καν αυλή για να παίξουν τα παιδιά. Θα πρέπει επιτέλους να δημιουργηθούν σχολεία μεγάλα, με ευχάριστους χώρους, τα οποία να διαθέτουν εργαστήρια φυσικής και χημείας, γυμναστήρια και άφθονο εποπτικό υλικό. Το σίγουρο είναι πως όλο το σχολικό συγκρότημα επηρεάζει την ανάπτυξη και την μάθηση του παιδιού, έτσι όσο καλύτερο είναι το σχολικό περιβάλλον, τόσο καλύτερη θα είναι η σχολική ζωή του παιδιού.

Παιδεία με ζωντανά τα πολιτισμικά στοιχεία του παρελθόντος, θα αποτρέψει τον φυλετικό ξεπεσμό, υπευθυνοποιώντας τους κατοπινούς

πολίτες και μεταγγίζοντας τους τις διαχρονικές, άφθαρτες αξίες του πολιτισμού. Η καλλιέργεια της άμιλλας θα μεταμορφώσει τους ανταγωνιστές βαθμοθήρες - και συνεπακόλουθα μονομάχους στον κοινωνικό στίβο - σε ευγενείς συναγωνιστές. Η παιδεία μπορεί να πετύχει εκεί που οι διπλωμάτες, αδυνατούν, στο πρόβλημα της παγκόσμιας ειρήνης, μία και η παιδεία είναι η καλύτερη αμυντική δαπάνη των κρατών.

Στον τόπο μας ειδικά, θα πρέπει να χτυπηθεί στις ρίζες η λανθασμένη νοοτροπία πως ο τίτλος σπουδών είναι αρκετός για να βγάλει το άτομο από την αφάνεια, προσδίδοντας του κύρος και γόητρο.

Τέλος, θα πρέπει να δοθούν στην παιδεία περισσότερες οικονομικές παροχές, να διδάξουν εξειδικευμένοι εκπαιδευτικοί (μουσικοί, θεολόγοι, φυσικοί, χημικοί, γυμναστές, ζωγράφοι) και καλό είναι τα παιδαγωγικά πανεπιστήμια να προετοιμάζουν τους μελλοντικούς δασκάλους σε αντισταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο είναι σίγουρο ότι βοηθήσει τα παιδιά, αλλά και όλη την παιδεία. Επίσης οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί θα πρέπει να επιλέγονται και να καταργηθεί το σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων στα πανεπιστήμια, γιατί είναι πολλοί αυτοί που "μπαίνουν" σε ένα πανεπιστήμιο, όχι γιατί το θέλουν, αλλά γιατί εκεί έτυχε να "μπούνε". Και εδώ βρίσκεται η ιερότητα και η σημαντικότητα του σχολείου, στη σφυρηλάτηση συνειδητών και ικανών δασκάλων να σηκώσουν το βάρος της ευθύνης για την δημιουργία μιας κοινωνίας στηριγμένης στην ανθρωπιά, την ισότητα, στην δικαιοσύνη, στην ειρήνη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΦΥΛΟ	ΔΕΙΓΜΑ	(%)
Αγόρια	60	60%
Κορίτσια	40	40%
Σύνολο	100	100%

Πίνακας 1: Κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο.

ΤΑΞΗ	ΔΕΙΓΜΑ	(%)
Πέμπτη (Ε')	46	46%
Έκτη (ΣΤ')	54	54%
Σύνολο	100	100%

Πίνακας 2: Κατανομή του δείγματος ως προς την τάξη του δημοτικού σχολείου που παρακολουθεί.

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΟΝΙΩΝ	ΠΑΤΕΡΑΣ	(%)	ΜΗΤΕΡΑΣ	(%)
Αναλφάβητος	1	1%	1	1%
Δημοτικό	30	30%	23	23%
Γυμνάσιο	16	16%	23	23%
Λύκειο	11	11%	15	15%
Τεχνική σχολή	7	7%	2	2%
Τ.Ε.Ι.	3	3%	3	3%
Πανεπιστήμιο	15	15%	12	12%
Κάτι άλλο	15	15%	17	17%
Καμία απάντηση	2	2%	4	4%
Σύνολο	100	100%	100	100%

Πίνακας 3: Κατανομή του δείγματος ως προς το μορφωτικό επίπεδο των γονέων.

	Ελ.Επαγ	Υπαλ.	Αγρότ.	Εργάτ.	Στρατ.	Άνεργ.	Οικιακά	Πατέρας	Κ. Απάν	Σύνολο
Πατέρ.	39	38	1	14	1	1	2	1	3	100
(%)	39%	38%	1%	14%	1%	1%	2%	1%	3%	100%
Μητέρ.	18	11	1	7	0	0	57	1	5	100
(%)	18%	11%	1%	7%	0%	0%	57%	1%	5%	100%

Πίνακας 4: Κατανομή του δείγματος ως προς το επάγγελμα των γονέων.

Ελ. Επαγ.= Ελεύθερος Επαγγελματίας

Υπαλ.= Δημόσιος & Ιδιωτικός Υπάλληλος

Αγρότ.= Αγρότης

Εργάτ.= Εργάτης

Στρατ.= Στρατιωτικός

Άνεργ.= Άνεργος

Κ. Απάν.= Καμμία απάντηση

Πατέρ.= Πατέρας

Μητέρ.= Μητέρα

	1η.Επι	λογή	2η.Επι	λογή	3η.Επι	λογή	4η.Επι	λογή	5η.Επι	λογή		
	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	missing	Σύνολ
Να δίνει πολλές γνώσεις.	73	73%	20	20%	5	5%	0	0%	0	0%	2	100
Να διαπλάθει σωστούς χαρακτήρες.	21	21%	44	44%	25	25%	4	4%	0	0%	6	100
Να προσφέρει φίλους στους μαθητές.	2	2%	6	6%	16	16%	59	59%	2	2%	15	100
Να μαθαίνει στους μαθητές να πειθαρχούν.	4	4%	25	25%	39	39%	12	12%	3	3%	17	100
Κάτι άλλο	0	0%	0	0%	1	1%	4	4%	2	2%	93	100

Πίνακας 5: Βασικός σκοπός και στόχος του δημοτικού σχολείου.

	1η. Επιλ.	2η. Επιλ.	3η. Επιλ.	4η. Επιλ.	5η. Επιλ.	6η. Επιλ.	7η. Επιλ.		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	missihg	Σύνολο
Κρατούν τους μαθητές σε απόσταση.	10- 10%	4- 4%	12- 12%	13- 13%	10- 10%	6- 6%	2- 2%	43	100
Φέρονται σαν καλοί γονείς.	43- 43%	26- 26%	9- 9%	1- 1%	2- 2%	3- 3%	1- 1%	15	100
Εμπνέουν φοβό και πτωρών.	5- 5%	3- 3%	13- 13%	17- 17%	3- 3%	12- 12%	3- 3%	44	100
Βαθμολογούν αυστηρά.	5- 5%	9- 9%	7- 7%	12- 12%	14- 14%	6- 6%	4- 4%	43	100
Σεβονται τον μαθητή.	10- 10%	5- 5%	15- 15%	7- 7%	7- 7%	4- 4%	2- 2%	50	100
Είνα φίλοι με τους μαθητές.	24- 24%	35- 35%	11- 11%	7- 7%	4- 4%	3- 3%	0- 0%	16	100
Κάτι άλλο	3- 3%	2- 2%	1- 1%	0- 0%	4- 4%	2- 2%	2- 2%	86	100

Πίνακας 6 : Μέ ποιο τρόπο βοηθούν οι δάσκαλοι περισσότερο του μαθητές.

	1η.Επιλ.	2η.Επιλ.	3η.Επιλ.	4η.Επιλ.	5η.Επιλ.	6η.Επιλ.	7η.Επιλ.	8η.Επιλ.	9η.Επιλ.		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	misshg	Σύνολο
Είναι καλοί μαθητές.	53- 53%	23- 23%	6- 6%	2- 2%	2- 2%	2- 2%	1- 1%	0- 0%	0- 0%	11	100
Είναι υπόκοοι.	20- 20%	32- 32%	18- 18%	7- 7%	4- 4%	1- 1%	1- 1%	0- 0%	0- 0%	17	100
Είναι ταραξίες.	1- 1%	0- 0%	5- 5%	4- 4%	5- 5%	7- 7%	11- 11%	10- 10%	3- 3%	54	100
Είναι κακοί μαθητές.	1- 1%	1- 1%	3- 3%	4- 4%	5- 5%	6- 6%	13- 13%	12- 12%	1- 1%	54	100
Οι γονείς είναι φίλοι του δασκάλου.	5- 5%	6- 6%	12- 12%	6- 6%	6- 6%	10- 10%	3- 3%	4- 4%	0- 0%	46	100
Οι μαθητές προσέχουν στο μάθημα.	10- 10%	23- 23%	29- 29%	19- 19%	4- 4%	3- 3%	2- 2%	0- 0%	0- 0%	10	100
Είναι έμπιστοι.	8- 8%	7- 7%	7- 7%	20- 20%	17- 17%	6- 6%	3- 3%	3- 3%	1- 1%	28	100
Προέρχονται από υψηλή τάξη.	2- 2%	2- 2%	3- 3%	4- 4%	7- 7%	8- 8%	7- 7%	8- 8%	5- 5%	54	100
Και άλλο	0- 0%	1- 1%	1- 1%	1- 1%	2- 2%	4- 4%	0- 0%	2- 2%	0- 0%	9	100

Πίνακας 7: Σε ποιες περιπτώσεις οι δάσκαλοι έχουν καλές σχέσεις με τους μαθητές.

	1η. Επιλ	2η. Επιλ	3η. Επιλ	4η. Επιλ	5η. Επιλ	6η. Επιλ	7η. Επιλ		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	missing	Σύνολο
Με ενθάρρυνση.	28-28%	11-11%	21-21%	4-4%	1-1%	3-3%	0-0%	32	100
Με τιμωρίες.	9-9%	12-12%	1-1%	7-7%	11-11%	9-9%	1-1%	50	100
Με αυστηρή βαθμολογία.	7-7%	12-12%	10-10%	8-8%	9-9%	8-8%	0-0%	46	100
Χωρίς ιδιαίτερη μεταχείριση.	2-2%	7-7%	7-7%	9-9%	10-10%	10-10%	3-3%	52	100
Με αγάπη και σιτορνή.	16-16%	25-25%	19-19%	10-10%	5-5%	2-2%	0-0%	23	100
Με παρατή βοήθειας.	38-38%	17-17%	15-15%	10-10%	6-6%	5-5%	1-1%	8	100
Και άλλο.	0-0%	1-1%	0-0%	3-3%	0-0%	1-1%	1-1%	94	100

Πίνακας 8: Πως αντιμετωπίζουν οι δάσκαλοι τους μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα τους.

	F	%
ΝΑΙ	73	73%
ΟΧΙ	8	8%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	17	17%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	2	2%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 9 :Η συνεργασία σχολείου-οικογένειας έχει θετικά αποτελέσματα στην μάθηση.

	F	%
ΝΑΙ	37	37%
ΟΧΙ	37	37%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	25	25%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 10 : Το σχολικό περιβάλλον (κτιριακή υποδομή) επηρεάζει την μάθηση.

	F	%
Διάλεξη ή Αφήγηση	7	7%
Ερωτήσεις εκ μέρους του δασκάλου	30	30%
Ελεύθερος διάλογος	29	29%
Δεικτική μορφή διδασκαλίας	24	24%
Κάτι άλλο	0	0%
Καμμία απάντηση	10	10%
Σύνολο	100	100%

Πίνακας 11. Μορφές διδασκαλίας που βοηθάνε περισσότερο τους μαθητές.

	F	%
ΝΑΙ	80	80%
ΟΧΙ	10	10%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	9	9%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 12 :Πρέπει να βαθμολογούνται-αξιολογούνται οι μαθητές από τους δασκάλους.

	F	%
ΝΑΙ	44	55%
ΟΧΙ	13	16,25%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	20	25%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	3	3,75%
ΣΥΝΟΛΟ	80	100%

Πίνακας 13 : Η αξιολόγηση-βαθμολόγηση των μαθητών πρέπει να επηρεάζεται από άλλους παράγοντες (διαγωγή, προσπάθεια), εκτός από την επίδοση στο μάθημα.

	1η. Επιλ	2η. Επιλ	3η. Επιλ	4η. Επιλ	5η. Επιλ	6η. Επιλ		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	missing	Σύνολο
Να δείχνει στοργή και κατανόηση στους μαθητές	55-55%	12-12%	14-14%	3-3%	1-1%	2-2%	13	100
Να βαθμολογεί αυστηρά και με αντικειμενικά κριτήρια	7-7%	13-13%	4-4%	16-16%	8-8%	3-3%	49	100
Να εφαρμόζει μια υπευθνη διδασκαλία	18-18%	31-31%	14-14%	4-4%	4-4%	1-1%	28	100
Να πράξει τον ελεύθερο και δημοκρατικό διάλογο.	14-14%	20-20%	18-18%	12-12%	6-6%	0-0%	30	100
Να είναι αυταρχικός.	3-3%	4-4%	8-8%	7-7%	19-19%	3-3%	56	100
Κάπ άλλο.	3-3%	1-1%	1-1%	3-3%	4-4%	1-1%	87	100

Πίνακας 14 : Πως πρέπει να είναι ο καλός δάσκαλος.

	1η. Επιλ.	2η. Επιλ.	3η. Επιλ.	4η. Επιλ.	5η. Επιλ.		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	missing	Σύνολο
Τιμωρούν τους μαθητές.	42-42%	10-10%	17-17%	3-3%	2-2%	26	100
Φέρνεται ιστορικά στους μαθητές.	27-27%	15-15%	12-12%	11-11%	0-0%	35	100
Μαλώνουν συχνά τους μαθητές.	12-12%	38-38%	12-12%	7-7%	1-1%	30	100
Παραμελούν και δεν δίνουν σημασία τους μαθητές.	13-13%	7-7%	18-18%	14-14%	4-4%	44	100
Κάτι άλλο.	6-6%	2-2%	0-0%	5-5%	1-1%	86	100

Πίνακας 15 : Οι δάσκαλοι συνήθως μέσα στην τάξη.

	F	%
ΝΑΙ	55	55%
ΟΧΙ	37	37%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	7	7%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 16 :Οι δάσκαλοι επιβάλλουν συχνά κυρώσεις-τιμωρίες στους μαθητές.

	F	%
Με εξωγλωσσικούς συμβουλισμούς (βλέμματα αποδοκιμασίας).	6	10,9%
Με γλωσσικές εκφράσεις (προσβλητικά λόγια).	9	16,36%
Με γραπτή τιμωρία.	21	38,18%
Με χρήση βίας.	7	12,72%
Κάτι άλλο.	6	10,9%
Καμμιά απάντηση.	6	10,9%
Σύνολο.	55	100%

Πίνακας 17 : Με ποιο τρόπο επιβάλλουν οι δάσκαλοι κυρώσεις-τιμωρίες στους μαθητές.

	F	%
Ο δάσκαλος.	52	52%
Οι μαθητές.	11	11%
Οι μαθητές και ο δάσκαλος.	7	7%
Οι γονείς και ο δάσκαλος.	11	11%
Οι γονείς, ο μαθητής και ο δάσκαλος.	11	11%
Κάτι άλλο.	3	3%
Καμμιά απάντηση.	5	5%
Σύνολο.	100	100%

Πίνακας 18 : Ποιος θα ήθελαν οι μαθητές, να αποφασίζει για την ποινή που επιβάλλεται στο σχολείο.

	1η. Επ.Α	2η. Επ.Α	3η. Επ.Α	4η. Επ.Α	5η. Επ.Α	6η. Επ.Α	7η. Επ.Α		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	missing	Σύνολο
Μη παρακολούθηση των μαθημάτων.	29-29%	14-14%	12-12%	4-4%	3-3%	3-3%	0-0%	35	100
Λεπτές διαταραχές . . .	21-21%	18-18%	17-17%	5-5%	4-4%	1-1%	0-0%	34	100
Σιωπηλή διαταραχή.	36-36%	23-23%	7-7%	5-5%	1-1%	1-1%	0-0%	27	100
Εντονή διαταραχή.	4-4%	6-6%	5-5%	17-17%	8-8%	3-3%	0-0%	57	100
Ζητώντας βοήθεια από τους γονείς.	3-3%	9-9%	8-8%	9-9%	14-14%	4-4%	0-0%	52	100
Με τίποτα από τα παραπάνω.	6-6%	0-0%	0-0%	0-0%	0-0%	0-0%	0-0%	94	100
Και άλλα.	1-1%	1-1%	1-1%	0-0%	0-0%	2-2%	0-0%	95	100

Πίνακας 19 : Αντίδραση των μαθητών στις τιμωρίες που επιβάλλονται στο σχολείο.

	F	%
ΝΑΙ	41	41%
ΟΧΙ	57	57%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	2	2%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 20 : Ο χώρος των σχολείων είναι επαρκής για τις ανάγκες των μαθητών.

	1η. Επιλ.	2η. Επιλ.	3η. Επιλ.	4η. Επιλ.	5η. Επιλ.	6η. Επιλ.		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	missing	Σύνολο
Εργαστήρια.	18-31,57%	8-14,03%	3-5,6%	5-8,77%	7-12,28%	0-0%	14	57
Γυμναστήριο.	18-31,57%	20-35,8%	6-10,5%	4-7,01%	2-3,5%	1-1,75%	6	57
Χώροι αθλησης κ.	12-21,5%	6-10,5%	13-22,8%	5-8,77%	3-5,26%	2-3,5%	16	57
Μεγάλη αυλή.	5-8,77%	3-5,26%	10-17,5%	11-19,3%	2-3,5%	0-0%	26	57
Μεγάλες αίθουσες.	2-3,5%	8-14,3%	3-3,26%	4-7,1%	11-19,3%	1-1,75%	28	57
Κάτι άλλο.	2-3,5%	0-0%	3-3,26%	1-1,75%	0-0%	2-3,5%	49	57

Πίνακας 21 : Τι λείπει από το χώρο των δημοτικών σχολείων.

	F	%
Διάλεξη ή αφήγηση.	12	12%
Ερωτήσεις εκ μέρους του δασκάλου	25	25%
Ελεύθερος διάλογος.	21	21%
Δεικτική μορφή διδασκαλίας.	25	25%
Κάτι άλλο.	6	6%
Καμιά απάντηση.	11	11%
Σύνολο.	100	100%

Πίνακας 22 : Ποια μέθοδο διδασκαλίας εφαρμόζουν οι δάσκαλοι μέσα στην τάξη.

	F	%
ΝΑΙ	63	63%
ΟΧΙ	26	26%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	9	9%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	2	2%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 23 :Χρησιμοποιούν οι δάσκαλοι εποπτικό υλικό (χάρτες, όργανα για πειράματα, σλάιτς κ.τ.λ.) στις διδασκαλίες τους.

	F	%
ΝΑΙ	28	28%
ΟΧΙ	62	62%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	8	8%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	2	2%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 24 :Συμπεριφέρονται οι δάσκαλοι με τον ίδιο τρόπο σε όλους τους μαθητές.

	F	%
ΝΑΙ	20	20%
ΟΧΙ	39	39%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	40	40%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 25 :Το σχολείο ενισχύει τις κοινωνικές διακρίσεις (φύλο, οικονομικές διακρίσεις, τσιγγάνοι, πρόσφυγες, εξωτερική εμφάνιση).

	1η. Επιλ.	2η. Επιλ.	3η. Επιλ.	4η. Επιλ.	5η. Επιλ.	6η. Επιλ.	7η. Επιλ.	8η. Επιλ.		
	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	Αρ. - %	missing	Σύνολο
Με την μεγαλύτερη προσοχή του δασκάλου στον μαθητή που προέρχεται από υψηλή κοινωνικοοικονομική τάξη.	10-50%	1-5%	1-5%	0-0%	1-5%	0-0%	1-0%	0-0%	6	20
Με την χαμηλή προσοχή των δασκάλων στα φτωχόπαιδα.	2-10%	5-25%	3-15%	2-10%	0-0%	1-5%	0-0%	1-5%	6	20
Με αυξημένη βαθμολογία στα ηλασιόπαιδα.	1-5%	6-30%	2-10%	1-5%	2-10%	0-0%	0-0%	0-0%	8	20
Με χαμηλή βαθμολογία στα φτωχόπαιδα.	1-5%	1-5%	3-15%	6-30%	0-0%	6-30%	1-5%	0-0%	2	20
Από τις συμπεριφορές των δασκάλων.	1-5%	0-0%	3-15%	1-5%	4-20%	3-15%	0-0%	1-5%	7	20
Από την ελαστικότητα των δασκάλων στα ηλασιόπαιδα.	1-5%	0-0%	0-0%	1-5%	2-10%	4-20%	3-15%	0-0%	9	20
Από την κατανομή ρόλων (Ρόλοι σε κοριτσάκια κ.τ.λ.).	1-5%	0-0%	0-0%	0-0%	2-10%	4-20%	4-20%	1-5%	8	20
Κόπ. ΟΑΛΑ:	3-15%	0-0%	0-0%	1-5%	1-5%	0-0%	1-5%	0-0%	14	20

Πίνακας 26: Πως φαίνονται οι κοινωνικές διακρίσεις μέσα στην τάξη.

	F	%
Σύμφωνα με την εξωτερική εμφάνιση.	10	10%
Σύμφωνα με το φύλο (αγόρι-κορίτσι).	23	23%
Σύμφωνα με τις σχολικές επιδόσεις.	9	9%
Σύμφωνα με την υπόδειξη των γονέων.	18	18%
Κάτι άλλο.	35	35%
Καμμιά απάντηση.	5	5%
Σύνολο.	100	100%

Πίνακας 27: Πως επιλέγουν τους φίλους τους οι μαθητές στο χώρο του σχολείου.

	F	%
ΝΑΙ	31	31%
ΟΧΙ	67	67%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	2	2%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 26: Κατά την διάρκεια της φοίτησης του μαθητή στο σχολείο κάποιοι από τους δασκάλους, του ζήτησε πληροφορίες, για τους γονείς του, το σπίτι του, την κατάσταση της υγείας του, την οικονομική του κατάσταση, τα αδέρφια του, ώστε να τον γνωρίσει καλύτερα.

	F	%
ΝΑΙ	21	31,34%
ΟΧΙ	45	67,16%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	1,49%
ΣΥΝΟΛΟ	67	100%

Πίνακας 29: Θα επιθυμούσαν οι μαθητές, να έρθουν σε επαφή, οι γονείς τους με τον δάσκαλο και να συζητήσουν για την όλη κατάσταση του παιδιού.

	F	%
Από τους δασκάλους.	23	23%
Από τους μαθητές με την καθοδήγηση των δασκάλων.	51	51%
Από τους γονείς και τους δασκάλους.	6	6%
Μόνοι τους χωρίς την βοήθεια των δασκάλων.	15	15%
Κάτι άλλο.	1	1%
Καμμιά απάντηση.	4	4%
Σύνολο.	100	100%

Πίνακας 30 : Πως θέλουν οι μαθητές να οργανώνονται οι σχολικές εκδηλώσεις (γιορτές, εκδρομές, εκθέσεις κ.τ.λ.).

	F	%
ΝΑΙ	88	88%
ΟΧΙ	4	4%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	7	7%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 31: Οι μαθητές πρέπει να συμμετέχουν στις αποφάσεις του σχολείου (εκδρομές, γιορτές, σχολικοί περίπατοι κ.τ.λ.).

	F	%
ΝΑΙ	54	54%
ΟΧΙ	16	16%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ	27	27%
ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	3	3%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100%

Πίνακας 32: Το σχολείο θα πρέπει να επιτρέπει στους μαθητές την ελεύθερη ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων και συνεταιρισμών.

	F	%
Υπό την καθοδήγηση των δασκάλων.	9	16,66%
Με απόλυτη πρωτοβουλία των μαθητών.	12	22,22%
Με συνεργασία και των δύο.	29	53,70%
Κάτι άλλο.	2	3,70%
Καμμιά απάντηση.	2	3,70%
Σύνολο.	54	100%

Πίνακας 33: Με ποιο τρόπο να επιτρέπεται στον μαθητή η ελεύθερη ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων και συνεταιρισμών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
30 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1985

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΑΚΟΥ
- 167

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1566

Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κοινοποιεί και εκδίδει τον ακόλουθο νόμο που φέρει η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1.

Σκοπός—Γλώσσα.

1. Σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολοκλήρωση, αρμονική και ισορροπημένη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνατοτήτων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά.

Ειδικότερα υλοποιείται τους μαθητές:
α) Να γίνονται ελεύθεροι, υπεύθυνοι, δημοκρατικοί πολίτες, να υπερασπίζονται την εθνική ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα της χώρας και τη δημοκρατία, να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή και τη φύση, και να διακατέχονται από πίστη προς την πατρίδα και τα γνήσια στοιχεία της υρόδοξης χριστιανικής παράδοσης. Η ελευθερία της θρησκευτικής τους συνείδησης είναι απαραβίαστη.

β) Να καλλιεργούν και να αναπτύσσουν αρμονικά το πνεύμα και το σώμα τους, τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις εξελίξεις τους. Να αποκτούν, μέσα από τη σχολική τους αγωγή, κοινωνική συνείδηση και συνείδηση, να αναλαμβάνουν και να συνειδητοποιούν την κοινωνική αξία και ισοτιμία της οικιακής και της χειρωνακτικής εργασίας. Να ενημερώνονται και να ασκούνται πάνω στη σωστή και ωφέλιμη για το ανθρώπινο γένος χρήση και αξιοποίηση των αγαθών του σύγχρονου πολιτισμού, καθώς και των αξιών της λαϊκής μας παράδοσης.

γ) Να αναπτύσσουν δημιουργική και κριτική σκέψη και αντίληψη, συλλογικής προσπάθειας και συνεργασίας, ώστε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και με την υπεύθυνη συμμετοχή τους να συντελούν αποφασιστικά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου και στην ανάπτυξη της πατρίδας μας.

δ) Να κατανοούν τη σημασία της τέχνης, της επιστήμης και της τεχνολογίας, να εφόδονται τις ανθρωπίνες αξίες και να διαφυλάττουν και προάγουν τον πολιτισμό.

ε) Να αναπτύσσουν πνεύμα φιλίας και συνεργασίας με όλους τους λαούς της γης, προσελλέποντας σε ένα κόσμο καλύτερο, δίκαιο και ειρηνικό.

2. Βασικοί στόχοι για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών είναι: α) η προσωπικότητα και η κατάρτιση του προσωπικού όλων των κλάδων και των βαθμίδων της εκπαίδευσης, β) τα αναλυτικά προγράμματα, τα σχολικά βιβλία και τα λοιπά διδακτικά μέσα, καθώς και η σωστή χρήση τους, γ) η εξασφάλιση όλων των αναγκαίων προϋποθέσεων και μέσων για την απρόσκοπτη λειτουργία των σχολείων και δ) η δημιουργία του απαραίτητου παιδαγωγικού κλίματος με την ανάπτυξη αρμονικών προσωπικών σχέσεων στο σχολείο και στην τάξη και με το ενδιαφέρον προς την προσωπικότητα του κάθε μαθητή.

3. α) Τα αναλυτικά προγράμματα αποτελούν όργανα οδηγούς του εκπαιδευτικού έργου και περιλαμβάνουν κυρίως:

(αα) σε ό,τι διατυπώνεται, κατά μάθημα, σχετούς μέσα στα πλαίσια των γενικών και ειδικών, κατά βαθμίδα, σκοπών της εκπαίδευσης.

(αβ) τις κατά ύλη επιλεγμένη σύμφωνα με το σκοπό του μαθήματος και κάθε επίπεδο, ανάλογη και σύμφωνη προς το περιεχόμενο πρόγραμμα και προς τις ασφαλιστικές δυνατότητες των μαθητών, διαφορεμένη όργανα σε επιμέρους ενότητες και θέματα.

(αγ) διδακτικές καταστάσεις για τη μέθοδο και τα μέσα διδασκαλίας κάθε ενότητας ή θέματος.

β) Τα αναλυτικά προγράμματα καταρτίζονται, δοκιμάζονται και πρακτικά αξιολογούνται και αναθεωρούνται συνεχώς σύμφωνα με τις εξελίξεις στον τομέα των γνώσεων, τις κοινωνικές ανάγκες και την πρόοδο των επιστημών της αγωγής.

γ) Τα αναλυτικά προγράμματα της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης ειδικότερα έχουν εσωτερική συνέχηση και ενιαία ανάπτυξη των περιεχομένων τους.

δ) Τα διδακτικά βιβλία για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς συγγράφονται σύμφωνα με τα αναλυτικά προγράμματα.

4. Γλώσσα διδασκαλίας, που αποτελεί και ανακείμενο σταθμισμένης διδασκαλίας και γλώσσα των διδακτικών βιβλίων των μαθητών και των βιβλίων των εκπαιδευτικών είναι η δημοτική, όπως διασφραγίζεται από το λαό και τη δόκιμη λογοτεχνία, χωρίς την κοσμοεισαγωγική ξένων λέξεων.

Άρθρο 2.

Διάρθρωση και βαθμίδες της εκπαίδευσης — Παροχές.

1. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται στα νηπιαγωγεία και στα δημοτικά σχολεία. Τα νηπιαγωγεία μπορούν να εντάσσονται και σε κέντρα, στα οποία λειτουργούν μαζί με κρατικούς παιδικούς σταθμούς (παιδικά κέντρα).

2. Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρέχεται σε δύο κύκλους. Ο πρώτος κύκλος καλύπτεται από τα γυμνάσια και ο δεύτερος από τα γενικά, κλασικά, εκκλησιαστικά, τεχνικά—επαγγελματικά, ενιαία πολιτεχνικά λύκεια και από τις τεχνικές—επαγγελματικές σχολές. Ειδικός νόμος ρυθμίζει τη λειτουργία των εκκλησιαστικών λυκείων.

3. Η φοίτηση είναι υποχρεωτική στο δημοτικό σχολείο και στο γυμνάσιο, εφόσον ο μαθητής δεν έχει υπερβεί το 16ο έτος της ηλικίας του. Όποιος έχει την επιμέλεια του προσώπου του ανήλικου και παραλείπει την εγγραφή ή την αποστολή του ως προς τη φοίτηση τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 458 του Ποινικού Κώδικα.

4. Μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, φοιτούν σε ειδικά σχολεία ή σε ειδικές τάξεις ή εντάσσονται σε κανονικές τάξεις, για να πάρουν την κατάλληλη, σε κάθε περίπτωση, ειδική αγωγή και μάθηση.

5. Στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φοιτούν μαζί αγόρια και κορίτσια (μικτά σχολεία).

6. Η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρείχεται από το κράτος δωρεάν.

7. Τα διδακτικά βιβλία και τα βιβλία των εκπαιδευτικών χορηγούνται δωρεάν στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς αντίστοιχα. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων μπορεί να καθορισθεί η υποχρέωση των μαθητών να διατηρούν τα βιβλία σε καλή κατάσταση και να τα επιστρέφουν στα σχολεία στο τέλος του διδακτικού έτους, καθώς επίσης και οι κυρώσεις για τους μαθητές που παραβιάζουν αυτή την υποχρέωση και για έτους σπουδών την επιμέλεια του προσώπου τους.

8. Οι δαπάνες λειτουργίας των σχολείων αντιμετωπίζονται με κρατικές επιχορηγήσεις προς την τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία έχει την ευθύνη της διάθεσης και διαχείρισης των σχετικών πιστώσεων. Τα τυχόν αδιάθετα υπόλοιπα από τις επιχορηγήσεις αυτές επιστρέφονται στον κρατικό προϋπολογισμό στο τέλος κάθε οικονομικού έτους.

9. Μαθητές, που κατοικούν μακριά από την έδρα του σχολείου, μπορεί να μεταφέρονται δωρεάν ή να διαμένουν και να σιτίζονται δωρεάν στον τόπο που λειτουργεί το σχολείο. Αν η μεταφορά είναι αντικειμενικά αδύνατη ή δεν υπάρχουν προϋποθέσεις δωρεάν διαμονής και σίτισης, μπορεί να καταβληθεί μηνιαίο επίδομα.

10. Στους μαθητές των λυκείων και των τεχνικών—επαγγελματικών σχολών μπορεί να χορηγούνται κρατικές υποτροφίες.

11. Το Δημόσιο καλύπτει τις δαπάνες της λειτουργικότητας και νοσηροκοινωνικής περίθαλψης των μαθητών που έπαυσα στήριγμα κατά την άσκηση στα εργαστήρια των τεχνικών—επαγγελματικών λυκείων, των ενστίων πολυκλαδικών λυκείων και των τεχνικών—επαγγελματικών σχολών, κατά το μέρος που οι δαπάνες αυτές δεν καλύπτονται από άμεση ή έμμεση ασφαλίση.

12. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών, καθώς και του Υπουργού Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης στις περιπτώσεις των παρ. 8 και 9 ή του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων στις περιπτώσεις της παρ. 11, ρυθμίζεται ο τρόπος κάλυψης των δαπανών, οι προϋποθέσεις και όλες οι σχετικές λεπτομέρειες για την εφαρμογή αυτού του άρθρου. Οι αναγκαίες πιστώσεις εγγράφονται στους προϋπολογισμούς εξόδων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και των νομαρχιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Άρθρο 3.

Προσχολική αγωγή.

1. Σκοπός του νηπιαγωγείου είναι να ξεθωριάσει τα νήπια να αναπτύξουν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο ευρύτερος σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ειδικότερα το νηπιαγωγείο ξεθωιάει τα νήπια:

- α) να καλλιεργούν τις αισθήσεις τους και να ερμηνεύουν τις πράξεις τους, κινητικές και νοητικές.

β) να εμπλουτίζουν και να ερμηνεύουν τις εμπειρίες τους από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και να αποκτούν τη ικανότητα να διακρίνουν τις σχέσεις και αλληλεπιδράσεις που υπάρχουν μέσα σε αυτό.

γ) να αναπτύσσουν την ικανότητα κατανόησης και έκφρασης με τρέμπλα γλωσσικά και ιδιαίτερα στους τομείς της γλώσσας, των μαθηματικών και της αισθητικής.

δ) να προχωρούν στη δημιουργία διαπραγματικών σχέσεων που θα τα ξεθωιάει στη διαθμιαία και αρμονική ένταξή τους στην κοινωνική ζωή και

ε) να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες ελεύθερα και αδίκστα μέσα στο πλαίσιο του οργανωμένου περιβάλλοντός, να εθίζονται στην αλληλεγγύη, σχέση, αιδώ και αιδώς.

2. Η προσχολική αγωγή παρέχεται σε νηπιαγωγεία και λειτουργούν είτε ως ανεξάρτητα είτε μέσα σε παιδικά κέντρα. Η διεύθυνση των παιδικών κέντρων, η επιλογή των με το απαραίτητο προσωπικό και κάθε σχετικό θέμα με λειτουργία τους ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Παιδείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η επιμέλεια νηπιαγωγείων στα νηπιαγωγεία που λειτουργούν μέσα στα παιδικά κέντρα, η οργανιστική λειτουργία των νηπιαγωγείων και η εκπαιδευτική λειτουργία των νηπιαγωγείων ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών και Θρησκευμάτων.

3. Η φοίτηση στα νηπιαγωγεία είναι διετής και εγγράφηται σε αυτά νήπια που συμπληρώνουν την 1η Οκτωβρίου του έτους εγγραφής ηλικία τριών ετών και έξι μηνών. Η ηλικία αποδεικνύεται από λιθολογική πράξη γέννησης.

4. Η φοίτηση στα νηπιαγωγεία γίνεται σύμφωνα με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Οικονομικών.

5. Τα νηπιαγωγεία είναι μονοθέσια και διθέσια. Μονοθέσια είναι εκείνα στα οποία φοιτούν από επτά (7) έως τριάντα (30) νήπια και διθέσια εκείνα στα οποία φοιτούν τριάντα ένα (31) έως εξήντα (60) νήπια. Τα νηπιαγωγεία κατά νηπιαγωγείο μπορεί να μειώνονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών. Κατ'εξοχήση, τα νηπιαγωγεία στα οποία λειτουργούν μέσα στα παιδικά κέντρα μπορεί να μειώνονται ή πολυθεσιάζονται ανάλογα με τον αριθμό των νηπίων που φοιτούν με βάση την αντίστοιχη μισή θέσης νηπιαγωγείων τριάντα (30) νήπια.

6. Η ίδρυση και η προαγωγή νηπιαγωγείων και η αλλαγή ονόματος των οργανικών θέσεων νηπιαγωγείων γίνεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών.

7. Η ίδρυση νηπιαγωγείων σε παιδικά κέντρα και η αδήχτη νέων τμημάτων σε αυτά, ανάλογα με τον αριθμό νηπίων, καθώς και η αλλαγή ονόματος των οργανικών θέσεων νηπιαγωγείων γίνεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Οικονομικών.

8. Η κατάργηση, ο υποβιβασμός και η συγχώνευση νηπιαγωγείων και η αλλαγή μείωση των οργανικών θέσεων νηπιαγωγείων γίνεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η αντίστοιχη κατάργηση, μείωση τμημάτων ή συγχώνευση νηπιαγωγείων που λειτουργούν σε παιδικά κέντρα και η αλλαγή μείωση των οργανικών θέσεων νηπιαγωγείων γίνεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

9. α) Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ορίζονται όργανα σχετικά με:

- (α) την οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων
- (β) την εισαγωγή νηπίων.

(γ) την έναρξη, τη λήξη και τη διακοπή των μαθημάτων κατά τους χειμερινούς ή τη συνήθιστή τους κατά τους θερινούς μήνες σε ορισμένες περιοχές της χώρας.

(δ) την παρεχόμενη στα νήπια προσχολική αγωγή και τα παρεχόμενα μαθήματα,

(ε) το εδαφομετρικό ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας και αγωγής των νηπίων,

(στ) την οργάνωση της ζωής των νηπίων και κάθε είδους εκδηλώσεις και

(ζ) κάθε άλλη λεπτομέρεια σχετική με τη λειτουργία των νηπιαγωγείων.

β) Με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ρυθμίζονται ειδικότερα θέματα που αφορούν στην έρευνα, οργάνωση, στελέχωση, διδασκαλία και λειτουργία των παιδικών κέντρων.

10. Για τα θέματα των παραγράφων 6, 7 και 8 γνωστοποιεί το νομαρχιακό συμβούλιο, ύστερα από εισήγηση της νομαρχιακής επιτροπής παιδείας.

Άρθρο 4

Δημοτική εκπαίδευση.

1. Σκοπός του δημοτικού σχολείου είναι η πολυμέγεθρη πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο ευρύτερος σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ειδικότερα, το δημοτικό σχολείο βοηθά τους μαθητές:

α) να διαμορφώνουν και αναδιοργανώνουν τις σχέσεις της δημοκρατικής τους δραστηριότητας με τα πράγματα, τις καταστάσεις και τα πρόσωπα που μελετούν,

β) να οικειοποιούνται τους μηχανισμούς που συμβάλλουν στην αφομοίωση της γνώσης, να αναπτύσσονται σωματικά, να εκπαιδεύονται τη σωματική και ψυχική τους υγεία και να καλλιεργούν τις φυσικές τους ικανότητες,

γ) να κατανοούν το περιεχόμενο των βασικότερων εννοιών και να αποκτούν έμφαση, την ικανότητα να αντλούν από τα δεδομένα των μαθημάτων στην περιοχή της αστερμένης σκέψης,

δ) να αποκτούν την ικανότητα ορθής χρήσης του προφορικού και γραπτού λόγου,

ε) να εξοικειώνονται βαθμιαία με τις ηθικές, θεολογικές, εθνικές, ανθρωπιστικές και άλλες αξίες και να τις οργανώνουν σε σύστημα αξιών και

στ) να καλλιεργούν το αισθητικό τους κριτήριο, ώστε να μπορούν να εκτιμούν τα έργα της τέχνης και να εκφράζονται ανάλογα μέσα από τα δικά τους καλλιτεχνικά δημιουργήματα.

2. Η οργάνωση στο δημοτικό σχολείο είναι εξειδικής και περιλαμβάνει τις τάξεις Α', Β', Γ', Δ', Ε' και ΣΤ'. Στην Α' τάξη εγγραφονται μαθητές που συμπληρώνουν την 1η Οκτωβρίου του έτους εγγραφής ηλικία πέντε (5) ετών και έξι (6) μηνών. Η ηλικία υποδιαιρείται από λεξιλογική πράξη γέννησης.

3. Στους μαθητές που απορρίπτονται από το δημοτικό σχολείο χορηγείται αίτηση που χρησιμοποιεί για την εγγραφή στο γυμνάσιο, ο τόπος του οποίου καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

4. Τα δημοτικά σχολεία, ανάλογα με τον αριθμό των οργανικών θέσεων των δασκάλων, είναι μονοθέσια έως εξαθέσια ή δωδεκαθέσια.

5. Κοινοπραξία είναι δυνατή η λειτουργία επταθέσιων έως και ενδεκαθέσιων δημοτικών σχολείων, όταν το επιβάλλουν ο αριθμός των μαθητών, οι διατιθέμενοι χώροι διδασκαλίας και οι αποστάσεις μεταξύ των σχολείων.

6. Η οργανικότητα των δημοτικών σχολείων προσδιορίζεται από την αναλογία είκοσι πέντε (25) μαθητών προς ένα (1) δάσκαλο για τα μονοθέσια και διθέσια και για τα λοιπά πρώτα (30) μαθητών προς ένα (1) δάσκαλο, ως εξής:

10 έως 25	1	Μονοθέσιο
26 έως 50	2	Διθέσιο
51 έως 90	3	Τριθέσιο
91 έως 120	4	Τετραθέσιο
121 έως 150	5	Πενταθέσιο
151 έως 180	6	Εξαθέσιο
181 έως 210	7	Επταθέσιο
211 έως 240	8	Οκταθέσιο
241 έως 270	9	Εννεαθέσιο
271 έως 300	10	Δεκαθέσιο
301 έως 330	11	Ενδεκαθέσιο
331 έως 360	12	Δωδεκαθέσιο

7. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών μπορεί να μειώνεται ο αριθμός των μαθητών που αναλογεί σε κάθε οργανική θέση, ετησίως.

8. Η έρευνα και προαγωγή των δημοτικών σχολείων και η ανάλογη αύξηση των οργανικών θέσεων των δασκάλων γίνονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών.

9. Στις περιπτώσεις που ειδικές τοπικές συνθήκες το επιβάλλουν είναι δυνατή η έρευνα μονοθέσιων δημοτικών σχολείων, ανεξαρτήτως του αριθμού μαθητών, που πρόκειται να φοιτήσουν.

10. Η κοινοπραξία, ο υπολειμασμός και, με την επιφύλαξη της παρ. 13, η συγχώνευση δημοτικών σχολείων και η ανάλογη μείωση των οργανικών θέσεων δασκάλων, καθώς και η ίδρυση δημοτικών σχολείων και η μεταφορά της έρευνας τους, γίνονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

11. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ρυθμίζονται θέματα σχετικά με:

α) την οργάνωση και λειτουργία των δημοτικών σχολείων,

β) την εγγραφή, μεταγραφή και κατάταξη των μαθητών,

γ) την έναρξη και λήξη του σχολικού και διδακτικού έτους,

δ) τη διδασκαλία, τους λόγους και τα όργανα που απαιτούνται, τη διακοπή των μαθημάτων, τη συμπλήρωσή τους και με παράταση του διδακτικού έτους, καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια,

ε) τα διδασκόμενα μαθήματα και τα εδαφομετρικά ωρολόγια και αναλυτικά προγράμματα,

στ) την αξιολόγηση των μαθητών, την οργάνωση της δημοτικής ζωής και το γενικό πλαίσιο των σχολικών εκδηλώσεων και

ζ) κάθε άλλη λεπτομέρεια σχετική με τη λειτουργία των δημοτικών σχολείων.

12. Η διδασκαλία στα δημοτικά σχολεία μαθημάτων εθνικής αγωγής, προσηλικής, ξένων γλωσσών και καλλιτεχνικής αγωγής μπορεί να ανατίθεται, εκτός από τους εδαφομετρικούς και σε εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με απόφαση του νομάρχη είτε με ολική απόσπαση είτε με μερική, απασχόληση είτε για συμπλήρωση της υποχρεωτικού ωραρίου, καθώς και σε άλλους ειδικούς εκπαιδευτικούς που έχουν τα αντίστοιχα επιστημονικά προσόντα. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Προεδρίας της Κυβέρνησης και Οικονομικών, καθορίζονται τα πρότυπα των ειδικών εκπαιδευτικών, η σύσταση των αναγκαίων οργανικών θέσεων που κατατίθενται σε νέους-πλάττουμενους ή προτυπώνουν τις θέσεις των αντίστοιχων κλάδων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η διάθεση των εκπαιδευτικών αυτών στα δημοτικά σχολεία για ανάληψη πλάττωσης προγράμματος διδασκαλίας ή και για συμπλήρωση του υποχρεωτικού ωραρίου, η ανάθεση υπερωριακής διδασκαλίας

για τα μαθήματα αυτά σε δημόσιους εκπαιδευτικούς δωτεροβάθμιας ή και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και η πρόβλεψη με ωριαία αντιμεθρία ιδιωτών που έχουν τα αντίστοιχα πρό- ρόντα. Η αποζημίωση για την υπερωριακή διδασκαλία και η ωριαία αντιμεθρία καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουρ- γών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών.

13. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών μπορεί να συγχωνευθούν: μονοθέσια, διθέσια και τριθέσια δημοτικά σχολεία σε τε- τραθέσια και πάνω. Οι τάξεις των πολυθέσιων αυτών σχολείων μπορεί να λειτουργούν στις έδρες των συγχωνευόμε- νων σχολείων, όπως θα ορίζεται ειδικότερα με την παραπά- νω απόφαση. Με όμοια απόφαση μπορεί να συγχωνεύονται, κατά περιοχή, μονοθέσια δημοτικά σχολεία, στα οποία ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν είναι κάτω από εκατόνπεντε (15), σε ένα κεντρικό δημοτικό σχολείο.

14. Οι μαθητές μεταφέρονται δωρεάν από τις έδρες των συγχωνευόμενων σχολείων στις οριζόμενες έδρες λειτουργίας των τάξεων ή στις έδρες των κεντρικών δημοτικών σχολείων. Η μεταφορά των μαθητών γίνεται, ύστερα από απόφαση του νομάρχη, με τα συνήδη συκοινωνικά μέσα ή και με μίσθωση, ιδιωτικών μεταφορικών μέσων. Επίσης μπορεί να γίνεται με ιδιωτικά λεωφορεία με τη φροντίδα και ευθύνη του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.).

15. Οι δαπάνες μεταφοράς των μαθητών εγγράφονται στους προϋπολογισμούς εξόδων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και των νομαρχιών και μπορούν να με- ταφέρονται στους Ο.Τ.Α. ή στο Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας κα- τά περίπτωση.

16. Για τα θέματα των παραγράφων 8, 9, 10 και 13 γνωμοδοτεί το νομαρχιακό συμβούλιο, ύστερα από εισήγηση της νομαρχιακής επιτροπής παιδείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Άρθρο 5.
Γυμνάσια.

1. Σκοπός του γυμνασίου είναι να προωθήσει, μέσα στο πνεύμα του ευρύτερου σκοπού της εκπαίδευσης, την αλόφλευρη ανάπτυξη των μαθητών σε σχέση με τις δυνατότητες που έχουν στην ηλικία αυτή και τις αντίστοιχες απαιτήσεις της ζωής.

Ειδικότερα το γυμνάσιο έσθδει τους μαθητές:

- α) Να διευρύνουν το σύστημα αξιών τους (θρητικές, θρη- σκευτικές, εθνικές, ανθρωπιστικές και άλλες αξίες), ώστε να βαθμίζουν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με τις επιταγές του. Να ελέγχουν και να κατευθύνουν το συναισθηματικό τους κόσμο σε στόχους δημοκρατικούς και πράξεις ανθρωπι- στικές.
- β) Να συμπληρώνουν και να συνδυάζουν την κατάκτηση της γνώσης με τους ανάλογους κοινωνικούς προβληματισμούς, ώστε να αντιμετωπίζουν με επιτυχία διάφορες καταστάσεις και να αναζητούν λύσεις των προβλημάτων της ζωής με υπευθυνότητα, μέσα σε κλίμα δημοκρατικού διαλόγου και συλ- λογικής προσπάθειας.
- γ) Να καλλιεργούν τη γλωσσική τους έκφραση, ώστε να διατυπώνουν τις σκέψεις τους στον προφορικό και γραπτό λό- γο με σαφήνεια και αρθρότητα.
- δ) Να αναπτύσσουν υγιεινά το σώμα τους για τη λειτουργι- κή έκφραση του οργανισμού και να καλλιεργούν τις κινητι- κές τους κλίσεις και ικανότητες.
- ε) Να γνωρίζουν τις διάφορες μορφές της τέχνης και να διακρίνουν αισθητικό κριτήριο, χιρίσμο και για τη δι- κή τους καλλιτεχνική έκφραση.

στ) Να συνειδητοποιούν τις δυνατότητες, τις κλίσεις, δεξιότητες και τα ενδιαφέροντά τους, να αποκτούν γνώση, να διάφορα επαγγέλματα και να επιδιώκουν την παραπέρα- τίωσή τους μέσα στα πλαίσια της πολιτιστικής, κοινωνι- κής και οικονομικής ζωής, ώστε να αναπτύσσονται σύμφωνα άνθρωποι και ως μελλοντικοί εργαζόμενοι, καταναλώντες ισοτιμη συμβολή της πνευματικής και χειρωνακτικής γαρίας στην κοινωνική πρόοδο και την ανάπτυξη.

2. Η φοίτηση στα γυμνάσια είναι τριετής και πε- ρέχει τις τάξεις Α', Β' και Γ'. Στην Α' τάξη εγγρά- φονται: του δημοτικού σχολείου χωρίς εξετάσεις.

3. Στους μαθητές που αποφοιτούν χορηγείται απολα- σή ο τύπος του οποίου καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

4. Η έδραση γυμνασίων και η ανάλογη αύξηση των ε- νικών θέσεων του προσωπικού γίνεται μια φορά το χρόνο, το πρώτο τρίμηνο με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευ- μάτων και Οικονομικών. Έδραση γυμνασίων γίνεται όταν αυ- τή έλλειψη από λόγους λειτουργικούς, ώστε σε κάθε γυμ- να να μην υπάρχουν πάνω από εννέα τμήματα ή για την εξ- ρέτητη, αναγκών ορισμένης περιοχής.

5. Η κατάργηση και η συγχώνευση γυμνασίων ο- ρίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

6. Η μεταφορά, κληρονομική κληρονομία σε εσωτερικό και υψίστορα, καθώς και η μετακίνηση ή η μεταφορά έδρας, γονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θ- ρησκευμάτων.

7. Για τα θέματα των παραγράφων 4, 5, 6 και 9 μοδοτεί το νομαρχιακό συμβούλιο ύστερα από εισήγηση της νομαρχιακής επιτροπής παιδείας.

8. Τα γυμνάσια διοικούνται με κληρονομία και εσωτερικό, εσωτερικό γυμνάσια γίνονται δε, οι εργαζόμενοι μαθητές, που έχουν συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας τους.

9. Τα γυμνάσια είναι γενικά κατευθύνονται για όλες τις τάξεις τους. Με το προεδρικό διάταγμα της παραγράφου μπορεί να ίδρύονται αθλητικά και μουσικά γυμνάσια σε- μμένες πόλεις της χώρας.

10. Οι μαθητές σε κάθε τμήμα ή τμήμα τάξης δεν υπ- να υπερβαίνουν τους τριάντα (35). Τάξεις με μαθη- τούς περισσότερους από τριάντα (35) διακρίνονται σε τμήμα. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παι-δείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών μπορεί να μειώνεται ο ά- ριστος αριθμός μαθητών κατά τάξη.

11. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση, Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, βαθμίζο- θέματα σχετικά με:

- α) την οργάνωση και λειτουργία των γυμνασίων κάθε- τούδρασης,
- β) τα διδασκόμενα μαθήματα,
- γ) τα ερωτήρια και σχολιαστικά προγράμματα,
- δ) την έναρξη και λήξη του διδακτικού και σχολικού τους, τις αρχές και τις διακοπές,
- ε) τις εγγραφές, μεταεγγραφές, φοίτηση, ποινές, γαρ- ρισμό της διαγωγής, τις κάθε είδους εξετάσεις, την αξι- ολόγηση των μαθητών και τους τίτλους σπουδών,
- στ) τη διαδικασία, τους λόγους και τα έργα που ε- ρροίζονται για τη διακοπή των μαθημάτων ή τη συμπλήρω- τους και με παράταση του διδακτικού έτους,
- ζ) την οργάνωση της μαθητικής ζωής και το γυμ- νασίο των σχολικών εκδηλώσεων και
- η) κάθε άλλη λεπτομέρεια σχετική με τη λειτουργία των γυμνασίων.

Άρθρο 6.
Λόγια.

1. Τα λόγια λειτουργούν ως γενικά, κλασικά, ευ- —παρχαριστικά και ενίοτε πολυκλασικά. Με τη δι-

5. Λειτουργίες για την εφαρμογή του άρθρου αυτού ρυθίζονται με κοινή απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και των αρμοδίων υπουργών κατά περίπτωση. Με ίδιες αποφάσεις μπορεί να καταστήνεται σε τμήματα ζήμια ή δημόσιο διαμέρισμα. Σε κάθε τέτοιο τμήμα εφάρτα εφάρτα σχολείων.

Άρθρο 41.

Χρήση των σχολικών κτιρίων.

1. Τα σχολικά κτίρια χρησιμοποιούνται για τη στέγαση κτιρίων σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν στην περιοχή του δήμου ή της κοινότητας.

2. Η συστέγαση δημόσιων σχολείων στο ίδιο διδακτήριο, η αποκλειστική χρήση ειδικών χώρων του διδακτηρίου από κάθε σχολείο, η κοινή χρήση των υπόλοιπων χώρων και οι άλλες λειτουργίες του κάθε συσταχόμενου σχολείου καθορίζονται με απόφαση του νομάρχη κατά την έναρξη κάθε διδακτικού έτους, ύστερα από γνώμη της οικείας δημοτικής ή κοινοτικής επιτροπής παιδείας.

3. Σχολικά κτίρια που δε χρησιμοποιούνται για στέγαση δημόσιων σχολείων μπορεί να διατεθούν με απόφαση του νομάρχη, ύστερα από πρόταση της οικείας δημοτικής ή κοινοτικής επιτροπής παιδείας, για άλλες χρήσεις κοινής ωφέλειας, εφόσον δεν υπάρχει κίνδυνος σοβαρών εθάρων και ζημιών και υπό τον όρο της διατήρησης του διδακτηρίου για σκοπό που προορίζεται.

Με την ίδια διαδικασία μπορεί να διατεθεί διδακτήριο, σε χρονικά διαστήματα που δε χρησιμοποιείται, για την οργάνωση και πραγματοποίηση εκδηλώσεων κοινού ενδιαφέροντος.

Σε κάθε περίπτωση κατά τη διάρκεια της χρήσης αποκαθίστανται από το χρήστη, οι τυχόν εθάρων και ζημιών και καταβάλλονται οι επιπλέον δαπάνες φωτισμού, θέρμανσης και ύδρευσης, ώστε το διδακτήριο να παραμένει καθ' όλα έτοιμο για τη λειτουργία του σχολείου.

Άρθρο 42.

Εποπτικά και εκπαιδευτικά μέσα—Εργαστήρια.

1. Σε κάθε σχολείο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υπάρχουν και χρησιμοποιούνται εποπτικά και εκπαιδευτικά μέσα, καθώς και εργαστήρια φυσικής και χημείας για την επίλυση της διδασκαλίας των οικείων μαθημάτων.

2. Με απόφαση του συλλόγου των διδασκόντων ορίζεται σε κάθε σχολείο ένας εκπαιδευτικός υπεύθυνος για τα εκπαιδευτικά και άλλα μέσα, ο οποίος, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επιβεβαιώνεται από μαθητές που ορίζει το μαθητικό συμβούλιο. Ο εκπαιδευτικός αυτός απαλλάσσεται από τις πρόθετες απασχολήσεις και ασκεί μόνο τα διδακτικά του καθήκοντα.

3. Ο εξοπλισμός των σχολείων με εποπτικά και εκπαιδευτικά μέσα γίνεται με τη φροντίδα των αρμοδίων υπηρεσιών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ο εξοπλισμός αυτός μπορεί να συμπληρώνεται, σε κάθε σχολείο, με πρωτόθμιας ειδών, που πραγματοποιούνται με απόφαση της σχολικής επιτροπής, ύστερα από πρόταση του συλλόγου των διδασκόντων, η οποία εγκρίνεται από την οικεία δημοτική ή κοινοτική επιτροπή παιδείας.

Τα είδη, για πρωτόθμια αναγράφονται σε πίνακες που καταρτίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από πρόταση του αρμοδίου τμήματος του Π.Ι.

Άρθρο 43.

Σχολικές βιβλιοθήκες.

1. Σε κάθε σχολείο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λειτουργεί σχολική βιβλιοθήκη για χρήση των μαθητών, του διδακτικού προσωπικού και των κατόικων της ίδιης και της περιοχής του σχολείου. Οι βασικές σχολικές

βιβλιοθήκες που υπάρχουν λειτουργούν ως σχολικές βιβλιοθήκες.

2. Με απόφαση του συλλόγου των διδασκόντων ορίζεται ένας εκπαιδευτικός του σχολείου ως υπεύθυνος για τη σχολική βιβλιοθήκη, ο οποίος, για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επιβεβαιώνεται στο έργο του από μαθητές που ορίζει το μαθητικό συμβούλιο. Η οργάνωση και η λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών, στην οποία περιλαμβάνεται και ο ίδιος υπεύθυνος βιβλιοθηκών, καθώς και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια, καθορίζονται με αποφάσεις του σχολικού συμβουλίου, που γνωστοποιούνται με τοιχοκόλληση στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου.

3. Για τις δαπάνες που απαιτούνται για τον εμπλουτισμό των σχολικών βιβλιοθηκών εγγράφονται σχετικές πιστώσεις στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, οι οποίες διατίθενται στις νομαρχίες. Ο πρόπος της διάθεσης των πιστώσεων αυτών ορίζεται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

4. Ο εμπλουτισμός των σχολικών βιβλιοθηκών είναι έργο των σχολικών επιτροπών, οι οποίες και διαχειρίζονται τις σχετικές πιστώσεις αγοράζοντας βιβλία από τον κατάλογο που καταρτίζει η επιτροπή της επόμενης παραγράφου. Βιβλία του ίδιου καταλόγου μπορούν να τα αποδέχονται και ως δωρεές. Οι σχολικές επιτροπές συνεργάζονται με τους σχολικούς συμβούλους για τον εμπλουτισμό των σχολικών βιβλιοθηκών.

5. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συγκροτείται επιτροπή που αποτελείται: α) από έναν ειδικό σύμβουλο του υπουργού ως πρόεδρο, β) από ένα μέλος του Π.Ι., γ) από έναν εκπρόσωπο των δευτεροβάθμιων παιδαγωγικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών της δημόσιας πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δ) από δύο λογιότερους, ε) από έναν εκδότη-βιβλιοπώλη, στ) από ένα βιβλιοδηγό και ζ) από τρεις εκπαιδευτικούς αναμένους στην κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Με την ίδια απόφαση ορίζονται οι αναπληρωτές από τον ίδιο κύκλο προσώπων, ο χρέις υπεύθυνος των μελών της επιτροπής, καθώς και ο τρόπος λειτουργίας της. Έργο της επιτροπής είναι η σύνταξη καταλόγων από τους οποίους θα επιλέγονται βιβλία για εμπλουτισμό των σχολικών βιβλιοθηκών. Κατά τη σύνταξη των καταλόγων η επιτροπή λαμβάνει υπόψη προτάσεις και εισήγσεις σχολικών επιτροπών, σχολικών συμβούλων και άλλων φορέων της εκπαίδευσης. Οι πρόξεις της επιτροπής επικυρώνονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

6. Υπεύθυνος της βιβλιοθήκης του εκπαιδευτικού προσωπικού του σχολείου είναι ο διευθυντής ή ο υποδιευθυντής. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ρυθίζονται τα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των βιβλιοθηκών αυτών.

7. Λειτουργίες για την εφαρμογή του άρθρου αυτού ρυθίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

8. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Παιδείας της Κυβέρνησης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών, μπορεί να συνιστώνται θέσεις βιβλιοθηκονόμων για τη λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών, να κατανομούνται κατά κατηγορίες, κλάδους και βαθμούς και να ορίζονται τα προσόντα και η διαδικασία διορισμού στις θέσεις αυτές.

Άρθρο 44.

Διαχείριση της σχολικής περιουσίας—Σχολικά κελκεία.

1. Την ευθύνη και την αρμοδιότητα για την επισκευή και συντήρηση των σχολικών κτιρίων έχουν οι οργανικοί υπεύθυνοι αυτοδιοίκησης, στους οποίους μεταβιβάζονται οι απαιτούμενες πιστώσεις από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και τις νομαρχίες. Τα τυχόν αδιάθετα υπόλοιπα από τις επιχορηγήσεις αυτές επιστρέφονται στον τοπικό προϋπολογισμό στο τέλος κάθε οικονομικού έτους.

2. Η αντιμετώπιση των λειτουργικών λαπών καθαρότητας, θέρμανσης, ρωτισμού, θρύψης, προμήθειες επίπλων και οικιών, βιβλίων για τη σχολική βιβλιοθήκη και κάθε είδους εξοπλισμού και υλικού απαραίτητων για τη λειτουργία του σχολείου γίνεται από τη σχολική επιτροπή. Οι σχετικές πιστώσεις μεταβιβάζονται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και από τις νομαρχίες στις οικείες δημοτικές ή κοινοτικές αρχές, οι οποίες τις καταθέτουν στις σχολικές επιτροπές. Για τα τυχόν αδιάθετα υπόλοιπα εφαρμόζεται το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 1.

Στις επόμενες καθαριότητες περιλαμβάνεται και η δαπάνη πρόληψης καθαρσιών με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου οριστού χρόνου ή ανάθεσης της καθαριότητας με σύμβαση μίσθωσης έργου.

3. Όργανα για την επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι:

- α) Το νομαρχιακό συμβούλιο,
- β) η οικεία δημοτική ή κοινοτική αρχή και
- γ) η σχολική επιτροπή.

4. Το νομαρχιακό συμβούλιο, ύστερα από εισήγηση των προϊσταμένων των διευθύνσεων και γραφείων της εκπαίδευσης, καταρτίζει το πρόγραμμα επισκευής και συντήρησης των διδακτηρίων του νομού ή νομαρχιακού διαμερίσματος και το υποβάλλει για έγκριση στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Μετά την έγκριση του προγράμματος και τη διάθεση των αναγκαίων πιστώσεων, το νομαρχιακό συμβούλιο καταθέτει τις πιστώσεις στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης του νομού ή νομαρχιακού διαμερίσματος. Επίσης το νομαρχιακό συμβούλιο, ύστερα από εισήγηση των προϊσταμένων των διευθύνσεων και γραφείων της εκπαίδευσης, καταθέτει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης τις διατιθέμενες πιστώσεις, για την αντιμετώπιση των λειτουργικών λαπών των σχολείων.

Κατά την κατανομή των πιστώσεων το νομαρχιακό συμβούλιο παίρνει υπόψη του, εκτός των άλλων, τις ιδιαίτερες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες με σχέση την εξέλιξη των εκπαιδευτικών ανισοτήτων που προέρχονται από αυτές.

5. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης και Οικονομικών καθορίζονται οι διατάξεις έγκρισης των προγραμμάτων των νομαρχιακών συμβουλίων, διάθεσης των πιστώσεων από τον προϋπολογισμό, εκτέλεσης των έργων επισκευής και συντήρησης των διδακτηρίων, καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου αυτού.

6. Ειδικά για τα διδακτήρια του λεκανοπεδίου Αττικής την ευθύνη και την αρμοδιότητα για την επισκευή και συντήρησή τους έχουν ο Ο.Σ.Κ. και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης και Οικονομικών ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής.

7. α) Σε κάθε σχολείο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να λειτουργεί κολικείο για την εξυπηρέτηση των μαθητών. Τα είδη που πωλούνται στα σχολικά κολικεία καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης και Οικονομικών ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής.

β) Η λειτουργία των κολικείων σε σχολεία που υπερνοούν το αριθμό μαθητών ανατίθεται, με απόφαση της σχολικής επιτροπής, σε πλειοδότη ύστερα από δημοσίο πλειοδοτικό διαγωνισμό.

γ) Οι όροι διενέργειας του δημοσίου διαγωνισμού, ο τρόπος ανάθεσης του πλειοδότη, οι όροι ανάθεσης και λειτουργίας των κολικείων, ο καθορισμός του αριθμού των μαθητών του προκηρυσσόμενου ελαφίου, η διάρκεια και η παρακολούθηση των συνθηκών λειτουργίας τους από το σύνολο των διευκρινιστικών και από τις μαθητικές κοινότητες, καθώς και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια καθορίζονται με πρωτοδικό διάταγμα, που

εγκρίνεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

δ) Η κατά υποειδίκτη τρόπο μίσθωση των σχολικών λυκείων δεν υπόκειται στις διατάξεις για τις εμπορικές εθώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Άρθρο 45.

Συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή.

Μαθητικές κοινότητες.

1. Για την υλοποίηση των σκοπών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απαραίτητη είναι η συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή.

2. Οι διάφορες μορφές οργάνωσης της μαθητικής ζωής αποσκοπών να βοηθήσουν τους μαθητές:

α) Να αποκτήσουν υπευθυνότητα και άμεση αντίληψη της σημασίας του δημοκρατικού διαλόγου στη διαμόρφωση του νεοίτητος και δημοκρατικού πολίτη.

β) Να συμβάλουν στην ομαλή και γόνιμη λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ώστε να επιτευχθεί η συστηματική μετάδοση της απαραίτητης και ουσιαστικής γνώσης.

γ) Να διαμορφώσουν δική τους αντίληψη για τη ζωή, τις αξίες της σύγχρονης σχολείας και κοινωνίας, ώστε να είναι ικανοί να απαιτήσουν εφόδια για την παραπέρα πορεία της ζωής τους.

δ) Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη συμμετοχή τους στη σχολική ζωή συγκροτούν μαθητικές κοινότητες, με τις οποίες συμμετέχουν στην οργάνωση της μαθητικής ζωής και στην οργάνωση και πραγματοποίηση κάθε είδους σχολικών εκδηλώσεων.

Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ρυθμίζονται τα θέματα που αναφέρονται στην παράγραφο των μαθητικών κοινοτήτων, στα όργανα και τη διαδικασία εκλογής τους καθώς και στον τρόπο συμμετοχής στην οργάνωση της μαθητικής ζωής.

Άρθρο 46.

Σχολικοί συνεταιρισμοί.

1. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι δεσμός κοινωνικής ζωής του σχολείου και ελεύθερη ένωση των μαθητών. Βασίζει στην άμεση κοινωνικότητα του παιδιού, την ελεύθερη συμμετοχή, την αμοιβαία κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό. Επιδιώκει τις αρχές της αυτοδιοίκησης και των δημοκρατικών διαδικασιών. Έχει ως σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοσύμφωνας, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης, την ανάπτυξη της ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης, καθώς και τη γυναικωτική μορφή οικονομικής δραστηριότητας.

2. Ο σχολικός συνεταιρισμός αναλαμβάνει ποικίλες δραστηριότητες στα πλαίσια της σχολικής και γενικότερα της κοινωνικής ζωής, όπως χειροτεχνία, σχολικό κήπο, ζωοτεχνικά είδη, κολικείο, έργα πολιτισμού. Ειδικά για τα μουσικά σχολεία, οι δραστηριότητες του σχολικού συνεταιρισμού επικεντρώνονται και στις έρευνες, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, εκδημές και βιβλιοθήκες.

3. Η οργάνωση και η λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Άρθρο 47.

Σχολικός αθλητισμός - Εκδηλώσεις.

1. α) Σε κάθε σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δημιουργούνται μαθητικοί θαλάμοι αθλημάτων (Μ.Ο.Α.) οι οποίους μέλη των προαιρετικών οι μαθητές. Στους Μ.Ο.Α. λειτουργούν τομείς κατά αθλήματα και οι μαθητές παίρνουν μέρος σε όποιο επιθυμούν. Η κύρια λειτουργία τους γίνεται

επὶ τοῦ ὠφελήσους προγράμματος τοῦ σχολείου. Οἱ κἀθε εἰ-
δους αγωνιστικὴς καὶ ἀθλητικὴς δραστηριότητες διεξάγονται
με εὐδότη των Μ.Ο.Α. Ὅταν πρόκειται γιὰ τέτοιου εἴδους
δραστηριότητες σὲ ἐπίπεδο δήμου ἢ κοινότητας, ναιὶ ἢ τῆς
χώρας, οἱ Μ.Ο.Α. συνεργάζονται μετὰ τὰ οικεῖα ὄργανα ἢ φο-
ρεῖς διεξήγησός τους.

ε) Ἡ ὁργάνωσις καὶ λειτουργία των Μ.Ο.Α., ἡ χρησιμο-
ποίησις ἀθλητικῶν χώρων καὶ εγκαταστάσεων καὶ οἱ πρόπο-
θέσεις καὶ ἡ διάρκεια σπασθλήτης ἑσπερίων καὶ καθηγη-
τῶν φυσικῆς ἀγωγῆς στὶς δραστηριότητες των Μ.Ο.Α., κα-
θὼς καὶ ἡ ἀνάλογη ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ στὰ σχολεῖα
τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαίδευσης καθορίζονται μετὰ κοινῆ ἀπό-
φασιν τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων
καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ ἀρμόδιου γιὰ θέματα ἀθλητισμοῦ.

γ) Μετὰ ἀπόφασιν τοῦ οικείου νομάρχου, ὕστερα ἀπὸ ἐπιτήρη-
σιν τοῦ προϊσταμένου τοῦ γραφείου φυσικῆς ἀγωγῆς, ἀνατίθεται σὲ
ἐπιτάξεις ἢ καὶ καθηγητὰς φυσικῆς ἀγωγῆς τοῦ ἴδιου ἢ ἄλ-
λου σχολείου τῆς ἴσης πόλεως ἢ κοινότητας ἢ προσηρῶν υπη-
ρειαῶν εἰς τοὺς Μ.Ο.Α. Στὸν ἐκπαιδευτικὸν αὐτοῦ, τὸν ἀπα-
σχολοῦνται πέρα ἀπὸ τὸ ὑποχρεωτικὸν τουσ ὠρᾶριον, καταβάλ-
λονται ὑπερωριτικῆ ἀποζημίωσις, κατὰ τὶς κείμενας διατάξεις.

δ) Ὅλες οἱ ἐξόδους λειτουργίας των Μ.Ο.Α. ἐκλύονται
τὸν προϋπολογισμὸν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου ἀρμόδιου γιὰ
θέματα ἀθλητισμοῦ, σὲ ὅποιον γράφονται καὶ οἱ σχετικὴς πι-
στοτώσεις.

2. Μετὰ ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρη-
σκευμάτων καθορίζονται οἱ μορφῆς καὶ τὸ γενικὸν πλαίσιον των
ἐκδηλώσεων, σὲ ἑκάστην καὶ ὁ τρόπος ὑποστήριξός καὶ
πραγματοποιήσός τους.

3. Μετὰ ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρη-
σκευμάτων ἢ των νομαρχῶν, μὴ μποροῦν να ὁργανῶνται συνω-
λίαι καὶ ἄλλαι πλὴν κοινῆς ἐκδηλώσεις γιὰ μαθητὰς τῆς
πρωτοβάθμιας καὶ δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης. Γιὰ τὸ σκο-
πὸ αὐτὸν ἀρρῶνται πιστώσεις εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Ὑ-
πουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ἢ των νο-
μαρχῶν.

ΕΣΑΛΛΑΙΟ ΙΔ'

ὍΡΓΑΝΟΝ Τῆς Κῆς ΣΥΝΜΕΤΟΧΗΣ

Ἄρθρον 48.

Ἐκ τῆς Συμβουλίου Παιδείας.

1. Συνιστάται Ἐκ τῆς Συμβουλίου Παιδείας (Ε.Σ.Υ.Π.), τὸν
εισηγείται στὴν κεντρικὴν θέματα ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς
γιὰ ὅλες τὶς ἐκδοχὰς τῆς ἐκπαίδευσης, παιδείας, συνεχιζόμε-
νης ἐκπαίδευσης καὶ λαϊκῆς ἐπιμόρφωσής, ὡπως:

- α) Γιὰ τὴν χάριξ ἢ κατεργαστήριων γραμῶν ἐκπαιδευ-
τικῆς πολιτικῆς.
- β) Γιὰ τὴν προεργασίαν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκπαίδευσης
στὸν στόχου καὶ τὸ πρόγραμμα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς
ἀνάπτυξός τῆς χώρας.
- γ) Γιὰ τὴν διάρθρωσιν τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τὸν προδιορι-
σμὸν των ἐπισημαστικῶν ἐξειδικεύσεων, σύμφωνα μετὰ τὶς ἀνά-
γκας τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς παραγωγικότητός.
- δ) Γιὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν τρόπο ἐφαρμογῆς τοῦ σχο-
λικοῦ ἐπισημαστικοῦ προσανατολισμοῦ.
- ε) Γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πρωτοβάθμιας ἀγωγῆς καὶ τῆς
εἰδικῆς ἀγωγῆς.
- στ) Γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνεχιζόμενης ἐκπαίδευσης καὶ
τῆς λαϊκῆς ἐπιμόρφωσής.
- ζ) Γιὰ τὴν χάριξ ἢ κατεργαστήριων δραστηριότητος των νο-
μαρχικῶν ἐπισημαστικῶν παιδείας.
- η) Γιὰ κἀθε ἄλλο σχετικὸν θέμα πού ζητεῖ τὴ γνώμη τοῦ
Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.

- 2. Το Ε.Σ.Υ.Π. ἀποτελεῖται ἀπὸ:
 - α) τὸν Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ἢ
ἐκπρόσωπὸν του, ὡς πρόεδρος,
 - β) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας,
γ) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν καὶ Δημο-
σίας Τάξεως,
 - δ) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ Πελοπονησιακοῦ,
 - ε) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ Ὑγείας, Πρόνοιας καὶ
Κοινωνικῶν Ασφαλίσεων,
 - στ) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας,
 - ζ) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ Βιομηχανίας, Βιολογίας
καὶ Τεχνολογίας,
 - η) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ ἀρμόδιου γιὰ θέματα
Νέας Γενιάς καὶ ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργοῦ γιὰ θέματα
Αἰθουλοῦ,
 - θ) ἓνα ἐκπρόσωπον ἀπὸ κἀθε κόμμα που ἀντιπροσωπεύεται
στὴ Βουλὴ καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς κόμμα ἀπὸ τὸν κανονισμὸν
τῆς.
 - ι) ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς ἱερῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς
Ἑλλάδος.
 - ια) ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς Κεντρικῆς Ἐνώσεως Δήμων καὶ
Κοινοτήτων Ἑλλάδος,
 - ιβ) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Π.Π., πού ὀρίζεται ἀπὸ τὸ Συνα-
γιστικὸν Συμβούλιον,
 - ιγ) ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἐργα-
τικῶν Ἑλλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.),
 - ιδ) ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς Πανελλήνιας Συνομοσπονδίας
Ἐνωτικῶν Γεωργικῶν Συνεταιριστῶν (Π.Α.Σ.Ε.Γ.Ε.Σ.),
 - ιε) ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἀγρο-
τικῶν Συνόλων Ἑλλάδος,
 - ις) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Συνδέσμου Ἑλληνικῶν Βιομηχα-
νῶν (Σ.Ε.Β.),
 - ιζ) ἀπὸ ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ Ἐπισημαστικοῦ καὶ Βιομηχανι-
κοῦ Ἐπισημαστικοῦ Ἀθήνας τοῦ Ἐπισημαστικοῦ καὶ Βιομη-
χανικοῦ Ἐπισημαστικοῦ Ἀθήνας καὶ τῆς Γενικῆς Συνομοσπον-
δίας Ἐπισημαστικῶν καὶ Βιομηχανῶν Ἑλλάδος,
 - ιη) ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς συνομοσπονδίας γονέων τοῦ ἔρ-
θρου 53,
 - ιβ) ἀπὸ ἓνα ἐκπρόσωπον των δευτεροβάθμιων ὁργανώσεων
των ἐκπαιδευτικῶν ἑσπερίων καὶ ἐιδικῶν,
 - κ) ἓνα μέλος τοῦ Συμβουλίου Ἀνώτατης Παιδείας (Σ.
Α.Π.),
 - κα) ἓνα μέλος τοῦ Συμβουλίου Τεχνολογικῆς Ἐκπαίδευ-
σής (Σ.Τ.Ε.),
 - κβ) ἀπὸ ἓνα μέλος των Σ.Π.Ε., Σ.Δ.Ε. καὶ Σ.Ε.Α.,
 - κγ) ἀπὸ ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς Ἐθνικῆς Φοιτητικῆς Ἐ-
νώσεως Ἑλλάδος (Ε.Φ.Ε.Ε.) καὶ τῆς Ἐθνικῆς Σπουδαστικῆς
Ἐνώσεως Ἑλλάδος (Ε.Σ.Ε.Ε.),
 - κδ) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ κεντρικοῦ συλλογικοῦ ὁργάνου
τῆς λαϊκῆς ἐπιμόρφωσής.
 - κε) ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ διδακτικοῦ — ἐρευνητικοῦ προ-
σωπικοῦ (Δ.Ε.Π.) των πτωχότατων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων
(Α.Ε.Π.) καὶ ἓνα ἐκπρόσωπον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ
(Ε.Π.) των Τεχνολογικῶν Ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων (Τ.
Ε.Π.),
 - κς) ἓνα ἐκπρόσωπον τῆς Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Δι-
οικητικῶν Ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας
καὶ Θρησκευμάτων.

3. Μετὰ προεδρικὸν διάταγμα, πού ἐκδίδεται μετὰ πρότασιν τοῦ
Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ὕστερα ἀπὸ
γνώμη τοῦ Ε.Σ.Υ.Π., μπόρει να μεταβάλλεται ἡ συστάσις
τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ.

4. Ἡ γραμματεία τοῦ Ε.Σ.Υ.Π. ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Ὑπου-
ρῶ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ἢ τὸν ἐκπρόσωπὸν
του, ὡς πρόεδρος καὶ ἀπὸ τους ἐκπρόσωπους στὸ συμβούλιον των
Σ.Α.Π., Σ.Τ.Ε., Σ.Π.Ε., Σ.Δ.Ε. καὶ τοῦ κεντρικοῦ συλλο-
γικοῦ ὁργάνου τῆς λαϊκῆς ἐπιμόρφωσής.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1991

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
171

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 462
για την οργάνωση και εισοχουτική διδασκαλία μαθητών Δημοτικού Σχολείου

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδόθηκε υπόψη:
Διατάξεις της παρ. 11 του άρθρου 4 και παρ. 2 (ια) του άρθρου 1, 1566/1985 «όμοια και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 167 τ. Α').
Διατάξεις του άρθρου 4 του Ν. 1824/1988 «Ρύθμιση θεμάτων διδασκαλίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 296 τ. Α').
Υπ' αριθ. 15/1991 γνωμοδότηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
Υπ' αριθ. 587/1991 γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας.
Με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων:

Άρθρο 1

Έννοια και σκοπός της αξιολόγησης

Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή είναι συνεχής εκπαιδευτική διαδικασία, με την οποία προσδιορίζεται η πρόοδος του μαθητή, ο τρόπος επίτευξής της με στόχο την έγκαιρη ενημέρωση των μαθητή για την πορεία της διδακτικής πράξης ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου και να εξασφαλιστεί η πρόοδος του μαθητή.

Η αξιολόγηση αναφέρεται στις σχολικές γνώσεις, δεξιότητες, ενδιαφέροντες που απόκτησε και ανέπτυξε ο μαθητής και οι οποίες αφορούν το γνωστικό, το γλωσσικό, το συναισθηματικό και τον ψυχοκινητικό τομέα. Για την εκτίμηση αυτή λαμβάνεται υπόψη η ατομική ικανότητα που κατείχε ο μαθητής, ο βαθμός αξιοποίησης των ευκαιριών που του προσφέρθηκε, τα ιδιαίτερα ατομικά ψυχολογικά του μαθητή καθώς και τα μαθησιακά ερεθίσματα του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος του που επηρεάζουν την επίδοσή του.

Ο σκοπός της αξιολόγησης της επίδοσης του μαθητή είναι η ενημέρωση, η ενθάρρυνση και η σωστή αυτοαντίληψη του παιδιού για την πρόοδό του, η ενθάρρυνση των κλάσεων και των εκπαιδευτικών του από το δάσκαλο, η αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών που τυχόν αυτό αντιμετωπίζει, η προαγωγή της διδασκαλίας και της μάθησης για την προαγωγή του εκπαιδευτικού έργου.

Η αξιολόγηση, ως εξατομικευμένη εκτίμηση της επίδοσης του μαθητή, είναι αυτοσκοπός, αλλά διαδικασία για την επίτευξη των σκοπών που προαναφέρθηκαν. Επομένως σε καμιά περίπτωση δεν χαρακτηρίζεται ανταγωνιστικό ή επιλεκτικό για τους μαθητές του Δημοτικού Σχολείου.

Άρθρο 2

Διδασκαλία αξιολόγησης

Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή στο Δημοτικό Σχολείο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας. Γίνεται κατά τη διάρ-

κεια της καθημερινής διδακτικής εργασίας, καθώς και μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας γενικών εννοιών ή περιοχών γνώσεων. Η αξιολόγηση εντάσσεται στη ροή του εκπαιδευτικού έργου και το περιεχόμενό της, καθώς και η έκφρασή της, κλιμακώνεται στις διάφορες τάξεις ανάλογα με το εξελικτικό επίπεδο των μαθητών.

2. Ειδικότερα στις τάξεις Ε' και ΣΤ' επιπλέον των ανωτέρω μορφών αξιολόγησης γίνεται σε κάθε μάθημα εκτός της Διδακτικής Αγωγής, Μουσικής και Φυσικής Αγωγής, στο τελευταίο εικοσάμηνο κάθε τριμήνου, χωρίς τη διακοπή των μαθημάτων ή την αλλαγή του ωρολογίου προγράμματος, γενική ανακεφαλαιωτική γραπτή δοκιμασία στα βασικά στοιχεία της ύλης που διδάχθηκε (κατά την έννοια των παραγράφων 3 και 4 του παρόντος άρθρου) στο αντίστοιχο τρίμηνο, σε ημέρα που ορίζει κατά την κρίση του ο δάσκαλος. Το γενικό αποτέλεσμα κάθε ανακεφαλαιωτικής γραπτής δοκιμασίας συζητείται αναλυτικά στην τάξη και το ατομικό αποτέλεσμα συνεκτιμάται από το δάσκαλο στην τελική κατά τρίμηνο αξιολόγηση του μαθητή.

3. Για την αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή χρησιμοποιούνται διάφοροι τρόποι και τεχνικές όπως είναι:

- η προφορική εξέταση,
- οι γραπτές εργασίες και οι γραπτές δοκιμασίες (tests).

Μπορεί επίσης να υπάρξει και συνδυασμός περισσότερων μορφών αξιολόγησης. Οι κάθε είδους γραπτές εργασίες διορθώνονται από το δάσκαλο και επιστημαίνονται στους μαθητές τα εσώματα και οι παραλείψεις.

4. Κατά την αξιολόγηση γίνεται έμφαση κατά κύριο λόγο στην αξιολόγηση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του μαθητή και κατά δεύτερο λόγο στην απόδοση γνωστικών στοιχείων.

5. Τα δεδομένα της αξιολόγησης κάθε τριμήνου γίνονται αντικείμενο παιδαγωγικού προβληματισμού σε συνεδρία του συλλόγου των διδασκόντων. Στη συνέχεια καλούνται, κατά τάξη, οι γονείς από το οικείο δάσκαλο, σε συνεννόηση και με τη διευθυντή του σχολείου, σε ειδική συνάντηση, όπου συζητούνται αναλυτικά τα μαθησιακά προβλήματα των μαθητών.

6. Κάθε τρίμηνο δίνεται στους γονείς ή κηδεμόνες των μαθητών όλων των τάξεων «έλεγχος πρόόδου του μαθητή». Ειδικότερα στην Α' τάξη ο πρώτος «έλεγχος πρόόδου» δίνεται στο τέλος του δεύτερου τριμήνου.

7. Στο τέλος κάθε διδακτικού έτους δίνεται στους μαθητές των τάξεων Α', Β', Γ', Δ' και Ε' τίτλος πρόόδου. Για τους μαθητές της ΣΤ' τάξης εκδίδεται τίτλος σπουδών, ο οποίος αποστέλλεται υπηρεσιακά στο Γυμνάσιο που έχει οριστεί σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, προκειμένου ο μαθητής να εγγραφεί σ' αυτό.

8. Στους τίτλους που χρησιμοποιούνται στους μαθητές όλων των τάξεων, με τη λήξη της διδασκαλίας των μαθημάτων, αναγράφεται η ένδειξη «Προάγεται». Ειδικότερα στη Β' τάξη αναγράφεται και ο λεκτικός χαρακτηρισμός της πρόοδου του μαθητή, όπως ορίζει η παράγραφος 1 του άρθρου 3 αυτού του διατάγματος, ενώ στις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεις αναγράφεται ο γενικός μέσος όρος της αριθμητικής βαθμολογίας και επιπλέον ο λεκτικός χαρακτηρισμός που αντιστοιχεί σ' αυτόν, όπως ορίζει η παράγραφος 2 του άρθρου 3 αυτού του διατάγματος.

Άρθρο 3.

Κλίμακα αξιολόγησης - εξαγωγή μίσου όρου

1. Η κλίμακα αξιολόγησης στις Α' και Β' τάξεις περιλαμβάνει τους λεκτικούς χαρακτηρισμούς: Άριστα (Α) όταν ο μαθητής ανταποκρίνεται κλέρως στις απαιτήσεις του μαθήματος, Πολύ Καλά (Β) όταν ο μαθητής ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στις απαιτήσεις του μαθήματος, Καλά (Γ) όταν ο μαθητής ανταποκρίνεται σε ικανοποιητικό βαθμό στις βασικές απαιτήσεις του μαθήματος, Σχεδόν Καλά (Δ) όταν ο μαθητής ανταποκρίνεται στοιχειωδώς στις βασικές απαιτήσεις του μαθήματος.

2. Η κλίμακα αξιολόγησης στις Γ, Δ, Ε και ΣΤ τάξεις είναι λεκτική και αριθμητική και έχει ως εξής: Άριστα (9-10), Πολύ Καλά (7-8), Καλά (5-6), Σχεδόν Καλά.

3. Ο βαθμός της ετήσιας επίδοσης των μαθητών των Γ, Δ, Ε και ΣΤ τάξεων κατά μάθημα είναι ο μίσος όρος της βαθμολογίας των τριών τριμήνων.

4. Γενικός μίσος όρος (Μ.Ο.) της αξιολόγησης των μαθητών είναι το πηλίκο της διαίρεσης του άθροισματος της βαθμολογίας της ετήσιας επίδοσης σε όλα τα μαθήματα με το άθροισμα των διδασκομένων μαθημάτων.

Κατά την εξαγωγή των μίσων όρων βαθμολογίας κατά μάθημα και του γενικού μίσου όρου, το τυχόν κλασματικό μέρος του βαθμού, εφόσον είναι ίσο ή μεγαλύτερο από το μισό της ακέραιης μονάδας, λογίζεται ως ακέραιη μονάδα και προστίθεται στο ακέραιο μέρος του, αλλιώς παραλείπεται.

Άρθρο 4

Προαγωγή των μαθητών

Προάγονται από τάξη σε τάξη ή απολύονται από το δημοτικό σχολείο όλοι οι μαθητές που φοίτησαν για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από το μισό του διδακτικού έτους.

Άρθρο 5

Ενισχυτική διδασκαλία

1. Με τον όρο «ενισχυτική διδασκαλία» νοείται η παρακολούθηση από το μαθητή ιδιαίτερου προγράμματος διδασκαλίας στα μαθήματα της Νεοελληνικής Γλώσσας και των Μαθηματικών, όταν κρίνεται από τους διδάσκοντες ότι χρειάζεται επιπλέον διδακτική βοήθεια.

2. Κατά προτεραιότητα παρέχονται προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας σε μαθητές των τάξεων Α' και Β', που δεν κατέκτησαν τους βασικούς μηχανισμούς ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικού υπολογισμού.

3. Τα τμήματα της ενισχυτικής διδασκαλίας μπορούν να λειτουργούν σε όλη τη διάρκεια του διδακτικού έτους ή για ορισμένο χρονικό διάστημα, ανάλογα με τις ανάγκες και την πρόοδο των μαθητών που τα παρακολουθούν, και γίνονται σε χώρο του σχολείου.

4. Τα τμήματα της ενισχυτικής διδασκαλίας συγκροτούνται από το σύνολο των διδασκόντων ύστερα από εισήγηση του διευθυντή του σχολείου, επιλεγόμενη στις προτάσεις των δασκάλων των τάξεων, από τις οποίες προέρχονται οι μαθητές που έχουν ανάγκη ενισχυτικής διδασκαλίας.

5. Το ημερήσιο πρόγραμμα ενισχυτικής διδασκαλίας καλύπτει, εφόσον είναι δυνατό, τα ανάλογα με τις ανάγκες και τον αριθμό των μαθητών που το παρακολουθούν, 1-2 διδακτικές ώρες την ημέρα και μέχρι 6 ώρες την εβδομάδα και παρέχεται κατά ή μετά τη λήξη του ημερήσιου ωρολογίου προγράμματος. Στη δεύτερη περίπτωση απαιτείται η έγγραφη σύμφωνη γνώμη του γονέα ή κηδεμόνα του μαθητή.

6. Το βασικό κομμάτι του προγράμματος ενισχυτικής διδασκαλίας κατά μάθημα καταρτίζει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το οποίο μεριμνά και για τη συγγραφή, όπου χρειάζεται, βοηθητικών εγχειριδίων. Το διδύκωρο λογισμικό και αναλυτικό πρόγραμμα, ανάλογα με τις μαθησιακές δυσκολίες των μαθητών και τις συνθήκες λειτουργίας των σχολείων υψίσταται, εφαρμόζεται, αξιολογείται και αναπροσαρμόζεται με τη σύμφωνη γνώμη του συλλόγου των διδασκόντων έπειτα από σχετική εισήγηση και σε συνεργασία με τους Σχολικούς Συμβούλους.

7. Τα τμήματα της ενισχυτικής διδασκαλίας δεν μπορούν να λαμβάνουν περισσότερους από πέντε (5) κατά μάθημα μαθητές.

8. Στα τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας διδάσκουν ύστερα από εισήγηση του συλλόγου των διδασκόντων:

α. Εκπαιδευτικοί του ίδιου σχολείου για συμπλήρωση του διδακτικού ωραρίου.

β. Εκπαιδευτικοί του ίδιου σχολείου με υπερωριακή απασχόληση.

γ. Πρόσθετοι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που διατίθενται στα πολυθέσια σχολεία.

δ. Εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με ώριαία ανασφάλεια.

9. Οι διδάσκοντες στα τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας συντάσσουν έκθεση με τους διδάσκοντες των τάξεων, από τις οποίες προκύπτει η κατάσταση των μαθητών που παρακολουθούν τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας. Στο τέλος του προγράμματος υποβάλλουν στο διευθυντή του σχολείου σχετική έκθεση κατά μάθημα. Οι εκθέσεις αυτές συζητούνται από τον οικείο σύλλογο διδασκόντων κατά το τριμηνιαίο απολογισμό του παιδαγωγικού έργου του σχολείου. Αντίγραφο τριμηνιαίας έκθεσης διαβιβάζεται στην οικεία Διεύθυνση ή Γραφείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και στο Γραφείο των Σχολικών Συμβούλων. Την ευθύνη σύνταξης και αποστολής της παραπάνω έκθεσης έχει ο διευθυντής του σχολείου.

Άρθρο 6

1. Από τη δημοσίευση του παρόντος Προεδρικού Διατάγματος Εφημερίδα της Κυβερνήσεως καταργούνται οι παράγραφοι 1, 2, 3 και 4 της τροποποίησης, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του Π.Δ., το Β εδάφιο της παραγράφου 3 του άρθρου εβδόμου του Π.Δ. 497/81 (ΦΕΚ Α').

2. Θέματα που δε ρυθμίζονται από αυτό το Προεδρικό Διάταγμα παρακολουθούν να διέπονται από τις κείμενες διατάξεις.

3. Στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ανατίθεται η δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος Προεδρικού Διατάγματος.

Αθήνα, 7 Νοεμβρίου 1991

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΦΛΙΑΣ

55

Για το 1ο Διήμε Σχολείο
υ. Π. Π. Π. Π. Π.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1982	ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 107
---------------------------	--------------	-----------------------

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 583

α) Αναλυτικό και Προλόγιο Προγράμματα των Α' και Β' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

- Τις διατάξεις του άρθρου 13 του Ν. 309/1976 υπερί διοργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως.
- Τις διατάξεις των παρ. 1 και 4 της διαθμ. Η: 5421/7.7.1982 (Φ.Ε.Κ 474 τεύχος Β' της 13.7.1982) κοινής από του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων υπερί αναθέσεως αρμοδιοτήτων στους γοός Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Τή γνωμοδότηση του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Έπιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.) αριθ. 25/1982.
- Τή γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Έπικρατείας αριθ. 617/1982 με πρόταση του αρμόδιου Υφυπουργού Έθνικής και Θρησκευμάτων. αποφασίζουμε:

Άρθρο 1.

Ό σκοπός του Αναλυτικού Προγράμματος

- το αναλυτικό πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου επιδιώκεται σε ατμόσφαιρα ελευθερίας και προβληματισμού:
- Η βαθμιαία οικειώση του μαθητή με τις ήθικές, θρησκευτικές, ήθικές, κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές, αισθη- λ. αξίες.
- δικότερα επιδιώκεται να καλλιεργηθούν οι έξής δεξιότητες και ικανότητες:
- Η δεκτικότητα και ή ευαισθησία του απέναντι σε συγκεκριμένες καταστάσεις που εκφράζουν τις αξίες αυτές.
- Η ανταπόκριση και ή έκφραση ικανοποιήσε από τις αξίες αυτές.
- Η ελευθερή απόδοχή και χρήση τους ως κριτηρίων και κανόνων της δικής του δραστηριότητας και συμπεριφοράς ε κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον που ζει.
- Η συσχέτιση και οργάνωσή τους σε σύστημα αξιών. ώστε να αποτελέσει κώδικα συμπεριφοράς και άλλης μορφής α.
- Η βαθμιαία εισαγωγή του μαθητή στη γνωστική σφαίρα.
- δικότερα επιδιώκεται:
- Η βαθμιαία πρόσκτηση από το μαθητή:
- Απλών και βασικών πληροφοριακών στοιχείων που αφορούν σε επί μέρους αντικείμενα και γεγονότα, εμπειρικά σμα.
- Βασικών έννοιών που αναφέρονται σε σύνολα ήτοι αντικείμενα, φαινόμενα ή γεγονότων.
- Ασχημάτων έννοιών που αφορούν σε σχέσεις, κανόνες, νόμους και ήθες και είναι ανάλογες προς την εξελικτική των πνευματικών του ικανοτήτων.
- Βασικών δεξιοτήτων, ικανοτήτων που αναφέρονται σε αναλυτικές, συνθετικές και αξιολογικές δια- άπρακτικές για τη συγκέντρωση, έπιξεργασία, οργάνωση, και κατάληψη, αξιοποίηση των διάφορων γνωστικών α.
- Η καλλιέργεια της έπιθυμίας για καλύτερη απόκτηση, γνώσεων, έρευνα, κριτική σκέψη και δημιουργική πνευματική ότητα. ανάλογα με την ώριμότητα και το βαθμό νοημοσύνης του.

Μαθηματικές Πράξεις
του αριθμού 0-100
(Πρόθεσις, ἀφαίρεσις και
πολλαπλασιασμοί: εισαγωγή
στη έννοια της διαιρέσεως
και στην πράξη της διαι-
ρέσεως: λύσις άνοιχτών άριθ-
μητικών προτάσεων και
προβλημάτων ιδιότητες
πρόθεσεως προσεταιριστι-
κότητα και αντιμεταθετι-
κότητα). (ώρας 58).

Νά αποφασίζουν με άριστή
βεβαιότητα ποτε θα γρη-
σημωπουν τις πράξεις της
πρόθεσεως, της αφαιρέσεως
και του πολλαπλασιασμού.
Όταν λύνουν άνοιχτές άριθ-
μητικές προτάσεις και
προβλήματα.
Νά αναπτύξουν περισσό-
τερο την ύπολογιστική,
δειξιότητα για την εκτέ-
λεση αυτών των πράξεων.
Νά εισαχθούν στην έννοια
της διαιρέσεως και στη
διόικασία της τεχνικής
για την εκτέλεση της
διαιρέσεως.
Νά αντιληφθούν τις βασικές
ιδιότητες της πρόσθεσεως.

1. Οι άριθμοί 0-100.
(Απόλυτοι και τακτικοί
άριθμοί 0-100. Η έκστο-
ντάδα σαν μονάδα).
2. Πρόθεσις, αφαιρέσις,
πολλαπλασιασμοί. (Οι
πράξεις αυτές μέσα στην
έκστοντάδα.
3. Διαιρέσις. (Η διαιρέσις,
ως διαμερισμός συνόλου
σε ίσοάλλα υποσύνολα).
4. Λύσις προβλημάτων.
(Άνοιχτές προτάσεις
άπλά προβλήματα και
των τεσσάρων πράξεων
μέσα στην έκστοντάδα).
5. Ιδιότητες της πρόσ-
θεσεως. (Η προσεταιριστι-
κότητα και η αντιμετα-
θετικότητα).

Οι στόχοι όπως στην παράγραφο
1 του Ε, της προηγούμενης τάξης,
στοις άριθμούς 0-100.

(Οι στόχοι όπως στις παραγράφους
2 και 3 του Δ και 3 του Ε της προη-
γούμενης τάξης στοίς άριθμούς 0-
100).

Νά αντιληφθούν την έννοια της
διαιρέσεως με άριστη τὸ δια-
μερισμό ενός άρχικού συνόλου σε
ίσοάλλα υποσύνολα.

Νά αποφασίζουν ποτε θα εκτελούν
την πράξη της διαιρέσεως.

Νά εκτελούν χωρίς σφάλματα πρά-
ξεις διαιρέσεως

Οι στόχοι όπως στην παράγραφο 4
του Δ της προηγούμενης τάξης.

Νά αντιληφθούν την εφαρμογή των
ιδιοτήτων της προσεταιριστικότητας
και αντιμεταθετικότητας και νά
κατανοήσουν έτσι την προσφορά τους.

ΣΤ. Βασικές γεωμετρικές
έννοιες. (Κύκλος, τετρά-
γωνο, ὀρθογώνιο τρίγωνο).
(ώρας 8).

Νά εισαχθούν στις έννοιες
του τετραγώνου, του ὀρθο-
γωνίου και του τριγώνου
και του κύκλου.

1. Τά βασικά επίπεδα
γεωμετρικά σχήματα. (Ο
κύκλος, τὸ τετράγωνο, τὸ
ὀρθογώνιο και τὸ τρίγωνο
με τὰ χαρακτηριστικά της
διάκρισής τους).

Νά διακρίνουν και νά δικαιολογούν
τὰ ἀριστερὰ αναφερόμενα σχήματα.

Ζ. Εισαγωγή στην έννοια
των πιθανοτήτων. (Σχετικά
παιγνίδια, σχετικές άπλές
γεραικές παραστάσεις).
(ώρας 4).

Νά εισαχθούν στην έννοια
της σχετικής συχνότητας
με την οποία πραγματο-
ποιούνται διάφορα
ένδεχόμενα.

1. Έννοια του πιθανού
(περιπτώσεις άπλών πι-
θανών γεγονότων).

Νά προβλέπουν τὸ αποτέλεσμα
σχετικών ενεργειών.

Νά καταγράφουν τὰ δεδομένα.

Νά απεικονίζουν τὰ δεδομένα με
άνάλογες γραφικές παραστάσεις.

Νά οδηγούνται με βάση τὰ δεδομένα
σε ανάλογα συμπεράσματα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Σκοπὸς τῆς Αισθητικῆς Ἀγωγῆς εἶναι νά βοηθήσει τοὺς μαθητὲς νά ὀργανώσουν δημιουργικὰ και νά ἐξωτερικεύουν
με πληρότητα τῆς προσωπικῆς τους ἐμπειρίες, ἰδέες και συναισθήματα σε ποικίλες ἐκφραστικῆς μορφῆς και νά ἀναπτύξουν
προσθετικά τὴν ἀπαραίτητη εὐαισθησία ἀπέναντι στὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα ὅπως και σε κάθε ἐκδήλωση, τοῦ ὄριου
στη φύση και τῆ ζωῆ.

Εἰδικότερα ἐπιδιώκεται :

Ἡ ἐνίσχυση τῆς εὐαισθησίας τοῦ παιδιοῦ ἀπέναντι στὰ πράγματα και τις μεταβολές τους και ἡ ὀξιοποίηση τῆς παρα-
τηρητικότητας ὥστε νά ἐμπλουτίσει τὸν ἐσωτερικό του κόσμο και νά ἀναπτύξει στενότερη και πληρέστερη ἐπικοινωνία με
τὸ περιβάλλον του.

Ἡ καλλιέργεια τῶν αἰσθήσεων και τῶν ἀντιληπτικῶν του ἱκανοτήτων με τρόπο πὸν θά τοῦ ἐπιτρέψει νά ὀργανώσει
και νά συντονίζει τις δυνάμεις του για παραγωγή δημιουργικοῦ ἔργου σε ποικίλους ἐκφραστικὸς τύπους.

Ἡ ἐνεργοποίηση τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων ὄλων τῶν παιδιῶν σε κάθε ἡλικία με τρόπο πὸν θά διασφαλίζεται και θά
προωθείται ἡ ἀπόσπαστη ἐξέλιξη και ἡ καταξίωση τῶν ἀτομικῶν ἐνδιαφερόντων, κλίσεων και δεξιότητων τους.

Ἡ ἐξοικείωση, και ἡ ἀντίστοιχη ὀσκησις, με τὰ σύμβολα, τὰ μέσα και τις τεχνικές πὸν χρησιμοποιοῦν οἱ καλλιτέχνες
στη δημιουργική τους ἐργασία, ὥστε νά ἐδραιωθεῖ, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, τὸ αἰσθητικό τους κριτήριο.

Ἡ ἀπόκτηση γνώσεων, δεξιότητων και στάσεων πὸν εἶναι ἀνγκαιῆς ὄχι μόνο για καλλιτεχνική ἐκφραση, ἀλλὰ και
για τὴν ἐπαγγελματική ζωῆ και για τὴν ἐκτίμηση τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας γενικότερα.

Ἡ γνωριμία με τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τοῦ ἔθνους μας, ὅπως και ἄλλων λαῶν, ὥστε νά ἐλοκληρωθεῖ σχετικὰ
ἡ αἰσθητική, ἐμπειρία και νά γίνει ἡ τέχνη, σύμβολο και μέσο συναδέλφωσης τῶν λαῶν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ (Α)

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ-ΣΧΕΔΙΟ-ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ

Γενικὲς ἐπιδιώξεις :

Νά μάθουν αἱ μαθητὲς νά διακρίνουν και νά ἀπικλινθάνουν τὰ χρώματα, τὰ σχήματα, τὴν ὄψη και τις ἄλλες ἰδιότητες
τῶν πραγμάτων, ὅπως ἐμφανίζονται στις διάφορες καταστάσεις και μορφές τους, στη φύση και στὰ ἀνθρώπινα ἔργα.

Να μάθουν να συνδέουν τις ιδιότητες αυτές με ανάλογες καλλιτεχνικές έννοιες (χρώμα, γραμμή, κίνηση κ.λπ.) και να κινήσουν πρωτοβουλιακά ενδιαφέροντα απέναντι στα ποιοτικά στοιχεία μιας καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Να εφαρμόζουν όσα γίνονται περισσότερο υλικά, μέσα και τεχνικές που χρησιμοποιούνται στις εικαστικές τέχνες και να ρθύνουν στη χρήση τους, σε άτομικές και ομαδικές εργασίες.

Να κατανοήσουν παράλληλα τις έκφραστικές δυνατότητες που προσφέρουν τα διάφορα υλικά στις καλλιτεχνικές προ- με του δημιουργού, ώστε να μπορούν να επιλέγουν κάθε φορά το ανάλογο υλικό και ταυτόχρονα να μάθουν να αποτιμούν τις αποδοτικές τους ικανότητες, όσον και την προσφορά των άλλων.

Να άσκωνται στην παραγωγή έργων που θα αποβλέπουν τόσο στην ικανοποίηση προσωπικών καλλιτεχνικών κλίσεων, και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων του χεριού, χρήσιμων στις πρακτικές ανάγκες της ζωής.

Επιδοθείτε του προγράμματος Α' και Β' τάξεων :

Στις τάξεις αυτές επιδιώκουμε :

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να ικανοποιήσουν τη φυσική τους ανάγκη για αυτοέκφραση, με όλη τη δυνατή πληρότητα, να εδραιώνεται ικανοποίηση.

Να τα εφοδιάσουμε μεθόδους σε επαφή με τα πρώτα υλικά και τα μέσα καλλιτεχνικής έκφρασης και να αποκτήσουν πρωτευ- τις απαραίτητες δεξιότητες χρήσης τους, ώστε να μπορούν να τα μετατρέψουν σε έκφραστικά μέσα.

Να καλλιεργήσουμε τις αισθήσεις τους, ώστε να χιείρονται τη χρωματική, αρμονία και το μορφικό-πλαστικό απο- σμα.

Να τα κάνουμε ικανά να κατασκευάζουν απλά αντικείμενα δίνοντας μορφή στις επιθυμίες και προθέσεις του.

Μορφές καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων Α' και Β' τάξεων.

1. ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Στόχοι

Με τη ζωγραφική επιδιώκεται :

Κυρίως η εμπειρική εξοικείωση των παιδιών με το χρώμα και το αντίστοιχα μέσα και η άσκηση στην ικανότητα να δίδουν με το χρώμα το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Η εξοικειωτοποίηση απέναντι στη χρωματική αρμονία.

Θεματικό περιεχόμενο :

Ελεύθερη δημιουργία σε άτομική και ομαδική βάση, για έκφραση προσωπικών εμπειριών, αναγκών και ενδιαφερόντων προσωπική ζωή των παιδιών).

Οφέλη από τη ζωή του σχολείου και της κοινωνίας, καθώς και από επίκαιρα γεγονότα που δύσκολα αν ισχυρή επίδραση παιδί.

Θέματα από άλλες σχολικές μαθήσεις και δραστηριότητες, στα πλαίσια της διαθεματικής προσέγγισης της ύλης, όπου ωφρατική βοηθά το παιδί να δει ένα αντικείμενο από πολλές πλευρές.

στηριότητες-Υλικά

- α' Ζωγραφική με τέμπερες
- Δημιουργικές ασχολήσεις, όπως πιο πάνω.
- Υλικά : Τέμπερες : Προτιμούνται γιατί έχουν την ιδιότητα να στρώνονται εύκολα και να χρησιμοποιούνται σε διαδο- στρώματα. Τη διάλυση κάνει ο δάσκαλος και τη μεταγγίζει σε δοχεία.
- Πινέλα : Προτιμούνται σκληρά και γλυκιά πλακέ πινέλα. Νο 8, 10, 12. Σε κάθε δοχείο και ξεχωριστό πινέλο.
- Χαρτί : Το μικρότερο χαρτί (για χρήση πάνω στο θρανίο ή τραπεζί) είναι διαστάσεων 50 x 35 εκατοστά.
- Σε άλλες περιπτώσεις (ζωγραφική σε τοίχο, πίνακα, καρτέλα) οι διαστάσεις είναι περίπου 70 x 50 εκ.
- Όδηγίες : Οι μεγάλες γενικά επιφάνειες στις δύο πρώτες τάξεις βοηθούν τα παιδιά να κινηθούν ελεύθερα, καθώς ακόμη έχουν έλεγχο των μικρών μυών και κινούν σχεδόν ελεύθερα το βραχίονα.
- Οι επιφάνειες να μην είναι λαείες (γλασέ), αλλά κάπως ανώμαλες και ματ (Pistol paper, Γούτφρα, άχυρόχαρτο κ.ά.).
- Όμα του χεριού δεν έχει σχημασία. Ανήκει στην προτίμηση του παιδιού.
- β' Ζωγραφική με δακτυλομπογιές (Δακτυλοζωγραφική).
- Υλικά : Υπάρχει έτοιμη μπογιά σκόνη στην αγορά. Βάζουμε στο χαρτί του παιδιού 1-2 κουταλιές που τις στρώνει την παλάμη και σχεδιάζει έπειτα με τα δάχτυλα ή άλλα αντικείμενα. Τα χρώματα μπορούν να αναμιχθούν.
- Το χαρτί έχει μέγεθος 50 x 35 εκ. περίπου.
- γ' Σπογγζωγραφική: Κατ' αναλογία με το προηγούμενο.

A.2.2. ΣΧΕΔΙΟ-ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ

Στόχοι

Κυρίως στόχος είναι η άσκηση στη χρήση της γραμμής ή του περιγράμματος και των ρυθμικών συνδυασμών για τη μορφή σχημάτων και εικόνων σε επίπεδη επιφάνεια.

Θεματικό περιεχόμενο : Όπως και στη ζωγραφική.

Δραστηριότητες Υλικά

- α' Μολύβι: Μολονότι συνήθισμένο, περιορίζει τις έκφραστικές δυνατότητες έκφρασης.

β') Πλαστέλ : Καλής ποιότητας κίμωνες σε διάφορα χρώματα. Το χερτί προτιμότερο να είναι σκούρο χρωματιστό επιφανειακά ανώμαλη.

γ') Λυδοπλαστέλ : Δουλεύεται ευκολότερα από το ύψη πλαστέλ και το χρώμα είναι πολύ λαμπρό. Πλεονάζει τη ζωγραφική.

δ') Κραγιόνια : Έχουν βίαση, το κερί. Προτιμούμε άσπρο χερτί.

ε') Μαρικαδόροι : Εύχρηστο και εύχαριστο μέσο με ζωηρούς χρωματισμούς. Προτιμούνται οι χυδαί μαρικαδόροι.

στ') Κάρβουνο : Το χυδαί κάρβουνο θεωρείται προτιμότερο.

ζ') Κίμωνες : Χρησιμοποιείται και στον πίνακα, αλλά και σε ανώμαλη επιφάνεια.

Όδηγίες :

Όπως και στη ζωγραφική, καθοριστικός παράγοντας είναι κι εδώ το υλικό. Αλλά βαθμιαία ενισχύουμε το παιδί να παιθαρχήσει το χέρο και να πετύχει ικανοποιητικό τεχνικό αποτέλεσμα.

Δεν επιβάλλεται ή υποβάλλεται όρισμένη, τεχνική με «υποδείγματα» και εύκολα τυποποιημένα σχήματα των πραγμάτων. Αφήνουμε το παιδί να αποκτήσει τη δική του παιθαρχία και «ταχυοτροπία», όπως και στη ζωγραφική.

Ευθαγγίζουμε επίσης την άσχετηματική, με σχέδια (γεγονότων, μικρών ιστοριών, παραινυθιών κ.ά.) σε στυλ εικονογραφημένων ιστοριών, ώστε να υπενθυμί το σχέδιο με περιεχόμενο και να πάρει τη βάρος προσωπικού νόηματος.

A.2.3. ΠΛΑΣΤΙΚΗ

Στόχοι :

Με την πλαστική δίνουμε στο παιδί την ευκαιρία να χρησιμοποιούν τις σωματικές τους δυνάμεις στη γρήγη, εύπλαστον υλικών, για να δημιουργούν προσδιάστατες μορφές. Δίνουμε επίσης τη δυνατότητα για έκτόνωση στην προσπάθεια διαμασμού υλικού.

Θεματικό περιεχόμενο :

Το ίδιο με τα προηγούμενα. Ευθαγγίζουμε ιδιαίτερα το παιδί να πειραματίζεται με τα υλικά, ανεξάρτητα από ειδικό περιεχόμενο ή αποτέλεσμα. Χρησιμοποιούν διάφορα αντικείμενα, για να δώσουν ύψη στην επιφάνεια : π.χ. Ξυλαράκια για μβδύσεις, κομμάτια για βραθυλώματα, καρφιά, νομίσματα, υφάσματα κουκουναρία κ.λπ.

Δραστηριότητες - Υλικά :

α') Πλαστική με πηλό.

Τα παιδιά μπορούν να εργασθούν με δύο τρόπους : τον αναλυτικό ή το συνθετικό.

Στην πρώτη περίπτωση συμπιέζεται ο πηλός, απλώνεται κ.λπ. ώσπου να πάρει το σχήμα που επιθυμεί το παιδί. Στη δεύτερη περίπτωση, τεμαχίζεται ή κατασκευάζονται χωριστά τα διάφορα μέρη και μετά ενώνονται (συναρμολογούνται).

β') Πλαστική με πλαστελίνη.

Η πλαστελίνη πλεονεκτητά κατά το ότι είναι καθυρύτερο υλικό και περισσότερο εύπλαστο, ώστε να αλλάζει εύκολα μορφή.

γ') Πλαστική με ζυμάρι.

Δεν είναι τόσο εύχρηστο. Στη ζύμην προσθέτουμε άλας (2 προς 1) και το άπικτούμενο νερό.

Όδηγίες :

Η Είναι μία άπασχόληση, που άσκει ήρεμιστική, επίδραση, στο παιδί μέσω της έκτόνωσης. Γι' αυτό, όπως και στη ζωγραφική, εκείνο που πρωταρχικά ενδιαφέρει είναι ή ίδια ή άνασχόληση του παιδιού με το υλικό και ή άίσθητηριοικνητική δραστηριότητα (ή διαδικασία της παραγωγής) παρά το άισθητικό αποτέλεσμα.

Όποιοδήποτε αποτέλεσμα γίνεται άποδεικτικό ως επίτευγμα προσωπικό χωρίς να συγκρίνεται με δημιουργήματα άλλων.

24. ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Στόχοι :

Οι ίδιοι με τους στόχους της πλαστικής. Με τη γλυπτική, επιπλέον δίνουμε ευκαιρίες στο παιδί να εργαστεί με στέρεο και σκαλλίζοντας το (και αυτή είναι ή διαφορά από την πλαστική) και να γνωρίσει έτσι τις δυνατότητες των διάφορων υλικών υλικών.

Θεματικό περιεχόμενο : Όπως και στα προηγούμενα.

Δραστηριότητες - Υλικά :

Και στη γλυπτική, τα παιδιά μπορούν να εργασθούν με δύο τρόπους : με την αναλυτική ή τη συνθετική μέθοδο. Με την πρώτη το υλικό παίρνει την επιθυμητή, φόρμα με άφαιραση, του περιττού υλικού. Με τη δεύτερη, το γλυπτό σχηματίζεται τη σύνθεση, και συναρμολόγηση, διάφορων υλικών ή αντικειμένων.

α') Υλικά με την αναλυτική μέθοδο.

Πέτρα : ή μαλακότερη της περιούης.

Γύψος :

Άψητος τούβλο : Ξεραμένα τούβλα, πριν ψθούν, έφρσον είναι προσιτά.

Σαπούνι : δουλεύεται με γαλλόχρστο και ράσπα.

Φλοιός πεύκου :

Κάθε εύχρηστο υλικό που υπάρχει στην περιοχή, και όποιο προτιμά το παιδί.

Υλικά με τη συνθετική μέθοδο.
Οι υλικοί που είναι άκινδυνα για τα παιδιά της ηλικίας αυτής. Χρήσιμο ή εχρηστού που βρίσκεται γύρω τους (ξύλα, κοτυλά, χαρτιά, βίδες, τετρακάρια, σύρματα, κουκουναρία, καλαμάκια κ.τ.λ.).
Οι μέθοδοι αυτής, κατατάσσονται και οι διάφορες χρηστικές κατασκευές. Η τεχνολογία προσφέρει για αυτό έρθονο, εχρηστού υλικό για ποικίλες συναρμολογικές τεχνικές.

Διηγήσεις
Διδακτικώς πρέπει να βεβαιώνεται κάθε φορά ότι τα υλικά και μέσα που χρησιμοποιούνται είναι άκινδυνα για τα παιδιά.
Πίστη προσέχει να επιλέγει ο ίδιος υλικά, μέσα και δραστηριότητες που να μην ξεπερνούν τις δυνατότητες των του μέσου όρου, ώστε να μην υπάρχουν αποτυχίες και αποθάρρυνση.
Πρέπει επίσης να ξέρει ότι η έργασία αυτή, δε διαρκεί πολύ χρόνο, γιατί το ενδιαφέρον των παιδιών γρήγορα εξασθενεί.
Κάθε παιδί έχει δυσχέρειες στη χρήση υλικών και μέσων. Δεν μπορούν π.χ. όλα τα παιδιά της Α' τάξης να κολλούν. Ο δάσκαλος πρέπει διακριτικά να βοηθεί τα παιδιά και, πρώτα να δείχνει ο ίδιος πώς γίνονται όρισμένα πράγματα.

2.5. ΚΟΛΛΑΖ

Στόχοι - Περιεχόμενα
Οι υλικοί υλικοί έννοουμε την επικόλληση, διάφορων υλικών πάνω σε μια επίπεδη επιφάνεια. Σκοπός της δραστηριότητας είναι να δώσουμε στο παιδί ευκαιρίες ελεύθερης δημιουργίας με τη χρήση ποικίλων υλικών, απόκτησης εμπειριών με την ύλη, και τις ιδιότητες των υλικών και ανάπτυξης ικανοτήτων για έναρμόνισή, και καλλιτεχνική παιθάρχη.
Προδιαγραφμένο σχέδιο σχέτων φαινόμενα στυλίου.
Το ίδιο παιχνίδι ενισχύονται και προσπάθειες «αφρημένων» συνθέσεων και απλής διακοσμητικής.

Δραστηριότητες-Υλικά
Οι υλικοί χρησιμοποιείται ότι βρίσκεται στο περιβάλλον του παιδιού: αποκόμματα ύφασμάτων, χρωματιστά χαρτιά, από περιοδικά, άσχημα χαρτο, περιτυλίγματα σοκολάτας, φτερά, σπόροι, άμμος, μακρονάκι κ.τ.λ.
Τα πολύ μικρά υλικά δυσκολεύουν το μικρό παιδί. Γι' αυτό προτιμούνται τα πιο εύχρηστα. Βοηθούμε τα παιδιά στο να και τα ενθαρρύνουμε να καλύπτουν ολόκληρη την επιφάνεια.

2.6. ΤΥΠΩΜΑ

Στόχοι
Με τη δραστηριότητα αυτή επιδιώκουμε να καλλιεργήσουμε στο παιδί την αίσθηση του ρυθμού που πετυχαίνεται με τη χρήση απλών σχεδίων. Ιδιαίτερα στο διαστακτικό και οδεξιο παιδί η πράξη αυτή, μεταδίδει την αίσθηση της επιτυχίας, εύκολα δημιουργεί ένα εύχρηστο αισθητικό αποτέλεσμα με τη χρήση απλού υργάνου και την επανάληψη απλής δραστηριότητας.

Δραστηριότητες-Υλικά

Μήτρες από διάφορα υλικά: ξύλα, φελλό, λάστιχο, πατάτα.
Η ίδια δουλειά μπορεί να γίνει με αντικείμενα του άμεσου περιβάλλοντος, π.χ. κουμπιά, ρόδες παιχνιδιών, πλευρές καρουλιού, πόματα κ.τ.λ.
Η μήτρα ή η επιφάνεια του αντικειμένου καλύπτεται με χρώμα ή μελάνη.
Το χαρτί πρέπει να είναι απορροφητικό.

2.7. ΚΟΥΚΛΕΣ - ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟ

Στόχοι
Με τις κούκλες γενικά βοηθούμε τα παιδιά:
Να παρατηρήσουν και να μελετήσουν τα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου προσώπου και τη μορφή των ζώων που υπάρχουν.
Να αποκτήσουν δεξιότητες σχετικές με το σχεδίασμα, κόψιμο, κόλλημα, χρωμάτισμα κ.τ.λ.
Να καλλιεργήσουν τον προφορικό λόγο και να αποκτήσουν την έτοιμότητα και το θάρρος (ιδίαιτερα τα δειλά και αποστα παιδιά) να εκδηλώσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους, όταν αυτοσχεδιάζουν παίζοντας κούκλοθέατρο.

Θεματικό περιεχόμενο.

Δραματοποιήσεις σκηνών από τη σχολική ζωή.
Δραματοποιήσεις παραμυθιών, ιστοριών και κειμένων από τα βιβλία τους.
Μεταφορά εμπειριών από τη ζωή τους στη κοινότητα.
Επινοήσεις σε ατομική και ομαδική βάση (αυτοσχεδιάσεις).
Δραστηριότητες-Υλικά
Υλικά: Λεπτό χαρτόνι, ύφασμα, κάλτσες, ξυλαράκια κ.τ.λ.
Δραστηριότητες: Απλές κατασκευές φιγούρας ανθρώπου ή ζώου.
Σχεδιάζεται, χρωματίζεται, κόβεται, κολλείται ή σιλοέται σε μια βέργα και υψώνεται πίσω από ένα παραβάν ή πίνακα από. Το παιδί κινεί και μιλάει για λογαριασμό της κούκλας.

Κατασκευά, μόνο του καρταλιού και κίνηση. Ο δείκτης του χεριού μπαίνει για λαμύ και η αντίχειρας με το μέσο για

Χρήση με το δάκτυλο. Αντί για χαρτόνι ή ύφασμα χρησιμοποιείται μικρή, μπάλα, όπου σχεδιάζεται το πρόσωπο, κολλήμα μαλλιά κ.τ.λ.

Το ίδιο μπορεί να γίνει με κουτιά, ανεξάρτητα από το σχήμα.

Κόβονται σιλουέτες κατά την παράδοση, του Καραγκιόζη (χωρίς άρθρώσεις). Μ' αυτές τα παιδιά παίζουν ρόλους πίσω από το τζάμι ή πανί.

Άλλοι τρόποι που εφευρίσκει ή δασκάλια ή συμβουλευεται από βιβλία.

Παρακολούθηση παραστάσεων ένταχτου κυκλοθέατρου και Καραγκιόζη.

A.2.8. ΜΑΣΚΕΣ

Στόχοι:

Οι επιδιώξεις είναι ανάλογες μ' εκείνες των κυκλών.

Δραστηριότητες—Υλικά.

Στις τάξεις αυτές περιοριζόμαστε κυρίως στο στερεό χαρτί. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί και πανί και να συνδυαστεί με ανάλογη άμφιση, όποτε τα παιδιά υποδύονται διάφορους ρόλους.

A.2.9. ΥΦΑΝΤΙΚΗ

Στόχοι:

Με την ύφαντική, το παιδί: α) αποκτά χρήσιμες πληροφορίες και γνώσεις για τη μετατροπή της πρώτης ύλης (μαλλιού, κλωστής) σε ύφασμα και τις ανάλογες δεξιότητες, β) διακρίνει τις διαφοροποιήσεις που συντελούνται στην ύφή, τους χρωματισμούς και τους διακοσμητικούς συνδυασμούς με την αλλαγή τρόπου ύφανσης, γ) αναπτύσσει το αισθητικό του κριτήριο.

Δραστηριότητες—Υλικά—Οδηγίες.

Χρησιμοποιούμε μαλλί, νήμα, λωρίδες ύφανσης κ.τ.λ. Υποτυπώδης «αργαλειός» που τον φτιάχνουμε εμείς. Γενικά βοηθούμε το παιδί, γιατί η δραστηριότητα αυτή είναι δύσκολη για παιδιά της ηλικίας αυτής. Και περιοριζόμαστε σε πολύ απλές κατασκευές.

Δίνουμε στο παιδί έναν αργαλειό από χαρτόνι, (15-20 εκ.) τετράγωνο ή ορθογώνιο, ή από σανίδι ή ένα σκελετό πύλου στον οποίο έχουμε κάνει χωρίσματα ανά 5 χιλιοστά (με σχισμές ή καρφιό ανάλογα) κι έχουμε περάσει το νήμα του στημονιού.

Δείχνουμε πρώτα στα παιδιά πώς να κρατούν το ύφαιτο και πώς κάνουμε ένα σχέδιο. Μετά αφήνουμε το παιδί ελεύθερο να πειραματιστεί με τα χρώματα και τους συνδυασμούς.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ (Β')

ΜΟΥΣΙΚΗ

B.1. 'Επιδιώξεις του μαθήματος:

Νά άρτυνίσει τις μουσικές δυνάμεις του παιδιού και νά τις καλλιεργήσει έτσι ώστε νά είναι σε θέση, νά τις χρησιμοποιεί σε άτομικές ή συλλογικές μουσικές εκδηλώσεις.

Νά βοηθήσει το παιδί νά αναπτύξει τή μουσική ευαισθησία, ώστε νά μπορεί νά απολαμβάνει τόν ρυθμό, τήν άρμονία, τή μελωδία, καθώς και τήν ιδιαίτερη έκφραστική δύναμη, μιās μουσικής σύνθεσης.

Νά ρευστοποιήσει τις άτομικές δημιουργικές μουσικές δυνάμεις και νά ικανοποιήσει τά ενδιαφέροντα και τις ιδιαίτερες κλίσεις του.

Νά τόν υποβοηθήσει νά εξοικειωθεί με τά μουσικά σύμβολα και όργανα, νά τόν ασκήσει στην χρησιμοποίησή τους για τήν εκτέλεση απλών μουσικών συνθέσεων, και νά τόν ενθαρρύνει στις τυχόν απόπειρές του για μουσικές συνθέσεις.

Νά τόν αναπτύξει νέα ενδιαφέροντα και διάθεση για συμμετοχή, σε όργανωμένες μουσικές εκδηλώσεις και νά τόν καταστήσει ικανό νά αισθάνεται ανάλογη, αισθητική, συγκίνηση.

Νά τόν φέρει σε επαφή, με τούς μουσικούς θησαυρούς του λαού μας και τών άλλων λαών, έτσι ώστε, όχι μόνον νά αισθάνεται τήν ανάλογη αισθητική συγκίνηση, αλλά νά εκτιμά σωστά τις ποικίλες μουσικές δημιουργίες και νά τις χρησιμοποιεί ως μέσο για τήν επικοινωνία και συναδέλφωση τών λαών.

B.2. 'Επιδιώξεις Προγράμματος Α' και Β' τάξεων.

Στις τάξεις αυτές επιδιώκουμε νά αποκτήσει τόν παιδί τά πρώτα μεθοδευμένα μουσικά βιώματα με τρόπο ώστε:

Νά άφομοιώσει, προοδευτικά με συστηματική άκρόαση, τούς κατάλληλους ήχους και, άργότερα, τήν κατάλληλη, μουσική.

Νά εδραιώσει, με ρυθμική άσκηση, τή σωστή λειτουργία της άναπνοής.

Νά αποκτήσει τήν ικανότητα για σωστή τοποθέτηση της φωνής στο τραγούδι.

Νά γίνει ικανό, με τή χρήση διάφορων ήχητικών αντικειμένων και όργάνων, για ρυθμική συνοδεία και ρυθμικό αυτοσχεδιασμό.

Νά είναι σέ θέση, νά κάνει εμπρακτά εφαρμογή τῶν μουσικῶν ἐμπειριῶν καί δεξιότητων σέ δημιουργικές ἐργασίες τῆς

3. Μορφές μουσικῶν δραστηριοτήτων Α' καί Β' τάξεων

Οἱ βασικές μορφές εἶναι : ἀκρόασις, ρυθμική κίνησις, τραγούδι, πιξίμο ὄργάνου, μουσική γραφή καί ἀνάγνωσις, μουσικοσύνθεσις ἢ μουσικές δημιουργίες.

(Οἱ δραστηριότητες αὐτές ἐντάσσονται σ' ἓνα σχῆμα πού ἀντιπροσωπεύουν 4 βασικές μουσικές λειτουργίες:

- α) Ἀκρόασις (φωνῆς-ὄργάνου μουσικοῦ, φωνῆς καί ὄργάνου).
- β) Ἐκτέλεσις (τραγούδι, ὄργανο, ἀνάγνωσις μουσικῶν συμβόλων).
- γ) Ρυθμική κίνησις καί
- δ) Δημιουργικές ἐργασίες.

Ἰδιαιτέρη γιά τίς Α' καί Β' τάξεις παίρνουν τίς ἐξῆς μορφές καί περιεχόμενο.

- α) Ἀκροατική ἀσκηση

Στόχοι

ῥώτη, ἐξοικείωσις τοῦ παιδιοῦ μέ τοὺς φυσικοὺς καί ἁρμονικοὺς ἤχους γιά τὴν ἀνάπτυξη τῆς μουσικῆς του σέβησις.

Δραστηριότητες

Ἀσκηση στὴν ἀκρόασις καί διάκρισις φυσικῶν καί μουσικῶν ἤχων. Τὸ ἴδιον σέ συνδυασμὸ μέ ρυθμικές κινήσεις. Ἀκρόασις κατὰλληλων γιά τὴν ἠλικία μελωδιῶν, ὅπως : κανονίσματα, τεχναρίσματα καί ἄλλα ἀπλὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἀπλὰ χαρούμενα ἐμβατήρια, ἔντεχνα παιδικὰ τραγούδια, ἕξνες λαϊκῆς μελωδίας καί τεμάχια χαρακτηριστικὰ γιά τὸ ρυθμὸ καί τὸ μέλος ἀπὸ κλασικὴ μουσικὴ. Διάκρισις ἤχων ὄργάνων μέ τὰ ὅποια ἐκτελοῦνται ὀρισμένα τραγούδια (κυρίως ἀπὸ τίς κασέτες).

- β) Ρυθμική ἀσκηση καί κίνησις

Στόχοι

ῥώτη ἐξοικείωσις μέ τὸ ρυθμὸ, διάκρισις ρυθμικῶν ἤχων ἢ ἀπόλαυσή τους.
νάπτυξη ἱκανότητος τῶν παιδιῶν γιά παιθέρχισις τῆς σπικτικτικῆς τῶν καί τὴν ἔλεγχον τῶν βασικῶν τῶν ἤσεων μέσθ στὸ χῶρον.
ποβοήθησις γιά ἐπεύθεσις ρυθμικῆ, ἔκφρασις καί ρύθμισις ἀναπνοῆς τῶν γιά τὴν τοποθέτησις, τῆς φωνῆς στὸ τραγούδι.

Δραστηριότητες

Μιμητικῆς κινήσεις ἤχων ἀπὸ τῆ ζωῆ (π.χ. καλπασμὸς ἀλόγων, λειτουργίας μηχανῶν κ.τ.). Αὐτοσχέδιες (πύθρομητες) ἔκφρασιτικῆς κινήσεις-ρυθμισμένες κινήσεις μέ στόχο τὸν ἔλεγχον τῶν σωματικῶν κινήσεων (βάδισμα, τρέξιμο, περπάτημα κ.τ.λ.). Ἐπίσης χτυπώντας παλαμάκια ἢ βαδίζοντας ἀκολουθεῖν ρυθμοὺς (μουσικοὺς ἢ ἄλλους). Ρυθμικὰ μουσικὰ παιχνίδια καί ἀπλοὶ λαϊκοὶ χοροὶ (βηματισμοί).

- γ) Μουσική, ἐκτέλεσις

Στόχοι

ἢ παιδιὰ ἐξοικειώνονται μέ τοὺς ἤχους διάφορων ἤχητικῶν ὄργάνων καί ὁσχοῦνται στὴ διάκρισή τους καί τῆ ἰσότη, περπατήρι, ρυθμικῶν ἢ μελωδικῶν ἤχων.
σχοῦνται στὴ σωστή λειτουργία τῆς ἀναπνοῆς, πού τὰ βοοήθησις νά βροῦν στὸ λάρυγγά τους τῆ φυσιολο- κῆ θέση τῆς φωνῆς τους στὸ τραγούδι.
ἰλλιεργοῦν τίς φωνητικῆς καί ἀκουστικῆς ἱκανότητες ἢ τὴν εὐκρίθεισις ἀπέναντι στίς μουσικῆς δημιουργίες.

Δραστηριότητες

Περιλαμβάνονται: δύο βασικές μουσικές δραστηριότητες: τραγούδι καί χρήσις ἤχητικῶν ὄργάνων.
Χρήσις διάφορων ἤχητικῶν ἀντικειμένων καί ὄργάνων (χαρτιοῦ, ξερῶν φύλλων, ξύλων, κουταλιῶν, κουδουνιῶν κ.τ.λ. χρήσις μουσικῶν ὄργάνων).
Συνδυασμὸς τῶν ἀνωτέρω μέ τὴν ἀκρόασις καί τῆ ρυθμικῆ κίνησις.
Ἀπομίμησις ἤχων (φωνῶν, ὄργάνων μουσικῶν καί ἄλλων) καί σέ συνδυασμὸ μέ τίς προηγούμενες δραστηριότητες.
Φωνητικὴ ἀπόδουσις ἀνάλογων μέ τὴν ἠλικία τραγουδιῶν.
Μουσικὰ παιχνίδια καί χοροὶ (ρυθμικοὶ βηματισμοί).
Ἀπόδουσις μελωδιῶν καί τραγουδιῶν μέ ἀνάλογα ὄργανα τάξεως.

- δ) Δημιουργικές ἐργασίες

Στόχοι

ἰνται εὐκρίθεισις στὸ παιδικὰ :
ἀποκλήρωσις τὴν ἀισθητικῆς τους ἐμπειρία μέ ἐμ- κτικῆς ἔκφρασις τῶν ἀποκτημένων μουσικῶν δεξιότη-
στίς ἄλλες δημιουργικῆς ἐργασίες τῆς τάξεως.
ἰνακλήρωσις τὴν ἀτομικότητά τους μέσθ ἀπὸ τίς δραστηριότητες αὐτές.
ἀποκλήρωσις τῆ μέρωσή τους.

Δραστηριότητες

Στοιχειώδεις αὐτοσχεδιασμοὶ τραγουδιῶν ἢ μελωδιῶν (μέ φωνῆ ἢ ὄργανο), συνοδεία τραγουδιοῦ μέ παλαμάκια, κρουστά ὄργανα κ.τ.λ., τοποθέτησις ἀπλῶν ποιημάτων σέ μελωδίας γνωστῆς ἢ αὐτοσχέδιες, μουσικὰ παιχνίδια.
Συμμετοχῆ, ἀτομικῆ ἢ ἐμβαδικῆ, σέ ὀρασιατικῆς ἐκδηλώσεις τοῦ σχολείου μέ μουσικῆς δραστηριότητες (τραγούδι, συνο- δεῖα μέ ἤχητικὰ ὄργανα σέ περπατήσεις ἀπὸ σκιρτῆς κ.τ.λ.).

4

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1978

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
213

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

- α) Περὶ καθάρσεως τοῦ ἀντικειμένου ἔργου τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν. 1
- αβ) Περὶ περικείμεως θηρίας ἰατρικῆς ἰατροτείας ἀνεργείως ἀντικείνου τῶν ασφαλισθέντων εἰς Δίοτονον. 2
- αγ) Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἰδρυματικῶν τῶν Ἑλληνικῶν Ἑταιρικῶν Πλοίων. 3
- αδ) Περὶ ἐδικῶν νοτολογίᾶς, ἐδικῶν ἰστοχολογίᾶς, ἐδικῶν ἐκείῳ καταστάσεων, τίτου ἔργου ἰδρυματικῶν ἀποκομῆς διακριτικῶν σημείων καὶ φορέσεως συνταρῶν θεμάτων σχετικῶν πρὸς τὰς ἀρ. 36 καὶ 37 τοῦ ἀρ. 36 τοῦ Ν. 468/76 ἑκτελεστικῶς καὶ πλοῦτος καταστάσεως. 4

ΣΥΝΒΑΣΕΙΣ

- Περὶ ἐκδόσεως ἀποφάσεως τοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας διὰ τοῦ Υπουργοῦ τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν ἐπιπέδων ἐπιπέδου μεταξὺ 1) ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ Α.Ε. καὶ 2) τῆς Β. Τ. ASIA LIMITED. διὰ κτηματοῦ τῆς 207/12/Σ.Ο. 1978 τινεῖσαν τῆς Νομοθετικῆς Ἐπιτροπῆς. . . 5

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

(1)

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 191

Περὶ καθάρσεως τοῦ ἀντικειμένου ἔργου τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐχόντις ὅτι ἔφη :

- 1. Τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 4 τοῦ Ν. 195/74 καὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως διατάξεων τινῶν τοῦ Ν. Δ. 4018/59 περὶ τοῦ θεμοῦ τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν καὶ τοῦ εἰς ἐκτέλεσιν τοῦτου ἐκδόθητος Π.Δ. 114/62.
- 2. Τὴν ὅτι ἔφη. 207/12/Σ.Ο. 1978 γινόμενης τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀρ. 36 τῶν Ἑταιρικῶν Πλοίων, ἀρ. 36 καὶ 37 τοῦ ἀρ. 36 τοῦ Ν. 468/76 ἑκτελεστικῶς καὶ πλοῦτος καταστάσεως.

Καθορίζομεν τὸ ἀντικείμενον ἔργου τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν, γινόμενος, καὶ εἰδικώτερον κατὰ Τομεῖς παρὰ τῆ Κοινωνικῶν Ἑταιρικῶν ὡς ἐκολούθως :

Ἄρθρον 1.

Ἀντικείμενον ἔργου τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν, γινόμενος.

Ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς, ἐν τῇ ἐσχέσει τοῦ ἔργου του, ἐπιδιώκει, διὰ χρησιμοποιοῦσας μεθόδων κοινωνικῆς ἐργασίας καὶ τῆ συνεργασίᾳ ἑτέρων εἰδικῶν, ὡς ἰατρῶν, ψυχολόγων, συμβούλων ἐπιχειρηματικῶν προσανατολισμοῦ, κοινωνιολόγων, ἐκπαιδευτικῶν, ἰπσοκετρῶν ἰδιωτῶν καὶ ἄλλων νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν πρόληψιν ἢ τὴν ἀντιμετώπισιν κοινωνικοοικονομικῶν καὶ συναίσθηματικῶν προβλημάτων ἀτόμων ἢ κοινωνικῶν ὁμίλων, εἰς τὴν διατήρησιν ἢ ἀποκατάστασιν τῆς ἰσσορροπίας μεταξὺ ἀτόμου καὶ περιβάλλοντος αὐτοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν ἐν γένει κοινωνικὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ σὴν ἑταίρειαν.

Ἄρθρον 2.

Τομεῖς Κοινωνικῆς Προνοίας.

- 1. Ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς εἰς τὸν τομεῖα τῆς κοινωνικῆς προνοίας συμβάλει εἰς τὴν πρόληψιν καὶ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν ψυχικοοικονομικῶν προβλημάτων κατηγγοριῶν πληθυσμοῦ, αἰτίας ὑπὸ τὴν πείρην κοινωνικοοικονομικῶν μεταβολῶν, ἰσσορροπικῶν συμβάσεων ἢ προβλημάτων προκαλουμένων ἐκ διαφορῶν αἰτίων, περιήλθον ἢ καὶ νουθετοῦ νὰ περιήλθον εἰς κατῶτασιν ἀδυναμίας προσαρμογῆς τῶν εἰς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον.
- 2. Πρὸς τοῦτο ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς ἀρ' ἐνός μὲν διερευνᾷ τὰς συνθήκας ἢ καταστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων περιήλθον ἢ δυνατόν νὰ περιήλθον ἄτομα ἢ κοινωνικαὶ ἐπιπέδα εἰς κατῶτασιν ἀδυναμίας, ἀρ' ἐπέσει δὲ παρέχει πρὸς αὐτοὺς εἰδικῆς κοινωνικῆς ὑπηρεσίας, ἰδίᾳ ἐπιχειρηματικῆς, σπασμολογικῆς καὶ ἐπιβοηθητικῆς γκαλαπῆρος, ἐπὶ σκοπῶν ἐξισοποιήσεως τῶν διατεθειμένων ἰσσορροπικῶν μέσων εἰς καὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐκνοστήτων.
- 3. Αἱ δραστηριότητες τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖα τῆς κοινωνικῆς προνοίας ἐφοροῦν εἰς τὴν πρόληψιν ἢ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν περι ὧν ἢ παρὰ τῆς 1 τοῦ παρὶντος ἀρθροῦ προβλημάτων, ἐπὶ τῶν εἰς τὴν κορυφῆς περιπτώσεων :
 - α) Πληθόντων ἢ ἀπερβλήτων καὶ ἐκτελεστικῶν συμβάσεων (π.γ. θεομνησίαι, παρκαίαι κ.λπ.).
 - β) Σπασμολογικῶν ἐπιπέδων ἢ κατὰ τὴν ἑταίρειαν μέσων κατηγγορίας ἢ στεγαστικῶς ἀποκαθιστάμενων.
 - γ) Προσφύγων, πολιτικοσυνισθέντων ἢ μετανωστῶν.
 - δ) Ἑταιρικῶν
 - ε) Πείσης γύρωθεν ἀναπήρων.
 - στ) Οἰκονομικῶς ἰσορροπικῶν.

των εις ιδρύματα κλειστής περιθάλψεως τμήτως κοινοῦ περιθάλπόμενων ἢ ἐξεργασμένων ἐξ αὐτῶν.

η) Περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας καθίσταται δυσχερὴς ἢ ἐπιπέδη διεξγωγή τῶν λειτουργιῶν τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς τῆς ὡς κοινωνικῆς ἐνάτης καὶ ἐπιπέδου γενικώτερον.

Ἄρθρον 3.

Τομεὺς Ὑγείας.

1. Ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς εἰς τὸν τομεῖ τῆς ὑγείας συμβάλλει εἰς τὴν πρόληψιν ἢ τὴν ἀντιμετώπισιν συνασθηματικῶν ἢ κοινωνικοοικονομικῶν προβλημάτων, δημιουργουμένων συνεπείᾳ καταστάσεων κληρονομικῆς ἢ ψυχικῆς ὑγείας ἀτόμων ἢ ἐρειδόμενων εἰς τὴν προσωπικότητα αὐτῶν ἢ εἰς ἑτέρας δυσμενεῖς καταστάσεις τοῦ περιβάλλοντός των, εἴτινα καθιστοῦν δυσχερὴς τὸ διαγνωστικὸν ἔργον ἢ τὴν ἐφαρμογὴν μέτρων θεραπείας.

2. Τὸ ἔργον τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τῆς ὑγείας συνίσταται, ἐφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινωνικοοικονομικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τοὺς γενεσιουργοὺς λόγους τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ προβλημάτων, ἐφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παροχὴν εἰδικῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν ἐνημερωτικῆς, συμβουλευτικῆς καὶ ἐπιβουλευτικῆς χαρακτῆρος, πρὸς τὸν ἄσθενῆ καὶ τοὺς μέλησιν αὐτοῦ, ἐπὶ σκοπῷ συμβολῆς, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ διαγνωστικοῦ καὶ θεραπευτικοῦ ἔργου καὶ τὴν ἐπιτυχίαν ἐπιπέδου τοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον.

3. Ἡ δραστηριότης τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τῆς ὑγείας ἀναπτύσσεται ἐντός πλαισίων συγκεκριμένης κοινωνικῆς ὑπηρεσίας, ἰδίᾳ νοσηλευτικοῦ ἰδρύματος ἢ κέντρου ψυχικῆς ὑγείας (διαγνωστικοῦ, συμβουλευτικοῦ, θεραπευτικοῦ χαρακτῆρος).

Ἄρθρον 4.

Τομεὺς Κοινωνικῆς Ἀσφαλείας.

1. Ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς εἰς τὸν τομεῖ τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλείας συμβάλλει εἰς τὴν πρόληψιν ἢ τὴν ἀντιμετώπισιν συνασθηματικῶν ἢ κοινωνικοοικονομικῶν προβλημάτων ἰσχυρισμένων ἢ προστατευμένων ὑπ' αὐτῶν ἀτόμων, εἴτινα ὑπὸ τὴν πίεσιν ἢ τὰς συνεπείας ἀσφαλιστικοῦ κινδύνου, ὡς ἐπαγγελματικῆς ἀσχημίας, ἀσθένειας, ἀναπηρίας, γήρατος καὶ θανάτου ἢ ἑτέρων λόγων, ἐξανατοῦν τὴν ἀξιοποιήσων ἰσχυρῶς καὶ καταλλήλως τὰς διατιθέμενας ἐπὶ τοῦ ἀσφαλιστικοῦ φορέως ὑπηρεσίας ἢ ὕλικας παροχάς.

2. Τὸ ἔργον τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλείας, συνίσταται ἐφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τοὺς γενεσιουργοὺς λόγους τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ προβλημάτων, ἐφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παροχὴν εἰδικῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν ἐνημερωτικῆς, συμβουλευτικῆς καὶ ἐπιβουλευτικῆς χαρακτῆρος πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ἴδιον ἢ τὸ περιβάλλον των, δι' αποτελεσματικώτερον ἀξιοποίησιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀσφαλιστικοῦ φορέως διατιθέμενων μέσων ἢ ὑπηρεσιῶν.

Ἄρθρον 5.

Τομεὺς Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ-Ἐργασίας.

1. Ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς εἰς τὸν τομεῖ τῆς ἔργασίας συμβάλλει εἰς τὴν πρόληψιν ἢ ἀντιμετώπισιν ψυχικοοικονομικῶν προβλημάτων ἀτόμων, εἴτινα τρεπτομαζόμενα νὰ ἐνταχθῶν εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν χῶρον, εἴτε ἐπαγγελματικῶς ἀπασχολουμένων, εἴτινα ὑπὸ τὴν πίεσιν ἄσθενῶν συνθηκῶν ἢ καταστάσεων δυσχεραίνονται νὰ προσανατολισθῶν ἐπαγγελματικῶς ἢ νὰ προσαρμολοθῶν καὶ νὰ ἀποδώσων εἰς τὴν ἔργασίαν των.

2. Τὸ ἔργον τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς ἔργασίας συνίσταται εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν συνθηκῶν πρὸς ἐπιπέδου τῆς εἰδικῆς, εἴτινα ἀποτελοῦν τοὺς γενεσιουργοὺς λόγους τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ προβλημάτων, ἐφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παροχὴν εἰδικῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν ἐνημερωτικῆς, συμβουλευτικῆς καὶ ἐπιβουλευτικῆς χαρακτῆρος, πρὸς τὸν ἄσθενῆ καὶ τοὺς μέλησιν αὐτοῦ, ἐπὶ σκοπῷ συμβολῆς, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ καὶ ἐπαγγελματικῆς ἀσχημίας.

ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ προβλημάτων καὶ τὴν παροχὴν πρὸς τὸ ἴδιον καὶ τὸ περιβάλλον των εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν ἐνημερωτικῆς, συμβουλευτικῆς καὶ ἐπιβουλευτικῆς χαρακτῆρος, ἐπὶ σκοπῷ πρὸς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν διατιθέμενων μέσων, τῶσιν κατὰ τὴν γάσιν τῶν ἐπαγγελματικῶν προσανατολισμῶν καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς κατάρτισεως, ὡσὺν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαγγελματικῆς των προσαρμολῆς καὶ ἔργασίας.

3. Ἡ δραστηριότης τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς ἔργασίας ἀναπτύσσεται ἐντός πλαισίου ὀργανωμένης κοινωνικῆς ὑπηρεσίας τῶν πίεσις φύσεως φορέων ἐπαγγελματικῶν προσανατολισμοῦ καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσεως (Κέντρα Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ, Μεθόδους κ.λ.λ.), κοινωνικῆς προστασίας (οἰκοτροφεία, Κέντρα Ἐργασίας Νεότητος κ.λ.λ.) καὶ ἔργασίας (ὑπηρεσίαι ἀπασχολήσεως βιομηχανικῆς καὶ λοιπαὶ ἐπιχειρησιακαὶ μονάδες).

Ἄρθρον 6.

Τομεὺς Ἐκπαίδευσεως.

1. Ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς εἰς τὸν τομεῖ τῆς ἐκπαίδευσεως συμβάλλει εἰς τὴν πρόληψιν ἢ ἀντιμετώπισιν συνασθηματικῶν ἢ κοινωνικοοικονομικῶν προβλημάτων μαθητῶν καὶ σπουδαστῶν, αἵτινες ὑπὸ τὴν πίεσιν δυσμενῶν ἢ οἰκογενειακῶν συνθηκῶν ἢ καταστάσεων ἢ ἑτέρων κοινωνικῶν αἰτίων, ἀνατοῦν νὰ προσαρμολοθῶν εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν χῶρον καὶ νὰ ἀξιοποιήσων ἰσχυρῶς τὰ ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ ἢ ἑτέρων προγραμμάτων διατιθέμενα ἐπὶ αὐτῶν μέσα.

2. Τὸ ἔργον τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τῆς ἐκπαίδευσεως συνίσταται εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τοὺς γενεσιουργοὺς λόγους τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ προβλημάτων εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἄσθενῶν καὶ τὴν παροχὴν πρὸς αὐτὰ καὶ τὸ περιβάλλον των, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ συμβούλου ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν ἐνημερωτικῆς, συμβουλευτικῆς καὶ ἐπιβουλευτικῆς χαρακτῆρος, πρὸς τὸν ἄσθενῆ καὶ τοὺς μέλησιν αὐτοῦ, ἐπὶ σκοπῷ συμβολῆς, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ ἑτέρων προγραμμάτων διατιθέμενων ἐπὶ αὐτῶν μέσων.

3. Ἡ δραστηριότης τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τῆς ἐκπαίδευσεως ἀναπτύσσεται ἐντός πλαισίου ὀργανωμένης κοινωνικῆς ὑπηρεσίας ἐκπαιδευτικοῦ ἰδρύματος, εἴτινα ἀποτελοῦν τοὺς γενεσιουργοὺς λόγους τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ προβλημάτων.

Ἄρθρον 7.

Τομεὺς Ἐργοληπιακότητος.

1. Ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς εἰς τὸν τομεῖ τῆς ἐργοληπιακότητος συμβάλλει εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ἐπιπέδου τῆς ἀντιμετώπισιν συνασθηματικῶν ἢ κοινωνικοοικονομικῶν προβλημάτων ἀτόμων, εἴτινα περιέρχονται εἰς κατάσταση κοινωνικοῦ κινδύνου, ἢ ὑποπίπτουν ἀντικοινωνικῆς ἢ ἐργοληπιακῆς συμπεριφορῆς καὶ μάλιστα διὰ τὴν κοινωνικὴν ἐπιπέδου αὐτῶν.

2. Τὸ ἔργον τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ εἰς τὸν τομεῖ τῆς ἐργοληπιακότητος συνίσταται ἐφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν συνθηκῶν ἢ καταστάσεων, αἵτινες ἀποτελοῦν τοὺς γενεσιουργοὺς λόγους τοῦ κοινωνικοῦ κινδύνου τῆς ἀντικοινωνικῆς ἢ ἐργοληπιακῆς συμπεριφορῆς τῶν ἀτόμων, ἐφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παροχὴν εἰδικῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν ἐνημερωτικῆς, συμβουλευτικῆς καὶ ἐπιβουλευτικῆς χαρακτῆρος, πρὸς τὸν ἄσθενῆ καὶ τοὺς μέλησιν αὐτοῦ, ἐπὶ σκοπῷ συμβολῆς, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐργοληπιακοῦ καὶ ἐργοληπιακῆς ἀσχημίας.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
28 ΜΑΪΟΥ 1984

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
77

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

- 4. Καθήκοντα και αρμοδιότητες των σχολικών συμβούλων. 1
- 5. Ωρεολόγια και αναλυτικά προγράμματα Γ' τάξης ημερησίων και Δ' τάξης εσπερινών τεχνικών και επαγγελματικών Λυκείων, για τα τμήματα με δέση προπαρασκευαστικών μαθημάτων. 2

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Απορριψές του ύψους και των πηγών κάλυψης των αναγκών σε κεφάλαια του προγράμματος χρηματοδοτήσεων της Εθνικής Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 1984. 3

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ

- Διόρθωση σφαλμάτων στο Π.Δ. 196/84 ΦΕΚ 67/τ. Α'/18.5.1984, αρμοδιότητες Υπ. Γεωργίας. 4

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

(1)

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 214

Καθήκοντα και αρμοδιότητες των σχολικών συμβούλων.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη :

- 1. Τις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 3 του Ν. 1304/1982 για την επιστημονική - παιδαγωγική καθοδήγηση και τη

διοίκηση στη Γενική και τη Μέση Τεχνική - Επαγγελματική Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις» (Φ.Ε.Κ. 144 - Α').

2. Τις διατάξεις των άρθρων 15 και 20 του Π.Δ. 770/1975 «περί διαρθρώσεως του Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως και Οργανισμού υπηρεσιών τινων αυτού» (ΦΕΚ 248 - Α').

3. Την αριθμ. 17/84 πράξη του ΚΕΜΕ.

4. Την αριθμ. 255/1984 γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβερνήσεως και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε :

Άρθρο μόνο.

Οι σχολικοί σύμβουλοι προσχολικής αγωγής, δημοτικής εκπαίδευσης, ειδικής αγωγής, μέσης γενικής εκπαίδευσης και μέσης τεχνικής - επαγγελματικής εκπαίδευσης κατά την άσκηση του έργου τους, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 2 του Ν. 1304/1982 :

1. Συνεργάζονται με τους διευθυντές, το διδακτικό προσωπικό και τους μαθητές κάθε σχολείου της περιοχής τους, αποβλέποντας στην ομαλή και απρόσκοπτη πορεία της παιδαγωγικής και διδακτικής εργασίας, καθώς και στην προώθηση νέων τρόπων και προτάσεων για την επίτευξη των σκοπών της εκπαίδευσης.

2. Βοηθούν τους εκπαιδευτικούς της περιοχής τους να συνειδητοποιήσουν το βαθύτερο νόημα της αποστολής τους και τους ενθαρρύνουν να αναπτύξουν ατομικά και συλλογικά,

πρωτοβουλίες και δραστηριότητες για την αντιμετώπιση επιμέρους προβλημάτων του σχολικού έργου.

3. Οργανώνουν στις αρχές του σχολικού έτους και πριν από την έναρξη των μαθημάτων συσκέψεις εκπαιδευτικών της περιοχής τους, στις οποίες προγραμματίζεται η εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος με στόχο να ολοκληρωθεί η διδασκαλία της προβλεπόμενης ύλης όλων των μαθημάτων στη διάρκεια του διδακτικού έτους, και μέσα στα πλαίσια των παιδαγωγικών αρχών. Παρακολουθούν την υλοποίηση του προγραμματισμού αυτού και σε συσκέψεις που συγκαλούν κατά χρονικά διαστήματα, εκτός ωρών διδασκαλίας, αποφασίζονται αναγκαίες αναπροσαρμογές. Ακόμη παρακολουθούν και συντονίζουν την πορεία της διδασκαλίας της ύλης στα μεταλυκειακά προπαρασκευαστικά κέντρα και στις τάξεις υπαδουχής ή παροχής ειδικής βήθειας των μαθητών που προέρχονται από σχολεία του απόδημου ελληνισμού.

4. Επισκέπτονται σε συχνά χρονικά διαστήματα τα σχολεία της δικαιοδοσίας τους, δημόσια ή ιδιωτικά και ενημερώνονται από τους διευθυντές και τους διδάσκοντες για το επιτελούμενο εκπαιδευτικό έργο. Συζητούν τα ιδιαίτερα προβλήματα, παρέχουν τις απαραίτητες οδηγίες και υποδείξεις, και ενισχύουν νέες πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών, αποδεκτές επιστημονικά και παιδαγωγικά. Φροντίζουν για την καλύτερη χρήση οπτικοακουστικών μέσων κατά τη διεξαγωγή της διδακτικής εργασίας. Εξετάζουν, σε συνεργασία με τους διευθυντές των σχολείων και το διδακτικό προσωπικό, θέματα συντονισμού της διδασκόμενης ύλης καθώς και θέματα επίδοσης και αξιολόγησης των μαθητών. Επίσης αντιμετωπίζουν από παιδαγωγική άποψη θέματα μαθητών που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Κατά τις επισκέψεις τους στα σχολεία μπορούν, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο, να απευθύνονται σε όλους τους μαθητές του σχολείου για την παρουσίαση και ανάλυση σημαντικών θεμάτων.

5. Παρακολουθούν τη λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών των εργαστηρίων ως και τη χρήση των εποπτικών μέσων. Δίνουν οδηγίες για τη βελτίωση της λειτουργικότητάς τους συνεργαζόμενοι με το διευθυντή, το διδακτικό προσωπικό και τις μαθητικές κοινότητες, ανάλογα με τις περιπτώσεις. Κάνουν υποδείξεις για τον εμπλουτισμό ή τη συγκρότησή τους, τις οποίες διαβιβάζουν στον οικείο προϊστάμενο της διεύθυνσης ή του γραφείου εκπαίδευσης.

6. Παρακολουθούν διδασκαλίες των εκπαιδευτικών και συζητούν μαζί τους τρόπους οργάνωσης και βελτίωσης της διδασκαλίας. Αναλαμβάνουν οποιοσδήποτε πρωτοβουλίες κρίνουν αναγκαίες για την καλύτερη απόδοση της διδασκαλίας, στις οποίες περιλαμβάνονται και πρακτικές υποδείξεις διδασκαλίας από τους ίδιους. Συνεργάζονται κατά περιοχές με εκπαιδευτικούς για την πραγματοποίηση δοκιμαστικών διδασκαλιών, ώστε αυτοί που τις παρακολουθούν να γνωρίσουν διάφορες μεθόδους διδασκαλίας και να επισημάνουν τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα καθενιάς.

Τις διδασκαλίες αυτές, τις αναλαμβάνουν εκπαιδευτικοί που ορίζονται από το σχολικό σύμβουλο και τις παρακολουθούν υποχρεωτικά όσοι καλούνται χωρίς να εμποδίζεται η λειτουργία των σχολείων.

7. Ενημερώνουν τους εκπαιδευτικούς στα σύγχρονα επιστημονικά, παιδαγωγικά και διδακτικά θέματα (ανάπτυξη θεμάτων από τους ίδιους ή από επιστήμονες και παιδαγωγούς αναγνωρισμένου κύρους, παρουσίαση σύγχρονων αξιολογικών βιβλίων, ανακοινώσεις πορισμάτων συνεδρίων που αναφέρονται σε εκπαιδευτικά θέματα, περιοχή βιβλιογραφίας κ.λπ.) και φροντίζουν γενικότερα για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Μεριμνούν για την αποδοτικότερη αξιοποίηση των προγράμμάτων και των διδακτικών βιβλίων.

8. Πρωτοβούν και ενισχύουν ερευνητικές προσπάθειες των εκπαιδευτικών για τη δημιουργία παιδαγωγικής και επιστημονικής κίνησης στην περιοχή τους.

9. Μετέχουν στη διαδικασία αξιολόγησης των εκπαιδευτικών σύμφωνα με όσα ορίζουν οι σχετικές διατάξεις.

10. Συνεργάζονται με τους προϊσταμένους των διευθύνσεων και των γραφείων εκπαίδευσης για κάθε θέμα που αφορά το εκπαιδευτικό έργο στα σχολεία της αρμοδιότητάς τους και με τους προϊσταμένους των γραφείων φυσικής αγωγής για θέματα που αφορούν τη διδασκαλία του μαθήματος φυσικής αγωγής και τις αθλητικές δραστηριότητες στα σχολεία της περιοχής τους.

11. α) Οργανώνουν, αν το κρίνουν σκόπιμο, συγκεντρώσεις γονέων και κηδεμόνων μαθητών, για την ανταλλαγή απόψεων σχετικά με τα προβλήματα αγωγής, μάθησης και συμπεριφοράς των μαθητών, καθώς και την ενίσχυση και προαγωγή της συνεργασίας σχολείου και οικογένειας.

β) Συνεργάζονται με τους συνδικαλιστικούς φορείς των εκπαιδευτικών, την τοπική αυτοδιοίκηση και τους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων για κάθε θέμα που συντελεί στην άνοδο του παιδευτικού έργου.

12. Ενισχύουν κάθε προσπάθεια για την ανάπτυξη δημιουργικών σχέσεων ανάμεσα στη σχολική ζωή και το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού συνεργάζονται με το διδακτικό προσωπικό, τις μαθητικές κοινότητες και μαζικούς φορείς (οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, συλλόγους γονέων, πολιτιστικούς και επιστημονικούς συλλόγους κ.ά.) ή επιστήμονες και άτομα αναγνωρισμένου κύρους, ανάλογα με τις υπάρχουσες δυνατότητες και τις ταπικές συνθήκες.

13. Στο τέλος του διδακτικού έτους: α) Σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, αξιολογούν τα αποτελέσματα από την εφαρμογή όσων σχεδιάστηκαν και προγραμματίστηκαν στη διάρκεια του διδακτικού έτους και σχεδιάζουν την εργασία της επόμενης σχολικής χρονιάς. Κάνουν παρατηρήσεις στα αναλυτικά προγράμματα και στα διδακτικά βιβλία, τις οποίες υποβάλλουν στο Υπουργείο Παιδείας και στο ΚΕΜΕ.

β) Συντάσσουν και υποβάλλουν στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συνοπτική έκθεση, όπου αξιολογούν το έργο που επιτελέστηκε στην περιοχή της αρμοδιότητάς τους, επισημαίνουν προβλήματα και δυσκολίες στην άσκηση του παιδευτικού έργου στα σχολεία και προτείνουν συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπισή τους. Την έκθεση αυτή κοινοποιούν στο ΚΕΜΕ, στον οικείο νομάρχη και στην οικεία διεύθυνση ή γραφείο εκπαίδευσης.

γ) Εξετάζουν την εμπειρία που απέκτησαν σε όλους τους τομείς της δραστηριότητάς τους, σε κοινές συσκέψεις που συγκαλούνται κάθε χρόνο, περιφερειακά με πρωτοβουλία του οικείου νομάρχη και πανελλαδικά με πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας.

Στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος προεδρικού διατάγματος

Αθήνα, 25 Μαΐου 1984

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΛΑΖΑΡΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΚΑΡΜΑΝΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σ.Ε.Υ.Π. Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ

ΧΑΛΒΑΤΖΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

ΠΑΤΡΑ: 1994

7. Πιστεύετε ότι οι δάσκαλοι έχουν καλές σχέσεις με τους μαθητές, όταν (σειρά προτεραιότητας)

- είναι καλοί μαθητές.....
- είναι απόλυτα υπάκουοι.....
- είναι ταραξίες.....
- είναι κακοί μαθητές.....
- είναι γνωστοί οι γονείς του μαθητή με τον δάσκαλο.....
- προσέχουν στο μάθημα:.....
- αποκτήσουν την εμπιστοσύνη του δασκάλου.....
- προέρχονται από υψηλή κοινωνικοοικονομική τάξη.....
- κάτι άλλο

8. Πιστεύετε ότι οι δάσκαλοι θα πρέπει να αντιμετωπίζουν του μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα τους (σειρά προτεραιότητας)

- με ενθάρρυνση.....
- με τιμωρίες.....
- με αυστηρή βαθμολογία.....
- χωρίς ιδιαίτερη μεταχείριση.....
- με αγάπη, κατανόηση και στοργή.....
- με παροχή βοήθειας εκεί όπου οι μαθητές είναι αδύνατοι.....
- κάτι άλλο.....

9. Πιστεύετε ότι η συνεργασία σχολείου-οικογένειας έχει θετικά αποτελέσματα στην μάθηση;

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

10. Πιστεύετε ότι το σχολικό περιβάλλον (κτιριακή υποδομή) επηρεάζει την μάθηση;

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

11. Ποιά μορφή διδασκαλίας πιστεύετε ότι θα βοηθούσε περισσότερο τους μαθητές;

- διάλεξη ή αφήγηση.....
- ερωτήσεις εκ μέρους του δασκάλου.....
- ελεύθερος διάλογος.....
- δεικτική μορφή διδασκαλίας (πρώτα δείχνει ο δάσκαλος και μετά ακολουθεί ο μαθητής).....
- κάτι άλλο.....

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Φύλο;

- αγόρι.....
- κορίτσι.....

2. Ποιά τάξη του δημοτικού σχολείου παρακολουθείτε;

- πέμπτη(Ε).....
- έκτη(ΣΤ).....

3. Ποιό είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονιών σου;

	πατέρας	μητέρα
- αναλφάβητος
- δημοτικό
- γυμνάσιο
- λύκειο
- τεχνική σχολή
- Τ.Ε.Ι.
- πανεπιστήμιο
- κάτι άλλο

4. Ποιό είναι το επάγγελμα των γονιών σου;

- πατέρας.....
- μητέρα.....

5. Πιστεύετε ότι το σχολείο σας βοηθάει να αποκτήσετε (σειρά προτεραιότητας)

- πολλές γνώσεις.....
- να διαπλάσετε σωστό χαρακτήρα.....
- να κάνετε φίλους.....
- να μάθετε να πειθαρχείτε.....
- κάτι άλλο.....

6. Πιστεύετε ότι οι δάσκαλοι βοηθούν περισσότερο τους μαθητές αν (σειρά προτεραιότητας)

- κρατούν τους μαθητές σε απόσταση.....
- φέρονται στους μαθητές σαν καλοί γονείς.....
- είναι φίλοι με τους μαθητές.....
- εμπνέουν φόβο και τιμωρούν τους μαθητές λέγοντας ότι μόνο έτσι θα μάθουν.....
- βαθμολογούν τους μαθητές αυστηρά.....
- σέβονται τον μαθητή σαν ανεξάρτητο και μοναδικό άτομο.....
- κάτι άλλο.....

18. Ποιός θα ήθελες να αποφασίζει για την ποινή που θα επιβληθεί;

- ο δάσκαλος.....
- οι μαθητές.....
- οι μαθητές και ο δάσκαλος.....
- οι γονείς και ο δάσκαλος.....
- οι γονείς,ο μαθητής και ο δάσκαλος.....
- κάτι άλλο.....

19. Πώς αντιδρούν οι μαθητές στις τιμωρίες (σειρά προτεραιότητας);

- με μη παρακολούθηση των μαθημάτων.....
- με λεκτικές διαμαρτυρίες (φωνές).....
- με σιωπηλή διαμαρτυρία (δεν μιλάνε καθόλου).....
- με έντονη διαμαρτυρία αναζητώντας επαφή με τον διευθυντή του σχολείου και τον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων.....
- ζητώντας βοήθεια από τους γονείς τους.....
- με τίποτα από τα παραπάνω.....
- κάτι άλλο.....

20. Πιστεύετε ότι ο χώρος του σχολείου σας είναι επαρκής;

- ναι.....
- όχι.....

21. Αν όχι, τι πιστεύετε ότι λείπει από το χώρο του σχολείου σας (σειρά προτεραιότητας);

- εργαστήρια φυσικής-χημείας.....
- γυμναστήριο.....
- χώροι άθλησης όπως γήπεδα μπάσκετ, βόλεϋ κ.τ.λ.....
- μεγάλη αυλή.....
- μεγάλες αίθουσες.....
- κάτι άλλο.....

22. Από τις παρακάτω μορφές διδασκαλίας ποιές εφαρμόζουν οι δάσκαλοι μέσα στη τάξη;

- διάλεξη ή αφήγηση.....
- ερωτήσεις εκ μέρους του δασκάλου.....
- ελεύθερος διάλογος
- δεικτική μορφή διδασκαλίας (πρώτα δείχνει ο δάσκαλος και μετά ακολουθούν οι μαθητές).....
- κάτι άλλο.....

12. Πιστεύετε ότι οι μαθητές πρέπει να αξιολογούνται-βαθμολογούνται από τους δασκάλους;

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

13. Αν ναι, πιστεύετε ότι η αξιολόγηση-βαθμολόγηση των μαθητών θα πρέπει να επηρεάζεται από άλλους παράγοντες (διαγωγή, προσπάθεια) εκτός από την επίδοση στα μαθήματα;

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

14. Πώς πιστεύετε ότι πρέπει να είναι ο καλός δάσκαλος (σειρά προτεραιότητας);

- να δείχνει στοργή και κατανόηση στους μαθητές του.....
- να βαθμολογεί αυστηρά και με αντικειμενικά κριτήρια.....
- να εφαρμόζει μια υπεύθυνη και μεθοδική διδασκαλία αρεστή από τους μαθητές.....
- να προωθεί τον ελεύθερο και δημοκρατικό διάλογο.....
- να είναι αυταρχικός.....
- κάτι άλλο.....

15. Οι δάσκαλοι συνήθως (σειρά προτεραιότητα)

- τιμωρούν τους μαθητές.....
- φέρονται στοργικά στους μαθητές.....
- μαλώνουν συχνά τους μαθητές.....
- παραμελούν και δεν δίνουν σημασία στους μαθητές.....
- κάτι άλλο.....

16. Οι δάσκαλοι επιβάλλουν συχνά κυρώσεις-τιμωρίες στους μαθητές;

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

17. Αν ναι, με ποιό τρόπο;

- με εξωγλωσσικούς συμβολισμούς (βλέμματα αποδοκιμασίας, εκφράσεις προσώπου).....
- με γλωσσικές εκφράσεις (προσβλητικά λόγια).....
- με γραπτή τιμωρία.....
- με χρήση βίας.....
- κάτι άλλο.....

23. Οι δάσκαλοι στις διδασκαλίες τους συνήθως χρησιμοποιούν εποπτικό υλικό (χάρτες, όργανα για πειράματα, σλαΐτς);

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

24. Οι δάσκαλοι συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές με τον ίδιο τρόπο;

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

25. Το σχολείο ενισχύει τις κοινωνικές διακρίσεις (φύλο, οικονομικές διακρίσεις, τσιγγάνοι, πρόσφυγες, εξωτερική εμφάνιση);

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

26. Αν ναι, πώς πιστεύετε ότι οι κοινωνικές διακρίσεις φαίνονται σε μία σχολική αίθουσα (σειρά προτεραιότητας);

- με την μεγαλύτερη προσοχή των δασκάλων στους μαθητές που προέρχονται από υψηλή κοινωνικοοικονομική τάξη.....
- με την χαμηλή προσοχή των δασκάλων στα φτωχόπαιδα.....
- με αυξημένη βαθμολογία στα πλουσιόπαιδα.....
- με χαμηλή βαθμολογία στα φτωχόπαιδα.....
- από τις προσδοκίες και τις συμπάθειες των δασκάλων στα πλουσιόπαιδα.....
- από την ελαστικότητα των δασκάλων στα πλουσιόπαιδα.....
- από την απονομή ρόλων (εκπρόσωπος τάξης, ρόλοι σε γιορτές).....
- κάτι άλλο.....

27. Πως επιλέγεις τους συμμαθητές σου για να κάνεις παρέα στο χώρο του σχολείου;

- σύμφωνα με την εξωτερική εμφάνιση.....
- σύμφωνα με το φύλο (αγόρι, κορίτσι).....
- σύμφωνα με τις σχολικές επιδόσεις.....
- σύμφωνα με την υπόδειξη των γονιών σου.....
- κάτι άλλο.....

28. Κατά την διάρκεια της φοίτησης σου στο σχολείο, κάποιος από τους δασκάλους σου, σου ζήτησε πληροφορίες για τους γονείς σου, το σπίτι σου, την κατάσταση υγείας σου, την οικονομική κατάστασή σου, τα αδέρφια σου, ώστε να σε γνωρίσει καλύτερα;

- ναι.....
- όχι.....

29. Αν όχι, θα επιθυμούσες να είχες μια τέτοια συνάντηση;

- ναι.....
- όχι.....

30. Πώς θα θέλατε να οργανώνονται οι σχολικές εκδηλώσεις (γιορτές, εκθέσεις, εκδρομές);

- από τους δασκάλους.....
- από τους μαθητές με την καθοδήγηση των δασκάλων.....
- από τους γονείς και τους δασκάλους.....
- μόνοι σας χωρίς την βοήθεια των δασκάλων.....
- κάτι άλλο.....

31. Πιστεύετε ότι οι μαθητές θα πρέπει να συμμετέχουν στις αποφάσεις του σχολείου (εκδρομές, γιορτές, σχολικοί περιπάτοι);

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

32. Πιστεύετε ότι το σχολείο θα πρέπει να επιτρέπει στους μαθητές την ελεύθερη ανάπτυξη μαθητικών κοινοτήτων και συνεταιρισμών;

- ναι.....
- όχι.....
- δεν ξέρω.....

33. Αν ναι, με ποιό τρόπο;

- υπό την καθοδήγηση των δασκάλων.....
- με απόλυτη πρωτοβουλία των μαθητών.....
- με συνεργασία και των δύο.....
- κάτι άλλο.....

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεώργια Δημητρίου, Κοινωνική Ψυχολογία, Τομ. Β, Εκδόσεις "Ελληνικά Γράμματα", Αθήνα 1990.
- Γκότοβος Ε. Αθανάσιος, Παιδαγωγική Αλληλεπίδραση, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1990.
- Δαλιγού Αγγ., "Μάθε παιδί μου.....γράμματα", Εφ. Ελεύθερος Τύπος, Αρ. Φύλλου 3.133, Αθήνα 1993, σελ. 20.
- Ζωγράφου Ανδρέας, Σχολική Κοινωνική Εργασία, Πάτρα 1993.
- Ζωγράφου Ανδρέας (1), Παιδαγωγική Εργασία στο Χώρο του Σχολείου, (Βοηθητικό υλικό για τους σπουδαστές που πραγματοποιούν την πρακτική τους άσκηση σε σχολικά πλαίσια), Πάτρα 1993.
- Κιτσαράς Γ. - Πολυχρονόπουλος Π., Το Νεολληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα, Εκδόσεις Παν/μίου Πατρών, Πάτρα 1992.
- Κογκούλης Β. Ιωάννης, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσ/νίκη 1991.
- Κοντογιαννοπούλου Γ. Πολυδωρίδη, Εκπαιδευτική Πολιτική και Έρευνα: Θέματα Ισότητας Εκπαιδευτικών Ευκαιριών, Εκδόσεις Παν/μίου Πατρών, Πάτρα 1989.
- Κοσμόπουλος Β. Αλεξ., Σχεσιοδυναμική Παιδαγωγική του Προσώπου, Αθήνα 1983.
- Κοσμόπουλος Β. Αλεξ., Στοιχεία Γενικής Διδακτικής και Αξιολόγησης, Εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1985.
- Κωνσταντίνου Γ.Μ., Ε.Ο.Κ. και Εκπαίδευση, Εκδόσεις "Σύγχρονη Εποχή", Αθήνα 1982.
- Λόντι Μάριο, Τα Θρακία της Άνοιξης, Μετάφραση Σοφία Λοβέρδου, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1980.

- **Μπάλης Νίκος**, Η Ιδεολογία της Εκπαίδευσης και η Μάθηση της Ελευθερίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1979.
- **Μπουζάκης Σήφης**, Νεολληνική Εκπαίδευση (1821 - 1985), Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1987.
- **Νηλ Α.Σ.**, Θεωρία και Πράξη της Αντιαυταρχικής Εκπαίδευσης, Μετάφραση Κώστας Λάμπου, Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1972.
- **Ντίνκμεγιερ Ντον - ΜακΚαίη Γκάρου**, Το Υπεύθυνο Παιδί και πως να το Μεγαλώσουμε, Μετάφραση Εύη Νάντσου, Εκδόσεις "Θυμάρι", Αθήνα 1980.
- **Ντράϊκωρς Ρούντωλφ - Κάσελ Πέρλ**, Πέτα Μακριά το Ραβδί σου, Μετάφραση Λία Μητά, Εκδόσεις "Θυμάρι", Αθήνα 1979.
- **Παρασκευόπουλος Ν. Ιωάννης**, Εξελικτική Ψυχολογία, Τομ. 3, Αθήνα 1985.
- **Πολυχρονόπουλος Πάνος**, Φιλοσοφία της Παιδείας, Εκδόσεις "Παιδαγωγία", Αθήνα 1992.
- **Πολυχρονόπουλος Πάνος**, Θεωρητική Παιδαγωγική, Εκδόσεις Παν/μίου Πατρών, Πάτρα 1991.
- **Πόρποδας Δ. Κωνσταντίνος**, Η Διαδικασία της Μάθησης, Αθήνα 1985.
- **Πόρποδας Δ. Κωνσταντίνος**, Εισαγωγή στην Ψυχολογία της Ανάγνωσης, Εκδόσεις Παν/μίου Πατρών, Πάτρα 1992.
- **Σέλντον Χουάϊτ - Μπάρμπαρα Νότκιν Χουάϊτ**, Η Παιδική Ηλικία, Μετάφραση Όλγα Μαραίου, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 1981.
- **Σμυρνιαδου Δέσποινα**, Η Εκθεση Σήμερα, Τομ. Α, Αθήνα 1989.
- **Torsten Husen**, Η Αμφισβήτηση του Σχολείου, Μετάφραση Παναγιώτα Χατζηπαντέλη, Εκδόσεις "Προτάσεις", Αθήνα 1991.
- **Τουλούπης Φάνης**, "Ποιες αρχές πρέπει να κατευθύνουν το εκπαιδευτικό μας σύστημα", Περ. Επιστημονικό Βήμα Δασκάλου, Τεύχος 4-5, Αθήνα 1992, σελ. 86.

- Τσιπλητάρη Φ. Αθανασίου, "Ο δάσκαλος στην αίθουσα διδασκαλίας", Περ. Επιστημονικό Βήμα Δασκάλου, Τεύχος 4-5, Αθήνα 1992, σελ. 61.
- Τσουρέκης Γ. Δημ, Σύγχρονη Παιδαγωγική, Αθήνα 1987.
- Φράγκου Π. Χρήστος, Επίκαιρα Θέματα Παιδείας, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1986.
- Φραγκουδάκη Άννα, Τα Αναγνωστικά Βιβλία του Δημοτικού Σχολείου, Εκδόσεις "Θεμέλιο", Αθήνα 1978.
- Φραγκουδάκη Άννα, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985.
- Φρέϊρε Πάουλο, Η Αγωγή του Καταπιεσμένου, Μετάφραση Γιάννης Κρητικός, Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα 1974.
- Χαραλαμπόπουλος Ι. Βασίλης, Οργάνωση της Διδασκαλίας και της Μάθησης, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1984.
- Χαραλαμπόπουλος Ι. Βασίλης, Οργάνωση της Διδασκαλίας και της Μάθησης Γενικά, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1987.
- Χολι Τζον, Πέρα από το Σάμμερχιλ, Μετάφραση Β. Πανταζή & Γ. Νταλιάνη, Αθήνα 1979.
- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών, Οδηγός Σπουδών 1991-1992, Εκδόσεις Παν/μίου Πατρών, Πάτρα 1991.
- Κοινωνιολογία Δ' Δέσμης, Γ' Λυκείου, Εκδόσεις Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1983.
- "Η εκπαίδευση το 2000. Οι διεθνείς τάσεις και οι προοπτικές", Εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 29-8-1993, Τμήμα Στ', σελ. 1.